

İçindekiler

Sunuş...	2
Planlama-Mimarlık İlişkisi Yeniden Tanımlanırken... Yener BAŞ	7
Şehircilik-Mimarlık Planlama-Tasarım İlişkileri Üzerine Tartışmalar Yerleşim ve Bina Tasarımı-Erhan ACAR	15
Plancılar-Mimarlar-Peyzaj Mimarları Arasındaki Bölük Pörçük İlişkiler Üzerine-Turgay ATEŞ	16
Kentsel Tasarım ve Farklı Disiplinlerin Sorun Alanları-Sertaç ERTE	17
Şehircilik-Planlama-Tasarımla- Mimarlık-Peyzaj-Baykan GÜNAY	17
Mimar plancı mı? Plançı mimar mı? İkisi de olur-Ferhan TEBER	19
"Kentsel Tasarım"a İlişkin Genel Gözlemler-Ahmet UZEL	23
Kentsel Tasarım Ekspertizleri-Ali VARDAR	23
İmar Mevzuatının Kayıpları Feridun DUYGULUER	24
ERDAL KURTTAŞ İle Söyleşi	27
Türkiye'de İmar ve Belediyecilik Deneyimi Üzerine Bir Dönemselleştirme Denemesi	39
'Mimarın ve Kentin Birlikte Planlanması'nda Farklılaşan Kavramlar Üzerine... Erkan POLAT - S. Güven BİLSEL	57
Toplumsal Değişme Süreci İçinde Gençlik Parkı: Sosyolojik Bir Değerlendirme Erol DEMİR	69
Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği Ebru FIRIDİN ÖZGÜR	79
"Halk Kentsel Dönüşümü Tartışıyor" TMMOB Şehir Plancıları Odası-Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 18 Kasım 2006	97
"Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesinde Yer Alan Sit Alanları ve Bu Alanlarda Antalya Büyükşehir Belediyesince Başlatılan Çalışmalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme" Melike GÜL	121
Ankara Tarihi Kent Merkezinde Planlama Deneyimi İsmail GÜNAL	147
Belediye Sınırı ve Ankara Mücavir Alan Sorunsalına Planlama Açısından Bir Yaklaşım Tahir ÇALGÜNER - Cemal KAYNAK	153
Mekan Planlama, Ulaşım ve Enerji Arasında Karşılıklı Etkileşim Prof. Dr. Hermann KNOFLACHER Çeviri: Ebru Vesile ÖCALIR	161
Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin Performansına İlişkin Bir Değerlendirme A. Cenap YOĞLU	165
10. Venedik Mimarlık Bienali İle "Kentler, Mimarlık ve Toplum"a Toplu Bakış Funda ATUN - Gediz DOĞAY	175
Yarışmalar Hazırlayan: Mehmet Nazım ÖZER	186
İmar Hukuku	215
Kitap Tanıtımı	217
Abstracts (İngilizce Özetler)	222

Dergiye göndereceğiniz yazıların ve görsel malzemelerin basılı kopyası ile birlikte olanaklı ise bilgisayar ortamında hazırlanmış bir kopyasını da iletiniz.

- Yazı ile birlikte, kısa bir özgeçmişinizi de göndermeyi unutmayınız.
- Fotoğraf, harita, çizim vb. görsel malzeme metnin içine yerleştirilmeli ve ayrıca 300 dpi çözünürlükten düşük olmamak koşuluyla TIFF veya JPEG formatında sunulmalıdır.
- Çeviri yazılar ve fotoğraflar için kaynak belirtmeniz zorunludur.
- Yayın Kurulu, gönderilecek yazıların yayınına ilişkin kararını yazı ile bildirecek; gönderilen yazılar iade edilmeyecektir.
- Yayın Kurulu, gönderilen yazılarda, yazım kurallarına uygun gerekli düzeltmeleri yapma ve dil yanlışlıklarını gidermeye yetkilidir.
- Yazı ve çevirilerin sorumluluğu yazar ve çevirmenlerine aittir. Şehir Plancıları Odası sorumluluk kabul etmez.

**TMMOB
Şehir Plancıları Odası**

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın
Üç ayda bir yayınlanır
Oda birimlerine ve üyelere ücretsiz gönderilir.
Sayı: 38
Temmuz 2007

**TMMOB Şehir Plancıları Odası Adına Sahibi
ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
Yaser Gündüz

Dergi Sekreteri
İbrahim Gündoğdu

Yayın Kurulu
Olgu Çalışkan
Özlem Çelik
Sevilay Çetinkaya
Tolga Çilingir
İbrahim Gündoğdu
Mahir Kalaylıoğlu
H. Çağatay Keskinok
Ulaş Ş. Kılıçkaya
Tunga Köroğlu
Binali Tercan
Pınar Özbay
Pınar Özden
İlknur Urkun Bowe
A. Cenap Yoloğlu

Yayın İdare Merkezi
Hatay Sokak No. 24/17
Kocatepe/ANKARA
Tel: 0312 417 87 70
Faks: 0312 417 90 55
e-posta: spo@spo.org.tr
www.spo.org.tr

Baskıya Hazırlık
PLİR LTD. ŞTİ.-Şerife Eren
Tel: 0312 432 01 83-93 Faks: 432 55 22

Kapak Tasarımı
????????

Kapak Fotoğrafı
????????

Baskı
Mattek Matbaacılık
Basım Yayın Tanıtım Tic. San. Ltd. Şti.
G.M.K. Bulvarı Akyol İşh. No:83 /32 (Zemin)
Maltepe-Ankara
Tel: (0312) 229 15 02-03-04 Fax: (0312) 231 98 88

Basım Tarihi-Saati: 11.07.2007-10:00
3.500 Adet Basılmıştır

SUNUŞ...

Bu sayıda planlama ve tasarım, mimarlık ve şehircilik arasındaki ilişki üzerine odaklanıyo-ruz. Kentlerin ve kentsel mekan üretiminin hakim neoliberal politikalarla iç içe geçtiği bir dönemde, söz konusu meslek alanları ve uğraşları arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir zeminde tartışmanın hem kuram hem de pratik açıdan yararlı sonuçlar sunacağını düşünüyoruz.

Ülkemizde şehir planlama eğitimi, mimarlıktan ayrı toplumbilim alanlarını, stratejik düşünce geliştirmeyi içine katan bir alan olarak gelişme göstermiştir. Bu tarihsel gelişim, biçim verme sanatı olarak tasarım ve mimarlık meslek alanı ile biçim vermenin süreçlerini, siyasalarını ve tekniğini yönlendiren/belirleyen planlama uğraşısı ve şehircilik meslek alanı arasında gerilimli ancak birbirini tamamlayan bir ilişkiyi gerektirmektedir. Bunun, "planlama ile tasarım arasındaki ilişki birbirlerini izleyen bir ilişki mi, yoksa karşılıklı birbirlerini besleyerek gelişen bir ilişki mi olmalıdır?", "planlama ve tasarımın toplumsal içeriği ve hedefleri ne olmalıdır?" gibi temel sorulara verilecek yanıtlarla gelişeceğini düşünüyoruz.

Yener Baş tarafından kaleme alınan yazı bu noktada dosya konumuza anlamlı bir giriş oluşturu-yor. Baş, makalesinde ülkemizde planlama ve mimarlık ilişkisinin neo-liberal politikaların yapı-lı çevre ile ilişkisini dikkate alan bir bağlamda tartışılması gerektiğini ileri sürüyor. Yazar, mekanın yoğunlaşan metalaşma sürecinin planlama ve mimarlık mesleklerini hızla bu sürecin basit araçlarına dönüştürmeye başladığını söylerken yetki tartışmasına indirgenen bir planlama-mimarlık ilişkisi tartışmasının kenti biçimlendirme sürecinde telafisi çok güç sonuçlara yol açmakta olduğuna işaret ediyor.

Dosya konumuzu şehircilik ve mimarlık alanında deneyimli kişilerin kısa değerlendirme notlarını içeren "Şehircilik-Mimarlık, Planlama-Tasarım İlişkileri Üzerine Tartışmalar" başlıklı soruşturma ile devam ediyoruz.

Öte yandan, Feridun Duygulu tarafından kaleme alınan yazı, imar mevzuat tarihimizi irdeleyerek imar kurallarının geçen süreç içinde nasıl şekillendiğini ortaya koyuyor. Yazarın ek olarak sunduğu tablo, imar mevzuatındaki değişimi izlemede önemli bir anahtar sunuyor.

Olgu Çalışkan'ın Erdal Kurttaş ile yaptığı söyleşi ise dosyamızın işaret ettiği neoliberal poli-tikalar döneminin planlama ve şehircilik alanına taşıdıklarını mercek altına alıyor. Türkiye'de imar sistemi ve planlama kurumlarının dönüşümünü Ankara kenti özelinde yerel yönetimlerin şehircilik deneyimleri eşliğinde irdeleyen söyleşi, Kurttaş'ın esaslı değerlendirmeleri ile 1980 sonrası döneme ilişkin kapsamlı bir metne dönüşüyor.

Erkan Polat ve S. Güven Bilsel'in yazıları ise dosya konumuza kavramsal boyutta katkı sunuyor. Yazarlar, planlama ve mimarlık ilişkisinin etkileşimsel bütünselliğinin "her ölçekte tasarım" anlayışı ile sağlanabileceğini ileri sürüyor.

Öte yandan, dergimizin sayfalarında dosya dışı yazılar da yer alıyor. Erol Demir'in kaleme aldığı yazı, Gençlik Parkı'nın tasarımı sürecinden başlayarak Parkın kullanımını bir sosyolog gözüyle ele alıyor ve toplumsal değişim sürecine eşlik eden bir dönüşümün altını çiziyor. Yazı, bugünlerde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yenilenmeye tabii tutulan Parkın gelecekteki kullanım biçimine ve kullanıcılara ilişkin değerlendirmelere de ışık tutuyor. Ebru Firidin Özgür ise İstanbul Çekmeköy'de inşa edilen kapalı siteleri sosyal ve mekansal ayrışmanın bir işareti olarak ele alan yazısında yeni konutlaşma eğilimlerini tartışıyor.

Takip eden metin, Odamız tarafından 2006 yılı Kasım ayında düzenlenmiş olan Kentsel Dönüşüm Sempozyumu'nun birinci oturumu konuşmalarından oluşuyor. Ankara ve İstanbul'da farklı kentsel dönüşüm proje alanlarında yaşayan mahalle temsilcilerinin sunuşlarından ve tartışmalarından oluşan bu oturumu "Halk Kentsel Dönüşümü Tartışıyor" başlığı ile yayınlıyoruz.

Dergimizde ayrıca, Melike Gül'ün Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi'nde yer alan Sit Alanları ve bu alanlarda Antalya Büyükşehir Belediyesince başlatılan çalışmalara ilişkin genel bir değerlendirme yaptığı yazısı yer alıyor. Bununla birlikte, Ankara Tarihi Kent Merkezi Planlama Deneyimi başlıklı yazısı ile İsmail Günel söz konusu planlama sürecine ilişkin değerlendirmelerini dergimizin okuyucuları ile paylaşıyor.

Ankara Mücavir Alan Sorunsalını planlama açısından ele alan Tahir Çalgün ve Cemal Kaynak ise, mücavir alan kavramını ve mücavir alanlar ile ilgili yaşanmış olan yasal süreçleri Ankara örneğinde değerlendiriyor. Öte yandan, Hermann Knof-lacher'in enerji ve mekansal düzenleme arasındaki ilişkiyi ele aldığı Mekan Planlama, Ulaşım ve Enerji Arasında Karşılıklı Etkileşim adlı makalesini çeviri metin olarak bu sayıda yayınlıyoruz.. A. Cenap Yoloğlu ise, yazısında, çeşitli üniversitelerde bulunan şehir ve bölge planlama bölümlerinin performanslarının öğrenci tercihleri üzerinden değerlendiriyor. Dergimizde ayrıca, 10 Eylül-19 Kasım 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen 10. Venedik Mimarlık Bienali'nin ardından kentler mimarlık ve topluma bakış çerçevesinden Funda Atun ve Gediz Doğay deneyimlerini paylaşmakta ve değerlendirmelerini bize aktarmakta.

Dergimizin yarışma bölümünde ise Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Diyarbakır Dicle Vadisi Peyzaj Planlama Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması'nda ödül alan projeler yer almakta.

Planlama tasarım ve mimarlık şehircilik ilişkilerine odaklandığımız bu sayıda bu alana yönelik temel tartışmaları ortaya koymaya çalıştık. Söz konusu ilişki kuşkusuz daha geniş ve kapsamlı tartışmaları gerektirmektedir. Bu noktada Yayın Kurulu olarak "Planlama Meslek Alanı: Geçmişten Geleceğe..." temalı 31. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu'nun bu tür bir gereksinimi karşılamakta önemli bir işlevi olacağını düşünüyoruz, kolokiyumda tartışmaları sürdürmek üzere...

İyi okumalar...

YAYIN KURULU

MESLEK ALANI TARTIŞMALARINDA YARGIDAN SON DERS

TMMOB Mimarlar Odası'nın, "Serbest Mimarlık Hizmetleri Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği'nin" 5. maddesinin (a) bendinde sayılan mimari tasarım hizmetleri arasında "mimari iç mekân düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, mimari çevre tasarım hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları, imar planlama çalışmaları hizmetleri" ile (b) bendinde sayılan mimari uygulama hizmetleri arasında "inşaat yönetimi ve yapı denetimi hizmetinin" çıkarılarak resmi gazetede yayınlanmasına ilişkin Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu kararının iptali istemiyle açtığı, Odamızın da TMMOB yanında müdahil olduğu davanın "red"ine karar verildi.

Danıştay Sekizinci Dairesi, davaya konu olan yönetmelik maddesinde tanımlanan hizmetleri, mimarlık mesleğinin alt disiplini olarak gören düzenlemesine ilişkin "Mimarlık mesleğinin genel bir disiplin olarak bu hizmetlerin hepsini içerdiğinin kabulü; şehir planlama, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı gibi bu hizmetlerin asıl uzmanlaşmış disiplinlerinin yok sayılması anlamına gelecektir ki, bu yaklaşımın bilimsel kurallarla örtüşmeyeceği açıktır." diyerek, TMMOB Yönetim Kurulunun bu hizmetlerin ilgili maddeden çıkarılması yönünde almış olduğu kararı haklı bulmuştur. Danıştay bu anlamda; oda tüzük, ana yönetmelik ve yönetmeliklerini yürürlükteki TMMOB Mevzuatına ve ilgili diğer kanuni düzenlemelere göre inceleyerek karara bağlamanın TMMOB'nin görev ve yetkileri arasında olduğunu belirtmiştir.

Alınan kararlar, söz konusu yönetmeliğin, genişletilmiş mimarlık meslek alanını tarifleyen ilgili maddesinin, TMMOB Yönetim Kurulu kararı ile düzeltilmeden önceki halinde yer alan, "iç mekan düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, çevre tasarımı hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları, imar planlama çalışmaları ile inşaat yönetimi ve yapı denetimi hizmetlerinin" başka meslek alanlarının ve odaların uzmanlık alanlarına girdiği yargı kararı ile de tescil ve tespit edilmiştir.

Bir başka deyişle bu karar ile; imar planı, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planı gibi hizmetleri üstlenecek asıl uzmanlık alanının "şehir planlama" meslek alanı olduğu konusuna Danıştay 8. Dairesi açıklık getirmiştir.

Konunun yargıya taşınması belirli kişiler tarafından mesleki popülizm aracı olarak kullanılmış, önceliği kamu yararı, kent hakları ve toplumsal sorumluluk olan iki meslek alanı kasıtlı biçimde mesleki yetki tartışmasına sürüklenmiştir. Meslek alanını genişleterek popülarite kazanma çabasında olan bu çevrelerin gazete köşelerinde ilgisiz yargı kararlarını tersinden yorumlayarak kamuoyunu yanlış bilgilendirme çabalarına tanıklık etmiştik. Aynı çevrelerin bu son yargı kararını nasıl değerlendireceklerini ve kendi tabirleri ile "yargının öğretmenliğinden" nasıl ders alacaklarını görmeyi meraklıyoruz.

Son yargı kararını sadece planlama meslek alanı açısından bir kazanım olarak görmek yerine bir süredir yürütülen gereksiz tartışmalara son verecek ve gerekli yeni tartışmaların önünü açacak bir gelişme olarak anlamlandırıyoruz. Odaların, meslek alanını yönetmelik maddeleri ile genişletme çabaları ve bu çabalar karşısında meslek alanını koruma uğraşları ile kaybedilen zaman ve emeğin bundan sonra özellikle son yıllarda kamuoyunu fazlasıyla meşgul eden; rant ve sermaye merkezli yönetim ve kentleşme anlayışı, siyasal İslam tehdidi, hazine arazilerinin pazarlanması, yoksulluğun artması, özelleştirmenin yaygınlaşması gibi sorunlara ayırması gerektiğini düşünüyoruz.

Şehir Plancıları Odası olarak; meslek alanlarına, uzmanlıklara ve yetkilere ilişkin soğukkanlılıkla yapılacak yapıcı, bilimsel ve etik tartışmalara her zaman hazır olduğumuzu, eğitim ve uzmanlaşma yerine yönetmeliklere madde koyma yoluyla yetki sahibi olmanın ise her zaman karşısında olduğumuzu kamuoyuna, üyelerimize ve basına saygıyla duyururuz.

***TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu**
Ankara, 24 Mayıs 2007*

T.C. DANIŞTAY SEKİZİNCİ DİARE

Esas No: 2005/5827

Karar No : 2007/2060

Davacı: TMMOB Mimarlar Odası Başkanlığı

Vekili: Av. Berna Çelik-Konur Sok. No:4/2-Yenişehir/ANKARA

Davalı : Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)-Atatürk Bulvarı No:131/9 Bakanlıklar/ANKARA

Vekili: Av. Nurten Çağlar Yakış (Aynı yerde)

Davalı (İdare Yanında Davaya Katılanlar:

1-TMM08 Peyzaj Mimarları Odası

Vekili: Av. Hatice Genç-Strazburg Cad. No:38/21-Sıhhiye/ANKARA

2-TMMOB Şehir Plancıları Odası

Vekilleri: Av. Koray Cengiz, Av. Denizler Şanlı-Cinnah Cad. No:34/7-Çankaya/ANKARA

Davanın Özeti: TMMOB Mimarlar Odası Genel Kurulunca kabul edilerek Resmi Gazetede yayımlanmak üzere Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine gönderilen, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetleri Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinin 5. maddesinin a bendinde sayılan mimari tasarım hizmetleri arasında "mimari iç mekân düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, mimari çevre tasarım hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları, imar planlama çalışmaları hizmetleri" ile b bendinde sayılan mimari uygulama hizmetleri arasında "inşaat

yönetimi ve yapı denetimi hizmetinin” çıkarılmasına ilişkin Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulunun 12.3.2005 gün ve 12 sayılı toplantısında aldığı kararın 115. maddesinin, mimarların maddede sayılan bu hizmetlere yönelik olarak eğitim aldığı, Birliğin böyle bir yetkisi bulunmadığı öne sürülerek iptali istemidir.

Savunmanın Özeti: Davalı idare tarafından; metinden çıkarılan bu hizmetlerin farklı odaların faaliyet konuları içinde yer aldığı, bu konuda eğitim almış olmanın hizmeti yürütmek için tek başına yeterli olmadığı, Birliğin odalar üzerinde denetim yetkisi bulunduğu, müdahiller tarafından; her odanın kendi meslek faaliyet alanına giren konularda düzenleme yapma yetkisi bulunduğu, mimarlar odasının bu kabulü ve kuralı aşar şekilde düzenleme yaptığı, davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Danıştay Tetkik Hakimi Melek ŞENDİL YAN’ın Düşüncesi: Davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Danıştay Savcısı Radiye TIRYAKI’nin Düşüncesi: Dava, Mimarlar Odası Genel Kurulunca kabul edilerek Resmi Gazetede yayımlanmak üzere Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine gönderilen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetleri Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinin 5. maddesinin a bendinde sayılan mimari tasarım hizmetleri arasından “mimari iç mekan düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, mimari çevre tasarım hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları, imar planlama çalışmaları hizmetleri” ile b bendinde sayılan mimari uygulama hizmetleri arasından “inşaat yönetimi ve yapı denetimi hizmetinin” çıkarılmasına ilişkin Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulunun 12.3.2005 gün ve 12 sayılı toplantısında aldığı kararın 215. maddesinin, mimarların maddede sayılan bu hizmetlere yönelik olarak eğitim aldığı, Birliğin böyle bir yetkisi bulunmadığı öne sürülerek iptali istemiyle açılmıştır.

6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasasının 2. maddesinin (a) bendinde; bütün mühendis ve mimarları ihtisas kollarına ayırmak ve her kol için bir oda kurulmasına karar vermek, (b) bendinde; mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişimini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak için gerekli bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak hükmü yer almış olup bu hükümlerin Birliği, ihtisas alanlarının belirlenmesinde yetkili kıldığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan anılan yasanın 5. maddesinde Birlik İdare Heyeti; her Oda bir üye ile temsil edilmek üzere, mevcut oda adedine göre o odanın genel kuruldaki delegeleri arasından birlik umumi heyetince sergilenecek üyelere oluşur hükmü ile, Birlik Yönetim Kurulunun Görevlerini düzenleyen 6. maddesindeki umumi heyete alınacak kararları tatbik etmek, odaların çalışmalarını kontrol ve teshil etmek, bu kanunla tanınan hak ve yetkilerinin iyi bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve Birliği dahilinde ve haricte temsil etmek” düzenlemesi Odalarla Birlik arasındaki ilişkinin bilgi verme düzeyinde olmadığını açık bir göstergesidir

6235 sayılı TMMOB Yasasının 19. maddesinde ise, odaların bu Kanunun 2. maddesinde belirtilen amaç için Birlik Umumi Heyetince kararlaştırılan işlerden yalnız odalarını ilgilendiren kısımlar ile görevli oldukları belirtilmiştir.

Dosyanın incelenmesinden, Mimarlar Odasının 20.21 Kasım 2004 tarihinde yapılan Olağanüstü Genel Kurulunda kabul edilen, mimarların mesleki görev ve sorumluluklarını, mimarlık hizmetinin yürütülmesinde uyulacak kuralları kapsayan “TMMOB Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinin Resmi Gazetede yayınlamak üzere davalı TMMOB’ne gönderildiği; Birlikçe söz konusu yönetmeliğin 5. madde (a) bendindeki “mimari iç mekan düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, mimari çevre tasarımı hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları ve imar planlama çalışmaları ile (b) bendindeki “inşaat yönetimi, yapı denetimi” ifadelerinin çıkarılarak kabulüne ve Resmi Gazetede yayınlanması konusunda Yürütme Kuruluna yetki verilmesine karar verilmesi üzerine bakılmakta olan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

6235 sayılı Yasanın anılan 2. maddesi uyarınca bütün mühendis ve mimarları ihtisas kollarına ayırmak ve mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamakla görevli olan davalı Birliğin savunmasında belirtildiği üzere TMMOB’ne gönderilen ve Odanın mühür ve parafını içeren yönetmelik düzenlemesinde “iç mekan düzenleme ve mobilya tasarımı hizmetleri” ifadesi, dava dilekçesi ve ekinde “iç mekan düzenleme ve donanımı tasarımı”, “çevre düzenlemesi hizmetleri” ise, “mimari çevre tasarım hizmetleri” şeklinde sunulduğu, davaya konu edilen “iç mekan ve mobilya tasarım hizmetleri”nin İç Mimarlar Odasına mensup meslek mensuplarının uzmanlık alanına girdiği, mimarların mimarlık eğitiminde “İç Mekan Tasarımı” dersi almalarının, bu alanda faaliyet göstermeleri için mesned oluşturmayaacağı, davacı odanın mimarlar tarafından icra edilmesini istediği “kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları, imar planlama çalışmaları” hizmetlerinin Şehir Plancıları Odasına mensup meslek mensuplarının uzmanlık alanını oluşturduğu, “Çevre Düzenlemesi” diğer bir deyişle peyzaj, ayrı bir uzmanlık alanı olup, Peyzaj Mimarlar Odasına üye meslek mensuplarının ihtisas alanını oluşturduğu “İnşaat Yönetimi, “Yapı Denetimi”nin de İnşaat Mühendisliği uzmanlık alanına girdiği, böylece davacı odanın, Yasa’nın amiri hükümleri ve Birlik Genel Kurul kararlarına karşın faaliyet alanını genişletme çabası içerisinde olduğu sebebiyle dava konusu işlemin tesis edildiği görülmektedir,

Gelişmiş ülkelerdeki uzmanlaşmaya paralel olarak ülkemizde de mühendislik ve mimarlık alanları farklılaşarak ayrılmış ve yeni disiplin alanları oluşmuştur. Böylece Şehir Planlama, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı gibi disiplinlerin mimarlık mesleğinden ayrılması sonucu, doğal olarak mimarlık mesleğinin sınırları daraltılmış ise, de Mimarlık hizmetleri yasalarla düzenlenmiş ve yetkilendirilmiş hizmetler olduğundan Mimarlar Odasının kendi yönetmeliğinde hizmet tanımları ve alanları yaratılması, tek başına mimarlık hizmetini vermeye yetkili değildir.

Bu durumda, ilgili yasalarda ve Yasaların uygulama yönetmelikleri ile diğer ilgili mevzuatlarda hangi meslek mensuplarının ne iş yapacağı açıkça belirtildiğine göre Resmi Gazetede yayımlanmak üzere davalı birliğe gönderilen Yönetmeliğin 5. Maddesinde yer alan ve bazı odaların uzmanlık alanına giren konuların yönetmelikten çıkarılmasında mevzuata ve hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle hukuki dayanaktan yoksun davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için önceden belirlenen 11.04.2007 gününde davacı vekili Av. Berna ÇELİK, davalı idare vekili Av. Nurtan Çağlar YAKIŞ, müdahil vekilleri Ac. Hatice GENÇ ve Av. Koray CENGİZ'in geldikleri görüldükçe tarafların sav ve savunmaları ile Danıştay Savcısının düşüncesi dinlendikten sonar işin gereği görüldü.

Dava; TMMOB Mimarlar Odası Genel Kurulunca Kabul edilerek Resmi Gazetede yayınlanmak üzere Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliğine gönderilen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetleri Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinin 5. Maddesinin a bendinde sayılan mimari tasarım hizmetleri arasından “mimari iç mekan düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, mimari çevre tasarım hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planlama çalışmaları hizmetleri” ile b bendinde sayılan mimari uygulama hizmetleri arasından “inşaat yönetimi ve yapı denetimi hizmetinin” çıkarılmasına ilişkin Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulunun 12.03.2005 gün ve 12 sayılı toplantısında aldığı kararın 115. maddesinin iptali istemiyle açılmıştır.

6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği Yasasının 2. maddesinin (a) bendinde; bütün mühendis ve mimarları ihtisas kollarına ayırmak ve her kol için bir oda kurulmasına karar vermek, (b) bendinde ise mühendis ve mimarlık mesleği mensuplarının müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişimini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak için gerekli gördüğü bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak, birliğin kuruluş amaçları arasında sayılmıştır.

Anılan Yasanın 5. maddesinde Birlik Yönetim Kurulunun oluşumu, 6. maddesinde Birlik Yönetim Kurulunun Görevleri düzenlenmiş, 19. maddesinde de odaların bu yasanın 2. maddesinde belirlenen amaçlar için Birlik Genel Kurulunca kararlaştırılan işlerden yalnız odaların ilgilendiren kısımları ile görevli oldukları belirtilmiştir.

TMMOB Ana Yönetmeliğinin 24. maddesinin 2. bendinde de; oda tüzük, ana yönetmelik ve yönetmeliklerini yürürlükteki TMMOB Mevzuatına ve ilgili diğer kanuni düzenlemelere göre inceleyerek karara bağlamak birliğin görev ve yetkileri arasında belirlenmiştir.

Dava dosyasının incelenmesinden, TMMOB Mimarlar Odası Genel Kurulunca kabul edilerek Resmi Gazetede yayımlanmak üzere Birliğe gönderilen TMMOB Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinde yer alan bazı maddelerinin çıkarılmasına ilişkin Birlik Yönetim Kurulu kararının iptali istemiyle bakılmakta olan davanın açılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Alıntısı yapılan Yasa ve Yönetmelik maddelerinden anlaşıldığı üzere, Odalarla Birlik arasındaki ilişki bilgi vermekle sınırlı olmayıp odaların faaliyetleri ile ilgili olarak hazırladıkları düzenleyici kuralların birbirleriyle uyumu, menfaati ve işbirliği sağlanabilmesi için bir anlamda denetimi konusunu da içermektedir.

Bu itibarla, davacının, davalı idarenin böyle bir yetkisi olmadığı iddiasının hukuken haklı bir tarafı bulunmamaktadır.

Odaların faaliyet alanlarının ve faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin kuralların belirlenmek üzere çıkardığı yönetmeliklerin tamamen kendi çalışma alanlarına ve uzmanlık konularına yönelik olması gerekeceği yasal kurallar karşısında şüphesizdir.

Mimarlar Odasınca hazırlanan Yönetmelikte hizmet tanımları arasında yer alan, “mimari iç mekan düzenleme ve donanımı tasarımı hizmetleri, mimari çevre tasarımı hizmetleri, kentsel tasarım, koruma amaçlı imar planları, imar planlama çalışmaları hizmetleri, inşaat yönetimi ve yapı denetimi hizmeti” başka odaların uzmanlık alanlarına girmektedir

Mimarlık mesleğinin genel bir disiplin olarak bu hizmetlerin hepsini içerdiğinin kabulü; şehir planlama, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı gibi bu hizmetlerin asıl uzmanlaşmış disiplinlerinin yok sayılması anlamına gelecektir ki, bu yaklaşımın bilimsel kurallarla örtüşmeyeceği açıktır.

Bu durumda, tesis olunan işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, davanın reddine, yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına, karar verildiği tarihte yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücreti Tarifesi uyarınca takdir olunan 1.000,00.-YTL vekalet ücretinin davacıdan alınarak davalı idareye, müdahiller tarafından yatırılan harcın ve posta giderinin de davacıdan alınarak müdahillere verilmesine 11.04.2007 gününde oybirliği ile karar verildi.

Cevahir Özgüler, Lizbon, 2007

Planlama-Mimarlık İlişkisi Yeniden Tanımlanırken...

“Mevzu bahis olan eskiyi biraz değiştirmek, şurada bir sokağı genişletmek, burada bir evi yıkmak ve mümkün olan yerlere bütün bir mahalle ilave etmek değil, bütünü alakadar eden bir ‘ide’nin tesiri altında, mevcut olanı daha henüz mevcut olmayanla karakteristik bir vahdet halinde toplamaktır. O zaman ve ancak o zaman şe’ni olabilecek olan canlı bir şey yapılmış olur.” (Egli, 1936; 190).

Yener BAŞ

Egli’nin Türkiye’de şehirciliğin izlemesi gerektiği yolu tartışırken tasavvur ettiği “bütünü alakadar eden bir ‘ide’nin tesiri altındaki” kent biçimi elbette bugün yaşamakta olduğumuz kentlerin biçimi değildi. Tam tersine, “imar planlama” deneyimimiz mevcutun değerlerini tüketmekle kalmadığı gibi, onun yerine tekdüze bir kütleler yığını koymaktan öteye de pek gidemedi. Sonuç olarak bugün kentlerimizin kimliksizliğinden, çirkinliğinden, tekdüzeliğinden, aynışmasından yakınıyoruz. Öyleyse şehirciliğimiz Egli’nin olanaklı gördüğü gibi canlı ve bütüncül bir kent biçimi yaratmakta neden başarısız olmuştur?

“Kentlerimizin tasarımsızlığı” diye adlandırabileceğimiz bu eski tartışma son yıllarda yeniden alevlenmiştir. Son yıllardaki tartışmanın ayırıcı yanı mimarların atakta, plancıların savunmada olduğu bir biçim almış olmasıdır. Bu biçim birbiriyle bağlantılı iki düzlem içermektedir. Birincisi, mesleki pratik düzlemindeki eleştiri, sorunun kaynağında mimarların planlama sürecinden dışlanması yer aldığını vurgulamaktadır. İkincisi, mesleki eğitim düzlemindeki eleştiri ise, mimarların planlama sürecinden kopartılmasının, ‘planlama eğitiminin’ ‘mimarlık eğitiminden’ kopartılmasından kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Yazının amacı, bu tartışmayı mimarlık ve planlama arasındaki ilişkinin ‘dönüşümü’ çerçevesinde değerlendirmektir. Bu dönüşümün plancı ve mimarların tutumlarının ötesinde, yapı çevreyi üreten toplumsal ilişkiler tarafından, özellikle de mülkiyet ilişkileri tarafından belirlendiği tezi,

bu yazının ana izleğini oluşturacaktır. Yazımız hakim kentleşme söyleminin bir televizyon programı üzerinden analiziyle yola çıkarak, bağlam ve bütünlük kategorilerinin kentin biçimlendirilmesinde oynadıkları rolü ele alacak ve mimarlık-planlama ilişkisini bu kategorilerle değerlendirecektir.

Medyanın Mekanından Kentin Mekanına...

Hakim söylemlerde medyanın rolü düşünülürse, son yıllarda ana haber bültenlerinin emlak sektörünü anlatan haberlere geniş yer ayırmasının bir rastlantı olmadığı görülebilir. Havuzları, büyük salonları, pırıltılı ve jakuzili banyolarıyla villalar, rezidanslar artık reklam ve dizilerde de bolca sergileniyor. Ama bunların arasında hakim söylemi en çarpıcı biçimde yansıtan “Yoksa rüya mı” programıdır diyebiliriz. Söz konusu programın nesnesi yoksul aileler ile evleri, öznesi ise emlak sektörüdür. Programda ‘format’ gereği, seçilen ailenin olabildiğince çile çekmiş olmasına dikkat ediliyor. Kent çeperindeki sefalet mahallelerinden birinde yaşadığını tahmin ettiğimiz ailenin derme çatma, bölme duvarları bile olmayan baraka evinin ve bu evdeki iç burkucu yaşam koşullarının teşhiriyle başlayan program, evin şenlikli yıkımı ile devam ediyor. Yıkımın estetize edilişi, eşyaların balyozla parçalanmasıyla pekiştiriliyor. Ardından yeni evin 10 günlük inşa süreci gösteriliyor. Evin tamamlanmasıyla birlikte, mahallelinin, belediyenin, konuk ünlülerin ve seçilmiş ailenin katıldığı bir açılış töreni yapılıyor. Masraftan

Ar. Gör.
ODTÜ Şehir ve
Bölge Planlama
Bölümü

PLANLAMA
2006/4

kaçınmadan depreme dayanıklı inşa edilmiş ve plazma tv'sinden banyosuna kadar özenle tasarlanıp döşenmiş, güzel bir ev çıkıyor karşımıza. Ardından yeni evin yaratıcıları sahneye davet ediliyor. Mimar, mühendis ve iç mimar olduğunu tahmin ettiğimiz yaratıcı gençler beliriyor ekranda. Gözlerimiz binayı inşa eden işçileri de arıyor ama, boşuna... Sonuçta program, eve yerleştirilen ailenin minnettar duyguları ve mutluluk gözyaşlarıyla kapanıyor.

Yoksul ailenin bu evle birlikte sunulan 'ultra-lüks' yaşam tarzını nasıl sürdürebileceği, bunun ekonomik ve psikolojik boyutları uzun uzun tartışılmaya değer ama burada konumuz gereği mekansal boyutuna odaklanmalıyız. Kenar mahal-lenin düzensiz mezbeleliği arasında, tasarımı ve kalitesiyle sırttan bu konut, mimari açıdan ne anlam taşır? Evin dekorasyonu, iç kurgusu, yapı malzemeleri, biçimi, biçemi... Bütün bu mimari niteliklerinin kendi başına anlamı nedir? Evi gıptayla ya da öfkeyle izleyecek mahalle sakinlerinin yükleyeceği anlam dışında, evin 'kendinde' bir mimari anlamı var mıdır?

Yanıtımız mimarlık yaklaşımımıza göre değişecektir. Postmodernizmin eklektizmini ve parçacılığını benimseyen bir yaklaşım, bu manzaradan rahatsız olmayabilir. Hatta bu zıtlığın kendisini bile bir estetik değer olarak kabul edebilir. Elbette bu programdaki bağlamdan kopukluk durumu bir tür karikatürdür. Yine de bağlama karşı kayıtsızlığın ve mimarın kendi tarzını ön plana çıkaracak çarpıcı bir biçim peşinde olmasının, günümüz mimarlığı içinde yaygın bir tavır haline geldiği düşünülebilir. Bir yaratıcı etkinlik olarak mimari tasarımın bağlamla çatışma halinde olması olağan, hatta gerekli görülebilirse de, çatışma halinde olmakla kayıtsız olmak aynı şey değildir. Bağlamanın yaratıcı etkinliği kısıtlayan bir 'bağ' olarak görülmesi mimarlığı sanata indirgeyen bir tutumdur ve sanatın gerçeklikle bağlarını koparmaya yöneldiği her dönemde dirilen "sanat için sanat" anlayışını benimser.

Ancak bu izlenimi bir yana bırakıp son yıllardaki tartışmaların kaynağına bakarsak, pek çok mimarın kent bağlamından kopuk tekil binaların tasarımcısı konumunda olmaktan rahatsız olduğunu görürüz. Dahası kent bağlamının biçimsel kısırlığından da rahatsızdırlar. Dolayısıyla mimarlar yalnızca binaların değil, bağlamanın, yani kentin

biçimlendirilmesinde de belirleyici olmayı talep etmektedir. Öyleyse, mimari tasarımın, içerisinde yer aldığı kentsel bağlamla (yani kentsel planlama ile denetlenen alanla) nasıl bir ilişkisi vardır? Buna bağlı olarak kentsel planlama ile olan ilişkisi nasıl dönüşmüştür?

Planlamanın Doğuşu ve Mimarlıkla İlişkisi

Tasarlamanın 'yapma'dan bütünüyle ayrılmadığı organik kent dokularında mimarlık kentin 'oluş' sürecinin organik bir işleviydi, uzmanlaşmış 'mimar' ise kamusal yapıların tasarımında rol almıştı. Öte yandan, kentin bütünüyle bir tasarımcının öngördüğü biçime göre inşa edilmesi antik çağlardan beri rastlanan bir olgudur. Örneğin Rönesans mimarlarının tasarladığı kentler Descartes'e aklın gücüne duyduğu güven için esin kaynağı olacak derecede bütünlüklüydü.

Ancak batı ülkelerinde modern kentin sorunları mimarlığın rolünde köklü bir kırılma yaratmıştır. Daha önce görülmemiş hızla bir gelişmeye sahne olan modern kentlerde piyasanın yarattığı eşitsizlik ve çelişkiler işçi sınıfı için insalık dışı yaşam koşulları üretmiştir. Nitekim modern planlamanın kökenlerine baktığımızda sınıf çelişkilerine ve mücadelelerine yönelik doğrudan müdahaleler görürüz. Fourier, Owen, Howard gibi ütopyacılar, bugünkü planlama mevzuatının kökenini oluşturan Kamu Sağlığı Yasaları, Paris'i burjuvazinin mekanı olarak biçimlendiren Hausmann; Tekeli'nin modern planlamanın kökleri olarak ele aldığı bu üç yaklaşım mimarlık alanının dışından gelen müdahalelerdir (Tekeli, 1980). Yine de 19. yüzyılda ve 20.yüzyıl başlarında şehir planlama büyük ölçüde "kent mimarlığı" olarak işlev görmüş, Hausmanncı akımın Avrupa ve Amerika'daki uygulamaları bir yandan Güzel Kent hareketini doğurmuş, diğer yandan Howard'ın Bahçe Kent denemeleri banliyöleşmenin planlanmasında kullanılmıştır.

Dolayısıyla, ilk dönem plancılar genellikle mimarlar arasından çıkmıştır ve bu açıdan, planlama mimarlığın içinden doğmuştur. Ancak bu, planlamanın varoluşsal dayanaklarının mimarlıktan kaynaklandığı anlamına gelmez. Mimarlığın kapsayamadığı süreçlerin zorunlu kıldığı bir alan olarak ortaya çıkmıştır planlama. Çünkü artık öncelikli olan süreçlerin ürünlerini biçimlendir-

mek değil, süreçlerin kendilerini denetlemektir. Kapitalizm çağında kentin biçimlenişiyse kentin üretilişiyse arasındaki ilişki dolaylı hale gelmiştir; işte bu dolayım planlamadır. Artık kapitalizm açısından bu dolayım olmadan mekana biçim vermek söz konusu olamaz.

Başka bir deyişle, planlama piyasanın zorunluluklarının ürünüdür. Kapitalizmin çelişkileri kendi karşıtını, planlamayı zorunlu kılmıştır. Sermaye birikiminin sürdürülebilmesi için sermaye birikiminin önüne engeller koyulması gerekmiştir. Bu engeller ise yalnızca biçimsel-fiziksel engeller değil, iktisadi ve siyasal engellerdir; yani plan kararları ve kentsel gelişimin denetimidir. Bu nedenle kenti fiziksel bir bütün olarak ele alan mimari yaklaşımların yerine, kenti toplumsal bir bütün olarak ele alan “kapsamlı planlama” yaklaşımı yerleşmiştir.

Özetle, “kent mimarlığı” diyebileceğimiz erken dönem kent planlaması kenti fiziksel bir nesne olarak ele almış, toplumsal sorunların fiziksel bağlamının biçimlendirilmesiyle aşılabileceği düşüncesi üstüne kurulu “çevresel belirlenimci” iyimserlikle uygulanmıştır. Ancak fiziksel planlama modern kentin derin toplumsal çelişkilerini çözmekte yetersiz kalmıştır. Böylece 1930’lardan itibaren planlamayı kentin iktisadi ve sosyal boyutlarına doğru genişleten ve akılcı kapsamlı planlamanın ön evresini oluşturan Etkin Kent yaklaşımı Güzel Kent hareketinin yerini almıştır (Tekeli, 1980). Bu ise mimarlıktan çok coğrafya, iktisat, sosyoloji, istatistik gibi alanlardan beslenen yeni ‘şehir plancısı’ nı doğuracaktır.

Planlamanın ulusal ölçeğe kadar genişlediği ve devletin toplumsal refahı sağlamak amacıyla kentsel mülkiyet üzerinde denetim kurmaya yöneldiği 50’li yıllardan itibaren, planlama-mimarlık ilişkisi de bu çerçevede yeniden tanımlanır. 1930’larda CIAM’ın işlevselci-evrensel mimarlık ve şehirçilik ilkeleri, hayata geçirilmeleri için uygun koşulları bu dönemde bulmuştur. Dolayısıyla refah devleti döneminde kapsamlı planlama ile modernist mimarlık arasında sınır ilişkisine dayanan uyumlu bir işbirliği olduğu söylenebilir. Planlama tarafından oluşturulan arazi kullanımı, altyapı, bölgeleme kararları doğrultusunda ve kamulaştırılan geniş alanlarda modernist mimarlığın akılcı biçimleri hayata geçirilir. Böylece modern kentin üst biçimi, arazi kullanımı ve

işlevsel yapısı planlama ile denetlenirken, yapı çevrenin biçimi mimarlık tarafından tasarlanır.

Modernist planlama ve tasarım anlayışı ne ölçüde etkili ve başarılı olmuştur? Postmodernizm başlığı altında toplanan eleştirilere bakılırsa, kentin biçimini denetlemek anlamında ‘etkili’ olmuş ama yaşayan kentler üretmekte ‘başarısız’ olmuştur. Çünkü modernizme eleştiriler yapamadıkları değil yaptıkları üstünedir. Yani tam da kent mekanı üzerinde kurmayı başardığı “denetim” nedeniyle eleştirilmiştir.

Kapsamlı planlamanın yerini yapısal planlamaya bırakmaya başladığı 70’li yıllardan itibaren planlama ile mimarlığın ilişkisi yeniden biçimlenmiştir. “Kentsel tasarım” kavramının ortaya çıkışı planlama-mimarlık ilişkisinin modernist çizgisinde bir kırılmaya karşılık gelir. Devletin kent mekanı ve mülkiyet üzerindeki kapsamlı denetiminin sürdürülemeyeceğinin kabulü ile birlikte mekan üretim biçimleri de değişmiştir. Modernizmin evrenselci tutumuna tepki olarak çeşitliliği, farklılığı, yerel ve geleneksel değerleri ön plana çıkaran bir mekan biçimlendirme anlayışı hakim duruma geçmiştir. Demokrasi, katılım, esneklik konularındaki eleştiriler piyasa serbestisi ile örtüşmüş; özellikle ortaçağ kentine öykünen, bütünlüğü ve çeşitliliği aynı anda sağlayan dokular yaratabilmek, yeni “kentsel tasarım” yaklaşımlarının başlıca amacı olmuştur. Bu kapsamda, kentsel tasarım planlama ve mimarlığın (ve başka disiplinlerin) buluştuğu bir alan haline gelmiştir. Modernist dönemdeki sınır ilişkisiyle sağlanan tamamlayıcı mimarlık-planlama ilişkisinin bu dönemde kentsel tasarım alanı içerisinde “çakışan ve çatışan” bir ilişkiye dönüştüğünü görüyoruz. Bu çatışmanın üretken ve sürekli yönetimini sağlayan bir mekanizma olarak “yeni kentsel kodlama” biçimleri geliştirilir.

Bölgelemeye ve önsel belirlemeye dayanan kodlamanın yerine, karma kullanımı, çeşitliliği, farklılaşmayı içeren, fiziksel-nicel standartların dışına çıkan ve mimara esneklik alanı tanıyan tasarım rehberlerinin hazırlanışı kendi başına bir uzmanlık alanı olmaya başlamıştır. Yeni kodlama biçimleri mimarların ve plancıların birlikte çalıştığı bir alan olarak planlama-mimarlık ilişkisinin yeni biçimleri arasında yerini almıştır.

Batı ülkelerinde planlamanın gelişimini sunan bu özet, Türkiye’deki süreci anlamak açısından

**Kapsamlı
planlama-
nın yerini
yapısal
planla-
maya
bırak-
maya
başladığı
70’li
yıllardan
itibaren
plan-
lama ile
mimarlı-
ğın ilişkisi
yeniden
biçimlen-
miştir**

**PLANLAMA
2006/4**

önemlidir. Çünkü Türkiye'nin planlama geleneğinin oluşumu batıdaki aşamaları izlemiştir. Ancak batıdan uyarlanan yaklaşımlar, Türkiye'de çok farklı sonuçlar vermiştir.

Türkiye'de Planlama-Mimarlık İlişkisinin Dönüşümü

Türkiye'de ilk şehircilik denemeleri Osmanlı döneminde başlamasına karşın, bunlar parçacı alan düzenlemeleriyle sınırlı kalmıştı. Cumhuriyet döneminde Ankara Jansen planıyla başlayarak geliştirilen yasa ve yaklaşımlar ise daha bütüncül bir planlama çerçevesi oluşturacaktır. Tekeli'nin dikkat çektiği gibi 1940'lara kadar, Türkiye'de planlama yazını ve pratiğinde Avrupa'dan gelen yabancı mimarlar etkili olmuş, onların katkılarıyla belirli bir birikim oluşturulmuştu. Ancak planlama alanındaki siyasal ve teknik birikimin 1950'lerdeki hızlı kentleşmenin getirdiği sorunlara sahip çıkmaya yetmediği görülecektir. Bu dönemde Türkiye hiçbir denetim altında olmayan toplumsal süreçlerin yönlendirdiği bir kentleşme deneyimi yaşayacaktır (Tekeli, 1980: 112).

1960'larda başlayan (görece) planlı ekonomi döneminde, 50'lerin piyasa ekonomisine geçiş sürecinde etkisiz kalan fiziksel planlama yaklaşımının yerine, batıdaki "akılcı kapsamlı planlama" yaklaşımının getirilmesi için yeni kurumlar ve yasalar geliştirilmiştir. Böylece batı ülkelerinin 1930'larda gerçekleştirdiği kent mimarlığından kent planlamaya geçiş ve buna bağlı olarak 'şehir planlamanın' mimarlık dışında bir meslek alanı haline gelmesi Türkiye'de 60'lı yıllarda başlamıştır. Bu doğrultuda ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü açılmış, buradan mezun olan plancılar 70'lerden itibaren planlama alanında etkili olmaya başlamışlardır. 80'lere kadar gerçekleşen bölgesel ve metropoliten planlama deneyimleri bu dönemin ürünüdür. Ancak batı ülkelerinde devletin kentsel mülkiyet üzerinde kurduğu denetim Türkiye'de çok sınırlı kalmış, dolayısıyla Avrupa'daki modernist planlama-mimarlık ilişkisi ve bunun öngördüğü 'modernist' kent biçimi Türkiye'de hayata geçirilememiştir. Türkiye'deki toplumsal bağlam, modernist kent tasarımının öngördüğü bölgelemeye dayalı, düşük yoğunluklu, bütünlüklü ve işlevsel fiziksel bağlamın yaratılmasına olanak vermemiştir.

Böylece Akçura'nın 1981'deki çalışmasında vurguladığı gibi, kentsel ölçekte 'imar planlama' geleneğinin alışkanlıkları süregelmıştır (Akçura, 1981: 65). Bunun planlama kurumunun yapılanmasıyla ilişkisini, plan yapma sürecinin kalıplaşarak planlama sürecinin yerini almasını Akçura ayrıntılı biçimde açıklar. Elbette bu alışkanlıkları koşullayan birçok nesnel etkenden söz edilebilir. Türkiye'de kentleşmeye ayrılan kaynak Cumhuriyet'in başından 80'lere kadar hep sınırlı olmuş, kent mekanı çok parçalı kadastral dokular üzerinde 'yap-satçı' dediğimiz küçük sermayeli yatırımcılar tarafından üretilmiştir. Bunun getirdiği "küçük parselde tek bina" uygulaması mevzuatlara yansımış, binaların, altyapının vs. en ucuza mal edilme çabası, uygulamanın kolaylaştırılması kaygısı tasarım kaygılarını geriye itmiş ve böylece hepimizin bildiği tek düze imar planı dokusu piyasanın mekan üretim biçimine yönelik pratik bir çözüm olarak yerleşmiştir. Bu çözüm belediyelerden, müteahhitlere, arsa sahiplerinden kullanıcılara, mimar-plancılardan 'plancılara' kadar pek çok aktör tarafından içselleştirilmiş bir 'teamül', bir 'kültür' haline gelmiştir. Artık "önden 5, yandan 3 çekmek" herkesçe kabul gören ve sorgulanmayan bir 'norm' olmuştur.

Sonuç olarak, kentleşmenin hızlandığı 50'li yıllarda başlayan, Ünlü'nün (2005) vurgusuyla, "imar parseli üretimine odaklı planlama yaklaşımı", uzun erimde daha pahalı ve sorunlu bir kentleşmeye yol açmışsa da, kısa erimde gereken bina stokunu (apartmanları) üretecek küçük sermayelerin kent mekanında biriktirilmesi için pragmatik bir çözüm olarak günümüze kadar gelmiştir. 80'lerde 3194 sayılı imar yasasının, imar planlama yetkilerini yerel yönetimlere aktararak tüm merkezi denetimi kaldırmasıyla başlayan yeni belediyeçilik anlayışı da buna eklenince, yalnızca kentler değil, çevrelerindeki tüm doğal değerler de "imar planlama" anlayışının kurbanı olmuşlardır. Bu anlayış gerek mimarlar gerekse plancılar tarafından onlarca yıldır, ilgili her yayında kıyasıya eleştirilse de, etkisini giderek artırmıştır. Bu nedenle geleneksel imar planlama anlayışını ve bunun ürünlerini bir meslek alanının (1980'e kadar mimar-plancıların, 1980 sonrasında mimarların) suçu olarak görmek, imar planlama anlayışının kendisi kadar sıkı bir değerlendirmedir. Yukarıda tartışılan nesnel etkenlerin çerçevesi içerisinde düşünülmeyişi sürece bu tür bir değerlendirme,

depremde yıkılan binaların müteahhitlerin suçu; ulusal bir mimarlık anlayışının oluşturulamamış olmasının mimarların suçu olduğunu söylemeye benzer. Bu ise kentleri üreten piyasa sisteminin kendisini aklamaktan başka işe yaramaz.

Kent mekanını üreten nesnel-toplumsal dinamiklerin, mimarlık ve planlama ilişkisi açısından en belirleyici ve somut yanı ise Günay'ın vurguladığı gibi "mülkiyet ilişkileridir" (Günay, 1999a). Her planlama deneyimi iki boyutta parselasyon ve üçüncü boyutta imar durumu olarak, yeni mülkiyet dokularının üretilmesiyle sonuçlanır. Bu sonucu elde etmek ise mevcut mülkiyet dokularını dönüştürmeyi gerektirir. Gerek yatırımcılar ve arsa sahipleri, gerek kullanıcılar, gerekse de bunları denetleyen kamu kurumları rollerini gerçekleştirirken mülkiyet ilişkilerinin dolayımından geçmek durumundadır. Bu çerçeveden baktığımızda, mimarlık-tasarım-planlama ilişkisinin maddi zeminini oluşturan özsel ayrımı mülkiyetle olan ilişkileri üzerinden açıklayabiliriz.

Günay'a göre, tek mülkiyette tasarım mimari tasarımdır; çok mülkiyette tasarım ise kentsel tasarımdır (Günay, 1999b: 42). Bu soyutlamayı şöyle açılabiliriz: Parsel sınırları içerisinde, yani toprak sahibi ve yatırımcıya tanınan egemenlik alanı içerisinde, biçimin hakimi mimarlıktır. Fakat mimari tasarımın özerkliği parsel sınırlarıyla belirlenen çerçevenin ötesine geçemez. Bunun ötesine adım atıldığı anda toplumsal mekanın dünyasına gireriz. Bu dünyada biçim ve tasarım, yani mimarlığın egemenlik alanı özerkliğini yitirir, artık nedensel ilişkilerin bağlamına bağımlıdır; yani kent mekanını üreten iktisadi ilişkilerin ve siyasal mücadelelerin bağlamı; bu ise planlamayı zorunlu kılan bağlamdır. Öyleyse mimarlık, tasarım ve planlama ilişkisi birbirinden koparılamayacak toplumsal bir ilişkidir. Kentin fiziksel bağlamını belirleyen bu ilişkinin kendisi ise toplumsal bağlamda şekillenir.

Peki 'güncel' toplumsal bağlam yukarıda özetlediğimiz tarihsel sürecin vardıdığı yerde nasıl bir uğrak oluşturmaktadır? Buna bağlı olarak planlama-mimarlık ilişkisi nasıl bir uğraktır? Bunları tartışmak için yine medyadan verdiğimiz örneğe döneceğiz ve bu kez hakim söylemin fiziksel bağlamın ötesinde toplumsal bağlam için nasıl bir anlam sunduğunu çözümleyeceğiz.

Güncel Bağlamda Planlama-Mimarlık İlişkisi

"Yoksa rüya mı" programındaki barakadan villaya geçiş, toplumsal bağlamda nasıl bir anlam taşır? Bu anlam örtük olduğı ölçüde göz önündedir. Programın adında açıkça dile getirildiğı gibi, nitelikli, güvenli ve güzel bir evde yaşamak (yalnızca parasını ödeyebilenlerin ulaşabileceğı) bir "rüyadır". Yoksullar ise, programda olduğı gibi, bir hayırsever tarafından seçilme ümidini yitirmemeli, yardım ve bağış fırsatlarını kollamalıdır. Dahası, bu durum konutla sınırlı olmayıp eğitim, sağlık, emeklilik gibi hakların kapsamlı biçimde buharlaştırılmasıyla da ilintilidir. Bu açıdan, yine medyadan örneklersek, çocukları tedaviye muhtaç annelerin sabah programlarında Seda Sayan'ın merhametine sığınmaları ya da okula gidemeyen çocuklara burs sağlayan yardım kampanyalarının artışı, "Yoksa rüya mı" programındaki konut bağışıyla aynı sürecin üstünü örter; yaşamsal gereksinimlerin ve kamusal hizmetlerin artık 'hak' değil, birer meta olduklarının kabul edilmesi ve devletin bu 'yüklerden' arındırılması; kısaca neoliberalizm ve özelleştirme. Programdaki evin yaratıcıları sahneye davet edilirken, inşaatında çalışan işçilerin unutulmasının ise bu metalaşma sürecinin önkoşulunu simgelediğini düşünebiliriz; emekçilerin uzun mücadelelerle kazandığı haklar emeğın kendisiyle birlikte unutturulduğunda, artık temel haklar ya pahalı bir rüyadır ya da bir bağış...

Bundan böyle, konut hakkını garanti altına almak isteyen alt ve orta sınıf emekçilerin edinmiş oldukları mülkiyet hakları bile büyük sermaye lehine görelileştirilmelidir. Ülkemizde bunun koşulları olgunlaşmaktadır. David Harvey'in (2003) 'Yeni Emperyalizm' başlığı altında tanımladığı "el koyma yoluyla birikimin" ulusal ölçekteki araçlarının gelişimi (özelleştirme, borçlanma, sıcak paraya bağımlılık vb.) büyük oranda tamamlanmış olup, kentsel ölçekteki uygulamaları için son gereksinimi (beğenmediğimiz mevcut imar mevzuatını delemek) bir "dönüşüm yasası"dır. Planlama ve mimarlık arasındaki ilişki yeni şekli ni işte bu bağlam içerisinde almaktadır.

Bu çerçeveden bakıldığında, El Maktum'un İstanbul'un ortasına Dubai kulelerini dikmesiyle, "Yoksa rüya mı" programının yoksul mahallenin ortasına villa dikmesi arasında büyük bir fark olmadığı görülür. İlki İstanbul'un tarihine ve

... emekçilerin uzun mücadelelerle kazandığı haklar emeğın kendisiyle birlikte unutturulduğunda, artık temel haklar ya pahalı bir rüyadır ya da bir bağış...

Zira neo-liberalizm planlamaya ve mimarlığa yeni rollerini biçmiştir: Artık plancılar tarafından emsallendirilip, mimarlar tarafından projelendirilen yeni tüketim ve gösteriş mekanları kentlerimizin anlamını belirleyecektir

PLANLAMA
2006/4

kimliğine damgasını vurarak büyük rantlara el koyarken, kent mekanının metalaşmasının çarpıcı bir örneğini sunar. İkincisi ise yoksulluğun ve ezikliğin orta yerine lüksün görkemini koyarak, konut hakkının metalaşmasının bir karikatürünü sunar. Sonuçta, mekanın metalaşması ile yaşamsal hakların metalaşması; kamusal mekanların özelleşmesi ile kamusal hizmetlerin özelleşmesi el ele gider. Tıpkı planlama ile mimarlığın kamusal rollerinden koparıldıkça ‘uyumlu’ hale gelmeleri gibi... Zira neoliberalizm planlamaya ve mimarlığa yeni rollerini biçmiştir: Artık plancılar tarafından emsallendirilip, mimarlar tarafından projelendirilen yeni tüketim ve gösteriş mekanları kentlerimizin anlamını belirleyecektir. Planlama ve mimarlık bu sürecin araçlarına indirgenmektedir. Böylece, iki meslek alanı kenti biçimlendirme yetkisi için çatışa dururken, piyasa alanında planlama ile mimarlığın uyumlu ve etkin bir işbirliğini görürüz.

Bu işbirliği yukarıda değindiğimiz modernist kent tasarımındaki sınır ilişkisine dayalı işbirliğine benzer. Yine mülkiyetin tekleştirildiği alanlarda büyük çaplı projeler söz konusudur. Ancak bu kez mülkiyet üzerindeki denetimi kuran devlet değil, büyük sermayedir. Bütüncül bir toplumsal kalkınma vizyonunun parçası olarak değil, büyük sermayenin kentsel ranta el koymasının aracı olarak geliştirilen projelerdir. Görselliğin önemli olduğu bu projelerde mimarlığın yaratıcı yönü teşvik edilir ve mülkiyetin sınırlamalardan kurtularak tasarım özerkliği genişleyen mimarlar, kentin biçimini belirlemede önemli olanaklar edinmiş olur. Ancak bu kent biçiminin “bütünü alakadar eden bir ‘ide’nin tesiri altında” olmadığı açıktır. Kent içerisinde oluşturulan yapı adaları değil, kentten kopmuş kent parçalarıdır söz konusu olan. Her biri kendi bağlamını kendisi oluşturmakta, kendi iç bütünlüğünü kent mekanının fiziksel ve toplumsal olarak parçalanışı pahasına yaratmaktadır.

Burada mimarlık için bir paradoks, planlama içinse bir kriz söz konusudur. Parçalanma ve parçalar büyüdükçe, tasarımın (dolayısıyla da mimarların) özerklik alanı genişlemekte, mimarlık ürünleri toplumsal alanda ön plana çıkmakta, ancak kentin bir bütün halinde ‘tasarım’ konusu olması daha da olanaksızlaşmaktadır. Planlama ise bir emsal ve rant dağıtma aracına indirgene-

rek meşruiyet dayanaklarını yitirmekte ve krize sürüklenmektedir. Böylece önceki dönemlerde kadastral mülkiyetin bölünerek yap-satçılar için uygun parsellere dönüştürülmesinde kullanılan planlama, belki de artık mülkiyetin toplulaştırılarak ‘kentsel dönüşüm’ projelerini yapacak büyük sermaye grupları için uygun hale getirilmesinde kullanılacaktır. Her iki durumda da kentlerimizin tasarımsızlığı devam etmektedir.

Peki bunun sorumlusu kimdir? “Hepimiz suçluyuz” gibi beylik yanıtlar kolaycılıktır ve hiçbir şeyi açıklamaz. ‘Plancılar’ suçlamak ise aynı ölçüde kolaydır. Bunu kolaycılık olarak nitelerken, elbette ki her yerde, en düz ve en eğimli alanlarda bile aynı dikdörtgen adaları çizip, içine A-5, E=2 gibi bir iki kod yazıp, altına imza atan ve başkaca bir tasarım çabasına girişmeyen kimi plancıların varlığını göz ardı etmiyoruz. Ama yanıtın bireylerin sorumsuzluklarıyla sınırlı olamayacağı açıktır.

2002 yılında yapılan ‘ulusal fiziki planlama semineri’nde planlama-mimarlık tartışmasını alevlendiren Ekinci’nin açıklaması bu soruna daha incelikli bir yanıt getirmiştir. Son dönemdeki tartışmanın yönünü belirleyen bu söylemi ayrıntılı olarak değerlendirmekte fayda vardır.

Ekinci’ye göre şehirciliğimizdeki başarısızlığın sorumluluğu 1980’de planlamayı mimarlıktan uzaklaştıran ‘sisteme’ (askeri darbeye birlikte getirilen sisteme) aittir: “Bir yandan planlamadan hızla ayrılan ve planlamayı dışlayan bir siyasal süreç, öbür yandan planlama yetkisini sadece şehir plancısına veren bir siyasi karar. Yani yok etmeye çalıştığınız bir bilimsel alanın güçlü yetkilisini yaratıyorsunuz. Enteresan bir çelişki; ama acaba çelişki mi?” (Ulusal Fiziki Planlama Semineri, 2002: 185)

Ekinci’ye göre bu bilinçli bir karardır. Başka yerlerde de tekrarlanan bu söylemde (plancıların sistem tarafından planlamayı etkisiz kılmak amacıyla kentlere salınan piyonlarmış gibi ele alınmasını anlayamasak da) Ekinci demektedir ki, mimarlar dışlanmıştır çünkü mimarlar mesleki ilkeleri gereği radikaldir, bu da ‘sistemin’ işine gelmemiştir:

“... mimarlık ilkeleri, (...) tek tek kimi mimarlar bu konuda sınıfta kalmış olabilirler ama evrensel anlamda, ilkesel anlamda mimari değerler,

mimari yaklaşım, arazi rantını maksimize etmeye çalışan türden bir planlamanın engelidir. Rantı maksimize etmeyi sadece hedefleyen teknik planlamanın en büyük düşmanı, mimari ilkeler ve mimari yaklaşımlardır. Fiziksel planlamadan mimariyi dışladığınız anda imar rantının, arsalı arazi rantının önünü açabilecek çok büyük alan elde ediyorsunuz, onu engelleyecek bir kültürel süzgeci ortadan kaldırıyorsunuz” (Ulusal Fiziki Planlama Semineri, 2002: 186)

Burada ise mimarlık idealleştirilerek arazi rantına karşı bir çare olarak sunulmaktadır. Fakat üretim ve mülkiyet ilişkilerinden kaynaklanan ve ‘sistemin’ yapısal çelişkileri çerçevesinde ele alınması gereken, üstelik kentsel ölçeğin ötesinde ulusal ölçekteki eşitsizliklerden kaynaklanan rant olgusunun (Keskinok, 2006: 53), tasarım ya da mimarlık yoluyla nasıl önlenebileceği bir soru işareti. Acaba spekülasyon etkinliklerinde bulunan ve planlama mekanizması üzerinde baskı oluşturan aktörler iyi tasarlanmış planları görünce, bunların değiştirilmesine kıyamayıp bireysel çıkarlarından vaz mı geçeceklerdir? Bunun olmayacağını görmek için, dönemdeki en başarılı mimar-şehircilerden olan Jansen’in Ankara planının, arkasındaki merkezi hükümet desteğine rağmen spekülasyon ve rant kısılcacında başarısızlığa uğradığını hatırlamak bile yeter. Elbette ki iyi bir tasarım mevcut sınırlılıkları zorlayarak nitelikli mekanlar elde edilmesini sağlayabilir. Planlama tarihimizde bunu başaran planı ve mimar kökenli pek çok şehirciye rastlayabiliriz; bunu başaramayan veya bu umurunda bile olmayan şehircilere de rastlayabileceğimiz gibi.

Keskinok (2006: 53), rantları tek başına kentsel sorunların açıklayıcı bir nedeni olarak kabul eden yaklaşımların, en sonunda toplumumuza özgü bir genel kültürel eksiklik durumu saptamasına vardıklarına dikkat çeker. Ekinci’nin rant konusundaki yaklaşımı da benzer bir yere varır. Dolayısıyla bu söylem, planlamanın 1980 sonrasında mimarlıktan uzaklaştırıldığını savunurken, 1980 öncesinde mimarlığın oluşturduğu kültürel süzgecin kentsel rantları neden kısıtlayamadığını, hatta tersine, “imar planlama” gibi bir fiziksel planlama kültürünün neden 1980 öncesinde yerleşmiş olduğunu açıklayamaz.

Üstelik yukarıda vurgulandığı gibi, tasarım ve mimarlık kentsel rantı (engellemek bir yana) artı-

ran, hatta mekanın metalaşmasını meşrulaştıran etkili bir pazarlama aracı olarak da kullanılabilir. Bu nedenle, mimarlık (ya da plancılar açısından şehircilik) ilkelerinin evrenselleşmesi, mesleki alana sığdırılmayacak bir siyasi mücadeleyle mümkün olabilir ancak. Başka bir deyişle, ne mimarlık ne de planlama kendinden menkul bir radikalliğe sahiptir.

Ekinci’nin bu söylemi ve bu çizgideki diğer eleştiriler, 20. yüzyıl başlarında batı ülkelerinde hakim olan ‘çevresel belirlenimci’ kent mimarlığı akımlarını çağrıştırmaktadır. Harvey’in belirttiği gibi, “plancının işi kimi zaman ‘başarılı bir yapıyı çevre düzenlemesi’ ile özdeş görülür - ki kendi içinde bir amaç haline getirildiğinde bu, mekan fetişizmine götürür” (Ersoy, 2007: 301). Mekan fetişizmine saplanan bir yaklaşımın, çözüm olarak gelip “ortak müelliflik” kavramına dayanması ise doğaldır. Sonuçta bu yaklaşım, ‘sistem’ eleştirisiyle yola çıkmış olsa bile, kentsel rant gibi kapitalizmin doğasından gelen iktisadi ve siyasi bir olguyu, kültür ve mekan yoluyla aşılabilecek bir sapma gibi göstererek, sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunur.

Yazının girişinde de belirttiğimiz gibi, mimarların planlama sürecinden kopartıldığı eleştirisi, bu durumun ‘planlama eğitiminin’ ‘mimarlık eğitiminden’ kopartılmasından kaynaklandığı savıyla desteklenmektedir. Mimarlık eğitiminin 6 yıla uzatılmasının tartışıldığı bu dönemde, bu eleştiri planlama eğitiminin mimarlığın çatısı altında verilmesi gerektiği şeklinde okunabilir. Nitekim Ekinci yine aynı konuşmasında, mimarlıktan ayrı planlama eğitiminin Avrupa’da olmadığını ve bunun Amerikancı bir anlayış olduğunu söylemekte, çözüm olarak planlama eğitiminin mimarlığın uzantısı olarak verilmesini önermektedir.

Burada öncelikle Avrupa’da da mimarlıktan ayrı birçok “planlama” okulunun bulunduğu göz ardı edilmiştir. Ayrıca Tekeli’nin (1994: 15) “Şehir Planlama Mimarlık Mühendislik Üzerine Sürülen Bir Krema Değildir” başlıklı yazısında belirttiği gibi, planlama mimarlık disiplininin bölünmesiyle ortaya çıkan bir dikey uzmanlaşma alanı değil, birçok disiplinin bir araya geldiği bir yatay uzmanlaşma alanıdır. Günay (1999b: 32) ise, mimarlık ve planlamanın doğaları gereği sorunlara karşıt yönlerden yaklaştıklarını vurgular.

Mimarlık parçadan bütüne giden, özgürleştirici ve bireyselleştirici bir tutuma eğilimliken; planlama bütünden parçaya giden, bürokratize edici ve toplumsallaştırıcı bir tutuma eğilimlidir. Bu zıtlık meslekler arası bir anlaşmazlığa yol açabileceği gibi, uygun koşullarda verimli bir çatışma haline de gelebilir. Nitekim batı ülkelerinde gelişen yeni tasarım kodlaması yaklaşımları, bu zıtlığın yapıcı biçimde sürdürülmesi üzerine kuruludur. Bu zıt düşünce biçimlerinin ikisinin birden aynı kişi tarafından etkili biçimde kavranabilmesi ayrıksı bir durumdur. Mimari yönü plancı yönüne ağır basan bir şehirci tipi ise, kentleşmesini tamamlamış ve çok farklı sorunlarla uğraşan kimi Avrupa ülkelerinde yeterli olabilirse de, Türkiye gibi kapsamlı kentsel sorunlara sahip bir ülkede yetersiz kalacaktır. Sonuçta eğitim sorununun çözümü planlama eğitimi uzatmalı bir mimarlık eğitimi altında vermekte değil, her iki disiplinin eğitiminin, mesleki alanda da olması gerektiği gibi, kesişen bir dil ve karşılıklı etkileşim içinde verilmesindedir.

Sonuç Yerine

Kentsel tasarımın, her iki disiplinin işbirliğini gerektiren bir alan olarak, mimarlık ve planlamayı bütünleştirici bir rol oynaması gerektiği birçok plancı ve akademisyen tarafından vurgulanmıştır. Türkiye’de kentsel tasarımın yalnızca özel proje alanlarında değil, kentin bütününde uygulanabilmesi için yeni yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılması gerektiği üzerinde de bir oydaşma olduğu söylenebilir. Bunun içinse iki disiplin arasında nasıl bir ilişki olduğunun ve olması gerektiğinin tartışılması zorunludur. Bu açıdan Ekinci’nin eleştirisinin 1980 sonrasında dayatılan serbest piyasa sisteminin eleştirisinden başlaması son derece isabetlidir. Ancak sistemin eleştirisinden yola çıkan bir yaklaşım, bir meslek alanının diğerini suçladığı ve dolayısıyla plancı-mimar kampaşmasının yaratıldığı söylemler üzerinden değil, uğraştıkları sorunların nesnel temelleri üzerinden yürütülmelidir.

Sonuç olarak, son yıllarda planlamanın içinde bulunduğu kriz ortamında, planlamanın meşruiyeti tartışmaya açılmış, yeni planlama yaklaşımı arayışları içine girilmiştir. ‘Stratejik planlama’ ile piyasa eğilimlerine uyum sağlamaya yönelik ‘adım adım planlama’ (incremental planning)

arasındaki ayrım giderek bulanıklaşmakta, ‘kamu yararı’ kavramı tepeden inme ilan edilirken, esneklik, katılım ve yönetim kavramları öne çıkmaktadır. Bu tartışmalar kent mekanının metalaşmasının, kamusal hizmetlerin metalaşmasıyla birlikte derinleştiği bir toplumsal bağlamda yapılmaktadır. Aynı toplumsal bağlam içinde mimarlığa da yeni roller biçilmekte ve planlama-mimarlık ilişkisi yeniden tanımlanmaktadır. Planlamanın krizi üstünde yükselen bu yeniden tanımlanma, siyasi bir süreçtir ve sonucu da meslek alanlarının dışına taşan siyasal mücadeleler içerisinde belirlenecektir. Bu süreçte planlamanın meşruiyetini tartışmaya açarken piyasanın meşruiyetini maddi temelleri üzerinden sorgulamayan her başlık, planlamayı kamusal rollerinden daha da kopararak, meşruiyet krizini derinleştirecektir.

Kaynaklar

Akçura, T. (1981), *İmar Kurumu Konusunda Gözlemler*, ODTÜ, Ankara.

Egli (1936), 185-199, *Şehir Planları*, “Komün Bilgisinin Esas Meseleleri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Ersoy, M. (2007), *Kentsel Planlama Kuramları*, İmge Yayınevi, Ankara.

Günay, B. (1999a), *Property Relations and Urban Space*, ODTÜ, Ankara.

Günay, B. (1999a), *Urban Design is a Public Policy*, ODTÜ, Ankara.

Harvey, D. (2003), *Yeni Emperyalizm*, Everest Yayınları, İstanbul.

Keskinok, Ç. (2006), *Kentleşme Siyasetleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (1980), “Türkiye’de Kent Planlaması’nın Tarihsel Kökleri” *Türkiye’de İmar Planlaması*, ODTÜ, Ankara.

Tekeli, İ. (1994), “Şehir Planlama Mimarlık Mühendislik Üzerine Sürülen Bir Krema Değildir”, *Planlama* 94/25, Ankara.

Ulusal Fiziki Planlama Semineri (2002), 1968’den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Ünlü, T. (2005), *Plan Modifications Within the Contexts of Planning Control Mechanisms: Mersin Case*, ODTÜ, Ankara.

Şehircilik-Mimarlık Planlama-Tasarım İlişkileri Üzerine Tartışmalar

Bu sayıda, planlama ve tasarım, mimarlık ve şehircilik arasındaki ilişki konusunu Planlama Dergisi'nde tartışmaya açtık. Bu tartışmanın “nasıl bir şehircilik?” konusunda farklı meslek çevreleri arasındaki gündemdeki tartışmaya da katkıda bulunacağını düşünüyoruz. Biçim verme sanatı olarak tasarım ne kadar toplumsal içeriğinden koparılamaz ise bu biçim vermenin süreç ve siyasalarını ve tekniğini içeren planlama da tasarım ile sürekli geliştirilmek zorundadır. Tasarım içeriğinden yoksun bir planlamanın varacağı yer ile planlama süreçlerinden, toplumsal yarar ilkesinden koparılmış bir tasarım sürecinin savrulacağı yerler konusunda tartışmak meslek çevrelerinin gündeminde olmalıdır. Gerek kuram gerekse uygulama açısından her iki alanın birbirleri ile olan ilişkisinin gözden geçirilmesi, somut örnekler üzerinden tartışmanın yönlendirilmesinin yararları bulunmaktadır. “Planlama ile tasarım arasındaki ilişki birbirlerini izleyen bir ilişki mi, yoksa karşılıklı birbirlerini besleyerek gelişen bir ilişki mi olmalıdır?”, “Planlama ve tasarımın toplumsal içeriği ve hedefleri ne olmalıdır?” gibi sorulara bu sayıda yanıt aradık.

Bugün şehir planlama eğitimi mimarlıktan ayrı toplum bilim alanlarını, stratejik düşünce geliştirmeyi içine katan bir alan olarak gelişme göstermiştir. Kuşkusuz sorun meslekleri birbirleri içinde iradi biçimde eritmek değil, bir alanın, diğer bir alanın temel sorun alanlarını ve kendi alanına yansıyan yanlarını düşünmek üzere önüne koyabilmesidir. Bunun da, diğer bir alanın bilgisine sırt çevirerek olması olanaklı gözüküyor. Bu sayıda niyetimiz meslek alanlarımızı kendi içlerine kapatmak değil diğer alanlarla ilişkilerini öne çıkararak geliştirmektir.

Bu sayımızdaki tartışmanın katılımcılarını bu ilişkiyi meslek deneyimi olarak yoğun yaşamış kişiler arasından seçtik. Tartışmacılardan, kendi mesleki deneyimlerinden yola çıkarak planlama-tasarım ve mimarlık-şehircilik ilişkisinde gördükleri temel bir sorunu ya da çözümü üzerine kısa görüşler istenmiştir. Bu tartışmanın uzunca bir süredir meslekler arasında mesleki yetki sorununa indirgenen tartışmaların önünü açacağını umuyoruz.

Yerleşim ve Bina Tasarımı

Erhan ACAR

Doğumu, İstanbul, 1946; lise eğitimi Robert Academy; mimarlık lisansı MIT, 1970; mimarlık yüksek lisansı ODTÜ Mimarlık Bölümü, 1975. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde 23 yıldır öğretim görevlisi. Çeşitli konut projesi uygulamaları yanında, ODTÜ Kent ve KKTC ODTÜ Kampusu projelerine katıldı. Konut tarihi ve kentsel tasarım konularında ders veriyor.

Son yıllarda gelişen bilgisayar yardımcı tasarım teknikleri (computer aided design -CAD), mimarlıkta hayal kurabilmek kadar, bu hayalleri gerçek dünyada uygulayabilmenin de yollarını kolaylaştırdı ve çoğalttı. Farklı geometri ve malzemelerle mekan tasarlayan mimarlarla, CAD teknikleri kullanan uygulamacılar (mühendislik ve inşaat firmaları) arasında ortak mekansal dillerde iletişim ve düşünce geliştirme yolları gelişti. Bu kolaylaşmalarla birlikte, günümüze kadar geliştirilenleri çok aşan, son derece karmaşık biçimli mekanlar gerçekleştirilebilmeye, kentsel yerleşmelerde yeni tür anıtsal yapılar yer almaya başladı. Frank Gery gibi mimarların, Sydney Operası veya Habitat gibi klasikleşmiş örneklerin çok ötesine giden teknik ve biçimsel karmaşıklıkta ve yeni bir mekansal dildeki çalışmaları, kent dokularının eski biçimleri ile ilişkilerini karşılıklar yoluyla kurdu ve yanlarında tekdüze bir görünüm oluşturan bu dokular arasında dikkat çekici yorumlar

olarak anıtsal yapılar biçiminde sıvrıldı.

“Tekdüze eski dokular” ise, “geleneksel” imar yönetmelikleri ve plan kararları ile oluşmaya, eşit yükseklikli bloklar halinde gelişmeye devam etti. Şehir planlama eğitimi de, bu pratiğe dayanarak iki boyutlu yapı adaları ve alanları tasarlamakla sınırlı kaldı. Oysa, CAD tekniklerinde gelişen becerileri ile şehir planlama öğrencileri de üç boyutlu kentsel tasarım uygulamalarında, daha karmaşık yapı alanları planlama teknikleri öğrenebilir, daha karmaşık yapılaşma ‘kodları’ geliştirebilir, mimari projelere daha çeşitli biçimlenme olanakları tanıyan daha seçenekli sınırlamalar getirmeyi öğrenebilir.

Buna karşılık, mimari proje pratiğinde de, projenin kendi iç felsefesinin yalınlığını ve tutarlılığını ön planda tutmak kadar, yerleşimin mekan ve zaman dokusunun oluşturduğu bağlama da önem verilebilir. Yerleşim dokusunun mekan ve zaman yön ve doğrultuları, yeni yapılarda da sürme olanağını bulur. Geçmişte oluşan mekan dokusuyla sadece zıtlaşan değil, onu sürdürerek karmaşıklaştıran yeni mekanlar üretilebilir. Geçmişten gelen mekan oluşturma alışkanlıkları ve çevrede yerleşmiş zamanı kullanma biçimleri zenginleştirilebilir. Yerleşim planlamasında öngörülen düzen desteklenerek, dokunun zamansal ve mekansal gelişiminin sürekliliği korunabilir.

Her iki meslek ve düşünce alanındaki bu karşılıklı duyarlılık gelişmesi, yeni tekniklerin olanaklı kıldığı fan-tezileri, yerleşimden ayrı ve aykırı duran, girişimcilerinin ve mimarlarının bireysel anıtları olarak sıvrılması yerine, toplumun kendi yerleşim üslubu ve tarzını, geçmişini taklit etmeden yücelten toplumsal anıtlar ve daha zengin yaşam çevreleri haline getirecek.

Plancılar-Mimarlar-Peyzaj Mimarları Arasındaki Bölük Pörçük İlişkiler Üzerine

Dr. Turgay ATEŞ

Şehir Y. Plancısı - Peyzaj Mimarı

Geçmişinden dersler çıkaramamış, kendisini geleceğe taşıyacak doğal, ekonomik, sosyal değerlerini kaynaklarını kısa dönemli özel çıkarılara, rant kaygılarına peşkeş çeken bir toplumda planlama, mimarlık, çevre koruma, peyzaj mimarlığı disiplinlerine ilişkin söylemler, savlar adeta birer “marjinal” kesim’ e ait gözükmektedir.

Bu kargaşa toplumunda kamu elinde kalan açık alanlar, parklar, korular kent haritalarına bakıldığında adeta “kanseri hücre” görüntüsü vermekte, fütursuzca hiçbir ciddi planlama kaygısı taşımaksızın çokuluslu çıkar gruplarına peşkeş çekilebilmektedir.

Zaten Anadolu’daki yağmanın aracı konumuna itilmiş imarçı planlama ile; geleceği öngörülmemiş çürük çarık bina yığıntıları kentlerimizde planlama ile sadece yan, ön bahçe, inşaat yaklaşma sınırı, emsal gibi ilkokul matemetiği bile sayılamayacak hesap yöntemleri ile ilişki kurulan “mimarlık” rantçı yönlendirmeler ve toplumsal zorlamalarla ne kadar çağdaştır? Bu toplumda ‘marjinalleşen’ mimarlık, kent planlamacılığı, peyzaj mimarlığı disiplinleri ancak toplumda ‘PLANLAMA’ kavramı toplumun tüm yaşamsal alanlarında benimsendiğinde anlamlı ilişkiler kurabilirler.

Kentin plansızlığını daha da artırıcı etkiler yaratan, batılı benzerlerine benzemeye çalışan, bir mimarlık ürünü; ülke iklimsel ve coğrafi koşullarını hiçe sayan su kültürü toplumların çim parklarını Anadolu’ ya adeta birer karikatür gibi taşıyan peyzaj mimarlığı ürünleri, tek başına ne kadar çağdaşlık iddiasında bulunabilirler?

Sağlıklı ilişkiler görmek dileği ile.

Kentsel Tasarım ve Farklı Disiplinlerin Sorun Alanları

Sertaç ERTEN

1977 yılında İzmir’de doğdu. 1993 yılında Selçuk Lisesi’nden, 1998 yılında ise ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. 2000 yılında aynı bölümün Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programını konut alanlarında monotonluk ve çeşitlilik üzerine hazırladığı tez ile bitirdi. Aynı bölümde 6 yıl boyunca araştırma görevlisi olarak çalıştı ve temel tasarım stüdyosunun öğretim görevlisi kadrosunda yer aldı. 2006 yılında mimar Devrim Çimen ile birlikte Sekiz Artı Mimarlık ve Kentsel Tasarım’ı kurdu. Çeşitli ulusal ve uluslararası konferanslarda bildiri sunan ve halen ODTÜ’de doktora çalışmalarını yürüten Sertaç Erten’in ulusal ve uluslararası yarışmalara katılımı ve birçok ödülü bulunmaktadır. Profesyonel iş yaşamına Sekiz Artı’da devam etmektedir.

ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nden 9 yıl önce mezun oldum ve yaklaşık 7 yıldır profesyonel olarak kentsel tasarımla uğraşıyorum. En fazla içine girdiğim alan da kentsel tasarım proje yarışmaları. Bu projelerde en temelde mimarlar ve peyzaj mimarlarıyla birlikte

PLANLAMA
2006/4

çalışıyoruz. Zaman zaman da biyoloji, heykel, karayolu mühendisliği, su/altyapı mühendisliği...gibi farklı alanlardan destek alıyoruz. Birlikte çalışmak zor oluyor, fakat beni dönüştürüp yeni bakış açıları kazandırdığı için bu zorluğu seviyorum. Karma bir meslek kimliği edindiğim için de, şehir plancısı/mimar/peyzaj mimarı kavgalarını daha farklı yaşıyorum. Aslında biz bu karmalığı hibrid (melez) meslek adamlığı olarak adlandırıyoruz.¹ Bu tanım, kentsel tasarım yarışmaları aracılığıyla bir araya gelmenin, üniversite eğitimi sonucu elde edilen saf meslek adamlığı formasyonu üstünde, bir melez mesleki kişilik oluşturduğunu belirtiyor.

Şimdi bu üç meslek alanının temel tartışma konularını iki farklı perspektiften sunmaya çalışacağım: Birincisi, üç alanın çok birbiri içine girmediği, yani bir anlamda saf meslek adamlıklarını sürdürdükleri durum. İkincisi de, bu mesleklerin birlikte çoklukla içiçe çalıştıkları ve kentsel tasarım projeleri ürettikleri durum. Ben ilk durumu sıklıkla gözlemliyorum, yapılan yazılı tartışmalardan takip ediyorum; ikincisini de kentsel tasarımla uğraştığım için birebir yaşıyorum.

İlk durumda, genelde, mimarın zihnindeki şehir plancısı, parselleri/ adaları çizen, mimarı da bu anlamda her zaman sıkıntıya sokan, “kütle” yi ve doluyu-boşu hissedip anlayamayan kişi oluyor. Bir de mühendis “öyle yapma; taşımaz, böyle yapma; ısınmaz” dediği için, mimar kendini hep özgürlüğü kısıtlanmış biri olarak hissediyor. Plancı da kendini mimarla karşılaştırdığı vakit, kendini kentin makro ihtiyaçlarını görebilen, dolayısıyla bütüne hakim kişi olarak konumlandırıyor. Mimar da, bu formasyonu almadığı için, bu tür üst ölçek planlama meseleleri hakkında söz söyleme alanından uzak tutmaya çalışıyor.

Bu tip plancı-mimar kavgaları içine peyzaj mimarı pek girmiyor. Peyzaj mimarı genellikle mimarın yaptığı “dolu”yu tarifleyen, ya da plancının kentsel ölçekte belirlediği “boş”ları estetik olarak dolduran kişi oluyor. Bu bakış, plancı ve mimarın peyzaj mimarına bakış açısı; ve genelde de “peyzajcı” terimi ile tarif edilen, yeşille ve suyla betonu yumuşatması beklenen kişiyi anlatıyor. Bu perspektifte kentsel tasarım da, kamunun elindeki alanlarda (kaldırımlar, yaya yolları, meydanlar...vs.) açık alan düzenlemeleri yapma işi olarak algılanıyor.

İkinci durumda, üç disiplin de birlikte çalışıyor. Burada, mekandaki “dolu”yu “boş”u birlikte şekillendiriyorlar fakat bu sefer bunun oranları, yoğunlukları, bir araya geliş biçimleri gibi konularda fikir ayrılıklarına düşebiliyorlar. Bu tartışmalar aslında projeyi olumlu yönde etkiliyor. Eğer bir proje üzerindeki temel kabulleri aynı ise, tartışmalar bu kez “biçim” üzerinde oluyor. Şehirci mimarın tasarladığı kütleyle karışma hakkı kazanmış olduğu için, mimar bu durumdan rahatsızlık duyabiliyor. Aynı şekilde, bitkilerden ve hem sert hem yumuşak zeminle ilgili malzemelerden anlar duruma geldiği için, peyzaj mimarı kendi alanına şehircinin fazlaca girdiğini düşünebiliyor.

Şu ana kadar edindiğim deneyimler ışında son olarak şunları söyleyebilirim: Bu üç mesleğin eğitimi, bugün için üniversitemizde çoklukla birbirlerinden ayrı olarak veriliyor. Dolayısıyla, mezun olan kişi neredeyse bir fanusta büyümüş oluyor. Halbuki dünyada bugün çok farklı eğitimleri almış insanlar bir araya gelip projeler üretiyorlar. Ben kendi adıma bu değişimleri takip etmeye ve başka alanlardan destek almaya gayret ediyorum. Aynı zamanda da aldığım bu destek bilgilerle kendimi daha donanımlı yapmaya çalışıyorum. Mesleki bilgi geçişlerine imkan veren bir eğitim sistemimiz olması gerektiğine kesinlikle inanıyorum. Fakat, bu bölümlerin öğrencileri, bu tür yapısal değişiklikler olmadan da bir araya gelmenin ve etkileşimde bulunmanın yollarını yaratabilirler. Ortak projelerle uğraşarak, birlikte öğrenci yarışmalarına girerek veya birbirlerinin proje jürilerine katılarak daha ilk yıllardan bir araya gelebilirler ve o fanusu kendileri henüz öğrenciyken kırabilirler. Bu açık duruşun yararlarını mutlaka ilerleyen yıllarda görecekler, tarif ettiğim ve bence proje ve projeci için daha yapıcı olan ikinci durumun tartışma alanlarında bulunacaklardır.

¹ “Biz” diye tarif ettiğim grup, üç kişiden oluşuyor: Sertaç Erten (şehir plancısı), Devrim Çimen (mimar), Sinan Burat (peyzaj mimarı). Bu yarışmaların bir çoğunda beraber çalışıyoruz, ve deneyimlerimizle ilgili birlikte yazdığımız bir makale var: Türkiye’de Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları ve Disiplinlerarası Çalışmayı Öğrenme Süreci, Planlama Dergisi, 2005/3.

Şehircilik-Planlama-Tasarlama-Mimarlık-Peyzaj

Baykan GÜNAY

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü mezunu olarak 1968-1981 yılları arasında fiziksel planlama ve turizm planlaması alanlarında kamu ve özel kesimde çalışmıştır. 1981 yılından beri bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Planlama, tasarım ve kentsel yenileme alanlarında kitap ve makaleleri bulunan Baykan Günay çok sayıda projede görev almış ve proje yöneticiliği yapmıştır.

Kentsel çevrenin oluşturulması ve sürdürülmesi sürecine şehircilik diyorum. Bu açıdan bakıldığında şehircilik salt bir bilim değil, belki ondan çok bir sanat. Temelde bir planlama sorunu gibi duruyor, ancak bir gerçekleştirme süreci. Bu özelliği ile ülkemizde yapıldığı gibi bir arazi kullanım planı çizip, daha sonra arazi düzenlemesi yapma eyleminin ötesinde; insanın biyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayacak bir çevrenin ve bu çevrenin mekânsal yapısı ile mimarlığını ve peyzajını yaratma çabası olarak görülmesi gerekir. Mutlak ki sürecin mali analizler, yasal çerçeveler, siyasi kararlar gibi çok sayıda etmeni var. Bütün bunların farklı uzmanlık alanları olduğu da bir gerçektir. Kendimi şehirciliğin kente biçim verme tarafına yatkın hissediyorum ve biçimin salt estetik kaygılar değil, kentsel yaşam için de elzem olduğunu düşünüyorum; bu yapılabildiğinde kentlerde farklı niteliklere sahip yerlerin oluşturulabileceğine inanıyorum. Bu düşünceler çerçeve-

sinde, kente biçim veren uzmanlık alanları arasındaki ilişkilerin aşağıdaki çerçeve içinde kurgulanması gerektiğine inanıyorum.

Planlama-Gerçekleştirme Süreci

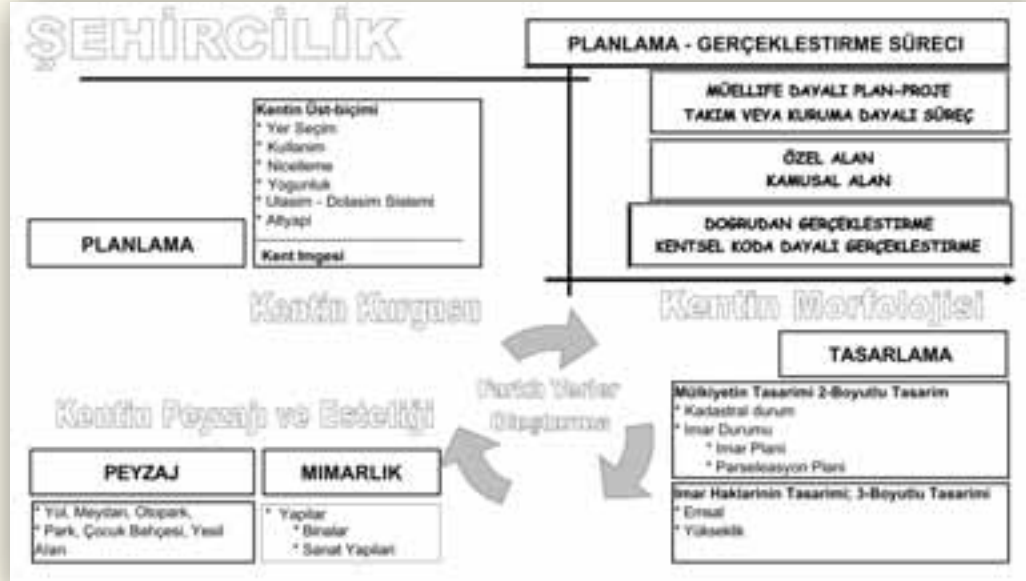
Şehircilik basit bir plan uygulaması değil, bir gerçekleştirme sorunsalıdır. Bu nedenle kentin gelecekteki yapısı müellife dayalı bir plan (imar planı) çizimine bırakılmamalıdır. Kurumsallaşmış bir mekân üretme süreci geliştirilmelidir. Bu kurum bir yandan kamusal alanlarda (herkese açık yol, meydan, yeşil alan) doğrudan gerçekleştirme, diğer yandan özel alanlarda (özel ya da kamu kurumlarına ait mülkler) kentsel rehberlere dayalı denetim ve gerçekleştirme eylemlerini yürütmelidir. Bu eylem, ciddi bir planlama ve tasarım bilgi ve becerisi istemektedir. Günümüzde şehir planlaması eğitimi almış uzmanların, ne kökenden gelirse gelsin, büyük bir çoğunluğunun bu beceriye sahip olmadığını görüyorum. Kent ve kentsel çevre, bir takım çalışmasına dayandırıldığında ve sürekli birbirini destekleyen planlama-tasarlama-mimarlık-kentsel peyzaj üretme problemi olarak ele alındığında başarılı olarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu işleyişin ise birbirleriyle sürekli ilişkide bulunan üç ayağı bulunmaktadır. Burada ilgili uzmanlar değil uzmanlık alanları belirtilmektedir.

Kentin Kurgusu

Öncelikle kentin kurgusu belirlenmelidir. Buna planlama diyebiliriz. Bu eylemin akıla dayalı aydınlanma çağının ürünü olduğu söylenir. Planlamada yer seçimi, arazi kullanımı, büyüklük ve yoğunluklar, ulaşım ve dolaşım sistemi, iktisadi ve toplumsal sorunlar ve altyapı ile uğraşılacaktır. Kentin üst-biçimi ve parçaları bu süreç içinde belirlenecektir. Ne yazık ki, ülkemizdeki planlama anlayışı içinde bütün ve parçalar arasındaki

PLANLAMA
2006/4

ilişkiler unutulmuş, kentin imgeleri (Kevin Lynch; The Image of the City, Cambridge MIT Press, 1960) tartışılmaz olmuştur. Kentlerin üst-biçimleri giderek mevcutun sürdürülmesine ve gelişigüze dönüşmüş, bu aşamada bile arazi kullanımı ve imar haklarını ön plana çıkartan, tasarım endişelerinden uzak, mekanik bir planlama anlayışı kentlerin üst-biçimlerine hâkim olmuştur. Hepimizin yakındığı kentsel çevreler anılan süreç içinde ortaya çıkmakta, bu gerçeği ifade etmekten başka bir çözüm arayışına girilmemektedir. Bu nedenle planlama aşamasına kentin kurgusu denilmiştir. Üst-biçim ve parçaların nitelikleri salt mevzuatta yazılı tanımları ve sayısal değerleri aşmalı, kentin gelecekteki farklı kimlik alanlarını hedeflemelidir.

Kentin Morfolojisi

Kentin biçiminin üretilmesi iki ve üç boyutlu olarak bir bileşime (kompozisyon) oturmaktadır. Kentin üst-biçimine ve parçalarının kimliklerine ilişkin kararların gerçekleştirme sürecinde öncelikle iki boyutlu olarak mülkiyet yeniden biçimlendirilecek, ya da korunacaktır. Bu süreçte kentin özel ve kamusal alanlarının biçimleri belirlenmektedir. İmar hakları kavramını beğenmesek de, sonuçta kentin üç boyutlu biçimi bu araçla belirlenmektedir. Dolayısıyla mülkiyetin ve imar haklarının belirlenmesi mekanik bir süreç olarak anlaşılabilir. Kentin morfolojisinin belirginleştiği “mülkiyet yapısı - imar haklarının denetimi” ciddi bir tasarım sorunsalıdır, çünkü bu süreç içinde aynı zamanda kentin kütle ve mekân yapısı oluşturulmaktadır.

Kentin morfolojisi oluşturulurken henüz kentin mimarlığı ve peyzajı kesinleşmemiştir, ancak bu ilk adım önemlidir ve tasarım bilgi ve becerisi gerektirir. Görüldüğü gibi öncelikle kentin kurgusu olarak tanımlanan “kentin üst-biçimi - kentin imgeleri”, daha sonra da kentin morfolojisi olarak tanımlanan “mülkiyet yapısı - imar haklarının denetimi”, kentin “kütle-mekân yapısı”nı kesinleştirmektedirler. Bu süreç içinde yer alan tüm uzmanların (şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı) bilmesi gereken salt mimarlığın ya da kentsel peyzajın tasarımının kuralları değil, daha evrensel bir niteliği olan gestalt kurallarına hakim olmaları gereğidir.

Alman dilinde gestalt şekil, biçim, örüntü, yapı, düzen gibi çok sayıda kavramı içeren bir anlam taşımaktadır. Gestalt kurallarının temelini oluşturan parça ile bütün arasındaki ilişki ise eğitim bilimlerinin de üzerinde durduğu bir olgudur. 1920li yıllarda temelleri kurulan gestalt kuramında bütünü mü parçaları etkilediği, yoksa parçaların mı bütünü belirlediği tartışılmış ve bu eylemsel ilişki içinde bütünü parçaların toplamından farklı bir şey olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede görsel dünya için birey, tek tek nesneleri değil, nesnelerin oluşturduğu bileşimi (composition) algılamaktadır. Bileşimi oluşturan

tasarlama eylemi ise iki temel kavram (category) üzerinde kurgulanmaktadır; cansız doğaya bir amaç ve yön veren düzen (order) ile her bütünün sahip olduğu anlam (meaning or significance), bileşimin niteliğini oluşturmaktadır (Baykan Günay; Gestalt Theory and City Planning Education, Journal of the Faculty of Architecture-METU, June 2007, Ankara).

Kentin Mimarlığı ve Peyzajı

Kentsel peyzaj (townscape) kuşkusuz kentin morfolojisinin ayrılmaz bir parçası ve uzantısıdır. Kütleler mimarlık ile (Aldo Rossi; The Architecture of the City, Oppositions Books, The MIT Press, London, 1992), mekânlar peyzaj ile yaşam kazanır ve bir kentsel peyzaj (Gordon Cullen; Townscape, Reinhold Pub. Cor., New York, 1964) diline dönüşür. Farklı yerler ise mekânın morfolojisinin belirlenmesi sırasında yaratılacak fırsatlar çerçevesinde gelişebilir (Amos Rapoport; Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Great Britain, 1980). Her durumda kentin peyzajı, kentin kurgusu ile bütünleştirilmelidir (Edmund N. Bacon; "Design of Cities", Thames and Hudson, 1982).

Kimi zaman kentin morfolojisi başarılı olabilir, buna karşın kütlelerin mimarlığı uyumsuz olabilir, kimi zaman ise morfolojik olarak basit bir kentsel çevre kütlelerin mimarlığı ile öne çıkabilir. İyi diyebileceğimiz kentsel çevre her ikisini bir araya getirme sanatıdır. Bu açıdan mekânı oluşturan morfolojik yapı ile kentsel peyzajı oluşturan mimarlık arasındaki bağın sürekliliği sağlanmalıdır. Aşağıdaki örnekler bu görüşlerin ülkemiz bağlamındaki uygulamalarını göstermektedir.

Samsun Cumhuriyet Meydanı: Kütleler ve oluşturduğu meydan morfolojik olarak bir sorun yaşamamaktadır; sorun, binaların mimarlığı ve bütün-parça ilişkisinin oluşturulamadığı kentsel peyzajıdır.

İzmir Kordonu: Morfolojik olarak aynı saçak yüksekliğine sahip basit bir çizgiden oluşmaktadır; zenginliği yaratan renkler, panjurlar ve tek tek birimlerin ölçüsünden kaynaklanan ortak mimarlıktır.

Samsun Cumhuriyet meydanı

İzmir kordonu

Ankara Güven Park Çeperi: Kimi zaman rastlantısal da olsa, farklı kütlelerin oluşturduğu zengin bir morfolojik yapı ortaya çıkmakta, farklı mimarlar tarafından tasarlanan ve belirli bir dönemi yansıtan mimarlık ve kentsel peyzaj ile desteklenen başarılı kentsel çevreler ortaya çıkmaktadır.

ODTÜ Kuzey Kıbrıs Yerleşkesi Meydanı: Kimi zaman da, özellikle mülkiyet açısından bir sorun yaşanmadığında, morfolojik yapı ile mimarlık ve peyzaj bütünleştirilebilmekte, farklı mimarlar yönlendirilerek başarılı çevreler üretilmektedir.

Ankara Güven Park çeperi

ODTÜ Kuzey Kıbrıs yerleşkesi meydanı

Sonuç

Ülkemizdeki şehircilik pratiğinin başarılı olmadığı bir gerçektir. Bunun aksini savlayana rastlamak da olanaklı değildir. Konuya salt meslek alanları açısından yaklaşıldığında bir çatışma düzlemi de oluşmuştur. Kenti yapma sanatı olan şehircilikte ise konu meslek adamlarının uzmanlıklarına değil şehirciliğin alanlarına yönelmeli ve yeni bir şehircilik anlayışı ve şehir üretme süreci geliştirilmelidir. Bu doğrultuda meslek uzmanlaşmalarına dayalı bir ihtisaslaşma yerine, her an farklı uzmanların bir araya gelmesine olanak tanıyan kentin kurgusu, kentin morfolojisi ve kentin peyzajı kavramları üzerinde durulmuştur.

Mimar planıcı mı? Plancı mimar mı? İkisi de olur

Ferhan TEBER

1973'te ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. O tarihten beri Paris'te yaşıyor. Öğrencilik yıllarından beri hem mimarlık bürolarında hem de planlama bürolarında çalıştı. Fransa'nın değişik şehirlerinde, Antil adalarında, Reunion adasında, Seychelles adalarında, Suudi Arabistan'da ve Çin'de planlama ve mimarlık projeleri gerçekleştirdi. Son 15 yıldır Fransa'da üç büronun ortaklığında kurulan yarışma grubunu yönetiyor. 200'ü aşan yarışmaya katıldı, 50'den fazla birincilik ödülü aldı.

Mimar planıcı mı? Plancı mimar mı? İkisi de olur, ama ikisinin de işin öbür yüzünü iyi bilmesi ve bilmekten ötede bu bilginin, sürecin sadece bir parçası olduğunun da farkında olması gerekir. Aslında dört beş senede aldığımız eğitim ve diploma bize ancak konumuzda çıraklık yapabilmeye yetkisi verir, hele hele kendi konumuzun dışında bilgiçlik taslama yetkisini hiç vermez. Ama öğrenmenin, deneyimin, kendini geliştirmenin sınırı yok.

1973'te ODTÜ'den mezun olduğumdan beri Paris'te öğrenciyim. Her yıl ilgimi çeken bir veya iki konuyu takip ediyorum. Sonuçta iki diplomalık daha şehir planlama dersi, üç diplomalık da mimarlık dersi aldım. Gemi Mimarisi, Peyzaj, Aydınlatma, Kent Hukuku, Proje Organizasyonu, Tropikal Mimari, Kentsel Dönüşüm, v.s. Hala daha çok öğrenilecek şey olduğunun bilincindeyim.

Morphosis'in patronu Tom Mayne 45 yaşlarında iken Los Angeles'da bir toplantıda Frank Gehry ile karşılaşır ve ona şikayette bulunur, "Hocam bu yaşıma geldim daha kendimi tatmin edecek doğru dürtüst bir şey yapamadım, ne olacak benim halim?" der. Gehry de "hele dur bakalım daha yaşın mimarlık için bebeklik, emekleme çağı. Şöyle bir Los Angeles dışına çık, on sene değişik yerler gör, çalış, sonra buraya gel" diye cevap verir. O da öyle yapar. Ona göre gerçek anlamda düşüncelerini yansıttığı ilk projesi 58 yaşında Avusturya'da yaptığı Adria Center'dır.

Bildiğiniz gibi Tom Mayne o toplantıdan 15 sene sonra 61 yaşında, mimarlığın Oscar'ı sayılan Pritzker ödülünü aldı.

Özetle, mimarlık ve kentsel planlamada olgunlaşma uzun seneler alan bir süreçtir. Tek başına mimaride ilerleyebilirsiniz, kentsel planlama alanında da; ama ikisinin kesiştiği alanlara girildiği zaman söz sahibi olmak için, ya mimar planıcının bilgi ve deneyimine sahip olmalı ya da planıcı mimarın bilgilerine. Büyük projelerde o da yetmeyeceği için herkesin uzmanlık konusunu ortaya koyabileceği ekip çalışmaları her zaman için daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

“Kentsel Tasarım”a İlişkin Genel Gözlemler

Dr. Ahmet UZEL

Y. Mimar

Ülkemizde “kentsel tasarım” kavramı, meslek çevrelerinde, bu kavrama yaslı projeler elde etmek isteyen kurum ve kuruluşlarda giderek artan bir ilgiye kaynaklık etmektedir. Kavram; öğretim kurumlarının programlarında da yer almakta, ad olarak kullanıldığı yarışmalar açılmakta, yayınlar yapılmaktadır. Kavramı, meslek unvanı olarak veren öğretim kurumları da bulunmaktadır. Ancak üzerinde görüş birliğine varılabilecek bir tanım, henüz yapılmamıştır. Özellikle eğitim kurumlarındaki yaklaşım farkı, bu gözleme kaynaklık etmektedir.

PLANLAMA
2006/4

Genellikle:

- Kent Planlama ile Mimarlık ara kesitinde bulunduğu,
- Çok sayıda uzmanlık alanından girdi alan bir uğraş olduğu,

kabul görmektedir.

Ancak ele alınan/alınacak kentsel tasarım konusunun uzmanlıklar arası ilişkisini, hangi uzmanın kuracağı konusu tartışıla gelmekte; zaman zaman yargıya götürüldüğü de bilinmektedir. Oysa konu, birlikte yürütülecek bir çalışmada yer alacak uzmanların, yerlerini birlikte saptaması ve kabullenmesi konusudur. Bu durumda hakemden karar beklemek; yerini bilmemek, yerini beğenmemek; kavramın özünü kavramamış bencil, haris, şöven bir yaklaşımdır. Meslek örgütleri de, kendilerinden beklenen sağduyulu yaklaşımı sergileyememekte, katılımcı bir ortamı yaratamamaktadırlar. Bu olgu zaman zaman şiddetli tartışmalarla su yüzüne çıkmakta; ancak, çözüm için somut adım atılmamaktadır.

Öte yandan bu kavram bağlamında hizmet isteyen kurumlar, yukarıda verilen genellik içinde kalmakla birlikte, elde edilecek ürünü bir “vaziyet planı” anlayışıyla tanımlamaktadırlar. Bu yaklaşım; tarafları, “kent planlama”yı kavram dışına itme aracı olarak kullanılmakta, farklı uzmanlıkların etkisini, katkısını hafifletici sonuçlara yönelmeye, uzmanlıklar arasında “etkinlik”, “erginlik” tartışmasına götürmektedir. Giderek konu, kavramın içinde bulunan “tasarım” sözcüğünde düğümlenmekte ve kısır döngüden çıkılamamaktadır. Mühendislik hizmetlerinin önemi hiç ortaya çıkarılmamaktadır. Ortaya çıkan ve kentsel yaşamın sürdüğü, sadece imar planlarına dayalı kimi uygulamalar, “Nitelsizlik Örneği Sergisi” izlenimi vermektedir.

Hizmetin kaçınılmaz gereği olan ayrıntı projelerinin uzmanlıklar arası eşgüdüm ve ortak çalışma ile üretilmesine, uygulamanın programlandığına ilişkin hiçbir örnek görülmemektedir.

Uygulama için son derecede önemli olan parasal, hukuksal araçlar; yapım programları, kaynak kullanımı, örgütlenme ve yönetim yaklaşımları göz ardı edilmektedir.

Kentsel Tasarım konusu olması gereken ancak, böyle bir yaklaşımdan uzak; günlük kaygılarla, kişisel ve siyasal çıkar dürtülerine dayalı, çözüm üretmeyen, ortak beğeniyi dışlayan, kişisel değer yargılarını yansıtan uygulamaların giderek arttığı, kentlerde kısa sürede ıslah edilemez çirkinliklerin ve işlevsiz, yanlış yapımların yaşama geçirildiği, bu yapımlara etkili bir toplumsal tepki verilmediği -çok acı- bir gerçektir.

Yukarıda sıralanan ve çok genelleştirilmiş gözlemlerin, tarafların etrafında birlikte oturacağı, sağduyu ile tartışacağı, sonuç ürün alınmadan kalkılmayacak bir masaya yatırılması; elde edilecek sonucun her ortamda ortaklaşa savunulması, toplum için meslek için yaşamsal önem sunmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönem; örgütlülüğü, katılımcılığı, ortak davranmayı kaçınılmaz yapan bir dönemdir. Bu konuda meslek odalarına varlıklarının temeli olacak bir görev düşmektedir.

Kentsel Tasarım Ekspertizleri

Ali VARDAR

1950 yılında İstanbul'da doğdu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 1973'te lisans ve 1978'de yüksek lisans derecelerini alarak mezun oldu. 1978'den beri Almanya, Hamburg'ta kent yenilemesi üzerine çalışıyor. Türkiye'de muhtelif planlama yarışmalarına katıldı ve 1994 yılında ekip arkadaşlarıyla birlikte Ankara Merkezi İş Alanı (MİA) yarışmasında birincilik ödülü kazandı. Şu anda, Hamburg Eyaleti Kent Geliştirme ve Çevre İdaresinde, Kent Yenileme Birimini (Stadterneuerung) yönetiyor.

D ilimizde uzman raporu anlamına gelen ‘ekspertiz’ kelimesiyle çevrilebilecek, ‘gutachten’lar Almanya planlama pratiğinin temel taşlarıdır: Planlanacak herhangi bir kentsel alanla ilgili hedeflerin şekillenmesi,

muhtemel ‘gelişme konsept’lerin elde edilmesi için belediyelerce veya yatırımcılarca planlama ofislerine ‘ekspertizler’, yani araştırma ve kavramsal kentsel tasarım çalışmaları hazırlatılır. ‘Ekspertiz’ kelimesi işin hem belediye idaresi dışında tarafsız yapıldığını göstermekte, hem de önerilerin bir uzmanlık bürosunca (bilirkişi) hazırlandığını vurgulamaktadır. Ele alınan konuya hakim ekiplerce çalışılan mekansal taslak planları ve stratejik tavsiyeler, yasal belge olan imar planlarından veya uygulama projelerinden önce ortaya çıkar. Fikir üretme çalışmalarına hangi uzmanlardan katkı sağlanacağı, hedeflere ve yanıtlanması beklenen soruların niteliğine göre değişir. Sadece mimar ve şehir plancıları değil, peyzaj plancıları, altyapı, restorasyon, gayrimenkul finansman, çevre uzmanları vb.’leri de ekiplerde yer alabilirler veya görüşlerini ek raporlarla projeye entegre edebilirler. Şehirciler proje koordinasyonunu sağlayıp, özellikle programatik hedeflerin tanımlanmasını, projenin kentle bağlantılarının kurulmasını ve projenin genel yönlendirilmesini üstlenirken, mimarlar tanımlanan programatik hedefler çerçevesinde kentsel öğelerin şekillendirilerek canlandırılmasında rol alırlar. Böylece ilerde yatırımcılara tavsiye edilecek ve uygulamaya temel olacak doku ve biçim tipolojileri elde edilir. Bazen ‘masterplan’ (ana düzentasar) bazen ‘çerçeve plan’ olarak adlandırılan bu çalışmalar sadece masa başında hazırlanan öneriler olmayıp, o kent parçasıyla ilgili kişi ve kurumların, siyasetçilerin görüşlerini de alarak değerlendiren ve onlarla dialog sürecinde ortaya çıkan çalışmalardır.

Türkiye’de kent geliştirme projelerinin, imar planları hazırlama süreçlerinin dışında da olabileceği son yıllarda iyice görüldü. Giderek artan kavramsal kentsel tasarım projelerine ve yarışmalarına bakarak, Avrupa’da yıllardır var olan süreçlerin artık ülkemizde de az da olsa uygulanmaya başlandığı söylenebilir. Böyle süreçlerin ana özelliği, formel bir süreç başlamadan önce, belediyece görevlendirilecek özel bir planlama ofisinin o kent parçasıyla ilgili yapacağı araştırmalara dayanarak bir kavramsal kentsel tasarım projesi ve sürece yönelik strateji önerileri hazırlamasıdır. Bu tür ekspertiz çalışmalarında mimarlar ve şehir plancıları birbirleriyle yarışan değil, aynı ekip içinde tamamlayıcı uzmanlıklardır. Hazırlanan ürünlerle ortaya sadece imar haklarının dağıtıldığı donuk bir imar planı değil, yerel politikacıların, yatırımcıların ve ilgili kamuoyunun tasarlanan kent parçasını tahayyül edebileceği, getirdiği olumlu ve olumsuz bütün yönleriyle tartışılabileceği, ekonomik değerlendirmelerin yapılabileceği canlı bir kentsel tasarım ürünü çıkar. Taslakta özellikle stratejik önemdeki mekanlarda yapıların, sokakların, meydanların, çarşıların vb.’lerinin nasıl inşa olacağı, yeşil alanların, ağaçların nerede yer alacağı bellidir. Yatırım kararları ve politik kararlar bu çalışmalara dayanarak hazırlanmak durumundadır.

Şehircilik terminolojimizde bu bağlamda kullanılmayan ve yukarıda belirtilen çalışmaların içeriğini karşılayamadığı için, ‘ekspertiz’ kelimesi yerine, bu tür çalışmaları tanımlayan kısa ve genel bir adın yerleşmesi mesleki iletişim açısından yararlı olacaktır. Kentsel gelişmeye yönelik ekspertizlerin çokluğu, o kentin gelişmesiyle ilgili fikirlerin zenginliğinin bir göstergesidir. Doğal olarak ekspertizler gerçekçi olmak ve projenin uygulanmasında rol alacakların beklentileriyle kamu çıkarları arasındaki dengeleri kurmak zorundadır.

**Kalede çocuk olmak,
Özlem Çelik, Ankara, 2007**

İmar Mevzuatının Kayıpları

Feridun DUYGULUER

Şehir Plancısı

Sanki post-planlama dönemine itiliyoruz. Mevzuat referanslı imar kurallarında bozulma baş gösterdi. İmar mevzuatını bütüncül olarak algılamak imkansız hale geldi. Plansızlık, gündemlerde yer almaya başladı.

Katılım süreçleri ile hazırlanan İmar Kanunu Tasarısı taslakları, hükümet programları içinde yer alıp tasarı haline gelememi. Aksine, mevzuatın parçalanması ve takip edilemezliği belirginleşti.

İmar kurallarına ilişkin muhakkak ki bir çok eleştirimiz bulunmaktaydı; ancak bu eleştirilerden farklı olarak, mevzuat sistematizindeki bozulma veya imar kurallarının dışlanması, mevzuat adına yaşanan kayıpları bir bütün olarak görmemiz gereğini doğurdu.

Ülkemizin imar mevzuatı tarihinde, yani Cumhuriyet dönemi öncesi ve sonrası kanunlarındaki değişim sürecinde, çeşitli (teknik, yönetsel, politik, vs) konularda olumlu ve olumsuz aşamalar yaşandı (Duyguluer, 1989). Bunlara ilişkin bir çok yazılı belge ve bilgi var. Bu yazıda, mevzuatla ilgili oluşturulmuş genel kurallardaki kayıplardan ve kuralların önemsizleştirilmesinden bahsetmek istiyorum. Güncel ifadesi ile, deregülasyon veya serbestleştirme veya kuralsızlaştırma denilen yeni yapılandırmanın, imar mevzuatı yönüyle ele alınıp, değerlendirilmesinin yararlı olacağını düşünüyorum.

İmar Kanunundaki İlk Kayıplar

İmar kurallarımızın çok olgunlaşmış bir durumda olduğunu söyleyemeyiz; ancak kazandığımız bazı

normların da kaybedilmesi, şehircilik ve planlama adına üzücü oluyor. İlk önemli kayıplar, aşağıdaki konularda yaşandı:

Denetimsizleştirme

1980 sonrası Türkiye’inde yaşanan liberalleşme süreci, imar kurallarına da yansımıştı. 1985 yılında yürürlüğe giren, 3194 sayılı İmar Kanunu yerelleşme getirmişti ancak denetimsiz olarak.... Daha önceleri, teknik yönden İmar ve İskan Bakanlığınca denetlenen yerel yönetimler, söz konusu kanunda, denetim hükümleri yer almadığı için, teknik konularda denetim dışı kaldılar. Bugüne kadar da bu böyle devam etti.

Ruhsatsızlaştırma

3194’ün yeniliklerinden biri de, ruhsat alma mecburiyetinin kaldırılmasıydı. İki katlı ve inşaat alanı 1000 m²’den küçük binalar için, belediyeye bir dilekçe ve bazı belgelerle başvurulması yeterli görülmüştü. Ancak, Anayasa Mahkemesi 1987 yılındaki bir kararında,¹ Anayasa’nın kanun önündeki eşitlik ilkesini ve devletin gözetim görevlerini gerekçe göstererek, ruhsatsızlık durumunu iptal etti.

Ruhsatsızlık durumu, yargı kararıyla iptal edildi, ama, mevzuat içinde yapılacak kolaylaştırmalara ve kuralsızlaştırmaya örnek teşkil etme zemini yarattı ve imar mevzuatı tarihi içinde de, maalesef olumsuz anlamda yerini aldı.

¹ Anayasa Mahkemesi Kararı: 11.12.1986, E:1985/11, K:1986/29 (RG 18.04.1987/19435)

“Kamu yönetimi-”nin yerini “kamu işletmeciliği” almaya başla- yacaktı. Özellikle, OECD bağla- mındaki program- lar, hükü- metler için kapsamlı yazılı kural- lar oluştu- ruyordu

Planlamada yetki parçalanması

Bu konu yıllardır konuşuldu ve yazıldı (Duygu- luer, 2003). Aynı konuları tekrar etmeye gerek yok ancak niceliksel olarak, yetkilendirilmiş kurum sayısı arttı ve karmaşa devam ediyor. Dağıtılmış yetkiler nedeniyle, 56 çeşit plan türü, 8 adet plan ölçeği ve 18 kurumun yetkili olduğu bir planlama ortamı var.

İmar Kanunu’nun dışlanması

İmar affı kanunlarında, 1950’lerden itibaren, izin- siz yapıların yasallaştırılması ile ilgili işlemlerde, “Yapı ve Yollar Kanunu hükümlerinin aranma- ması” ve daha sonraki yıllarda da, “İmar Kanunu hükümlerine bağlı kalınmaması” hükümleri yer almıştı.

1990 ve 2000 yılları arasında, bazı kurumlar, imar planı standartlarına ve ruhsat işlemlerine gerek duymadan, İmar Kanunu hükümlerini dışlayan lokal uygulamalar da yapmıştı.

En son, Belediye (5393 sayılı) ve İl özel İdaresi (5302 sayılı) kanunlarında, uygulanmayacak hükümler içine, bir çok kanunla birlikte İmar Kanunu da eklendi. Yani, İmar Kanunu ile söz konusu kanunlar arasında aykırılık bulunması durumunda, 5393 ve 5302 sayılı kanunların uygulanacağı belirtilmiştir.² Bu hususun da, farklı yorumlarla, çeşitli istisnalaştırmalara yol açtığı tartışmaları devam ediyor. Örneğin, mücavir alan- lardaki imar yetkisi, il idare kurullarının yetkileri, belediyelerin her tür yönetmelik yayınlamaları, ruhsat konuları, planlama kademeleri, vs konula- rında, kanunlar arasında anlaşmazlıklar var.

Deregülasyon 2001

Kamu yönetimindeki yeniden yapılandırma çalışmaları, 2000’li yılların başlarında çeşitli programlarda yer almış (Altaban, 2004) ve bu programlarda, dış bağlantılı anlaşmalardan sağla- nan “yeni kamu yönetimi” anlayışı benimsenmişti. “Kamu yönetimi”nin yerini “kamu işletmeciliği” almaya başlayacaktı. Özellikle, OECD bağlamın- daki programlar, hükümetler için kapsamlı yazılı kurallar oluşturunuyordu.

2001 yılı genelgesi

Başbakanlığın 12.03.2001 gün ve 3949 sayılı genelgesi, OECD kurallarının kabul edildiğini açıklar ve talimatlandırır. Ülkemizin de üyesi bulunduğu Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Bakanlar Konseyi, 1995’te “Hükümet Düzenlemelerinde Kalitenin Geliştiril- mesi Konusunda Tavsiye Kararı” almış, 1997’de “Düzenlemelerde Reform OECD Reformu “ nu kabul ederek, üye ülkelerin yasal ve idari düzen- lemelerinde gerekli reform çalışmalarının yapıl- masını kararlaştırmıştır. Bu çerçevede, 1998’de “Düzenlemelerde Reform Programı Gönüllü Ülke İncelemeleri” başlatılmıştır. Program’da, hükümetlere yardımcı olunarak, rekabet poli- tikasının kurumsallaştırılması ve deregülasyon çerçevesindeki amaçlar içinde yer alan:

- mevzuatın azaltılması,
- gereksiz hukuki düzenlemelerin ortadan kaldırılması ve
- idari formalitelerin azaltılması

hedefleniyordu.³

Bu incelemelere dahil olabilmek için, o dönemin hükümetince gerekli girişimlerde bulunulmuş; İngiltere, Kanada ve Polonya ile birlikte, Tür- kiye de, 2001 yılında OECD ülke incelemeleri kapsamına alınmıştır.

İdari engellerin kaldırılması

Diğer taraftan, Dünya Bankası FIAS (Foreign Investment Advisory Service -Yabancı Yatırım Danışmanlık Servisi) uzmanlarınca, “Türkiye için İdari Engellerin Kaldırılması” isimli proje kapa- mında, 2000 yılında “Doğrudan Yabancı Yatırım Ortamının Diagnostik İncelemesi” raporu ve 2001 yılında da “Yatırımın Önündeki İdari Engeller” isimli raporlar yayınlandı.. Sözkonusu raporlarda, “yatırımcı taraftarlığı” ön planda olduğu için, idari süreçler de, çok doğaldır ki, eleştiriliyordu. Banka uzmanlarının değerlendirmelerinde, “Tür- kiye’deki yatırımcılar, imar süreçlerinden ciddi biçimde şikayet etmektedirler” şeklinde bir cümle de yer alıyordu (FIAS). Ayrıca, şirketlerin yer seçimi, fiziki planlama, ruhsat ve faaliyete geçme süreçleri detaylı olarak incelenirken, yabancı

² 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (RG 04.03.2005/24745) ve 5393 sayılı Belediye Kanunu (Madde 84) (RG 13.07.2005/25874)

³ Başbakanlık, 12.03.2001 gün ve 2001/12 sayılı genelge

ülkelerle kıyaslamalar yapılarak, ülkemizdeki hukuki düzenin (kanunların) neden olduğu zorluklar dile getiriliyor, süreçlerle ilgili işlemlerden “idari engeller” olarak bahsedilip, işlemlerin azaltılması veya iptal edilmesi öneriliyordu.

Bir kanun tasarısı taslağı

Bu hazırlıklar doğrultusunda, 2001 yılının ocak ayında, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve yatırımların artırılması amacıyla endüstri bölgelerinin oluşturulmasına ilişkin bir kanun tasarısı taslağı hazırlandı.

“Endüstri Bölgeleri Hakkındaki Kanun Tasarısı” taslağının ilk düzenlemesinde,⁴ yatırımcılar lehine çeşitli kolaylaştırmalar getirilirken, konumuz açısından önemli bir madde hükmü de dikkati çekiyordu.

Taslakda, endüstri bölgelerinde yapılacak yatırımlarda,

- 3194 sayılı İmar Kanunu,
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu,
- 2872 sayılı Çevre Kanunu,
- 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanunu,
- 3213 sayılı Maden Kanunu ile
- 580 sayılı Belediye Kanunu

hükümlerinin uygulanmayacağı yazıyordu.

Ayrıca, işlemlerin kolaylaştırılması amacıyla,

- yatırımcı tarafından önerilen yerde Bakanlar Kurulu Kararı ile EB kurulabileceği
- acele kamulaştırma yapılabilmesi
- her türlü izin ve ruhsatın Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğünce verileceği

belirtilmişti.

Çeşitli tepkiler nedeniyle söz konusu taslak yukarıda bahsettiğim şekliyle yürürlüğe girmedi, değişikliğe uğradı tabii.... Burada önemle belirtmek istediğim husus, bir kanun hazırlığı sürecinin başında, kanun hazırlayıcının düşünme biçiminin ve benimsediği davranış tipinin, özellik taşıması ve bunun örneklenmesi içindir

Mevzuatın “Plansız”laştırılması

Mevzuat içinde yer alan “plan” ve “planlama” süreçleri, bir taraftan çeşitli yetkilendirmelerle parçalanırken, bir taraftan da mevzuat bütününden ayıklanmaya başlandı. Bazı yönetmeliklerimiz, yürürlüğe girdikleri tarihlerde, imar planına ilişkin hükümler barındırırken, daha sonraki yıllarda, bu hükümlerden arındırıldılar. İmar planı ile ilgili maddeler iptal edilerek, imar planına bağlı olma koşulları kaldırıldı. Üç örnek aşağıdadır:

Turizm yatırım belgesi başvurularında, “onaylı imar planı” koşulunun iptal edilmesi

1993 yönetmeliğine göre,⁵ turizm yatırım belgesi talep edenlerin, başvuru belgeleri içine “onaylı imar planı paftası”nı da eklemeleri isteniyordu. 2000 yılındaki yönetmelik değişikliğinde,⁶ bu koşul (başvuru sırasında istenecek imar planı bilgisi koşulu) iptal edildi ve ayrı bir yönetmelik maddesi ile, yatırımla ilgili imar sorumluluğunun (İmar Kanunu ve imar planı çerçevesindeki sorumluluğun) girişimcide bulunduğu belirtildi..

Burada ilginç bir durumu da hatırlatmakta yarar var.

İmarla ilgili sorumlulukları 2000 yılında girişimciye yükleyen Turizm Bakanlığı, 1982den beri imar planı (1/1000 ölçekli imar planı) yapım ve onay işlerini zaten yürütüyordu; ve bir de, 2003 yılında “her ölçekte plan yapım ve onay” yetkisini üstlendi.⁷ Ve şöyle bir durum ortaya çıktı. Kurum olarak her türlü planı yapan, ama imar planı ile ilgili sorumluluğu girişimciye veren bir yapı!

Her halde buradaki enteresan durum farkedildi ve 2005 yılındaki yönetmelik değişikliği ile, söz konusu imar sorumluluğuna ilişkin hüküm de (girişimci sorumluluğu da) iptal edildi.⁸

Şu anda girişimcinin 5. maddeye göre, yatırım belgesi talebinde, imar planı ile ilgili bir bilgi veya belge sunma zorunluluğu yok.

⁴ Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği (RG 21.11.1991/21058, 14.10.1993/21728) Endüstri Bölgeleri Kanun Tasarısı taslağı, (taslağın ilk düzenlemesi), Ocak 2001

⁵ Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği (RG 21.11.1991/21058, 14.10.1993/21728)

⁶ Turizm Tesisleri Yönetmeliği (RG 06.07.2000/24101)

⁷ 4857 sayılı Turizm Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG 01.08.2003/25186)

⁸ Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik (RG 21.06.2005/ 25852)

ÇED sürecinden planlamanın ayıklanması

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yönetmeliği, yürürlüğe girdiği 1993 yılındaki şekli⁹ ile bugünkü arasında önemli değişiklikler yaşadı. Bu değişiklikler, idari kolaylaştırma amacıyla yapıldı; işlemlerin adedi azaltıldı ve işlem süreçleri kısaltıldı ancak; yönetmeliğin bugünkü durumu, kolaylaştırılmış bir yönetmelik olma yanında, etkinliği ve yaptırımı azaltılmış bir yönetmelik haline geldi.

Konumuzla ilgili olarak, çok çarpıcı bir değişim, “imar planı”nın yönetmelikten ayıklanması ile oldu. 1993’teki ilk ve 1997’deki ikinci yönetmelik metinlerinde ÇED süreci, “imar planı” ile ilişkilendirilmiş, ÇED incelemelerinin imar planından önce bitirilmesi koşulu getirilmişti. 2002 tarihli üçüncü yönetmelikte¹⁰ ise, “imar planı” ifadesi yer almadı. Ayrıca “faaliyet” ifadesi, “proje” ifadesine indirildi. Yani yönetmeliğin, sadece proje düzeyindeki (İmar planı işler tamamlanmış ve proje aşamasına getirilmiş) işlemleri kapsamı hedeflenmişti, ancak bir ayrı hükümle de, ÇED kararı alınmadan hiçbir onay işleminin yapılamayacağı ifade edildiğinden, imar planı onayının da, ÇED den önce yapılamayacağı yorumu getiriliyordu. Sonradan, bu yorumu pekiştiren, 2003 tarihli yönetmelik¹¹ maddesi oldu. Bu yönetmelikte de imar planı ifadesi yer almıyordu; ancak bir madde (6. madde), çevre düzeni planı ile bağlantı kurmuş; “ÇED kararı alınmadıkça, projelere hiçbir izin ve onay (çevre düzeni planı tadilat onayları dahil) verilemeyeceği “ yazıldığı için, planlamanın neyse ki dışlanmadığını düşünüyorduk.

Fakat 2004 yılındaki değişiklikle,¹² çevre düzeni planına ilişkin hüküm de iptal edildiğinden, artık ÇED yönetmeliğinin planlama ile hiçbir ilgisi kalmamış oldu. Sadece proje sürecinde yer alan bir yönetmelik haline indirildi.

Özel Hastanelere yapı kullanma izni alınması sürecinde “imar planı” koşulunun kaldırılması ve yapı kullanma izni bulunmayan hastanelere işletme izni verilmesi

Sağlık Bakanlığının, 2002 yılında yürürlüğe giren “Özel hastaneler Yönetmeliği”nde,¹³ özel hastanelerin:

- imar planlarında “özel sağlık alanı” kararı getirilen alanlarda kurulabileceği,
- imar mevzuatına uygun olarak projelendirilmeleri,
- imar mevzuatına göre inşa edilip, yapı kullanma izni belgesini almaları

zorunluluğu getirilmişken, sonradan, 2006 yılında yapılan yönetmelik değişiklikleri ile “imarla ilgili yukarıda sıralanan koşullar” kaldırıldı. Ayrıca, “Yapı kullanma izin belgesi bulunmayan hastaneler, belediye tarafından imar planları onaylandığında yapı kullanma izin belgesi verileceği yönünde yazılı belge ibraz etmeleri şartıyla binaların faaliyetlerine devam” edeceği; “imar planları onaylandığında, yapı kullanma izin belgelerini ibraz etmeleri” hükmü de eklendi.¹⁴

Sit alanlarının korunmasıyla ilgili bir kanunda “plan” ifadesine yer verilmemesi

Sit alanlarında, arazi kullanımı(konut, ticaret, sosyal donatı vs.), inşaat ve afet konularıyla ilgili yenileme çalışmalarının yapılmasını amaçlayan bir kanunda,¹⁵ “plan” veya “planlama” ile ilgili bir kavram veya bir süreç yer almadı. 2005 yılında yürürlüğe giren bu kanunun (5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanımı Hakkında Kanun”un) gerekçesinde de, zaten “hazırlanan projelerin hızla uygulanabilmesi ve yetki çatışmasını önleyebilmek için, diğer planların durdurulması gereği” belirtilmişti. Hem üst ölçekli planlar, hem de daha önce

⁹ Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği (RG 07.02.1993/21489, 23.06.1997/23028)

¹⁰ Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği (RG 06.06.2002/24777)

¹¹ Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği (RG 16.12.2003/25318)

¹² Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği (RG 16.12.2004/25672)

¹³ Sağlık Bakanlığı Özel Hastaneler Yönetmeliği (RG 27.03.2002/24708, 28.05.2004/25475)

¹⁴ Sağlık Bakanlığı Özel Hastaneler Yönetmeliği (RG 21.10.2006/26326)

¹⁵ 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanımı Hakkında Kanun” Resmi Gazete 05.07.2005/25866

onaylanmış koruma imar planları hükümsüz hale getirildi. Sadece proje süreçlerine bırakılmış bir uygulama biçimi benimsendi.

Kademelenme Krizi

3194 sayılı İmar Kanunu'nda "planlama kademeleri" hükmü ile ifade edilip, akademik çevrelerde "kademeli birliktelik" olarak anlatılan, üst-alt ölçek planlama ilişkisi ve kademelenme düzeni de önemli bir kriz içinde.

Bir taraftan çeşitli üst ölçek plan yapılmasına olanak sağlayan kanunlar, diğer taraftan kademelenmeyi dikkate almayan kanunlar, ve bir diğer taraftan da, bütün planların üstünde, yeni bir plan kademesi oluşturan başka bir kanun.

Üst ölçek bolluğu (Farklı kurumlarca üst ölçekte, eş zamanlı plan yapılması)

Bazı kurumların her ölçekte plan yapma yetkisi ile donatılıp, üst ölçekte, kademeli planlama anlayışını varsayıp, alt ölçekteki planları yönlendireceklerini umarak, aynı yöreler için eşzamanlı fakat farklı planlar yapmalarını mümkün hale getiren özel kanunlar yürürlüğe girdi. Kurumların özel kanunlarla yetkilendirilmesiyle ortaya çıkan plan karmaşasının, üst ölçekle ilgili örnekleri fazla olmakla birlikte, sadece iki bölgeye ait çalışmaları verelim:

i - Muğla yöresinde 2 üst ölçekli plan: Çevre ve Orman Bakanlığı'na ihale edilmiş olan Aydın-Muğla Denizli Planlama Bölgesi 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na planlama çalışmaları devam ettirilen Bodrum Yarımadası Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni İlave ve Revizyon Planı,

ii - Samsun yöresinde iki üst ölçekli plan: Devlet Planlama Teşkilatı'na yaptırılan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ve Çevre ve Orman Bakanlığı'na ihale edilen Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı,

çalışmaları birbirlerinden kopuk olarak devam etmektedir (Ayrıca, vilayet düzeyinde strateji planları da yapılmıştır).

Kademelenmenin yitirilmesi

Yukarıda bahsettiğim, 5366 sayılı (yıpranan varlıkların yenilenmesi hakkında) kanunun genel gerekçesinde, "diğer planların durdurulması" gereğinden söz edilir. Kanunun maddeleri içinde de, hiç bir şekilde "plan" kelimesi yer almaz. Adı geçen kanun kapsamındaki yerel yönetimlerin "yenileme alanlarında" sadece "proje" ile işlem yapabilecekleri hüküm altına alındığı için, üst ölçek planına uyma gibi bir zorunluluk da düşünülmecektir.

2004 yılında yürürlüğe giren, 5104 sayılı "Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu", proje alanı içindeki gayrimenkullerin, her hangi bir ölçek ve türdeki imar planı kapsamında kalsalar dahi, adı geçen 5104'e göre yapılacak plana tabi olunacağını belirlemişti.¹⁶ Yani, Ankara'daki üst ölçekli planların ve o bölgenin nazım imar planlarının yaptırım gücü ve hükümleri iptal edilmişti.

2004 yılında yürürlüğe giren 5272 sayılı Belediye Kanunu'nun (yenisi 5393 sayılı kanun) 73.maddesi, belediyelere, kentsel dönüşüm ve gelişim alanları ilan etmek suretiyle, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa etme yetkisi vermiş,¹⁷ ve Ankara Büyükşehir Belediyesi de bu yetkiyi, kademelenme hilafına kullanıp, mevcut nazım ve uygulama imar planlarını iptal ederek, yeni bir plan onaylamıştır.¹⁸

Kademelenmede yeni bir üst ölçek

2005 yılında, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu, "planlı arazi kullanımını sağlayacak esasları" belirlemek amacıyla yürürlüğe girdi.¹⁹ Tarım arazilerine yönelik olması yanında, tüm toprak kullanımlarını da içeren bir kanun yapısı ile "arazi kullanım planı" isimli yeni bir hukuksal tanım getirdi. Mesleki bilgi birikimiyle, bu yeni planın bir envanter çalışması olacağını, ve planlara veri teşkil edeceğini aklımıza getirsek de,

5366 sayılı... kanun kapsamındaki yerel yönetimlerin "yenileme alanlarında" sadece "proje" ile işlem yapabilecekleri hüküm altına alındığı için, üst ölçek planına uyma gibi bir zorunluluk da düşünülmecektir

¹⁶ 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu

¹⁷ 5272 sayılı Belediye Kanunu (RG 24.12.2004/25680)

¹⁸ Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclis kararı, (14.01.2005 gün ve 210 sayılı karar)

¹⁹ 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu, (RG 19.07.2005/25880)

kanundaki deyimisel kullanışlar farklı bir anlam taşıyor.

Arazi kullanım plânlaması tanımında, her ölçekte plânlamaya temel oluşturmak üzere bir esas belirlenirken, söz konusu kanunun ilgili maddesinde,

- ülkesel ve bölgesel planlamalara temel oluşturan ve
- diğer fiziki planlamalara veri teşkil eden

bir hüküm ile açıklama getirildiğinden, şu anda ülkemizde, “planlama kademeleri” kapsamında, ülke ve bölge planlarının temel aldığı, en üst kademede “arazi kullanım planı” bulunmaktadır. İlgili bakanlık konuyla ilişkili yönetmelikte, uygulamaya dönük bir ayrıntı getirmemiştir. Konunun çalışıldığı ifade edilmektedir.

Son Önemsizleştirmeler

İmar affı kanunlarında, İmar Kanunu hükümlerinin uygulanmayacağına dair hükümler bulunurdu. Fakat son yıllarda, sözkonusu yaklaşım, yani, imarcılığın ilgili kanunlarını dışlama yaklaşımı, niteliksel ve niceliksel olarak fazlasıyla arttı. Sadece bir kanunu değil, tüm mevzuatı dışlama alışkanlığı oluşmaya başladı. Ayrıca, imar bilgisinin de gerekliliği gözardı edilmeye başlandı.

İmarcılığın etkisizleştirilmesi yönünde (ekli tabloda belirtilen kanunlar ile) üç önemli kulvar oluştu:

1. İmar Mevzuatının dışlanması,
2. Her ölçekte ve her türde plan yapabilme yetkisi,
3. İzinsiz yapılara tekil ve parçalı olanaklar sağlanması.

İmar Mevzuatının Dışlanması

Planlamayı kurumsallaştırmaya çalışırken, çok-kurumlulaştırdık (Duygulu, 2003). Bunu takiben, her kurum kendi sektörü için özel kanunlarla uygulama yapma yöntemini seçerken, imar mevzuatını da dışlamaya başladı. Yeni kanunlarda, “İmar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan” işlem yapılması ile ilgili hükümler yer aldı. Özel kanunların, planlama ile ilgili fıkralarında, planların, imar mevzuatındaki kurallara tabi olmadan onaylanacağı belirlendi. Daha önceleri, sadece İmar Kanunu dışlanırken, artık, özel kanunlarla tüm imar mevzuatının dışlanması, hukukun üstünlüğü kavramını, herhalde burada bayağı tartışmalı duruma sokuyor.

Burada önemli iki husus var: İlki, “mevzuat” ile ne anlaşılabileceği, ikincisi de “kısıtlamalar”ın ne anlam taşıdığı.

“Mevzuat” olarak, yasa, yönetmelik ve genelge gibi hukuk dokümanlarının hep birlikte oluşturduğu küme anlaşılır. “İmar mevzuatı” denilince sadece İmar Kanunu ve yönetmelikleri değil, yerleşmelerin ve yapıların fiziki gelişimi ile ilgili diğer işlevsel, sektörel ve idari kanunların da dahil olduğu kurallar topluluğu; kıyı, turizm, kültür varlıkları, çevre, sanayi, milli parklar ve diğer sektörel/yerel kanunların yanında, planlama ve imar konularının yer aldığı idari kanunlar, hep birlikte “imar mevzuatı”nı oluşturur.

Ayrıca, cümlecik içinde yer alan “kısıtlamalar”-dan da ne anlaşılabileceği hususu düşündürücüdür. Hukuki olarak, kurallar, normlar, standartlar hepsi birer “kısıtlama”dır. Toplumsal düzen ve kamu yararı için kısıtlama gerekir. Hukuksal açıdan, sınırlama ve kısıtlamalar ancak kanun ile olabileceğinden, her sınırlamanın bir düzenleme olduğu kabul edilir. Veya bazı hukukçuların dediği gibi, her kanun bir kısıtlamadır. “İmar düzeni” de, çeşitli kanunlardaki kısıtlamalarla sağlanır.

Bu özel ifadenin (imar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan), yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda ele alınıp hem amaçsal, hem de deyimisel olarak yorumlandığını düşünürseniz, yerleşmelerin ve yapıların norm alanına getirilen düzenlemelerin ve kayıtlamaların hiç birinin kullanılmaması gibi bir sonuç çıkar. Diğer bir anlatımla, özel kanunla yetkilenmiş bir sektör veya kurum, istediği her türlü işlemi ve eylemi sınırsızca yapabilecektir. Yukarıda ifade ettiğim gibi, hukukun üstünlüğünü zedeleyen böylesine bir kanun düzeni, planlama ve imar konularında, ülke olarak geçmişte kazandığımız pek çok olumlu yönümüze de zarar verecektir.

Her ölçekte ve her türde plan yapabilme yetkisi

İkinci konu ise, planlama tekniğini ve mesleki bilgiyi dışlayan bir husustur. İmarcılığı ve plancılığı son 80 yılda kolay kazanmadık. 80 yıllık bir bilgi birikimi var. İşte bu imar bilgisini dışlayan önemli ikinci konu ise, özel kanunlarla planlama yetkisi alan sektörel kurumların, “her tür ve ölçekte plan yapma” yetkisi ile donanmaları. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, mülga İmar ve İskan Bakanlığından gelme planlama bilgisi ve yetişmiş teknik

kadrosu bulunmasına rağmen, genel prensip olarak alt ölçek planlamalara girmek istemez. Yerel yönetimlere bırakır. Diğer kurumlarda ise durum farklı. Sektörel kurumlarda, bütüncül planlama bilgisi yok, personel birikimi yok, arşiv yok vs, ve “her tür plan” ve “her ölçekte plan” yapabiliyorlar. Kanunlar içinde yer alan çeşitli ifadeler şöyle:

- her ölçekte plan yapmak ve onaylamak
- her ölçekte imar planı yapmak ve onaylamak
- her tür ve ölçekte imar planı hazırlamak ve onaylamak
- her tür imar ve parselasyon planı yapmak ve onaylamak
- her tür imar planı ve parselasyon planı yapmak ve onaylamak
- her ölçekte nazım imar planı yapmak ve onaylamak
- her ölçekte planlamaya temel oluşturmak.

şeklinde hükümler var.

“Ölçek” farklılaşmasının, ilk önce bir planlama dili farklılaşması getireceği, “tür” farklılaşmasının da ihtisaslaşmayı gerektireceği; ve bütün bunların bir meslek disiplini içinde olacağı hiç düşünülmemiş.

Böyle hükümlendirmelerle, planlama yönüyle

- farklı ve birbirinden kopuk planların üretilmesi,
- planlama kademelerinin zedelenmesi,
- aynı ölçekte eş zamanlı plan yapılma karmaşası,
- ölçek ve tür konularında karışıklık yaratılması,
- alt ölçekteki planlara temel teşkil etme yaptırımının zayıflaması.
- tasarım geliştirme zorluğu veya tekdüzelik
- uygulayıcı idarelerin tereddüt içinde bırakılması.
- kentsel bütünlüğün göz ardı edilmesi,
- mekansal bilgi birikimi sistematığının bozulması,
- mesleki yetkilendirme olumsuzluklarının yaratılması,
- meslek dışı müdahalelerin artması

çok mümkün bir hale gelmiş oluyor..

İzinsiz yapılara tekil ve parçalı olanaklar sağlanması: (Parçalı İmar Afları)

İmar afları ülkemiz için alışlagelmiş süreçlerdi. Af kanunlarının mesleki çevremiz içinde tarafı olmasa da, bu kanunlarının kendine has bir bütünsel yaklaşımı vardı. Bütünsellik, izinsiz yapılaşmanın tüm ülkede tek bir kanun metni ile, aynı kriterlerle ele alınmasına dayanıyordu. Tüm toplum kesimlerine aynı ölçüde uygulanıyordu. Bölge veya sektör farkı gözetmeden, belirli bir zaman periyodu içinde af işlemlerinin (başvuru, plan, ruhsat işleri vs) bitirilmesi öngörülürdü. Beğenmesek de, bir “islah planı” anlayışı bulunmaktaydı.

Şu anda durum çok farklı.

Artık imar afları “parçalı kanunlarla” yürürlüğe konulmaya başlandı. Sektörel olarak, farklı kurumların uygulamaları için, “parçalı imar afları” hükümlendirildi.

Yazıya ekli tabloda detayları ile görülebilen:

- Meralarda kurulmuş izinsiz organize sanayi bölgeleri,
 - İmar planı dikkate alınmadan projelendirilmiş veya projelendirilecek doğal gaz tesisleri,
 - Hazine arazilerindeki izinsiz toplu yapılaşmalar,
 - Kullanma izni verilmeyen yapılar,
 - Hazine arazilerindeki izinsiz tersaneler,
 - Turizm tahsisli arazilerdeki izinsiz uygulamalar,
 - Özelleştirme kapsamında kıyıda yer alan tesisler,
 - Daha önceki imar affından yararlanamayan yapılar,
 - Madencilik faaliyetleri
 - İşgal edilmiş meralar,
 - Üzerinde kurulu tesis bulunan özel endüstri bölgeleri
 - Ruhsatsız binalar
 - Tarım arazilerindeki tarım dışı uygulamalar
 - Sıt alanlarındaki zilyetlik
- için bazı özel olanaklar sağlandı.

Farklı kanunlarda yer alan özel maddeler, izinsiz durumdaki yapıların:

- imar planına işlenmesi
- imar planına uygun hale getirilmesi,

Artık imar afları “parçalı kanunlarla” yürürlüğe konulmaya başlandı. Sektörel olarak, farklı kurumların uygulamaları için, “parçalı imar afları” hükümlendirildi

- alt yapı bağlantılarına kavuşmaları (elektrik, su, telefon)
- izin veya ruhsat almaları,
- kanundan istisna tutulmaları,
- açılmış davalarının düşmesi,

suretiyle, yasallaştırılmalarını veya fiili durumlarının devamlılığını sağlamış oldu. Sektörel kanunlarla, sadece sektörel amaca hizmet etmeyi varsayan veya bir projenin gerçekleştirilmesi için teknik ve idari işlemlerin kolaylaştırılması veya yok edilmesini benimseyen bir davranış modeli oluştu.

Önemsizleştirme Tablosu

İmar Kurallarının önemsizleştirilmesi ile ilgili, 2000 yılından itibaren yürürlüğe giren kanunların, madde hükümleri içinde yer alan ifadelerine özen göstererek:

- Her ölçekte plan onayı yetkisi
- İmar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan planlama veya imar
- İzinsiz yapılara olanaklar veya yasallaştırmalar

olarak 3 grup altında topladığım, tarih sırasına göre derleme ve özetleme tablosu eklidir. Önemsizleştirme sürecinin daha iyi algılanabilmesi için, düz yazılı bir anlatım yerine, tablo yapımı yeğlenmiştir. Özetleme, “Kanun” ile “özel hükümler” kolonlarının, tarih sırası ile, kanunların karşılığındaki sıralarda, kolon/sıra/hücre karşılaştırması ile yapılmıştır. Hangi kurumların, HÖP yetkisi (her ölçekte plan) ve İMKTO kolaylaştırması (imar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan) ile donatıldıkları; izinsiz yapıların da hangi PİA (parçalı imar affı) ile yasallaştırıldığı görülebilir.

Gündemde Yer Alma

Diğer ülkelerde de, deregülasyon, idari engellerin kaldırılması ve kolaylaştırmalar için çeşitli

çalışmaların yapıldığını okuyoruz. Kullandıkları konsolidasyon ve rasyonalizasyon metotları her ülkede geçerli olabilir. Eleştiriler de ülke düzenine göre farklılaşıyor. Ancak ortak nokta olarak, genel bir değerlendirmenin sonucunda, yerleşmeler için reform, planlamada reform veya şehir inşasında yeniden yapılanma gibi gündemlerin oluşturulduğu görülüyor. Ayrıca, yetki dağınıklığı ve mekansal parçalanmanın önüne geçmek için, hem Avrupa Konseyi, hem de Avrupa Birliği komitelerinde, sektörel uygulamalardan vazgeçilmesi, öncelikli olarak öneriliyor.

Ülkemizde de yapılan akademik, bürokratik ve mesleki çalışmalar ile, bir reform gündemi oluşturma olgunluğuna gelmiş durumdayız.

En azından, Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca hazırlanan ve çeşitli kurumların katılımını almış olan İmar Kanunu Tasarısı Taslağının hükümet programına girmesi, çok önemli bir aşama olacaktır. Ayrıca sektörler ve kurumlar arası kopukluğu önleyecek ve bütünleşmeyi sağlayacak gündemler, yararlı sonuçlar verebilir.

Kaynaklar

Duyguluer, Feridun, İmar ve Şehir Planlama Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına ve Şehir Planlamasına Etkileri, TBMM- Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara 1989

Duyguluer, Feridun “Yasalar Değişirken Şehir Planlama ve Kurumlar”, Dünya Şehircilik Günü Kolokyum Bildirisi, 06.11.2003, Mersin.

Altaban, Özcan; DUYGULUER, Feridun; “Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Tasarıları Üzerine Notlar”, Mimarlık, No:317, Mayıs 2004

FIAS (Uluslararası Finans Kurulu ve Dünya Bankası’nın müşterek bir teşebbüsü olan Yabancı Yatırım Danışmanlık Servisi), Türkiye, Yatırımın Önündeki İdari Engeller raporu, Haziran 2001, sayfa 121.

Ek: “İmar Kurallarının Önemsizleştirilmesi”

İMAR KURALLARININ ÖNEMSİZLEŞTİRİLMESİ

Kanunlarda yer alan özel hükümler

KANUN			KURUMLARA VE YAPILARA ÖZEL HÜKÜMLER		
KANUN NUMARASI	KANUN ADI VE İLGİLİ MADDE AÇIKLAMASI		HER ÖLÇEKTE PLAN ONAYI YETKİSİ	İMAR MEVZUATI KISITLARINA TABI OLMADAN PLANLAMA VEYA İMAR	İZİNSİZ YAPILARA OLANAKLAR VEYA YASALLAŞTIRMALAR
Resmî Gazete Tarihi					
4562 15.04.2000	Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu	Meralar üzerinde kurulmuş organize sanayi bölgeleri			Araziler mera vasfını kaybeder; OSB'ler Mera Kanununa tabi değildir.
602 KHK 28.06.2000	Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri İhk. KHK'de Değişiklik Yapılması Hakkında KHK	Boğazlarında güvenli geçişin sağlanması için yapılacak tesis ve inşaatlar ile ilgili planlama	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (her türlü proje)	Bay.ve İsk.B. (İmar Kanunu ve 2960, 2634 4533 sayılı kanunlar uygulanmaz)	
4646 02.05.2001	Doğal Gaz Piyasası Kanunu (Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması Ve Doğal Gaz Piyasası İhk. Kan.)	Doğalgaz depolama ve iletim hatları			Tesisler, taktis şartı aranmaksızın imar planlarına işlenir.
4706 18.07.2001	Hazineye Ait Taşınmaz Malları Değerlendirilmesi Ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Belediye sınırları içinde üzerinde toplu yapılaşma olan hazine arazilerinde			31.12.2000 tarihinden önceki yapılanmalar, harca esas değer üzerinden belediyeye devir edilir; Yığılma sınırları
4736 19.01.2002	Karar Kurum Ve Kuruluşları- nın Üretimleri Mal Ve Hizmet Tarihi İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yap. Hak. Kan.	Kullanıma izni verilmeyen yapılar			Kullanıma izni olmayan yapılar için, 6 ay içinde bayyurarlara elektrik, su, telefon bağlantısı
4833 31.03.2003	2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu	Milletvekili seçimleri arasında planlama (madde 50) (Anayasa Mahk. : 4809 nedeniyle konusu kaldırıldığından karar verilmesine yer olmadığı. K2004/4. 22.01.04)	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Kullanıma izni olmayan yapılar için, 6 ay içinde bayyurarlara elektrik bağlantısı
4848 29.04.2003	Kültür Ve Turizm Bakanlığı Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun	Kültür ve Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgelerinde Planlama	Kültür ve Turizm Bakanlığı		
4864 06.06.2003	Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (TOKİ'ye devredilen arsalar)	Tunceli ve Iğdır depremleri nedeniyle TOKİ'ye devredilen arsalarda planlama	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	
4916 19.07.2003	Çeşitli Kanunlarda Ve Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.	Tuzla'daki hazine arazileri ve devletin hüküm ve tasarrufundaki arazilerde jerrying amaçlı tahsislerdeki izinsiz uygulamalar Turizm tahsisli arazilerde izinsiz uygulamalar Hazine arazilerinin değerlendirilmesinde İhtaz ve tevhit yapılması			İzinsiz uygulamalar için açılan davalar diğer İzinsiz uygulamalar için açılan davalar diğer
4957 01.03.2003	Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.	Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde planlama; Turizm merkezlerinde planlama.	Kültür ve Turizm Bakanlığı		

PLANLAMA
2006/4

4969 12.08.2003	Bazı Kanunlarda ve KHKlerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Milletvekili İojmanları arasında planlama	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	
4971 15.08.2003	Bazı Kanunlarda ve Milli Piyango İdaresi Gn.Md. Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHKde Değiş Yap. İhk. Kanun	Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların kıyıda kalan arazilerindeki yapılar			Kıyıda yer alan yapılar için, imar planı yapımı ve yeniden Kıyı Kanarı Çıgını tespit etme olanağı
5003 22.11.2003	Karayolları Genel Md.çe Yapılacak Bölünmüş Yol İnşasında Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Kanun (İlgili madde 5217 ile mülga)	775 ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığına verilen arsalarda ve Karayolları Genel Müdürlüğü mülkiyetinde satışı yapılacak arsalarda planlama	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı		
5027 28.12.2003	2004 Mali Yılı Bütçe Kanunu	Kullanma izni verilmeyen yapılar			Kullanma izni olmayan yapılar için , başvurularla elektrik bağlantısı
5104 12.03.2004	Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu	İmar planları, parselasyon planları ve benzeri imar uygulamalarına dair izin ve yetkiler Proje alanı içinde imar affından yararlanmayanlar	Ankara Büyükşehir Belediyesi		İmar affından (2981'den) yararlanmayan ve 1.1.2000 den önceki yapılara hak sahipliği tanınması
5162 12.05.2004	Toplu Konut Kanununda Ve Genel Kadro Ve Usulü Hakkında KHK'nin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdareleri Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	-Geçerlikte Dönüşüm Projesi alanlarında; -Konut Uygulama Alanlarında; -Toplu Konut İskan Sahalarında; Plan yapma yetkisi	TOKİ (İlgili idare 3 ay içinde onaylamazsa, Toplu Konut İdaresi resen yürürlüğe koyar)		
5177 05.06.2004	Maden Kanunu	Kıyılarda ve sahil şeritlerinde madencilik faaliyetleri			Madencilik faaliyet alanları imar planları ile çevre düzeni planlarına , plan notu olarak dölülür.
5178 08.06.2004	Mera Kanununda Değişiklik yapılması hakkında kanun	Belediye sınırları içindeki meralarda, 1.1.2003 den önceki imar planlı yerleşim alanlarında			İlgal ediliş meraların tahsis amacı değiştirilir ve hazinece dava açılmaz. Bedellerinin yarısı ödenerek suteriyle tapu verilebilir.
5195 01.07.2004	Endüstri Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Üzerinde kurulu sanayi tesisi bulunan 15 hektardan büyük arazilerde			Özel Endüstri Bölgesi ilan edilen yerde, 1 yıl içinde mülkaat edilmek şartıyla ruhsat alınabilir
5216 23.07.2004	Büyükşehir Belediye Kanunu	Büyükşehir belediye sınırları içinde, nazım imar planları	Büyükşehir Belediyeleri		
5234 17.09.2004	Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Hazine malı olan Haydarpaşa limanı taşınmazlarının TCDD'ye bedelsiz devir edilen arsalarda planlama 28.03.04 Ezanum depremi kısımları için planlama	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	
5237 12.10.2004	Türk Ceza Kanunu	Ruhsatsız ve ruhsatına aykırı yapılar			Ruhsatsız binalar , imar planına ve ruhsatına uygun hale getirilmesiyle, davalar düşer ve cezalar ortadan kalkar
5327 06.04.2005	Denizli-Baklan , Hakkari'de, Bingöl-Karlıova İle Erzurum-Çar'da Meydana Gelen Deprem Afetlerine ve Bazı Kanunlarda Dğ.Yap. Dair Kanun	TOKİ' ye devredilen arsalarda planlama	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	

5335 27.04.2005	Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Satıp ve değeriendirilmesi yapılacak TCDD taşınmazlarında plan yapımı	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları		
		Satıp ve değeriendirilmesi yapılacak TCDD taşınmazlarında plan yapımı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bay.ve İsk.B. (Asdı sürelerine bakılmaksızın)	
5366 05.07.2005	Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yeniden Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun	Büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri ve nüfusu 50000 üstü belediyeler ile bunların dışındaki il özel idarelerinin "Yenilene Alanlarında"		Yerel Yönetimler için, kanunda, planlama ile ilgili herhangi bir hüküm yok	
5398 21.07.2005	Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait taşınmazlarda planlama	Özelleştirme Yüksek Kurulu		
		Gelir ortaklığı modeli ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar yönetimine göre yapılan hizmet özelleştirmelerinde planlama		Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (Anayasa Mahk. İktai RG: 7.1.06)	
5403 19.07.2005	Toprak Koruma Ve Arazi Kullanım Kanunu	Her ölçekte planlamaya temel oluşturmak üzere arazi kullanım planlaması	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı		
		11.10.2004 tarihinden önceki tarım arazilerindeki tarım dışı uygulamalar			İzinli tarım dışı uygulamalara, 6 ay içinde bayvurma ve 5YTL/m ² ödemek şartı ile izin verilir
5437 31.12.2005	2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu	12.10.04 den önce inşaat ruhsatı alınmış fakat kullanma izni olmayan yapılarda			Kullanma izni olmayan yapılarda su, elektrik bağlantısı
5481 08.04.2006	Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	Proje Alanı içinde planlama	Ankara Büyükşehir Belediyesi		
5491 13.05.2006	Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	ÇED Yönetmeliğine göre yükümlülüklerini yerine getirmeyen faaliyet sahipleri			6 ay içinde Bakanlığa rapor sunar; Başvuru tarihinden itibaren 6 ay içinde de çevre önlemlerini alır
5524 08.07.2006	Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	Atatürk Orman Çiftliği dahilindeki arazilerde planlama	Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görüşü ile Ankara Büyükşehir Belediyesi		
5578 09.02.2007	Toprak Koruma Ve Arazi Kullanım Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	11.10.2004 tarihinden önceki tarım arazilerinde (daha önceki 5403 sayılı kanunla tarımdan 6 aylık süre hınlığı için aynı maddede yeniden getirildi)			İzinli tarım dışı uygulamalara, 6 yıl içinde bayvurma ve 5YTL/m ² ödemek şartı ile izin verilir. (Anayasa Mahk. yürütmeyi durdurdu RG: 22.02.2007)
5609 28.03.2007	Gecekondu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (775 Sayılı Gecekondu Kanununun yeni metnine göre TOKİ'nin yetkileri)	İmar ve islah planlarının onama işlemleri, konut tipleri ve malzemeyle ait hususlarda yönetmelik hazırlanması		TOKİ - İmar Kanunu hükümlerine bağlı kalmaksızın	
5663 30.05.2007	Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Zilyetlik şartları oluşmuş, ancak sit alanlarında kalması nedeniyle hazine adına tescil edilen arazilerde tapu verilmesi (1 ve 2. derece arkeolojik siter hariç)			Zilyet veya hak sahibinin 1 yıl içinde mirascaat etmesi halinde, ilgili adına tescil yapılır. (Tapu verilir)

**Kenti inşa etmek,
Olgu Çalışkan, Rotterdam, 2007**

ERDAL KURTTAŞ İle Söyleşi^(*)

Türkiye’de İmar ve Belediyecilik Deneyimi Üzerine Bir Dönemselleştirme Denemesi

Olgu Çalışkan- Türkiye’deki imar sistemi ve planlama kurumu, akademi cephesinden eleştirildiğinde planlama pratiğinin içinde yer alan meslektaşların karşı bir eleştirisi ile yanıt verdiğini görüyoruz. Buna göre, akademik çevreler uygulama boyutundan uzak bir biçimde, konuya salt idealleştirilmiş yurtdışı pratiklerinin Türkiye bağlamına çok da uymayan bakış açısıyla yaklaşmakta. Bir bakıma haklılar; çünkü her türlü toplumsal sorun alanında olduğu gibi planlanlama konusunda da yıllardır üniversite çevresinden beklenen yeni bir model oluşturma, yeni bir yaklaşım sunma kaygısı, çabası çok da gündeme gelmemiş ve yaşama geçmemiş durumda. Bununla birlikte varılan noktaya baktığımızda, yapıcı bir mesleki tartışma ortamının deneyimlenme şansını başından kaybettiğini; eleştirel bir çerçeveye oturtulmuş yapıcı ve etkileşimli bir mesleki düşün alanının bir türlü oluşturulamadığını görüyoruz.

Bu ikili durum içerisinde sizin konumunuz biraz farklı; 20 yılı aşkın bir süredir meslek pratiği içerisinde yer almış, ama akademiyle de organik bağlarını koparmamış bir kent plancısısınız. Bu noktadan, ülkemizdeki imar sistemine yönelik bir durum değerlendirmesini yapabilir misiniz?

Erdal Kurttaş- Öncelikle belki, bugüne işaret etmek üzere, yerel bürokraside geçirmiş olduğum

* 1984’ten bu yana Çankaya Belediyesi’nde şehir plancısı olarak; 1990-97 yılları arasında Şehir Planlama Bölümü’nden sorumlu İmar Müdür Yardımcılığı görevinde bulunmuş ve 1997-1999 yılları arasında fiilen İmar Müdürlüğü Görevini yapmış, ancak 1999’dan günümüze dek hukuken İmar Müdürü olarak belediye çalışanı olan, fakat fiilen bu görevi yapamadığı için halen ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde yarı zamanlı öğretim elemanı olan Erdal Kurttaş ile Olgu Çalışkan 17.01.2007 tarihinde görüştü.

Söyleşi fotoğrafları: Murat Yazıcı

...2981
sayılı yeni
İmar Affı
yasası,
gecekondu
üzerinde
daha önce
denenmiş
farklı yasal
düzenle-
melerin
gece-
konduyu
getirdiği
noktadan
ötede bir
arayış içeri-
yordu...

PLANLAMA
2006/4

23 yıl içerisinde, akademik bağlarımın nasıl olup da kopmadığına ilişkin ve bir yandan bürokrasi içerisinde yönetici sıfatıyla görev yaparken, diğer yandan da bir öğrenci heyecanı ile -ben öyle kabul ediyorum,- akademik ortama katkıda bulunmaya çalışmak nasıl oluyor da yan yana oluyor, buna belki açıklık getirmiş olurum.

Ben 1978 girişliyim ODTÜ'ye, 1984 ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Mezunuyum. 30 kişilik bir sınıftan mezun olduk; 31 kişi başlamıştık, 30 kişi mezun olduk. Şimdiki gibi sınıf mevcutları ikiye katlanmamıştı. Dolayısıyla şanslı bir öğrencilik dönemim oldu. O dönem itibarı ile akademisyenlerin, şimdi neredeyse bir kısmı emekliye ayrılmış ya da ayrılmak üzere olan hocalarımızın genç, dinamik, ve etkin olduğu dönemde onların elinden, kaleminden yararlanma olanağı buldum. Dolayısıyla benim için akademik ortamın asıl cazibesi belki de tam o zamanlar oluştu. Yani, onların benim yaşamımdaki rolleri, sadece bana akademik eğitim veren kişiler olmanın ötesinde, kimliğimin oluşmasında da, kişiliğimin oluşmasında da her birinden farklı özel örnekler aldığımı da düşünüyorum. Her biri benim için farklı idol olma niteliklerinden birtakım izler bırakmışlardır. Şimdi aramızda olmayan, maalesef gerek meslek alanımız, gerek üniversite alanı için, gerekse ülkemiz için çok önemli bir kayıp olduğunu düşündüğüm rahmetli Raci Bademli, beni en çok etkileyen hocalarımdan birisiydi. Şu anda halen akademik çatımız altında bulunan Sayın Sevgi Aktüre, Erhan Acar, Sevin Osmay, Baykan Günay, Özcan Altaban ve mutlaka isminin altını çizerek hatırlatmam gereken rahmetli Tuğrul Akçura da, benim hocamdı. Dolayısıyla şu an bu röportajın heyecanı ile belki hatırlayamadığım ancak, kişilikleriyle, kimlikleriyle, mesleki bilgi ve birikimleriyle beni çok etkilemiş hocalarım ile böylesi bir akademik etkileşim içerisinde olduğumu hiç belirtmeliyim, bunun benim üzerimde çok olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum. Can kulağımla dinlediğim, öğretilerini kişilikleriyle birlikte algılamaya çalıştığım ve bendeki heyecanı yaratan hocalardır bunlar, öğrenmeye çalıştığım idol insanlardı her birisi.

Sonra ben, belki de beklenmedik bir şekilde kendimi bürokratik yaşamın içinde buldum. Birazdan konularımız arasında geçecek; Türkiye'deki yerel yönetimlerde, ilk kez denenilen bir model olarak

Metropolitan Kent Yönetimi Yasasının çıktığı dönemde ben henüz mezun olmuştum. Metropolitan kent veya anakent yönetimi denilen model 1984 yılında çıkarılan bir yasayla oluşturulmuştu. O yasaya bağlı olarak 1984 Mart ayında Ankara Büyükşehir Belediyesi Metropolitan Kent Yönetimi kuruldu ve buna bağlı olarak da ilçe belediyeleri kurulmuş oldu. Kurulan bu ilçe belediyelerinden bir tanesi Çankaya Belediyesiydi ve Çankaya Belediyesinin ilk kuruluş kadroları arasında yer aldım ben. Yeni mezun bir şehir plancısı, bir meslek adamı olarak 1984 Aralık ayında memur olarak işe alındım. Belediyeler kurulu da aşağı yukarı 8 ay olmuştu; mart ayı sonunda seçimler yapılmıştı, 8 ay sonra da ben belediyede şehir plancılığı görevime başladım.

O dönemde belediyelerde şehir plancısı istihdamı çok yeniydi aslında. Ankara Büyükşehir Belediyesinde çalışan, bizden önceki mezunlardan meslektaşlarımız vardı, ama az sayıdaydı. Bizim başladığımız dönem itibarıyla kurulan ilçe belediyelerinin hemen tamamı, tümü; bu diğer metropolitan kentlerde de oldu, yani metropolitan yönetimli kentlerde, İstanbul'da, İzmir'de benzeri işe alımlar oldu. Şehir plancıları yoğun bir şekilde işe alınmaya başlandı. Bu tarih 1984'tü; plancı istihdamındaki sayının artışı bu tarihte oluşan ilçe belediyelerinin yapılanmasıyla birlikte olmuştur. Dolayısıyla her bir ilçe belediyesi, ortalama 10-12-15 civarında -o dönem için bu büyük bir rakamdı- şehir plancısını almaya, istihdam etmeye başladı. Esasen şöyle bir ödev vardı ortada: Gecekondu sorunu, metropol şehirlerin çevrelerini kuşatmış, içinden çıkılmaz sorunlarla belediye yönetimleri baş başa kalmış, gecekondu bölgelerinden yükselen hizmet talepleri, çığlıkları had safhada artmış iken, bu yerlerin planlı hale getirilmesi, bunlara yönelik altyapı iyileştirilmesi veya yoksa sağlanması ve bu bölgelerde yaşam kalitesinin arttırılmasına yönelik talepler birikmiş vaziyettedi ve neredeyse taponlanamaz, dizginlenemez konumdaydı.

O.Ç.- Yasa bu gereksinimle mi ortaya kondu?

E.K.- Esasında yasanın oluşturulma motivasyonlarından birisi buydu; çünkü kentler, artık taşıyabileceklerinden daha fazla nüfusla karşı karşıya kalmış bir durumdaydı. Mevcut belediyeler ise,

diyelim ki Ankara Belediyesi, İstanbul Belediyesi veya İzmir Belediyesi, bu biriken sorunlarla ve biriken nüfusun talepleriyle baş edebilecek organizasyonel yapıya sahip değildi. Dolayısıyla parçalara bölüp, bir dönem şube müdürlükleri gibi, semtlere veya bölgelere göre bölünmüş alt parçaları belediye kimliğine, belediye idari yapısına kavuşturmak gibi bir kurumlaşma dayatması vardı. Bu dayatma, o metropoliten sistemin alelacele, işin pratiğinde ne sonuçları vereceği çok da test edilmeksizin oluşturulmasını gerekli kıldı ve bu yapıldı. 3030 sayılı Yasa, böylesi bir somut dayatmanın ve talebin sonucu ortaya çıktı. Yani alttan gelen dinamik talepler, iyisiyle kötüsüyle, yeterliliğiyle eksiklikleriyle taleplerini çözebilecek bir kurumsal karşılık arıyordu. Bu da o güne kadarki belediye örgütlenmesiyle çözülebilir gibi gözüküyordu. O yüzden parçalara bölmenin bir tür yerleşmek, bir tür yerel yönetim modeli oluşturmak anlamına geleceği varsayımı ile, böylesi bir yaklaşım ile bir yerel yönetim modeli oluşturduk diye ortaya çıktılar.

O.Ç.- Bir anlamda belirsizliğin egemen olduğu bir dönem...

E.K.- Belirsizlik, evet, hiçbir kurumsal altyapının olmadığı, hiçbir denemenin yapılmadığı bir dönem. Bütün denemeler bizim üzerimizden, bizim bulunduğumuz dönemde yapılacaktır bundan sonra, buraya kadar anlattıklarımın ışığında. Tabii biz işe başladığımızda; 28 Mart 1984'te yapılan yerel seçimleri, ki ilk metropoliten yerel seçimlerdir bu seçimler, ağırlıkla o dönemin iktidarı durumunda olan Anavatan Partisi belediyeleri kazandı. 1984-89 arasında, sayısal olarak Anavatan Partisi hükümrانlığında yönetildi belediyeler.

O.Ç.- Ankara'da durum neydi?

E.K.- İlçe belediyeleri dahil tüm Yerel Yönetim Anavatan Partisindeydi.. Büyükşehir Belediyesi o dönemde Sayın Mehmet Altınsoy Belediye Başkanıydı, Büyükşehir Belediyesini de Anavatan Partisinden kazanmıştı. Belediyeler genel olarak ANAP ağırlıklıydı. Bir sonraki seçimde, 89'un Martında yapılan seçimlerde tam tersine bir durum oldu, sosyal demokratlar yurt dışında ve metropol kentlerde seçimleri ağırlıkla kendi lehlerine çevirdiler, sosyal demokratlar belediyeleri devraldılar.

O.Ç.- Sosyal demokrat döneme geçmeden önce ANAP dönemini ana hatlarıyla tanımlayabilir misiniz?

E.K.- Doğrusunu isterseniz, Anavatan Partisi'nin kurduğu bu model, Ankara özelinde tam bir deneme-yanılma modeli gibi ele alındı ve o dönemin ilk temel ödevi olarak rutin hizmet görevlerinin paylaştırılması, yani bazı altyapı hizmetlerinin, bazı zabıta hizmetlerinin, mimari proje onaylama, yapı ruhsatı verme, iskân belgesi verme, yapı denetimi sağlama gibi imara, zabıta, fen işlerine düşen rutin işlerin dışında, esasen bizim mesleki alanımız itibariyle en çok ilgilenmemiz gereken nokta da, imar müdürlüklerine şöylesi bir ödev verildi: Gecekondu bölgelerinde "İslah planlaması" diye bir kavram ortaya çıktı. 3030 sayılı Kanunun çıkmasıyla birlikte bir de İslah İmar Planlama Yasası adı altında gecekondu yasasının yenilenmesi gündeme geldi. Yenilenmesi diyorum; çünkü 2981 sayılı yeni İmar Affı yasası, gecekondu üzerinde daha önce denenmiş farklı yasal düzenlemelerin gecekonduyu getirdiği noktadan ötede bir arayış içeriyordu...

O.Ç.- Dönüşümü öngörüyordu...

E.K.- Evet, dönüşümü öngörüyordu, ama bugünlükde önümüze konulan ve azgın bir dayatma halinde uygulanan Kentsel Dönüşüm (!) nazaran epeyce utangaç bir şeydi o ıslah yasası. Utangaçtı derken, kendi içinde bize göre o gün itibariyle de tasvip etmeyeceğimiz bir dinamizmi, negatif bir dinamizmi barındırıyordu yine de. Ancak günümüzdekilerle karşılaştırdığımız zaman, deyim yerindeyse günümüzdeki kadar azgın dönüşüm anlayışını da esasen kapsamıyordu. Gecekondu İslah Yasası dediğimiz 2981 sayılı Yasa, bu manada utangaçtı, çekinikti. "Bir gecekondu hakkınıza karşılık, size 4 tapu vereceğiz" diye dönemin Başbakanı Turgut Özal, sonradan Cumhurbaşkanı da oldu biliyorsunuz, "İcraatın İçinden" -şimdi "Ulusa Sesleniş" oldu onun adı, Ulus kalmış gibi(!)- programında kalemini ekranın karşısında olanların gözüne, burnuna sokarcasına bu ıslah yasasının nimetlerinden söz ederdi ve derdi ki Sayın Başbakan, "Gecekondu elde etmiş olduğunuz bir hakka karşılık, bu kimi zaman tapulu bir yer olabilir, kimi zaman işgalden gelen sizin tahsis hakkınız olabilir, -'tapu tahsis belgesi olacak sonradan bunun adı'- buna karşılık size 4 adet tapu vereceğim. 1 koy, 4 al." O dönemin moda deyimlerinden bir tanesiydi bu. Dolayısıyla

**PLANLAMA
2006/4**

“1 koy, 4 al” yaklaşımı, o dönemde Islah Yasası’nın temel tasarım ilkesi olarak halkın gündemine, belediyelerin gündemine oturdu.

Bu “1 koy, 4 al” neydi, biliyor musunuz; şuydu: Yasa -şimdi önümüzde yok, metnine bakarsanız.. - “maksimum 12.50m. yükseklikte, 4 katlı yapılar yapılabilir” diyerek yeni yapılaşmaya cevaz veriyordu, yeni yapılaşmanın önünü gecekonduların 4 kat olarak açıyordu. Bu 4 kat meselesi çok önemli..

Bu çerçevede tarif edilen ödev, imar planlama ödevi, ıslah imar planlama ödevi, toplumun zihninde ani bir şok yarattı. Bir tür üretmeden zenginleşmenin habercisiydi, bu, kent topraklarında o güne kadar yapılmış işgalin, yağmanın, yer kapmanın, kamu arazilerine el koymanın, her nasıl tarif edersek edelim, henüz bir güvenceye dönüşmemiş, sadece barınma ekseninde elde tutulan kamu alanlarının tapuya dönüştürüleceği, özel mülkiyet haline geleceği ve hatta bunun üzerinde bir katsayı karşılığı imarlı -..ki bu sözcük, bizim meslek pratiğimizde kullanımı reddedilen bir sözcüktür, biz “imarlı” sözcüğü yerine “planlı” sözcüğünü kullanırız; onlar açısından ise, planlı olup olmaması önemli değildir, bu önemli bir ayırt ediş noktasıdır- konutlara ve ticarethanelere; çünkü altı dükkân, mağaza vb., üstü ise konut-ofis vb. olan “imarlı” yapılara kavuşmanın resmi, yasal belgesiydi. Dolayısıyla bu bir kırılma noktasıdır, Türkiye’deki “rant” ekonomisinin toplumun en alt kesimlerinin zihinlerinde bir şok dalgası yarattığı andaki kırılma noktasıdır bu. 1984 ve sonrası 5 yıl içerisinde oluşan ve yayılan bu şok dalgası, geliştirilmeye çalışılan ve henüz emekleme safhasında bulunan “metropolitan kent yönetim” sistemi içerisindeki ilçe belediyelerinin üzerine bir kâbus gibi çöktü. Kâbus gibi çökmesinin temel sebebi, bu belediyelerin uyması gereken üst ölçekli nazım planlar yoktu. Ankara Belediyesinin elindeki üst ölçekli planlama çalışmalarının bu yeni dönem için kılavuzluk yapabilme kapasitesi neredeyse hiç yoktu. O dönemde; 12 Eylül sonrası ülkesel planlamanın öneminin tedricen ortadan kaldırılmasına bağlı olarak, önce zayıflatılmış, zaman içerisinde ortadan kaldırılmış olan, ama halen hiç değilse kurumsal etkisi silinememiş olan AMAN Plan Bürosu var. Aman Plan Bürosu biraz komik bir isim gibi gelebilir. Aman Plan Bürosunun açılışı, Ankara metropolitan alan nazım planlama bürosuydu, Büyükşehir Belediyesine bağlıydı, doğrudan belediye başkanına bağlı olarak planlama çalışmalarını üstlenmiş bir yapıydı.

**PLANLAMA
2006/4**

O.Ç.- Özerk bir yapıya sahipti?...

E.K.- Özerkçe bir yapısı vardı ve gayet sistematik işleyen bu yapı içerisinde ağır ağabeyler, meslek adamları vardı. Allah uzun ömür versin, Haluk Alatan Hocamız, onunla anılan, bu kurumun en verimli, en iyi yönetildiği dönemde onun başındaydı. AMAN Plan Bürosu Ankara bütünü için bir şanstı; fakat yapılmış ve yapılmakta olan nazım plan çalışmalarının yeni dönem ve yeni uygulamalar için ivedilikle geliştirilmesi, ilerletilmesi gerekirken, ihmal edildi. Süreç içerisinde kentlere, 1940’ların ikinci yarısından, 50’lilerin başından itibaren hızla eklemelenmiş, yıgılmış ve şişmiş gecekondular mahallelerine ilişkin hiçbir çalışma yapmadan bu nazım plan bürolarının etkinliği azaltılırken, gecekondular bölgeleri geometrik bir bölünmeyle, biraz da politik kaygılarla bölünmüş olan ilçe belediyelerinin sorumluluğuna teslim edildi ve denildi ki, “hadi bakalım, siz buralara kanunda yazdığı şekliyle, 4 kata katlı yapılaşma koşullarını uygulayacaksınız.” Klasik kat rejimi imar planlarının hemen bitişiğinden itibaren oluşmuş, -sarı lekeler derdik biz bunlara, tespit paftalarında hep sarıya boyandığı için,- imar planlı alanlar da yoğunluklarına göre kahverengi ve tonlarına boyanırdı, bütün gecekondular alanları silme sarı lekelerdi, 1/5000’lerin üzerinde öylesine duran içi tanımlanmamış bölgeler olarak.

O.Ç.- Öngörüsü olmayan....

E.K.- Hiçbir öngörüsü yok, hiçbir omurgası, şekil ve tasarım bilgisi, merkez-çevre ilişkisi, ulaşım şeması, yoğunluk, arazi kullanımı kararları hiçbir şekilde sorgulanmamış; temel donatılar açısından, gerek sosyal donatı, gerek teknik altyapı konusunda hiçbir makro kararı bünyesinde bulundurmayan, hakikaten yığın halindeki gecekondular lekelerinin bir çizgiyle çevrelenmiş, bir renkle boyanmış olmasından ibaretti, yani vahim bir durumdu. Bunlar bizim gibi yeni, tabir yerindeyse henüz uçmayı doğru dürüst bilemeyen “kuş” diyebileceğimiz plancılara emanet ediliyordu. Aramızda bizden önce işe alınmış olan birkaç deneyimli şehir plancısı olsa dahi, bu ölçekte makro planları Ankara gibi, İstanbul gibi, İzmir gibi oturmuş kentlerin planlı dokularıyla entegrasyonunu sağlayabilecek deneyime sahip olmayan yöneticilere ve o yöneticilerin işe aldığı plancılara emanet edilmiş olması gibi bir hatayla, bir yanlışla başlandı işe!...Bunun üzerinde bu

kadar durmamın sebebi, o dönemdeki yaklaşımlarla ortaya çıkan bugünkü büyük kentlerimizin, başta başkentimiz olmak üzere, bugünkü kentsel dokunun referans belgelerinin o aralıkta yazılmış, çizilmiş, onay altına alınmış olmasıdır. Temel makro kararları içeren, nazım planlı- üst ölçekli plan kararlarını esas alan çalışmalar esasen bu dönem itibarı ile yok sayılmaya başlanılmıştır, ve maalesef bugünkü durumlar ortaya çıkmıştır.

O.Ç.- Bu süreç ne kadar sürüyor? Yani sosyal demokrat belediyelerin iş başına geldiği dönemde de devam etti, değil mi?

E.K.- Devam ettiler, tabii ki. Esasen şöyle oldu: İlk 5 yılda, yani 1984’ün Martıyla 1989’un Mart ayı arasında yapılan ıslah planları, 3-4 kat arasında, 4’e daha yakın çoklukta olmak üzere kat vererek, bunların altında açığa çıkan kullanıma müsait arazi eğimine göre artan bodrum katlarını, kot altı kullanımlarını bunun dışında bir hak olarak, planla arsa sahibine vererek, verme olanağı yaratarak esasen planlama değil bir tür ulaşım-dolaşım ve buna asılı duran ada-parcel şeması yapılmış oldu, bu sürecin içerisinde o dönemde görev yapan hepimiz varız, bu çerçevede nazım plan öngörülerinden bağımsız olarak, nazım plan oluşturulması gibi bir kaygıya gitmeden, buna önem vermeyen bir ulaşım şeması, bu ulaşım şemasının üzerinde neredeyse rasgele denilebilecek veya mevcudun sarkması, mevcudun devamı gibi varsayabileceğimiz, ticari alt merkez kullanımlarının saçaklanması yöntemiyle kendiliğinden oluşan yamuk-yumuk omurgalar teşkil ediyor. Burada esas olan, gecekonducunun politik bir varlık olarak -ben bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum- tatmin edilmesine yönelik, yaklaşan bir sonraki seçimlerde onların tapu taleplerinin ivedilikle karşılanmasına yönelik bir politik-güdüsel -içgüdüsel diyemeyeceğim, poli-güdüsel dersek çok daha açıklayıcı olur sanırım,!!- bir yaklaşımla bu alanlar planlanıyormuş gibi yapıldı, ilçe belediye meclislerinde alınan kararlar ile planlı hale getirildi.

O.Ç.- Bu dönemde TOKİ kuruluyor, ama ıslah imar planlarıyla dönüştürülen alanlarda aktif değil; herhangi bir toplu konut modeli uygulanmıyor.

E.K.- Konumuz bakımından TOKİ’nin devreye girmesi, açıkçası belediyelerin politik ömürleri açısından baktığımız zaman, ANAP’ın dönemini

ilk diye kabul edersek metropoliten kent sistemi içinde, birinci dönem içerisinde olmamıştır. İkinci dönem ise, sosyal demokratların yerel yönetimleri ağırlıkla kazandığı ikinci dalga dönemi, politik rüzgârın tersten estiği bu dönemde sosyal demokratlar bütün belediyeleri ağırlıkla ele geçirdiler, buna 2.dönem diyebiliriz. Sonra sosyal demokratların ağırlıkla yeniden kaybettiği üçüncü dönem geldi. Bu dönem içerisinde radikal sağ diyebileceğimiz partilerin egemenliği ile birlikte, ANAP gibi bir liberal sağın benzeri değil, radikal sağ diyebileceğimiz bir üçüncü dalga yerel yönetimlere geldi ve bunun ardından radikal sağın belediyeleri elinde tutmasının devamlılığı diyebileceğimiz bir dördüncü dönem yaşandı. Hepimizce görüldüğü üzere 12 Eylül politikaları ile öngörülen “plansızlığın planlanması” şeklinde tezahür eden hayat, ülke kentlerini ve diğer varlıklarını bugün kendi topraklarını yağmalayarak geçinen fırsatçıların egemenliğindeki kent yönetimlerinin ellerine bıraktı. Ne oldu!?!; 20 yıl geçti, Şimdi neredeyiz acaba?, matematik olarak 25 yıllık bir dönemi özetlemeye çalışıyoruz neredeyse, şu anda 5’inci 5 yıllık aralıktayız. Çok şey değişti bu aralıkta, ama sağlıklı bir değişim ve dönüşüm oldu mu bu süreçte?. 5’inci 5 yıllık aralıktadır esas olarak TOKİ’nin davranış formatını değiştirmesi. Dönüşüm meselesine başka türlü bir anlayışla bakılarak Toplu Konut İdaresinin konumunun değiştirildiğini ve bazı belediyelerin ansızın yarattıkları özel dönüşüm alanlarında uygulamaya dahil olduğunu görmekteyiz bugünlerde.

Demek ki biz ilk dönemi bu şekilde tarif ederken, dönemin temel eksikliği olarak şunu söyleyebilirim: İlçe belediyeleri, üstlendikleri önemli görev karşısında şu yaklaşımla ortaya çıkabilirler ve talep edebilirlerdi: Metropoliten sistemin üst yönetimine diyebilirlerdi ki veya demeliydiler; “Bize acilen üst ölçekli planları hazırlayın, verin veya bizden, bizim yeni oluşturduğumuz şehirci meslek adamı kadrolarımızdan istifade edin. Her belediye, örneğin 3’er-4’er şehir plancısını büyükşehir belediyesine göndersin. Oluşan çalışma grupları, üst ölçek planları, nazım planları ivedi olarak hazırlasın.” Bu anlayış ışıığında, mesela ilk 2 yıl, üst ölçekli planlama çalışmalarına ayrılabilirdi. İlk 2 yıl bütün Ankara’nın nazım planı, ulaşım ana planı elde edilebilirdi, gerçekleştirilebilirdi. Kalan 3 yıl ve devamında ise, o nazım planların gerektirdiği öngörüler plana dönüştüre-

bilirdi, yeni çıkarılan yasal çerçeveye göre daha sağlıklı bir dönüşüm öngörülebilirdi.

Bence, Türkiye'deki imar düzeninin zaten hastalıklı, sakat, kör-topal gelen geleneği, gerek duyulursa bu maksatla da bir geriye bakış yapabiliriz, başka bir konuşmanın konusu esasında o, ama esasen kentleri bugün pençesine alan, kentlere koroner kalp yetmezliği geçirten, boğmaca geçirten, bugün sanki yeni ortaya çıkmış sorunlarmış gibi bazı kesimlerce algılanan, ele alınan sorunların temel tezahürü, geçmişin kabulleriyle doğrudan ilgilidir. Çünkü orada üst ölçekli planlamaları yapmayan, ulaşım karakterini doğru tahlil etmeyen, modellemesini doğru yapmayan, kentteki nüfus yığılma alanlarının dolu-boş araştırmalarını, nüfus dengeleri araştırmalarını, ticaret taleplerini gözden geçirmeyen, bunların içerisindeki hacim, yoğunluk, kitle ve bütün bunlarla doğrudan ilişkisi olması gereken insan faktörünü doğru analiz etmeyen, çala kalem ve en temel “şekil bilgisi”nden bile yoksun bir tarz ile, “hadi biz insanları biran önce bu mülklerde tapu sahibi yapalım” yaklaşımı ve yasanın metninde zaten zaman sınırı verilerek dayatılan plansız işleyiş bence bugün ortaya çıkan sonuçların o günkü habercileri ve kabulleri idi.

O.Ç.- İlçe belediyelerinin de işine gelen bir durum değil mi bu? Yani bağlayıcı bir üst ölçek karardan bağımsız kendi alanlarında dönüşümü tetiklemeleri.

E.K.- Esasen ilçe belediyeleri yönetimleri açısından baktığınız zaman, bu doğru bir tespit. Şöyle ki: Maalesef, bizde tek başına, “sadece bürokrasinin etik değerleri, bürokrasinin ahlakı, bürokrasinin davranış normları” diye bir başka başlıkta ele alabileceğimiz çok ciddi bir başka konunun yansımalarını görürüz, sizin sorunuza karşılık o dönemin belediye anlayışlarında. Bu nedir? “Ele geçirdiğim iktidar, her ne büyüklükte ve her ne etkinlikte olursa olsun, benim iktidarımdır, benim küçük, ama kendince güçlü iktidarımdır. Burayı bir kale, hatta bir iç kale direnciyle korumam lazım... Ortada bir rant varsa, onu ben pay eder, onun paydaşlığına ben karar veririm. Pek de hesap vermeye gerek yok; çünkü üstten birileri ‘yürü ya kulum, planlamayı da unut!!’ demiş bulunuyor. Bu vesayet bende dururken, şimdi niye üst ölçek plan arayayım da gücümün, erkimin, kontrol olanlığımın bir kısmını paylaşayım?” yaklaşımı daha

iyi gözüküyor. Dolayısıyla o soruyu doğrulamış oluyorum, o sorunun yanıtı benim açımdan zaten sizinle aynı paralellikte.

Burada önemle bir kere daha çok kısaca vurgulamak, tekrarlamak gereken şey şu: Metropoliten sistem veya bunu Türkçe, daha doğru tarif eden bir deyim olduğu için söyleyeyim, ANAKENT kavramından yola çıkarak ANA'nın bunu yönetmesi gerekirdi. Yani nasıl ailelerimizi yönetiyor; baba yönetiyor gibi gözükür, ama analarımız yönetiyor aileyi, ana planlar, anakent tarafından “anacan” bir davranışla “evladım, sen şunları, şunları, şunları yapmadan buna geçme; önce git ellerini yıka, sonra sofraya otur; ayaklarını yıkadıktan sonra yatağına girebilirsin...” Bunlar denilmedi, bu kaygı oluşmadı veya oluşturulmadı.

O.Ç.- “Yerelleşme” ve “yerel demokrasi” adına...

E.K.- “Yerelleşme ve yerel demokrasi”, yerel yağmalama projesi için fırsatlar silsilesi olarak kavrandı. Yani yerel rantların kolay dağıtılabilir, kolay kontrol edilebilir, tabir yerindeyse ona buna kolayca peşkeş çekilebilir olması, yerelleşme gibi algılandı, kavrandı. Bunun adına da özerk, yerel yapılanma denildi. Akademisyenlere de dönüldü, denildi ki, “siz yıllardır yerel özerklik, yerel iktidarlar, yerelleşme, yerinden yönetim, ‘local authority’ filan demez misiniz; işte bakın, yerelleştik, istekleriniz gerçekleşti, hadi gözünüzü aydın” denildi. Öylemidir değişimdir, tartışılırken ilginç bir gelişme ile 28 Mart 1989’da, yani ikinci dönem seçimlerinde şaşırtıcı bir şekilde sosyal demokratlar ağırlıkla ülke belediyelerini süpürüp aldılar. Yerel Yönetim, yerelleşme gibi kavramlara çok fazla anlam ithaf eden sosyal demokratlar seçimleri ağırlıkla kazandılar, ama...,

O.Ç.- Bunu sosyal demokratlar da beklemiyordu sanırım.

E.K.- Evet, beklemiyorlardı, bu kadarını beklemiyorlardı. Müthiş bir şaşkınlıkla ve hazırlıksız olarak çok sayıda belediyeyi teslim aldılar. Ankara özelinde, Ankara Belediyesi malum, Murat Karayalçın’ın Belediye Başkanlığında sosyal demokratlara geçti. Doğrusunu isterseniz, Ankara özelinde yine başlangıçtaki gibi birtakım avantajlar söz konusu oldu. Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosunun etkileri, üzerinden 5 yıl geçmiş olmasına rağmen silinememişti. Arşiv-

leri, çalışmaları, dokümanları, belgeleri ve bilgi birikimi hâlâ zinde, hâlâ canlıydı. Dolayısıyla yine Ankara özelinde Murat Beyin de Batıkent deneyiminden, kooperatifçilik, konut üretimi gibi kaygılarından ileri gelen plan meselesine bir tür sempatik bakış açısı vardı, sempatiyle yaklaşıyordu ve şehircilerle, şehir planlamacılarıyla tanışık halde gelmişti. Çünkü Kent-Koop'ta çalışan şehir plancıları vardı. Bu planlamacılar, Batıda denenmiş olan, neredeyse akademik formatta denenmiş olan birtakım modelleri en azından Batıkent örneğinde yoklamışlardı, pratiğini denemişlerdi, yeni kentlerin modelleri iyi kötü yansıtılmaya çalışılmıştı. Bu birikim, bir damar olarak, bir sızıntı olarak, ben kabul ederim ki Murat Beyi de etkilemişti. Etkilemiş olduğunu şundan varsayıyorum ve kabul ediyorum: Nazım plan meselesine önem veren bir söylemle ortaya çıktı Murat Karayalçın. Nazım plan konusunda toparlayıcı, bilgileri sentezlemeye, birleştirmeye yönelik her tür veriyi önce kendi bünyelerinde, bilahare ilçelerden talep ederek Büyükşehir Belediyesi çatısı altında bir bilgi bankası diyebileceğimiz oluşumu yaratmaya çalıştı. 1989 itibarıyla sosyal demokratların Ankara Belediyesi'ndeki yerel iktidarı 9 yıl aradan sonra tekrar başladığında, Murat Bey iki önemli adım attı. Bir tanesi, bu nazım plan birikimini güncelleyecek bir nazım plan çalışmasını akademisyen ağırlıklı bir gruba emanet etti. Bunların içinde İlhan Tekeli Hoca vardı, Özcan Altaban Hoca da vardı. Sayın Baykan Günay hocamız da bulunuyordu. Onlar bu süreçleri epeyce zengin ve iyi hatırlarlar, içinde yer aldılar. ODTÜ Planlama grubu bu çalışmanın iskeletini oluşturmaya koyulmuştu.

Konumuzla ilgili olması bakımından, ikinci olumlu sayabileceğimiz, niteleyeceğimiz davranış ise, rahmetli Raci Bademli Hocayı İmar Daire Başkanı olarak görevlendirdi. Raci Hoca, epeyce zorlanarak oraya çağırıldı. Akademik ortamı bırakmaya pek yanaşmadı; fakat Hoca'nın o dönemde Büyükşehir Belediyesi İmar Dairesi Başkanlığına bir misyoner tavrıyla geldiğini de ben gayet iyi hatırlıyorum. Çünkü ben de aynı dönemde Çankaya Belediyesi'nde İmar Müdür Yardımcısıydım, İmar Müdür Yardımcılığı görevi yapıyordum. Sosyal demokratların döneminde yöneticilik görevi aldım. 1990 Ekiminde İmar Müdür Yardımcısı oldum, 29 Ekim 1990, Cumhuriyet Bayramı idi. Bu görevi almadan önce,

1989'daki yerel seçim tarihinden hemen sonra, o aralıkta benim de özgün sayılabilecek bir atağım oldu, onu da kayıtdışı söyleyeyim belki önemlersiniz, başka bir özel konudur o; başkaları nasıl bakar, bilmiyorum, ama kentte çok önemli bir yankısı olduğunu düşünüyorum: Ben o dönemde ANAP'ın kaybedip sosyal demokratların kazandığı an itibarıyla, Nisan 1989'la Aralık 1989 arasında oldukça özgün bir öyküdür, -biraz ayıptır aslında, "ben" diye söz etmek, ama burada maalesef "ben" diye söz etmek durumundayım... Yüksel Caddesi, Konur Sokak ve Karanfil Sokak'ların yayalaştırılması konusunda "mahallenin delisi gibi" belediyenin delisi olarak (!) ortaya çıktım. ANAP zamanında üzerinde çok fazla çalıştığım etütleri, yaptığım analizleri dosyalar halinde, klasörler halinde kâh Sayın Murat Karayalçın'a, kâh onun danışmanı Sayın Aydın Köymen'e, kâh henüz tanımakta olduğum, hakkında hiçbir fikrim olmayan Sayın Doğan Taşdelen'e götürerek, tabir yerindeyse kapıları tırmalayarak Konur Sokak, Karanfil Sokak ve Yüksel Caddesi'nin yaya bölgesi olması şarttır diye tepinen birisiydim. Neden mi?!, ilginçtir, çünkü ODTÜ'deki 2.sınıf planlama stüdyosundaki öğrenciliğim esnasında kıymetli hocalarım bize bu bölgenin yayalaştırılması problemini vermişlerdi ödev olarak. Demek ki unutmamışım ve inanmışım bunun gerekli olduğuna..

1989 Nisan, ANAP kaybetti, sosyal demokrat yöneticilerle ikinci dönem başladı. 1989 Nisan ayı ile Aralık sonu arasındaki 8 ay içerisinde, ben 40 tane mezarlık işçisiyle, sadece mezar yapmayı bilen, (çok ilginç bir durumdur bu!..) işçiyle 14 bin 280 metrekare yüzey alanlı Konur Sokak, Yüksel Caddesi ve Karanfil Sokak'ı bugünkü haline getirdik. Malzeme yok, iş makinesi yok, altyapı berbat, işi bilen adam yok, ortada bir proje var, bambaşka bir anlatımın konusu olabilir bu deneyim. Benim, şehir plancısı olarak sosyal demokratlara kendimi anlatabildiğim, kentsel tasarımcı ve şehir plancısı kimliğimi kanıtlayabildiğim aralık, o aralıktır, 1989 Nisanıyla Aralık ayının arasındır. Sonra da bir ayrılık kararı alıp, bu kadar belediyeçilik yeter diyerek, zor bela aldığım bir Budapeşte biletiyle otobüse bindim İstanbul'dan, Topkapı'dan Budapeşte'ye gittim, dönmek üzere!. Tuhaf bir kaçış öyküsüdür bu kısmı, ama sonra da döndüm. Bunu niye araya girdim; şunun için araya girdim: Döndüğümde ayrılma isteğim kabul edilmemişti ve

Akademisyenlere de dönüldü, denildi ki, "siz yıllardır yerel özerklik, yerel iktidarlar, yerelleşme, yerinden yönetim, 'local authority' filan demez misiniz; işte bakın, yerelleştik, istekleriniz gerçekleşti, hadi gözü-nüz aydın" denildi

PLANLAMA
2006/4

...nazım plan bağımlılığı denilebilecek, bize göre gereklilik, onlara göre bağımlılık olan sendromdan uzak, kendi içine kapanarak bir anlayışla geliştirildi, semirtilerek tom-bullaştırıldı ve buradan hızla tapular dağıtıldı

PLANLAMA
2006/4

Sayın Doğan Taşdelen, o dönemin sosyal demokrat belediye başkanı, sadece ismen beni tanıyan bir adam olarak “getirin bakalım şu plancıyı; böyle bir şey yaptığına göre, belli ki bir şey var bu adamda.” Gittim, “seni Park ve Bahçeler Müdür Vekili yapıyorum, hadi git.” “Başkanım, ben ayrılacağım, askere gideceğim” dediysem de, benim bu defa 1989 Aralık ayından 1990’ın 29 Ekimine kadar Park ve Bahçeler Müdür Yardımcılığı yaptığım bir dönem var, sonra İmar Müdür Yardımcısı oldum. 29 Ekim 1990’dan itibaren tam 7 yıl Şehir Planlama biriminden sorumlu İmar Müdür Yardımcısı olarak çalıştım.

Yaşananların benden çok planlama süreçleriyle ilgisini kurmayı isterim. Yani ben şunu yaptım, bunu yaptım, çok önemli değil kişiye özgü şeyler, ama planlama evreleri açısından az önce söylediğim nazım plan anlayışının ikame edilmeye çalışılması işte bu aralıklara denk geliyor. Ben bu yaya bölgeleri meselesini sosyal demokratların, kentin düzenlenmesinde nihayet müdahil olabilecekleri, kentte yayalara, “insana” yer açabilecekleri, kaliteyi yükseltebilecekleri, standartları arttırabilecekleri anlayışı doğrultusunda birer mesaj olabileceğini düşünerek deyim yerindeyse kapıları tırmaladım, kişileri zorladım. Yoksa, onların aklında buraları yayalaştırmak, buraları insana açmak, taşıtı buradan süpürüp insana açmak projeleri vardıysa bile, 90’ların belki ikinci yarısına falan ertelenmişti gibi geliyor bana, şimdi geriye doğru baktığım zaman.

O.Ç.- O dönemi değerlendirme açısından, Ankara ve Türkiye genelinde sosyal demokrat belediyelerin öncelikli gündemi neydi?

E.K.- Çok açıkça belirtiyem, az önce siz de söylediniz, yakaladınız olayı, ben aynı kanaatimi koruyorum; sosyal demokratların yerel yönetimlere ilişkin ciddi, ayrıntılı, eski tabirle şümüllü bir planlama anlayışları, kent yönetim anlayışları, bütünsel bir bakış açıları yoktu. Bunların yine en iyi örneği sayılabilecek Ankara Metropolen Kent Yönetimi, elindeki en avantajlı kartla işe başladı. ODTÜ ve çevresinden oluşturduğu Danışma Kurulu, az önce bazılarının isimlerini telaffuz ettiğimiz hocalardan oluşan “Danışma Kurulu” işe başladı, Ankara için temel gereklilikleri öne alan bir nazım plan araştırma raporu çalışması yaptı. Ankara için bu önemliydi, ama diğerle-

rinde bu da yoktu. O yüzden bunun bütününe biz gerçek bir “siyasal hazırlıksızlık” diyebiliriz. Yani 1989 Martından 94 seçimlerine kadar geçen 5 yıllık sosyal demokrat ikinci dönem, iyi başlayıp kötü sonlanan bir dönemdir ve ne yazı ki ANAP’lılığa özenen bir karakterle tamamlanmış, o mahiyette de kent yönetimlerinin büyük oranda kaybedilmişliği anlamına gelen bir geçiş dönemidir. Kaybedilmişliğin kanıtı da şudur ki bana göre, 1994 Martında yapılan üçüncü döneme yönelik seçimleri bu defa hem sosyal demokratlar ağırlıkla kaybettiler, bence bu kötü yönetmenin açık bir kanıtıdır; hem de ellerindeki belediyelerin büyük çoğunluğu Liberal sağa dahi gitmedi, köktenci sağa gitti, MHP ve o dönemin partisi Refah’ın lehine sonuçlandı, yerel yönetim radikallere gitti.

Bunu şöyle yorumlamak da, tersten bir bakış açısı getirmek de mümkün: Birincisi, 84-89 arasında çalakalem yapılan, nazım plan öncülüğü, nazım plan kılavuzluğu olmaksızın yapılan ıslah imar planları, 89-94 arasında olgunlaştırıldı. Yine aynı anlayışla olgunlaştırıldı, yine nazım plan bağımlılığı denilebilecek, bize göre gereklilik, onlara göre bağımlılık olan sendromdan -bu sendrom sözcüğü yine bana ait değil, dönemin karakteri sayabiliriz- uzak, kendi içine kapanarak bir anlayışla geliştirildi, semirtilerek tombullaştırıldı ve buradan hızla tapular dağıtıldı. ANAP döneminde başlanan tapu dağıtma seremonileri sosyal demokratlar tarafından kitlesel törenlere dönüştürüldü.

O.Ç.- Tam karşıt bir siyasal konjonktür olmasına karşılık...

E.K.- Evet, olması gerekirken... Tarihi bir fırsatın kaçırılmasıdır bu; çünkü yerel yönetimlerde ne olması gerektiği, neyin nasıl -tesadüfen arka arkaya getirdiğim iki sözcük değil bu- olması gerektiğinin en doğru tarif edilebileceği, akademik anlamda en fazla gücün yedeklenebileceği, dünya pratikleriyle ülke gerçekliğinin en fazla buluşturulabileceği bir 5 yıllık dönemdi. Bu dönem, oldukça popülist, oldukça ANAP’a özenen bir anlayışla tamamlandı.

Ben mesela bu noktada gecekondular meselesinin bugün için artık hayal olmuş bir başka yaklaşımının o dönemde biz plancılar tarafından sosyal demokrat yöneticilere tarif edildiğini, anlatılmaya çalışıldığını da hem hatırlamakta, hem de hatırla-

yabileceklere hatırlatmak gereğini duymaktayım. Neydi bu; örneğin dedik ki, gecekondular bölgeleri, kentin neredeyse romantik, düşük yoğunluklu yerleşim bölgeleri olarak yeşille daha fazla buluşan, yapı ve insan yoğunluğu bakımından alt düzeylerde ve ulaşım ve altyapı olanakları bakımından zayıf kalmanın ötesinde, fazla talep geliştirmeyen, ama mülkünden de emin olmak isteyen insanların yaşadığı, bu şekilde karakterize edebileceğimiz kent parçalarıdır. Önce bu tanımlı yaptık, dedik ki, buralara ilişkin illa 3-4 kat vereceğiz diye rant beklentilerini karşılamak ve kamçulamak üzere imar planı yapmayalım. Buraları yabancı ülkelerden gelerek, gezip dolaştığı zaman, planlama konusunda deneyimli insanlar, dünyadaki örneklerini de görmüş olarak Türkiye'ye geldikleri zaman, "hadi sizi gecekondular mahallelerimize götürelim, gezdirelim" dediğimiz vakit, sahanın içinde gezinirken, "bunlar gecekondular mı, bunlar hakikaten bir gecede mi yapılan yapılar?" "Evet, gecekondular" dediğimizde, "hayır, olamaz, gecekondular değil bunlar düşük kaliteli konutlar; yasadışı kurulmuş olması, tek başına bunları gecekondular yapmaz" gibi görüş alışverişleri yaşanıyor veya biz bunları zaten dış dünyayla karşılaştırıp görebiliyorduk.

O halde yapılması gereken şey, bunları, bidonvaril, naylon, karton, teneke yapı elemanlarıyla iklimine göre, ekonomisine göre hakikaten üflenen yıkılacak barınaklar ile aynı kefeye koymamalıyız. Tayland'da, Brezilya'da, Meksika'da, Güney Afrika'daki gecekondular gibi değil bunlar. Bu başka bir olay, kolaylıkla imar planlı yerleşim alanlarına entegre edilebilecek düşük yoğunluklu yaşam alanları ve buralarda kuşkusuz ki işsizlik, kuşkusuz ki bundan ileri gelen toplumsal ve ailevi sorunlar, kuşkusuz ki altyapısızlıktan gelen sağlık sorunları, sağlık ve kalite sorunları yaşanıyor. Ama bütün bunları iyileştirmeye ve onları daha kısa yoldan mevcut dokularla bütünleştirmeye yönelik, yık-yap-sat modelini gerektirmeyen bir anlayışla yeniden ele alalım; tapuları oluşturacak farklı bir model oluşturarak dağıtalım, sonradan yapılacak sağlıklı müdahalelere olanak tanıyacak şekilde tasarımlar oluşturup, kamu alanlarını da mümkün olduğu kadar yeşil kuşaklara, yeşil zonlara dönüştürelim şeklindeki taleplerimiz, açıkçası o dönemin belediye yöneticileri tarafından "iş karıştırmayın" noktasında kabul görmedi. Hakikaten -görev alan

hocalarımız çok daha iyi hatırlarlar- o dönemin, 1,5-2 yıllık nazım plan çabalarının istenen hızda ve genişlikte gitmemiş olmasının da bunda rolü vardır, belediye bünyesinde hantal kalınmış da olabilir o dönem, dolayısıyla siyasal sabırsızlık ve kapıda ANAP'lılardan devralınan tapu beklentisi, "imarlı mahalle olma" beklentisi, "plan neymiş; imar çıksın" beklentisi, sosyal demokratları da "hadi biz de şu 1/1000'likleri yapalım da meclisten geçirelim." Ulaşım Ana Planı, 1/5000 ölçekli nazım planlar olmadan, 1/1000'likler yapıldı, meclislerden geçirildi. Bu "sarı lekeler", hızla üst ölçekli plan kararlarından nasibini almamış, ama mevcut imar plan kararlarının ulaşım uçlarıyla, leke sınırlarıyla buluşan, onlarla birlikte ele alınması gerekli en temel makro planlama kararlarını içinde taşımayan bir anlayışla sınırdaş edildi.

Neydi bu sınırdaş edilmenin ana motivasyonu? Bir yolun etrafına, bir güzergâhın iki yanına 3'lerden 6'şar metre arayla, 3 metre yan bahçe, 5 metre ön bahçe anlayışıyla, h maksimum 12.50, kottan ne çıkarsa bedava, 3 kat mı verelim; yok, 4 verelim, 4 daha iyidir" mantığıyla, "çatı aralarını şöyle mi serbest bırakalım, böyle mi emsal dışı bırakalım" anlayışlarıyla epeyce politik, politik bile denilemez, popülist -o da politik tabii de- bir anlayışla çalakalem yapılan işlerle sosyal demokratlar da kendi dönemlerini tamamladılar. Bu tamamlanış sonrasında, 1989-1994 baharı itibarıyla sosyal demokrat belediyeler de döküldüler. Ne oldu da döküldüler? Çünkü sosyal demokratlar, -bu benim genel algım, içinde çalıştığım belediyeye ilişkin bir yargı değil bu- genel olarak imar rantları pas-tasından fevkalade pay dağıtmış olmakla birlikte, davranış biçimleri bakımından halka kötü ve kaba davrandılar. ANAP'lılar kadar onların neredeyse her dediklerini aşağı yukarı yapmış olmalarına rağmen onları sıcak, samimi kucaklayamadılar, onlara uzakça ve mesafeli davranışlar sergilediler, biraz "hod-zod"cu oldular ve burada yaşayan nüfusu kavrayamadılar diyebilirim. Bunun ne anlama geldiğini anlamak için dönemin içerisinde olup yaşamak gerekir diye düşünmekteyim. Esasen bu durumu anlayabilmek için bugün hala sosyal demokratların elinde kalmış herhangi bir belediyeye bakmak bile açıklayıcı olabilir bana göre.

Halk da şöyle yaklaşmış olabilir: "Biz bu kovan-dan almamız gereken balı aldık, başka kovanlar-

daki fırsatlara bakalım, bakalım daha ne kadar bal oluşacak!?” demiş de olabilir. Bunların yan yana belli dozlarda, belli ölçülerde gelmiş olabileceğini de göz ardı etmemek gerekir.

1994 Mart ayı seçimlerinde belediyelerin çoğunluğu sosyal demokratlarca kaybedildi, ama Çankaya Belediyesini sosyal demokrat yönetim tekrar kazandı. Bu kazanımının arkasında, bu defa hem belediyemizin 89-94 arasındaki yönetiminin ilkeli ve etik değerlere saygılı bir idari tutumu vardı, hem de politik konjonktür, politik durum itibarıyla Çankayalı olmanın getirdiği bir yüklenme de vardı.

Çankaya Belediye Başkanı Doğan Beyin kimliğinde az önce ifade ettiğim duruş, önemli bir kazanım avantajıydı, önemli bir fonksiyondur o. Ama diğer yandan ülkenin politik tercihlerinin radikalleşmesinin yanı sıra, bu defa 1994-99 arasını götürecek siyasi yapının hiç değilse Çankaya Belediyesinde yine sosyal demokratlar tarafından olması genel olarak tercih edildi.

1994-99 arası, Çankaya Belediyesindeki ıslah planlarının nisbeten evrimleşmesi dönemidir. O güne kadar, gerek ANAP’tan devralınan, gerek sosyal demokratların ilk 5 yıllık geçiş dönemlerinde ürettikleri ıslah imar planları üzerinde, genel olarak “kent in makroformu nasıl iyileştirilir, daha iyi nasıl yapılır” gayretine girildi. Birinci dönem itibarıyla, yani 89-94 arasında rahmetli Raci Bademli kılavuzluğunda yapılan çalışmaların önemli pozitif yansımaları, Çankaya Belediyesinde parçalı da olsa, nazım plan anlayışının şehir planları tarafından idareye, yönetime kısmen kabul ettirildiği, planlamanın öneminin görece arttığı sosyal demokratlar açısından ikinci bir dönem yaşandı; anakent yönetim sisteminin üçüncü dönemi, sosyal demokratlar açısından Çankaya Belediyesi gibi belediyelerde ikinci dönem olarak yaşandı.

O.Ç.- Genel bağlamı tanımlayabilmek açısından soruyorum: Seksenlerin başında başlayıp devam eden dönüşümün artık doygunluğa ulaştığı bir dönem miydi bu; yoksa tam tersine, artık taşlamanın kurumsal ve yasal anlamda oturduğu ve çok daha aktif bir dönüşüm sürecinin yaşandığı bir dönemden mi söz ediyoruz Türkiye genelinde?

E.K.- Açıkçası Türkiye genelinde baktığınız zaman, yerel yönetimlerin, idari ve mali olanak-

larının, siyasal gücünün esas farkına varıldığı dönem, bu üçüncü dönemdir. Yani bu üçüncü dönemdir ki, esasen bugünkü merkezi iktidarı şekillendirmiştir. Çünkü bugünkü iktidar, esasında 13 yıllık bir yerel yönetim geçmişine dayanıyor. Yani bugün 2007’nin bu ilk aylarında, 3 yıl yaşandığını düşünelim, belediyeçilik açısından 5 yıllık son dönemin, 3 yıla yakın zamanı yaşandı, AKP’nin iktidarı aldığı 2002 tarihinden önceye bakarsak son yerel seçimlerden bu yana yaşanan 3 yıl ile birlikte, ondan önce de 10 yıl İstanbul’u ve bazı diğer önemli belediyeleri yönetti bugünkü iktidar. Oralarda öğrendi ve geliştirdi yönetmeyi, finansal ve idari manipülasyonları. Fakat sosyal demokratlar bu beceriyi ve daha önemlisi halkla dayanışma ve yaygın hizmet anlayışını geliştiremediler bir türlü ve eriyip gittiler. AKP bugünkü kadrolarının çok önemli bölümünü belediyelerde yetiştirmiştir. Bu yerler onlar için tam bir akademik çalışma alanı olmuştur bana göre.

O.Ç.- O kadrolar merkeze taşındı...

E.K.- O kadrolar, yerel yönetimlerin ne kadar güçlü politik iktidar araçları olduğunu -benim kavrayışım olarak söylemiyorum, bir yaşam pratiği olarak, doğru yere oturur, oturmaz bilmiyorum, ama bu deyim kullanacağım- en “devrimci” biçimde farkına varan kesimler oldu. Devrimcilik tarifimi burada aramayın; ama köktencilik bu şekilde, politik iktidar aracını doğru algılayarak, halkla kendi değer yargıları, kendi politik programları çerçevesinde doğru ilişkiler kurarak, bu enerji alanını çok iyi manipüle ederek, en uçtaki bireylere yaklaşarak, onları yakalayabilecek kılcal damarlara girerek, sosyal demokratların veya sol yerel yönetimlerin, sol sayılabilecek yerel yönetimlerin yapması gerekeni, ama beceremediklerini yaparak başarmışlardır. O yüzden, ben bu üçüncü dönem, 1984’ten sonra yerel yönetim mekanizmasının esas gücünün farkına varıldığı bir dönem olarak algılıyorum. 1984’te 3030 sayılı Yasanın çıkarılması, metropoliten kent yönetimi sisteminin kurulması, 1989’a kadar bunun ANAP’la gelmesi, 89-94 arası sosyal demokratların tüm ülke sathında ezici bir şekilde belediyeleri alması, ama üçüncü dönemde onları bonkörce kaybedişleriyle birlikte, radikal sağ partilerin bu belediyeleri çoğunlukla ele geçirmesi, bugünkü iktidarın, bugünkü ülke yönetiminin şekillenmesinin yolunu açmıştır diye düşünüyorum.

O.Ç.- Söyleşinin omurgasını korumak açısından önceki dönemin kenti ele alış ve kenti dönüştürüş biçimiyle ilişkilendirsek, üçüncü dönemi nasıl yorumlarsınız?

E.K.- Bu dönemde, onay süreçleri tamamlanmış ıslah planları bölgelerinin ruhsatlandırılması, inşaat ruhsatlarının verilmeye başlanması gibi bir ganimetle karşılaştılar. 1994-99 arasında hızlı bir şekilde İstanbul'da, İzmir'de, Ankara'da gecekonduların imarlı bölgelerle benzeşimi, benzeştirilmesi diyebileceğimiz sürecin düğmesine basıldı, müteahhitler harekete geçti. Müteahhitler önemli bir faktör olarak, önemli bir güç faktörü olarak devreye girdiler. O dönemin belediyelerine bir tür zenginliğin, öncelikle yasal harçlar, vergiler, ücretler, yani belediye meclis kararlarıyla, yasanın belediyelere sağladığı olanaklarla elde edilen paraların akması diyebileceğimiz bir süreç başladı. Bu dönem itibarıyla akan paralar, belediyelerin daha kolay hizmet verebilmesi, daha kolay altyapı hizmetleri, daha kolay asfalt hizmetleri, daha kolay yeşillendirme ve sosyal ve teknik altyapı yapabilme olanaklarını harekete geçirebildiği bir dönemdir. O yüzden, onun bir zenginleşme dönemi olduğunu varsayıyorum. Haliyle bu durum 1994'ten sonra giderek hep artmıştır.

O.Ç.- Plan alanlarının dönüştüğü, yani yoğun olarak uygulamaya geçildiği dönem, bu dönem midir?

E.K.- Evet, ben öyle niteliyorum. 84-89, bir mayalanma dönemidir; 89-94, bu mayadan mamul madde üretme dönemidir; bundan ileriye doğru da 1994-99, uygulama için kazanmanın vurulduğu ve bunun getirilerinin belediyelere aktarıldığı dönemdir; 1999-2004, bütün bunların hemen her cephede özel proje üretimlerine dönüştürülmeye başlandığı dönemdir. Biz şimdi 2004'ten sonrasını ve "kentsel dönüşüm" diye tarif edilen bambaşka bir kavramla veya yaklaşımla ele alınan, bu vakte kadarki kentsel dönüşüm ve değişimin ana dinamiklerinden çok farklı kabuller ortaya koyan bir süreci yaşıyoruz. 1994-99 arasındaki uygulamaların getirdiği örgütlenme ve finansal akış, ilk 2 dönemden epeyce daha zengindir. Bu, tabii biraz mahallelerin konumuna bağlı olarak şekillendi; gecekonduların anakentle olan makroform içerisindeki yakınlığı, uzaklığı, merkez ilişkisi,

kenar mahalle olup olmayışı, yani makroform içindeki coğrafi konumlanmasıyla ilgili olarak değer kazanan yerler; mesela Çankaya bölgesinde kolaylıkla tespit edebileceğimiz alanlardır bunlar; Yıldız, Sancak, Hilal, Balgat mahalleleri, bir çırpıda hızlı bir furya halinde kentleşmiştir, kentle bütünleşmiştir. Altyapı yatırımları, ulaşım olanakları buralar için seferber edilmiştir. Çünkü müteahhitler, buradaki daire-konut, ofis, mağaza üretim olanakları ile bundan elde edilecek zenginliği iyi kavramışlar ve yatırımlarını buraya yöneltmişlerdir.

Üçüncü dönemde uygulamalar başlayıp da zenginliğin nerelerde tezahür edeceği tespit edilince, o dönemde, 94-99 arasında şöyle bir ikilem de ortaya çıkmıştı: Mesela Ankara'da Altındağ Belediyesiyle Çankaya Belediyesi'nin veya Yenimahalle Belediyesiyle Çankaya Belediyesinin karşılaştırılmasında bu hep dile getirilmiştir. Satın alımı açısından talep gören konut alanlarında yapılaşma yoğunlaşması üzerine, talep gören yer olmamaktan yakınma ve bu anlamda da müteahhitlerin kat karşılığı inşaat taleplerinin oluşmayışından yakınmaları yoğun iken, Keçiören Belediyesinde, Altındağ ve Yenimahalle Belediyesinde inşaat faaliyetleri esasen 1999'dan sonra güçlenebilmiştir. Yani 99-2004 arası, bu çevre belediyelerin böylesi bir taleple karşılaştığı, kendilerini iyi hissetmeye başladıkları bir dönemdir.

Çankaya'nın esas atılımının yıldızı üçüncü dönemde parlamıştır, dördüncü dönemde altın çağını yaşamıştır. Zaten bu dördüncü dönem itibarıyla da Çankaya bölgesinde basit altyapı yatırımlarında hızlı iyileşme başlamış, Anakent Belediyesi tarafından ve noktasal değişim-dönüşüm operasyonlarına girilmiş; ulaşımın hızlaştırılması, katlı kavşakların yapılması ve en önemlisi, alışveriş merkezlerinin ikame edilmesi, bu dördüncü dönemdir. Şimdi biz beşinci dönemde dans ediyoruz.

O.Ç.- İstanbul'da da paralelde ilerliyor değil mi?

E.K.- Kesinlikle. İstanbul'da da aynen az önce söylediğim bu değer kazanma ve bu değerlerin gerek müteahhitler, gerek mal sahipleri tarafından edimi ile sermayeye dönüşümü konusundaki temel motivasyon, merkez fonksiyonlarına yakınlık, ulaşım olanaklarından istifade edebilme, zengin

... | 1994-99, uygulama için kazanmanın vurulduğu ve bunun getirilerinin belediyelere aktarıldığı dönemdir; | 1999-2004, bütün bunların hemen her cephede özel proje üretimlerine dönüştürülmeye başlandığı dönemdir

**PLANLAMA
2006/4**

...94-99
arası,
sosyal
demokratların
kaybettiği
seçimler-
den sonra,
bu yönetimi ele
alan anlayışın
siyasal hedeflerini
ve onaylanan yolları,
araçları güçlendirdiği
bir dönem başlamıştır
artık

PLANLAMA
2006/4

mahallelerine temas, sınırdaş olma gibi, finansal değerlendirme olanakları gayet açık ve net olan kriterler çerçevesinde oluşmuştur, motivasyonun özünde bu vardır diye düşünüyorum.

O.Ç.- Çok net bir dönemselleştirme ve bütün tanımladınız. Son döneme geçmeden önce, bugünkü anlamda kentsel dönüşüm anlayışına geçmeden önce; dördüncü dönem, yani köktenci sağın kendisini yerel yönetimlerde iyice egemen hissettiği bir dönem. Bununla birlikte kentleşme ve planlama sistemi, gerek yasal gerek kurumsal anlamdaki olanakların değerlendirilmesi anlamında nasıl bir dönemden söz ediyoruz ki, bugün belki de değişmez görünen durumu ortaya çıkardı? Bu dönem, bugünkü egemen paradigmanın, kentsel dönüşüm paradigmasının nasıl altyapısını oluşturdu?

E.K.- Esasen bu üçüncü ve dördüncü dönemde, siyasal projeleri ve hedefleri olan kesimler, mekansal dönüşüm olanaklarının yarattığı finansal zenginliğin belirdiği, yani kırılma noktasının yaşandığı an itibarıyla, üçüncü dönemde siyasal ilişki kurma biçiminin belediyeler eliyle daha hızlı, daha etkin, daha yaygın yapılabildiğini çok net gördüler. Benim de sosyal demokrat siyaset yapıcılara ilişkin eleştirimin bir yanı da budur zaten. Onların yapamadığını, halkla olan ilişki sıcaklığını yakalayamamanın karşıt davranış biçimini, yani o sıcaklığı yakalama becerisini üçüncü dönemde radikaller gösterdiler. O yüzden kazandıkları her yerde tekrar ve tekrar kazanabiliyorlar ve kazanırlar da. Orada kentsel rantla da aynı zamanda yakından tanışma olanağını buldular; çünkü özellikle gelirleri yüksek belediyelerin olanakları o aralıkta çok iyi keşfedildi.

Dördüncü dönemde ise, yani 99-2004 dönemi ise, onların bu örgütlenmedeki gelişkinliği mekânla aktarabildikleri bir eylem ve hizmet dönemi, bir hareketlilik zamanı başlamıştı, onların açısından bakarsanız, her bakımdan iyi bir yatırım dönemi bu dönem.

O.Ç.- Çeperde de...

E.K.- Çeperde de, kent bütününe kapsayan her yerde. Yine özenle işaret etmek gerekir ki, makro plan kararları olmadan, makro bir bakış

açısı geliştirmeden, yaratmadan “makro işler!” yaptılar. Düşünün ki, nazım planın önemi yok, nazım plan sözcüğüne ve talebine tahammül de yok, “makro plana gerek yok, pilav daha önemli, plan neymiş” mantığı aynen burada geçerli. Malum, bir dönem ülkemiz bu bakış açısına sahip başbakanlarca yönetildi. “Bize plan değil, pilav lazım” diyenlerin en somut davranış biçimini bu süreçte açık, net izledik.

Peki, makro plan yok, ne ulaşım, ne arazi kullanımında, nasıl makro kararlar verdiler? Bakın, söyleyeyim size; Ankara özelinde bakalım: Kenti makro olarak doğrudan doğruya etkileyecek noktasal alışveriş merkezlerinin yapılması kararları bu dönemde verilmiştir. Alışveriş merkezleri yapılmamalı mıydı; hayır, gayet tabii bu tür kullanımların da yapılmak gerekliliği ortada, ama “bunların yer seçimi neye göre yapıldı” sorusunu yanıtlamayamazsınız. Yanıtlarsınız da, başka koridorlara girmeniz lazım, başka öykülere bakmanız lazım. Et-Balık Kurumunun özelleştirilmesi öyküsüne bakmanız lazım, Bilkent’in yaratılması öyküsüne bakmanız lazım, bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi lojmanlarının yıkılıp yerine yenisinin ikame edilmesinin arka planına bakmanız lazım, Armada Alışveriş Merkezinin yapıldığı yerin öyküsüne, oradaki plan kararının nasıl değiştirildiğine ilişkin bakmanız lazım, Portakalçiçeği’ndeki değişim ve dönüşüme bakmanız lazım, bunların her biri ayrı öyküler. Dolayısıyla bir nazım plan geçmiş olmadan yapılan bu kararların bütünü de esasen “bir başka makro anlayışın” sonuçlarıdır. Beklentilerimizi karşılayacak anlamda bir makro plan yoktur, ama bambaşka bir makro kararlar dizgesi vardır ve bunlar programlı öngörülere dayanan siyasal hedeflere yönelik projeler halinde ele alınmış, çözümlenmiş, pay edilmiş, mali aktarımları gerçekleştirilmiş makro kararlardır, diyorum.

Peki, başka makro karar var mı? Var; ulaşım, çok önemli makro kararlar dizgesi vardır ve ne yazık ki bunun arkasında yine olmazsa olmaz bir makro plan kararı yoktur, ulaşım planlaması anlayışı yoktur. Katlı kavşaklar ve taşıt öncelikli, insanı yok sayan, insanı değil, taşıtları taşıtıran bir anlayış, esasında yine bir başka makro anlayıştır, bir makro -plan değildir ama hedeflenenlere uygun düşen, kestirmeci nitelikte bir tercihtir bu. Daha fazla otomobil, motor yağı, daha fazla filtre, daha fazla lastik, daha fazla otomotiv endüstrisinin

her tür ürününün tüketimini kışkırtan, tetikleyen bir anlayıştır bu.

O.Ç.- Kent yapısını biçimlendiren temel aygıtlardan biri olan toplulaşım bile üst ölçek ana plandan yoksun güzergâh kararlarıyla şekillendi.

E.K.- Evet. Dolayısıyla burada bu büyük yatırımlar, ki bunların her biri birkaç milyon dolarlık, hatta çoğu zaman bunu aşan meblağlarla yapılabilmiş ve yapılmakta olan yatırımlardır.

Bu defa nasıl 84-89 arasına metropoliten kent yönetimi açısından bir mayalanma, başlangıç dönemi diyorsak, az önce konuştuğumuz değerlendirmenin, yani makro plandan, nazım plandan yoksun kararların yatırıma dönüştürüldüğü sürecin mayalanması da o 94-99 arası, sosyal demokratların kaybettiği seçimlerden sonra, bu yönetimi ele alan anlayışın siyasal hedeflerini ve ona giden yolları, araçları güçlendirdiği bir dönem başlamıştır artık.

O.Ç.- Bir sonraki dönemde de aygıtlarını oluşturdu ve artık uygulama aşamasına geldi sanırım.

E.K.- Evet, geriye dönülmez noktaya getirilene gelen bir dönem... Tabii onlar, tüm bu son 3 dönem diyebileceğimiz, 15 yıllık dönem (2009'un Martına kadar gidebilirsek 15 yıl tamamlanmış olacak onların kontrolünde) içerisinde, özellikle dördüncü dönemde, yani 99-2004 arasında kendi ellerini rahatlatacak, kendi yatırımlarının önünü açabilecek yasal sıkıntı ve elverişsizlik noktalarını görme ve giderme dönemleridir. Onu gördüler ve onu görmekle birlikte yasal sayılacak araçları yaratmaya yöneldiler. Onlar açısından önemli bir fırsat, kendi yerel yönetim anlayışlarının bir sonucu olarak elde ettikleri merkezi iktidar, onlara bu yasal düzenlemelerin bütün kapılarını ardına kadar açtı. Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarındaki güç dengeleri değişti mesela, kentsel dönüşüm uygulamalarının önü açıldı, yasalar peşpeşe çıkarıldı. Hiçbir dönüşüm dinamiği içermediği halde, kentin etrafındaki bomboş alanları bir sınır onamasıyla kentsel dönüşüm alanları ilan edivermek gibi hiç kimsenin aklına gelmeyecek bir icatta bulundular ve bunun yasal altyapısını yarattılar. Yani bizdeki, mesleğe yeni başlamış herhangi bir asistan akademisyenimizi bile çağırırsak, desek ki, "kentin bomboş bir yerini kentsel

dönüşüm alanı ilan etmek istiyoruz, bunu ikinci sınıf stüdyosuna bir problem alanı olarak vermek istiyoruz." bırakalım asistanımızı, öğrencimiz bile bize karşı koyar, itiraz eder, "Hocam, bu da olmaz ki, yani kentle bir teması, bir talep dayatması, bir zorlaması, mekânsal veya coğrafi filan bir gerekliliği varsa bunu yapalım" der. Bırakın yıllanmış hocalarımızı veya meslektaşlarımızı.. Ama bunlar, bunun gerekliliğini rant yönetimi, "rant ve iktidar yönetimi" objektifinden bakarak çok iyi gördüler, o bağlamda yasal eksikliklerini algıladıkları anda, kılıf yasaları Meclisten geçirdiler. Şimdi Dönüşüm Yasası, bu çerçevede ele alınarak geçirilecek Meclisten.

O.Ç.- Yasal çerçevesi ve arkasındaki politik dinamik bu. Ama ıslah imar planlarıyla yaşanan dönüşüm sürecindeki aktörle bu dönemdeki aktör arasındaki fark nedir?

E.K.- Müteahhitlerin arasından seçkinlerin ön plana çıkarılarak şirketleştirildiği ve özel proje alanlarında büyük üretim yapan büyük mekân tasarımlarının noktasal yapıldığı işler döneminin önü açılmıştır artık. Mekân tasarımı deyince, bizlerde hep mesleğimize dair mistik bir anlayışı çağırıştırır, ama o olmaksızın çalışılmaktadır artık, bırakın üst ve alt ölçek ilişkilerini, asgari estetik değerler dahi yok artık, bunu göremiyoruz. Yatırımcı-düzenleyici (bu halin özel deyimlerini belki arasak buluruz, ama ben şimdi öyle bir yaklaşımla söylemiş olayım) ve uygulamayı yapan yüklenici ile onun belediyedeki eşdeğeri olan politik karar verici yan yana geldiler, el ele verdiler, bunlar anlık kararlarla kentin noktasal operasyonlarını yapar hale geldiler.

O.Ç.- Bir önceki dönem kendi sermayesini yarattı diye bilir miyiz?

E.K.- Kesinlikle. İlk iki dönem, kentteki toprak rantının nerelere sıçrayıp, zıplayabileceğinin yakalandığı dönemdir. Üçüncü dönem, bunların ruhsatlara, izinlere, yapılaşmalara dönüştürüldüğü, dolayısıyla parayla temas dönemiydi, hem belediye açısından, hem müteahhit açısından. Parayla temas 94-99 arasında yakalandı. Halbuki bu finans gücünün, yerel mali olanakların ve bunun yönetiminden gelen gücün farkına varıldığı dönem ise, dördüncü ve halen içinde bulunduğumuz beşinci dönemdir. Yani 1999-2004,.. 2004-2009; 2009'a

doğru bu daha güçlenecek, daha canlanacak, daha çarpıcı hale gelecek. Metrosuz, ulaşım plansız, makroform planına hâlâ sırt dönülmüş vaziyette daha çarpıcı bir şekilde gelecektir. Hemen bir örnek verelim: İstanbul'daki 3 üncü Boğaz köprüsü ihale edilmesi kararı, bunun en güzel örneğidir. İstanbul koroner kalp yetmezliğini falan geçti artık, Bir vakitler ağabeylerimiz veya meslektaş olan saygın, iyi yetişmiş kişiler diyorlardı ki, "bu hastaya iyi bakın, bu hasta doğru tedavi edilmezse, kan dolaşımı rahatsızlığı yaşayacak ve hatta koroner kalp yetmezliği yaşayacak ve bu kentler kaotik suç merkezlerine dönüşecek filan..," Şimdi İstanbul kanser hastası!. Böyle iken bile kemoterapi uygulama, derin ameliyat yapma olanakları halen varken İstanbul için, kanseri coşturacak, yani kanser oluşumunu tahrik edecek 3 üncü Boğaz köprüsü kararı veriliyor.

Boğaz köprüsü meselesine bu konuştuğumuz süreç içerisindeki gelişmeler açısından bakıldığında, gayet rasyonel, gayet akılcı, gayet olması gereken bir karardır diye bakabiliriz. Ama kimin bakış açısı; plansızlığı savunanların bakış açısı. Çünkü kentteki noktasal operasyonları, arsa-arazi rantlarını azdıracak ve coşturacak en iyi araçtır Boğaz köprüsü de o yüzden.

O.Ç.- Bugün artık yerel yönetimin, ilk dönem ANAP iktidarının hedeflediği ancak uygulama şansı bulamadığı; belki Ankara'da değil ama İstanbul gibi bir dünya kentinde uluslararası finans sermayeyle, emlak piyasasıyla doğru-dan dirsek temasına girdiği son dönemi yaşıyoruz.

E.K.- Zaman zaman bana söz sırası geldiğinde, kişisel olarak yorum yapma fırsatı bulduğum zamanlar biraz da haddimi aşar bir söylemde bulunuyorum. Mesleki olarak haddimi aşmaktan söz ediyorum, ama ne kadar doğru, bunu zaman gösterecek. Ben uluslararası finansın ve ona entegre olmuş yerli sermayenin belki birinciler açısından bilinçli, ikinciler açısından henüz bilinçsiz olduğu savıyla İstanbul'da ikinci bir Beyrut yarattıklarını düşünüyorum. Tabii bunu anlamak için Beyrut'un geçmişte ne olduğuna bakmak lazım, bu da başka bir öyküler silsilesini içinde barındırıyor. Beyrut, şimdi biliyorsunuz, yanmış, yıkılmış, kent olmaktan çıkmış, ama esas olarak iç savaşların pençesinde perişan olmuş bir

Ortadoğu Paris'idir, dönemi itibariyle. Ortadoğu'nun bir iç savaş Paris'idir Beyrut, tüm Ortadoğu zenginliğinin Avrupalılar tarafından Ortadoğu'da yaşandığı, yaşatıldığı, Champs-Elysees'de veya Londra'nın o turistik merkezi alanlarının renkli ve çeşitli faaliyetlerinin bulunduğu bölgedeki her tür markaların Ortadoğu'da sergilendiği ve yaşandığı, yaşatıldığı bir kent mekânıdır, zenginliğin timsalidir. Ortadoğu petrollerinden elde edilen olağan üstü zenginliğin vitrinidir o vakitler Beyrut. Avrupalının da bütün bu zenginlik ve ihtiyaç arkasında yerel ve bölgesel; yereli sadece Beyrut'la sınırlı olmayan, bölgesel yani Arap Yarımadası, Ortadoğu coğrafyasındaki bugünkü Irak, İran, Arap Emirlikleri, Kuveyt, Yemen, Bahreyn gibi ülkelerdeki tüm sosyal, ekonomik, siyasal projelerinin etüt merkezi olarak da Beyrut kullanılmıştır. Beyrut, geçmişte bir oteller ve alışveriş merkezleri cennetidir. Beyrut, özel ulaşımın ve buradan yansıyan görkemin özgürlük alanıdır, Beyrut görkemli ve biraz da oryantal cazibeli bir kenttir döneminde. Her ne kadar sefalet ve ihtiyaç iç içe geçmiş olsa bile. O yüzden Beyrut'un eski fotoğraflarına bakmakta ve Beyrut'un eski öykülerine bakmakta bu anlamda yarar vardır.

Bu bizim tartışmamızın içinde çok önemli bir yer işgal etse, etmese de, ben İstanbul'u biraz böyle Beyrut'la karşılaştırma gereğini duyuyorum. İnşallah sonu Beyrut olmaz; ama zenginliğin ve yoksulluğun, mekansal ve ekonomik farklılaşmanın bu denli çarpıcı, bu denli keskin yan yana geldiği kentler ciddi risk altındadır, deprem riski kadar büyük bir risktir. Deprem riski, 50'li, 100'lü periyotlarla bilimsel sınamalara göre bölünebilir, ama böylesi riskler, 3-5 yılda ciddi kırıklar verebilecek şok dalgaları, şok darbeleri yaratabilir. Kaldı ki bugün bizim ülkemizin de içinde bulunduğu Ortadoğu denklemine riskin, kırılganlığın daha da artmış olduğu, ülke yönetimindeki ekonomik paylaşım modelinin bu riski kamçılacağı faktörleri de göz önüne alınmalıdır O yüzden, İstanbul'daki mekansal değişim ve dönüşümün pervasızca, aymazlıkla yapılmasının arka planında böyle bir riskler silsilesi olduğunu, hiçbir plancı, hiçbir akademisyen, sosyal bilimci, hiçbir kent yöneticisi, politikacı ve hiçbir iktidar tarafından; -çünkü İstanbul, iktidarla çok önemli etkileşimleri olan bir kenttir, bölgesel bir kenttir artık,- asla unutulmaması gereken bir önemi vardır diye düşünüyorum. Bu mahiyette İstanbul'daki

yanlış tercihlerin pervasızca yapıldığı, kaynakların acımasızca çarçur edildiği son 3-4 dönem içerisinde kendi kaosunu hızla inşa etmektedir. 2009'un Martında tekrar yerel seçimler yapıldığında, karşılaşılabilecek tablo belki de bu bakış açısıyla tamamlanmış ve sınanıyor olacak.

Her şey var, hiçbir şey yok.! Her şey var, içinde gidip saatlerce beş parasız gezinebildiğin, dünyanın tüm ünlü markalarının yer aldığı alışveriş merkezleri var. İçinde ol ya da olma, direksiyonunda ol ya da olma, otomobillerin üzerinde kâh santim santim, kâh 140-160 kilometre süratle, aynı yollarda kimi zaman tampon tampona gidiyorsun, kimi zaman 160 kilometre süratlerle gidebildiğin asfalt yollar var, duble(!) yollar var, Bizim halkımızın terminolojisinde "otoban gibi yollar", "otoyol" da demezler, "otoban gibi yollar" falan. Buradaki "gibi" sözcüğü birçok özlemi ifade ediyor sanki ama; "Otoban gibi yollar var, yine de arkadaşlar, tampon tampona gidiyoruz, ilerleyemiyoruz, eve gitmemiz 2-3 saat alıyor nedense!?"

Her şey var, hiçbir şey yok. Bütün lüks olanaklar var, dev yüksek konutlar, siteler var. Avrupa'da fakirliğin, sosyal düşkünlüğün yerleşim alanları olan blok konutlar, site daireleri bizde tanesi 500-600 bin dolara satılan dairelerle dolu. Var, ama hiçbir şey yok. Ne yok? Kalite yok, zamanında erişmek yok, temiz hava yok, yağmur yağdığı zaman arabanın içinde boğulma hadiseleri var. Bırakın su baskımına uğrayan evlerin giriş ve bodrum katlarında boğulmayı, katlı kavşaklarda yüzen otomobillerden söz edebiliyoruz.

Dolayısıyla "her şey var, ama hiçbir şey yok" ironisinin arkasındaki temel yokluk, bir makro planlama anlayışı ülkesel ölçekte yok, -ki bu yokluğun içinde tarım var, turizm var, kıyıların yönetimi var, maden alanlarının yönetimi var, balıkçılık, kentlerin kademelenmesi bulunuyor,- aynı zamanda kentlerin ve kentlerin alt parçaları olan ilçe belediyelerinin yapmadığı, özenle yapmaktan kaçındığı planlama da yok. İsteyip de başaramadığı demiyorum, buna ilişkin başarıma çabaları sosyal demokratların döneminde kısmen olmakla birlikte, az önce söylediğim beceriksizlikler nedeniyle süreç kaybedilmiş olduğu için o da bir başarısızlığın halkası durumuna dönüşmüştür. Dolayısıyla bu plansızlık tercihi, kesin bir tercihtir; çünkü plansızlık, aslında başka bir

planın ta kendisidir. Plansızlık, makro kararların toplumsal fayda ekseninde verilmeyişi, aslında bugünkü hayatın kılavuz planıdır, bu tarz bir yaşamın nazım planı budur. Karşı karşıya olduğumuz süreç, bir zenginleşme, yatırım yapma, gelişme projesi olarak defalarca ve defalarca toplumun beynine kazınan, görüntüye yerleştirilen, reklam panolarına falan resmedilerek, fakir mahallelerine geçiş zonlarında "satın, neyiniz varsa elden çıkarın, borçlanın, kredi tüketin ama siz de buralardan yer edinin; çıkın buradan, sizi de falanca bloklara, filanca sitelere yerleştirelim..." Malum, tüketim modelinin ve onun siyasal yapılanmasının yansımasının sonuçları, onlara her gün tıpkı öksürük şurubu gibi veya antibiyotik gibi birer kaşık, birer doz her gün yutturuluyor, her gün veriliyor. Bu teskin edici, yatıştırıcı veya hastalığı kısmen erteleyici ilaçlardan yutanlar, hevesle bekliyorlar veya kendilerine sıranın gelmesini bekliyorlar. Yutmayanlar veya yutmak için sıra bekleyenler sabırsızlanıyorlar, çışlı gelmiş gibi sabırsızlanarak bekliyorlar, "ah sıra bize de gelse." Bu iştah kabartan sabırsızlığı da görenler, daha geride bekleyenlerle birlikte yağmayı sokaklara taşıyorlar ve bu giderek daha kötüye gidiyor ne yazık ki, o yüzden Beyrut benzetmesini yapıyorum. 2009'a doğru, şimdi sokakta münferit olaylarmış gibi gözüken, çanta kapma, bıçaklayıp cüzdan alma, cep telefonu falan gasbetme, okullarda, yollarda, alışveriş merkezleri çıkışında kapkaç yapma vb, bu daha organize hale gelecek gibi duruyor. Çünkü güvenlik, her insanın başına polis dikmek, her sokağı polisle korumak, bu mümkün değil. Bu bir güvenlik sorunu olmaktan öte, bir ekonomik çözüm projesi olarak alttakilerin projesi olarak ortaya çıkacak. O yüzden de özellikle İstanbul, özellikle Ankara, özellikle İzmir, Adana gibi, Antalya gibi kentler için bu Beyrut şemasını, yaklaşımını, Beyrutlaşma şemasını bazı unsurlarıyla -onun arka planındaki siyasal benzeşimiyle değil, o başka bir yorum- hepimizin dikkat etmesi gereken bir husus olduğunu ifade etmeye çalışıyorum. Plan meselesi, pilav meselesiyle karıştırıldığı vakit, ikisinden de oluyorsun. Birini reddediyorsun, bir süre sonra o bir tabak pilavı bile bulamaz hale geliyorsun.

O.Ç.- Tanımladığınız çerçeve içerisinde plancı hep daha üst bir politik kurgunun aktörü, uygulayıcısı konumunda. Bugün baktığımız durumda ise, muhalifi,

Bu plansızlık tercihi, kesin bir tercihtir; çünkü plansızlık, aslında başka bir planın ta kendisidir. Plansızlık, makro kararların toplumsal fayda ekseninde verilmeyişi, aslında bugünkü hayatın kılavuz planıdır, bu tarz bir yaşamın nazım planı budur.

PLANLAMA
2006/4

Üniversite-
lerin içine
kapanmayı
tercih
ettiği... bu
son çeyrek
yüzyılı, ben
üniversite-
ler açısın-
dan çok
büyük bir
eksiklik ve
hatta top-
luma sırtını
dönmüşlük,
toplumsal
kazanımlar
aleyhine
kaybedilen
yıllar olarak
niteliyorum

hep “ama” diyeni... Peki, salt söylemsel değil, aynı zamanda eylemsel açıdan da nasıl bir refleks geliştirmeliyiz? Hem mimarlar, hem plancılar, mekan üretim sürecinde yer alan profesyonel aktörler açısından.

E.K.- Bence bu konuşmayı, bu röportajı taçlandıran soru bu, kendimi de tam bu noktada yeniden tanımlamaya çalıştığım da bir gerçek, ama yeni değil, yeniden tanımlamam yeni değil, epeydir bunu yapıyorum, o yüzden de bu çatının altındayım. Belki burada kendime referansla bir akademisyen tarifi de yapmak gerekiyor. Bir kere akademik ortam, aşağı yukarı 25 yılı aşkın süredir bir akvaryumda yaşamayı tercih etti. Açık denizdeydi de alınıp akvaryuma mı konuldu, yoksa kendisi mi “beni akvaryuma alın veya bu akvaryumdan memnunuz” deme yolunu tercih etti, onu sorgulamak lazım. Ancak günümüzdeki akademik ortam, neredeyse çeyrek yüzyıla varacak bir süreçtir ki açık denizlerde, okyanuslarda neler olduğunu göz ardı eden bir anlayışla ömrünü sürdürmeyi seçti. Bu anlamda, üniversitelerin içine kapanmayı tercih ettiği, içine kapanmayı bir çeşit rahatsız olmama-edilmeme yöntemi olarak benimsediği bu son çeyrek yüzyılı, ben üniversiteler açısından çok büyük bir eksiklik ve hatta topluma sırtını dönmüşlük, toplumsal kazanımlar aleyhine kaybedilen yıllar olarak niteliyorum. Daha elitçi, daha elitist bir tutumun içe bakışı gibi değerlendiriyorum. Bu anlamda, kurulan, özellikle son 10 yıl içerisinde kurulan özel üniversitelerin bu elitizm tanımına kuşkusuz, en azından kendi üniversiteme göre çok daha yakın olduğunu, çok daha içinde olduklarını vurgulamak benim açımdan ayrıca gereklidir. Ama maalesef bizim üniversitemizin hiç beklenmedik bir şekilde tam elitist bir davranış sergilemese, göstermese dahi, onu çağırıştırabilecek bir ilgisizlik, onun sendromlarından olan bir alakasızlık ve bağlantısızlık içinde olduğunu söyleyebilirim. En azından içinde yaşadığımız kentlerin açmazları, sorunsalları, plansızlıktan doğan uçurumları konusunda böyle bir ilgisizlik, alakasızlık içinde olduklarını söyleyebilirim. Teknolojinin üretimi ve bu üretimin üretici-yüklenici kesimlerle paylaşımı çerçevesinde üniversite yapması gerekeni geçmişine oranla daha yakın, daha ilgili, daha alakalı yapıyor. Ama bütün bunların içerisinde üretildiği, yenilendiği kentleri, ülkeyi aynı duyarlılıkla, aynı kavrayışla kucaklamadığını

görmek benim için üzücü. Bana göre, “akvaryum” tanımına beni getiren şey esasında bu durumdur. Akvaryum ve açık deniz balığı olmak metaforunu bu bağlamda değerlendirebilirsiniz.

Bu kadar sorunlu bir hayata öğrenci hazırlayan, 4 yıllık, 5 yıllık gibi kısa sürelerde; bakın, ben mezun olalı 22 yıl bitmiş. Demek ki bu arada kaç kere mezun kafileri çıkmış üniversitemizden; 5 inci dönem şehircileri mezun oluyor, mimarları mezun oluyor, meslek adamları mezun oluyor. Açıklamaya çalıştığım üzere, her mezuniyet dönemi, aslında bir başka sosyal-politik yaşam ve uygulama dönemi ile paralel ilerliyor. Dolayısıyla bizim mezunlarımızı, akademik ortamda hangi tür donatılarla, hangi tür bakış açılarıyla, hangi tür olumlu-olumsuz reflekslerle, kabullerle yetiştirdiğimiz veya hocalarımızın nasıl yetiştirdiği çok önemlidir. Mesela sizin giriş tarihiniz 1996 yılı ve çok önemli!.. Bizim şu sıralamamızda siz, üçüncü dönemde, uygulamanın kamçılandığı dönemin tam ortasında, 94-99 döneminin tam ortasında mezun olmuştunuz.

Bütün bu dönemlerde kuşkusuz yerel yönetimlerle üniversiteler arasındaki köprüler kurulabilir, varsa daha kuvvetli hale getirilebilir. Herhangi bir küskünlüğe ve yılgınlığa meydan verilmeden, ortak çalışma programlarının ikame edilmesi, oluşturulması, kurgulanması için akademik ortamlar ısrarcı, talepkâr olabilirlerdi. Ben hâlâ şuna inanıyorum: Üniversiteler, toplumun meşale tutan elleridir, karanlığa ışık tutan elleridir. Bunu yapmıyorsak, salt üniversite diplomalı insan yetiştirmek üzere, neredeyse bürokratik sayılabilecek bir görevli olmanın ötesine geçemeyiz. Işık tutabilmeli; buradan çıkan kızlar, erkekler, toplumuna Prometheus gibi ateşi çalıp götürebilmeliler. Prometheus, biliyorsunuz, mitolojinin Tanrılar Dağından, Olimpos’tan ateşi çalan ve sıradan insanlara armağan eden yürekli kahramanıdır. Her birinin bir Prometheus olmasına çalışmak, buradaki Zeus’ların, Athena’ların ödevleri. Bu rolümüzü hatırlamakta yarar var. Kaldı ki ben, çok da akademisyen ağzıyla konuşamam, konuşacak biri de değilim. Benim akademisyenliğim, üniversitemin beni büyük bir kadirşinaslıkla kabul etmesi ve yarı zamanlı olarak derslere katılımımı sağlamak üzere önümü açmasıyla sınırlıdır ve tanımlıdır. Bu benim için bir şanstır, üniversite için ise belki şöyle bir şans sayılabilir: Benim kişisel kimliğimden dolayı değil, benim

yaşadığım bu 20 yılı aşkın pratiğin doğru aksettirilmesi, yanlışlarının da tekrarlanmamasını içeren bir yansımayı sağlaması olabilir. Yoksa diğer akademisyenlerin ne performanslarıyla, ne birikimleriyle benim ölçülmem doğru olmaz, kendimi de öyle ölçmenin doğru olmayacağını düşünüyorum.

Ancak bu örnekten yararlanarak şunu diyebiliriz: Üniversiteler, özellikle bizim kendi üniversitemiz, bu anlamdaki eksiklikleri giderecek bir bakış açısı geliştirmek, yerel problemlerle, kentlerin sorunlarıyla yakın çözüm arayışlarına girmek, uyulmayacağını bilse dahi, anlaşılmayacağını bilse dahi, bilinçli olarak reddedileceğini bilse dahi, belediyelere öneriler götürmek zorundadır, oralara raporlar, projeler sunmak, açıklamalar yapmak zorundadırlar. İstanbul'daki 3 üncü Boğaz köprüsü ve benzeri arayışların gelecek 10 yıllarda nelere yol açabileceği, ne tür tehlikelerle karşı karşıya kalılabileceğini doğru tarif eden açıklamalar yapmak zorundadırlar. Üniversite senatoları, üniversite rektörleri, üniversite dekanları, akademik etkinliği ve yetkinliği olan kurullar, kişiler bununla mükelleftir Türkiye'de. Çok önemli bir sorumluluktur bu.

Kentler için birebir proje üretsin gibi bir beklentim yok, bunun yanlış olacağı kanaatini zaten gerçekten taşıyorum. Bir doğru bakış açısını koymak, bir perspektif koymak, daha önce denenilenleri doğru tarif eden, analiz eden, bu deneylerden çıkan sonuçları çarpıcı bir şekilde koyan, "onu değil, bunu tercih edersen, gelecek 10 yılların, 50 yılların şöyle olacaktır" diyen ve bunu toplumsal gerçeklikle de buluşturan, yani ne bileyim, İngiliz yeni kentlerinden dem vurmak yerine, Türkiye gerçeklerindeki yeni kentlerin ve ulaşım tercihlerinin, alışveriş merkezleri dağılımının, ticaretin, ulaşımın, konutun, ülke gerçekleriyle harmanlanarak olgun bir bakış açısı sunulması gereğine işaret ediyorum. Bunun da hem yerel düzeyde, hem genel düzeyde yapılması gerektiğini düşünüyorum.

O.Ç.- Son olarak rahmetli Raci Bademli'yi anarsak; "planlama salt bilim değildir, politik bir müdahale sürecidir ve buna yönelik tavır oluşturma sanatıdır" derdi. Dolayısıyla üniversitenin

diğer sektörlerindeki bilimsel olma kaygısıyla siyaset dışı duruşu, herhalde kent planlama, şehircilik ve mimarlık alanında asla kabul edilmemesi gereken bir akademik yaklaşımdır.

E.K.- Kesinlikle. Bugün içerisinde bulunduğumuz, bizim açımızdan oldukça kıvamlı su, artık ne bir akvaryum suyudur, ne bir açık deniz suyudur, bir bataklık suyudur. Balçık kıvamındaki ortamda yüzmek, ne bir akvaryum balığına, ne de bir açık deniz balığına yaşamak için yeterli oksijeni sağlamaz. Giderek de bu balçık kıvamı yoğunlaşacak, kirli kıvamlılık artacaktır. O yüzden, mimarların, şehir ve bölge plancılarının, ziraat mühendislerinin, inşaat mühendislerinin, her tür mühendisin, peyzajcılarının, çevre mühendislerinin, tüm yetişmiş teknik elemanların, aydınların ülke sorunlarını doğru tarif eden, doğru algılayan bakış açılarını "aman bu da politik olur mu" veya "politik söylemlere girmeme" filan kaygısına kendilerini kaptırmadan mesleki bilgilerini güçlerini, deneyimlerini kılavuz olarak halka sunmaları, her araçtan yararlanarak halka sunmaları gereken bir dönemdeyiz. Bu ülkenin ziraatçılara, balıkçılara, mühendislere, plancılara, mimarlara, doktorlara ve daha nice emek verilmiş bu meslek adamlarına en fazla ihtiyaç duyduğu dönem yaşanmaktadır. Bunların ulusal birlik, ulusal bütünlük, ulusal bir kavrayış, kaba bir taklit yörüngesinden tamamen sıyrılmış olarak, belli yörüngelerde tur atmanın sıkılmışlığından tamamen uzak, dinamik, çağdaş, bu ülkenin gerçek kaynaklarını, insan potansiyelini harekete geçirebilecek, her tür kaynağını ortalama (optimum) değil, en fazla (maksimum) düzeyde harekete geçirebilecek, bunu yaparken de geleceğini kirlletmeden verebileceği enerjisini bütünüyle ortaya koyması gerekir. Bu anlamda akademik ortama ve akademisyenlere çok fazla görev düşüyor. Ben bunun bilincinde bulunduğumu düşünüyorum, ama bunun hayata nasıl yansıyacağını nasıl ve ne zaman göreceğimizi henüz kestiremiyorum diyebilirim.

Söylenecek çok şey var, ama şimdilik bu kadar. Düşüncelerimi açıklama olanağı sağladığınız için çok teşekkür ederim.

O.Ç.- Biz teşekkür ediyoruz.

**Tarihi kent merkezinden bir görünüm,
Yasemin Akis, Stockholm, 2007**

‘Mimarinin ve Kentin Birlikte Planlanması’nda Farklılaşan Kavramlar Üzerine...

Erkan POLAT* - S. Güven BİLSEL**

Kentsel ölçekte biçimlenme edimi bir birliktelik ve etkileşimle gerçekleşir; özgün tasarım dilinin ya da kentsel kimlik/kişiliğin elde edilmesinde bu edimler ve ilişkiler oldukça önemlidir. Ölçek farklılığının ötesinde, bir ‘parça-bütün (parts and wholes)’ ilişkisini kurgulayarak ve öz-özdek-biçim eytişiminde karşıtlıkların sunduğu zenginlik ve çeşitlilikten yararlanarak, kentsel biçimlenmede ‘özgün bir birliktelik oluşturma’ yaklaşımı öne çıkar. Bu çalışmada, kentsel biçimlenmedeki bu birliktelik ve etkileşimsel ilişki, ‘kentin planlanması-tasarımı-mimarisi-yapılandırılması’ dörtlemesindeki sürekli bir bütünsellik arayışı ile irdelenmektedir. Dolayısıyla, tek bir tasarım rehberi yönlendirmeyle bütün yapı stoğunun ve mekanların anlam, ölçü ve tanım açısından tekdüze duruma getirilmesi değil, kentsel görünümünün ve yapının değişimi ve dönüşümü ile ilgili bir sorgulama yapılmaktadır. Mereolojik olarak farklı tanım ve anlam yüklü özlerin ve özdeklerin birlikteliği ile yakalanabilecek biçimin oluşturduğu, bir üst holonimi, bir gerçekliği, bir bütünselliği irdeleyen makale, planlamada kentin anlamını mimari ile birlikte ele almaktadır.

Tarih içerisindeki kentsel gelişim sürecinde, ülkemiz kentlerinin mekansal oluşumu ve biçimlenmesi büyük ölçüde, yerleşmenin özgün iç dinamikleriyle kendiliğinden oluşumu ile dışsal müdahalelerle gerçekleşen bir dizi sürekli karşıtlık ve etkileşimin varlığıyla tanımlanır. Bu bağlamda, eski olanla yeni olanın, organik biçimlenenle

geometrik kalıplarla biçimlendirilenin, basit-sade-mütevazı olanla karmaşık-oylumlu-zengin olanın, insan ölçeğine saygılı olanla ölçek dışı azmanlaşmış olanın, tümüyle geleneksel-yerel-özgün olanla sıradan-çağdaş olanın ve ya da küresel olanın, toplumsal gereksinimden yola çıkılarak oluşturulanla salt çıkar motifine yönelik olanın, vb eşzamanlı karşıtlıkları ve etkileşimleri gibi görüngülerle de...

Gerçekten de, geçmişten günümüze uzanan kentsel gelişim süreçlerinde yarı-kırsal oluşumdan kentsel uygarlığa geçişte, kentlerin yapıları çevreleri ve mekansal bütünlükleriyle sundukları kültürel kimlik ve özgün dil işte bu türden yatayda ve dikeyde yan yana, iç içe, üst üste karşıtlıklar ve etkileşimler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir yaklaşıma göre, kentin mekansal ve yapısal oluşumunda izlenen tüm bu etkileşimlerin gerisinde yine yan yana, iç içe ve üst üste, zaman-mekan kesitinde farklılıklarını sürdüren toplumsal karşıtlıkların ve etkileşimlerin bulunduğu düşünülmelidir. Toplumsal ve mekansal farklılaşma, ayrımlaşma ve giderek ayrışmaların birbirlerini izlediği savından hareketle, mekansal değişim ve dönüşümün gerçekte, toplumsal değişim-dönüşüm ve başkalaşım süreçlerinin varlığı ile de sorgulanması gerekir.

Eksilme ya da artma biçiminde de tanımlanabilecek değişim ve gelişim -belki de dönüşüm-, ister sürekli olarak yinelenen, isterse de karşıtlıkların birlikteliği olarak algılanan tüm bu süreçlerin varlığı ile betimlidir. Tarihsel ve kültürel anlamda,

*Yrd. Doç. Dr.
Süleyman Demirel
Üniversitesi, Şehir
ve Bölge Planlama
Bölümü

**Prof. Dr.
Selçuk Üniver-
sitesi, Şehir ve
Bölge Planlama
Bölümü

PLANLAMA
2006/4

sözü edilen eşzamanlı karşıtlıkların ve etkileşimlerin, sürekliliğin yitirilmesi ile toplumsal ve mekansal hareketliliği ve sıçramalara uğrayışını, ‘eskinin yıkılışı ile yeninin sağlıklı doğuşu’ nun anahtarı olarak tanımlamak da olasıdır. Abidin Dino, Sinan Usta’ya atfederek “her toprağın bir isteği, bir doğurma zoru vardır, devrine göre. Sanırım mimarlık, işte bu isteğin ebeliğini yapmaktır” diyor. Gerçekte eytişimsel bir ilişki sergileyen söz konusu toplumsal ve mekansal karşıtlık ve etkileşimlerin sonucunda izlenen kentsel değişim ve dönüşümler çoğunlukla -kentte aynı mekan üzerinde farklı taleplerin yarışmasıyla ortaya çıkan karşılaşma-dövüşümler ya da meydan okumalar anlamında-, aşırı yoğunlaşma, yükselme, yayılma (3Y dinamizmi) ve kümelenmeler ya da kent dışına ya da çeperine sıçramalar biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Birlikte ama Farklı Olmak

Habermasyan yaklaşımları izleyen, planlamaya toplumsal ve ekonomik sorunlarla ilgilenen bir ‘toplumsal proje’ olarak yaklaşan bir çok paradigma olmuştur (Polat, 2006a). Çeşitliliklerin farkına varmak anlamında “farklı olanların bir arada ama saygılı biçimde yaşamaları” benimsenerek, bir ortak yaşamın paylaştığı zaman ve

mekanın, öz-özdek ilişkisiyle ele alınması iletişimsel ve müzakereci akılcılık için de bir çıkış noktası olmuştur.

Bu akılcılık ekseninde, toplumda ve mekanda sürekli izlenen farklılaşma ve ayrışmalar, başka deyişle dinamik toplumsal başkalaşım/metamorföz süreci ile ilişkili olarak toplumsal bellek de devimselleşmekte (Assmann, 1995; Misztal, 2003); toplumda var olan değer yargıları da bu başkalaşımdan etkilenecek sürekli olarak yeniden evrimselleşmektedir. Giderek karmaşıklaşan bu süreç içerisinde insana, topluma, kente ve mekana, değişim ve dönüşüm olgusuna, değerler sistemine ve değerlendirme sürecine ilişkin olarak değer yargılarında farklılaşmalar da ortaya çıkmaktadır; bu farklılaşmalar kaçınılmaz biçimde yan yana ya da üst üste mekansal başkalaşımaları yaratmaktadır. Eşzamanlı olarak aynı kesitte yaşayan toplumsal katmanlara yönelik olarak demokratikleşme ve temsil süreçlerinde yeni sorunlar tanımlanmakta; küresel ölçeğe geçişte kentlerde melezleşme, tek-merkezleşememe, kenar-kentleşme ya da yöre-kentleşme gibi yeni kavramlarla tanımlanmaktadır.

Denilebilir ki, toplumsal ve mekansal bağlamda ölçek ve katman ne olursa olsun, söz konusu eşzamanlı karşıtlıklar ve etkileşimlerin belli bir birlikteliği tanımlar olması önemlidir. Bu anlamda, planlamanın, mimarlığın ve tasarımın bir ‘düzen biçimi’ olmak ya da yaratmaktan çok, ontolojik (varlıkbilimsel) açıdan bir ‘iletişim/etkileşim biçimi’ olarak tanımlanması gerekebilir; belli bir zaman-mekan kesitinde, belli bir düzlemde, diğer varlıklar ya da özlere ile oluşturulan bir etkileşim süreci olarak. Hep bir diğeri ile kurulan etkileşim ve iletişim, bu edimlerin kendini yenilemesini, eleştirmesini ve böylelikle kendini diğeri ile sınayabilen, yenileyebilen, dönüştürebilen açık uçlu bir sistem olmasını sağlar.

Kentte farklılaşan her mekan ve her yapı grubunun içinde bulunduğu coğrafyanın dikte ettiği koşullar (coğrafik alın yazısı) uyarınca, getirilen özgünlük yanı sıra, kentin tarihsel gelişim sürecinde geçmişin öyküsünü yarına taşıyan tarihsellik, bu öykünün doğru okunması ile kentsel belirleyicilere uyulması tanıtmaya çalıştığımız yaklaşımda önemlidir. Burada, yerel-geleneksel olanla, ars-ı ulusal olanın eytişimsel karşıtlığından yararlanılması söz konusudur.

Resim 1: Kaynak: Rob Gonsalves, <http://www.hrosecure.com/firstclass/store08/product204.html>

Bu noktada, küreselleşme gözlüğüyle öyküyü doğru okumaya çalışmak gerekecektir.¹ Küreselleşme günümüzde hala karışık, karmaşık ve çelişik bir kavram olarak tartışılabilir (Jessop, 2003), aslında 20. yüzyıl sonunun toplumsal bilinçlenmesinin ortaya çıkardığı bir ekonomik, politik, toplumsal, çevresel, teknolojik ve kültürel bir değişimi ve dönüşümü anlatır. Yeni-ekonomik² döngülerle eşzamanlı bu tanımlamanın kentte olan yansımalarının çok-merkezli, çok-yönlü, çok-yanlı, çok-zamanlı, çok-biçimli ve çok-amaçlı süreçlerle tanımlanması, kimlikli ve kültürel gerilimler de ortaya çıkarmaktadır (Polat, 2006b).

Miller'in (2002) küreselleşmeyi 'Globaloney' yani "küresel koca bir yalan" olarak betimlemesi, bölgesel-yerel kimliklerin ve kültürlerin değişimini ya da yok oluşunu çok iyi özetler. Kendine özgü olanı 'yerel/geleneksel'i küresel olanla bütünleştirebilmek, özgünlüğün kaybedilmesi anlamına da gelebilir. Küresel-yerelleşme olarak dilimize aktarılabilir 'glocalization' kavramı (Robertson, 1995), aslında tam olarak da bunu, yani, sisteme eklenmeye çalışan yarışan kentlerdeki toplumsal ve mekansal yapılarındaki önemli değişimleri ortaya koymaya çalışır. 'Yeni şişeye eski şarap doldurmaya çalışma' nın ya da 'kurdun kendisini nine kılıfına sokmaya mecbur hissetmesi' nin aslında fazla da anlamı yoktur.

Buradan hareketle, günümüzde, 'dünya kenti' oluşumunda küresel arenada yarışan kentlerde de bir tür dışsal-içsel gerilim yaşanmaktadır. Çoğu zaman ve koşulda, kentte toplumsal katmanlar ya da kültür grupları içinde farklılaşan değer yargılarına karşın, kentin yeniden biçimlenmesine yönelik, yerleşik değerlerden yana tavır koyabilen olgunlaşmış bir bilinç düzeyi varken, kentin güç yapısını temsil eden yüzer-gezer kapital o mekanı farklı yorumlamakta, farklı anlam ve ölçüler giydirmek istemektedir. Farklı seçmelere yönlendiren bu tür olağan bir çatışma, yarar sağlamaya yönelik sağlıklı sonuçlar da getirebilir; ancak bütünsel bir birliktelik için sözü edilen tüm belirleyicilerin birlikte ele alınması kanımızca daha doğrudur.

Resim 2: Kaynak: Rob Gonsalves, <http://www.hrosecure.com/firstclass/store08/product74.html>

Resim 3: Kaynak: Rob Gonsalves, <http://www.hrosecure.com/firstclass/store08/product722.html>

¹ Küreselleşme kavramı (Globalization ya da G-word), burada, daha çok kentlerin ve kentsel kimliklerin küreselleştirilme olasılıkları açısından değerlendirilmekte olup, zaman-mekan ilişkileriyle de ele alınmaktadır.

² Yeni ekonomi kavramı, bilişim teknolojisinin, eski/klasik ekonominin üretici güçlerine uyarlanması anlamına gelir. Bilgilerin elde edilmesi, işlenmesi ve dönüştürülmesi ile dağıtım sürecinden meydana gelen bu üç süreci bilgisayar sisteminin fiziksel araçları ve insan yardımı ile bütün süreci kontrol eden yazılım sistemi işletir. Yeni ekonomide ürün ve hizmetlerin en önemli özelliği, bilginin temel üretim faktörü olarak ön plana çıkmasıdır.

Eşzamanlı Karşıtlıklar/Çelişkiler ve Okunabilir-Anımsanabilir-Yaşanabilir Kentsel Mekanlar

Çağdaş kentsel planlama pratiği, yan yana, iç içe ya da üst üste gelişen bir dizi eşzamanlı karşıtlık ve çelişkilerle bunların aralarında var olan etkileşimlerden doğan bir tür gerilim durumu ile başa çıkmak zorunluluğu ile karşı karşıyadır, dedik. Gerçekten de, “toplumun belirginleşip ortaya çıktığı, umut veren üretimlerin yapıldığı, kültürlerin filiz verdiği, yeni demokrasi heyecanlarına odaklanıldığı, yaşam kalitesinin geliştirilmeye çalışıldığı ‘yer’ olarak tanımlanan ‘kent’te gerilim yaratan karşıtlık ve çelişkilerin varlığı olağandır...” (Cisernos, 1990).

Bu karşıtlık ve çelişkilerden en önemlisi, tarihsel gelişim sürecinde kentin kendi iç dinamikleri ile ‘kendiliğinden oluşumu’ ve düzenleme/

biçimlendirme amacıyla yapılan dışsal müdahaleler sonucunda ortaya çıkan ‘biçimsel oluşum’ arasında izlenir. Bu tür karşıtlık ve bundan doğan gerilim, uygulamada “kentsel çevreye ‘düzen’i ve ‘çeşitliliği’ birlikte yerleştirmenin zorluğundan kaynaklanır” (Chase, vd., 1999; Harvey, 2000; Talen, 2002).

Tıpkı, günümüz kentinde, “ticari metalaşma” (Madanipour, 1996; Sorkin, 1992), “militarizasyon” (Davis, 1992) “toplumsal kutuplaşma” (Zukin, 1995) ya da “kamusal insanın çöküşü” (Sennett, 1996) ve “kamusal mekanın sonu” (Sorkin, 1992) gibi adlar yakıştırılarak, bu düzen ve çeşitliliğin ‘farklılaşmasına’ yönelik yaklaşımlar getirilmesi gibi.

Kentin mekansal oluşumu ve biçimlenmesinde eşzamanlılığı ve yan-yanalığı ile izlenen bir diğer çelişki de ‘kır-kent karşıtlığı’ndan kaynaklanmaktadır. Kentin tarihsel gelişim sürecinde yarı kırsal yaşamdan kent uygarlığına geçişte, farklı evrelerin özelliklerini bir arada yansıtan eşzamanlı yerleşme biçimlerinin yan-yan farklılığından doğan karşıtlık ve gerilim bu kapsamda ele alınabilir (Crowe, 1997; Talen, 2002).

İster düzen ve çeşitliliği birlikte içeren karşıtlık olsun, isterse kırsal ve kentsel olanın yan yana birlikteliği olsun, çağdaş kentte yapılı çevre ve mekansal örgünün eşzamanlı biçimsel farklılaşmasından kaynaklanan çelişki ve gerilimlerin gerisinde dinamik başkalaşım sürecindeki toplumsal anlamda farklılaşma, değişim ve dönüşümler bulunmaktadır. İçinde doğulan ya da ona geline, ancak bir süre yaşandıktan sonra bırakılıp gidilen kentsel mekan -çok ciddi operasyonlarla yapısal anlamda büyük değişimlere sahne olmadıkça- gerçekte süreklidir (Habraken, 1998; Reiner, 2001). Bu sürekliliğin mekansal olduğu kadar, ‘mekana yansıdığı’ ile algılanıp okunabilen tarihsel-kültürel boyutları da vardır.

Kentte yaşayanların birlikte oluşturup geliştirdikleri (kollektif) ‘toplumsal bellek’ aslında, kentsel biçimlenmenin bu söz konusu sürekliliğine bağlı olarak mekanın ne denli ‘okunabilir’, ‘anımsanabilir’ oluşu ile giderek ne denli içinde ‘kullanılabilir/yaşanabilir’ oluşu ile yakından ilgilidir. Kentte mekansal dizge ve yapılı çevrenin okunabilir (başka deyişle algılanabilir ve değerlendirilebilir) olması ile anımsanabilirliği ve giderek yaşanabilirliğinin, söz konusu mekanın ancak özgün tanımı, bir anlamı olması ve bir

Resim 4: Kaynak: Rob Gonsalves, <http://www.hrosecure.com/firstclass/store08/product703.html>

‘yer duygusuna (sense of place)’ sahip olunması ile olanaklı olduğu düşünülmektedir (Healey, 1997; Sternberg, 2000; Alexander, 2001).

Burada ilginç bir tartışma, eşzamanlı bir dizi karşıtlık ve çelişkilerle biçimlenen kentsel mekan ve yapı çevrenin karakterinin, kültürel kimliğinin ve özgün dilinin gerçekte ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusundadır. Konuya ilişkin düşün geliştirenlerin yapıtlarında yer aldığı biçimiyle kentsel mekan ve yapı çevrenin özgünlüğü ve karakterinin, kültürel ve mekansal süreklilik bağlamında büyük ölçüde korunmuşluk ve değişmemişlikle ilişkilendirildiği söylenebilir (Groth & Bressi, 1997; Jivén & Larkham, 2003). Öyleyse buradan, “özgün anlamı olan, okunabilir ve giderek içinde yaşanılabilir kentsel çevrelere erişmek için ne yapılmalıdır” sorusuna geçiş yapılabilir.

Gerçeklikler-Eytişimsel Etkileşimlerin Varlığı

Alexander (1965) gibi kenti ‘ağaç’la benzeştirmek mümkündür ya da Gasset gibi yaprağı tanıyarak ağacı, ağacı tanıyarak yaprağı kavramayı, buradan yola çıkarak evi tanıyarak kenti, kenti tanıyarak evi kavramayı sağlamak olasıdır. Buna benzer biçimde, Alberti (1965) de kenti büyük bir eve, evi de küçük bir kente mecazi olarak benzeştirir. Kent bir gerçek ya da varlık olarak algılandığında, onun

bir alt bileşeni ya da alt-sistem elemanı olan yapıyı ve onun bileşkesi olan mimariyi de bu gerçeklik içerisinde değerlendirmek gerekir; içerisinde yaşayan toplumların yaşadıkları zaman-mekan sınıfı -tarihsel zaman- içerisinde biçimlendirdiği bir ‘yaşayan varlık’ olarak.

Buradaki eytişimsel ilişkiyi, holistik olarak ya da gestalt genel düzenleme ilkeleri açısından parça-bütün arasındaki ilişkiye benzetebiliriz, bir anlamda “mereolojik”³ bir ilişki, bir “meronim-holonim”⁴ ilişkisi ya da bizim dilimizle bir “vahdet-i vücut” ilişkisi...

Durağan bir görüngü ya da ‘arkitektonik’ olarak kent ve onun bileşenleri olan yapılar ve mekanlar, bu bağlamda değerlendirildiğinde, bu varlığın anlamı daha da iyi açığa çıkar. Tek yapı olgusundan hareket edildiğinde, bütünün yani kentin bilgisini tam olarak elde etmek mümkün olmaz, eğer nesneler arasındaki ilişkiler düzlemi tam olarak sorgulanır ise kent de tam olarak anlaşılabilir olur. Diğer bir anlatımla, yapıdan kente doğru yapılacak dizilimde (ya da tersi), en üst düzey holonim olarak kenti, en alt birimsel meronim olarak da yapıyı nitelendirmek olası olur. Yapı, sokağın; sokak, mahallenin; mahalle, kentin bir meronimidir.

Burada, öncelikle gestalt psikolojisinden hareketle üretilmiş genel düzenleme ilkelerinde⁵ daha net

Yapı,
sokağın;
sokak,
mahal-
lenin;
mahalle,
kentin
bir
meroni-
midir

³ Mereoloji, Stanislaw Lesniewski tarafından ortaya konulan mantık, matematik ve metafizik bilimlerine dayanan bir bilim dalı olup, parça-bütün ilişkileri ile ilgilenir. Genelde dilcilerin kullandığı kavram, çoğu kez mereolojik ilişki ya da parça-bütün ilişkisi, hatta partonomy terimleriyle eşleştirilir (Crystal, 2003:289).

⁴ Cruse (1986: 160), meronimiyi şöyle tanımlamaktadır: X ve Y, sıradan birer kavram olarak ele alınırsa. Y’nin X’leri var ve X, Y’nin parçasıdır denilebildiğinde X, Y’nin bir meronimidir. Murphy (2003:231), bu tanımlı genişleterek şöyle der: X, Y’nin bir parçasıdır; Y kısmen X’tir; X’ler, Y’lerdir, örneğin: alüminyum, bisikletin bir parçasıdır, bisiklet kısmen alüminyumdur. Meronimi, holoniminin karşıtıdır. Parmak, elin meronimi ise, el, parmağın holonimidir. Meronim - holonim ilişkileri hiyerarşiktir, her zincirin başında global holonimi vardır. Örneğin: turnak elin meronimidir - el, turnağın holonimidir; el, kolun meronimidir - kol, elin holonimidir; kol vücudun meronimidir - vücut, kolun holonimidir: vücut, bir global holonimidir (Cruse 2003: 248).

⁵ Gestalt düzenleme ilkeleri adı verilen bu kurallar setini ortaya koyan Gestaltçıları, insanın çevresini ve çevresindekileri nasıl algıladığına, uyumlu nesneleri nasıl algılayıp onları nasıl düzenlediğine dair bir rehber oluşturmuşlardır. ‘Gestalt Yasaları’ olarak adlandırılabilenler düzenleme ilkeleri şunlardır:

- İyi ya da sade biçim (simplicity)/Pragnanz
- Benzerlik (similarity)
- Yakınlık (proximity/nearness)
- İyi süreklilik/iyi eğriler (good continuation)
- Ortaklık/ortak kader (yön) (common fate)
- Tanıdıklık (familiarity)
- Biçim/Zemin (figure/ground)
- “Palmer-Irvine İlkeleri” olarak adlandırılan diğer ilkeler de bunlara eklenilebilir:
- Ortak bölge (common region)
- Öge bağlanmışlığı/eklemlenme (object connectedness)
- Eşzamanlılık (synchrony)
- Kapanma/kapalılık (closure)
- Kenarların duyarlılığı (sense of edges)

olarak açıklamasını bulan parça-bütün ilişkisinden bahsetmek gerekir (Wertheimer, 1924; Hejduk, 1988; Scott Brown, 1991; Moore&Fitz, 1993). Bütün, parçaların toplamından daha büyük/farklı bir bütünlüktür (the whole is greater than the sum of its parts). Denilebilir ki, bütün parçaların toplamından daha “büyük” bir şeydir. Burada, parçaların ya da özlerin ve özdeklerin tekil anlamları bir araya geldiklerinde bütün için farklı bir “anlam” taşır. Bu noktada, unutulmaması gereken şudur ki, kent de onu oluşturan yapılardan çok daha ayrı bir büyüklük, bir bütünlük, bir gerçekliktir.

Wittgenstein’in (1998) ontolojik bir betimlemesi olan “dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil” yaklaşımıyla konuya bakıldığında, bu ilişkilerin daha net anlaşılması sağlanabilir; yani, bu yaklaşım kente analogik olarak benzeştirilirse ya da mecazi olarak, “kent de olguların toplamıdır, sadece yapıların ve mekanların değil” yorumu getirilebilir. “Agere sequitur esse” (tüm eylemler varlıktan çıkar); dolayısıyla da, kentsel eylemlerin tümü de içerisindeki toplumsal, ekonomik, kültürel, fiziksel, yönetsel, yasal, kültürel, çevresel, teknolojik vb her türden olgunun ve bunların etkileşimlerinin toplamı olan bir varlıktan çıkar, yani kentten...

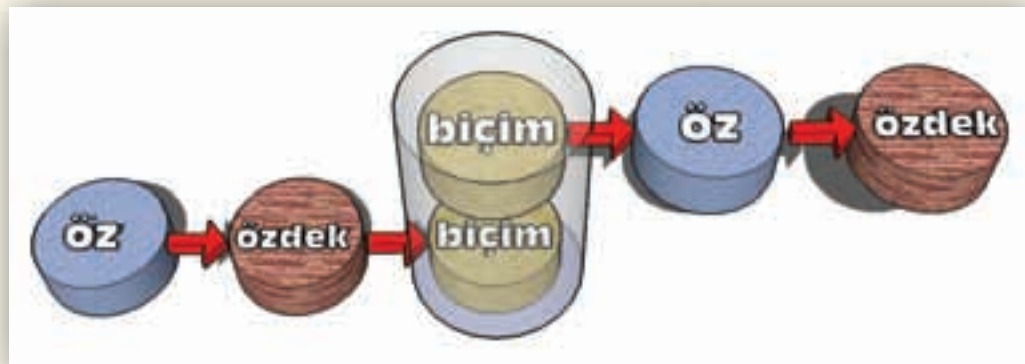
Mimarlık, Arapça “umr” eyleminden türeyerek Türkçe’de kullanılır. Umr, bina yapma yolu ile geliştirmek, zenginleştirmek, mamur hale getirme anlamındadır (Alsaç, 1997). Bu anlamda mimarlık, ümrane haline getirme yani bayındır olma, uygar ve ileri olma eylemidir, bir anlamda ‘imar etme’ biçimidir.

Latince ise ‘architectonice’ kökeninden techne ve architecton olarak ayrışır. “Techne” kelimesi

bilinen anlamıyla teknoloji değil, aynı zamanda yaratma (poiesis, creation) anlamına da gelir. “Architecton” orijin, prensip ve öncelik anlamına gelen “arche” ve marangoz veya zanaatkar anlamındaki “tecton”’dan oluşur. Kelime Latince’de usta bir kişi olarak tanımlanan, bilgi donanımlı yaratıcı tarafından yaratılan, bir yapma (making) eylemi anlamında kullanılır (Karatani, 1995).

Burada, aşağıdan yukarıya ya da ilkten sona doğru olsun, tüm değişim ve gelişim içerisinde, kentsel varlığın nüvesi/özdeş çekirdeği olarak, yapıdan öz/töz (wesen/substance) olarak söz edilebilir. Leibniz’e göre, özdeşlik yasasını (“principium identitatis indiscernibilium” -ayırdedilmezliğin özdeşliği ilkesi-) bu açıdan yorumlar isek, kentle yapı birbirinden ayrı değerlendirilmemesi gereken varlıklardır denilebilir; en azından nedensellik açısından, bir sistemin alt-sistem parçaları olarak. Bu bağıntıyı önceliklerle kıyaslamak konuyu basite indirgemek olacaktır; yani bir bina kente göre ne “a priori (önsel)” ne de kent bir binaya göre “a posteriori (sonsal)”dır.

Doğadaki evrensel oluşum ile bilinçli insan eyleminin biçimlendirmesi olan tasarım arasındaki etkileşim, bu anlamda öz ile biçim arasındaki eytişimle tanımlanabilir. Genel olarak Hegel’ci bakış açısıyla, ‘karşıtların birliği/birlikteliği ya da çatışması’ (coincidentia oppositorum) olarak tanımlanan eytişimsel yaklaşım, aynı zamanda ‘nitelikten niceliğe geçiş’ olarak ve ‘yadsımanın yadsınması’ anlamında değerlendirilir (Foulquie, 1975). Burada, öz ya da töz tezi; özdek, nesne ya da suje antitezi ve biçim de sentezi oluşturur. Girdi-çıkı ya da nedensellik açısından öz ve özdek tasarım girdileri olarak yorumlanabilir.

Şekil 1. Öz-özdek-biçim ilişkisi.

Öz ve özdeğin arasındaki karşıtlıkların birliği ve birlikteliği etkileşiminde, asimetrik açıdan ve nicelikten niteliğe geçiş tanımlaması anlamında, öz ile biçim de özdeği oluşturur (Şekil 1). Aristo “kereste ahşaba göre bir biçimdir, eve göre ise maddedir” diyerek (Hilav, 1970), özdeğin sentezde durağan bir biçime dönüşmesini anlatır, bu ise aslında yadsımanın yadsınmasıdır.

Biçim yaratma edimleri olarak -tasarım- planlama ve mimarlık, temel anlamda insana ve mekana göredir. Özler bireyselden evrensel olana ya da mikro kozmos olan sübjektif/kişisel mekandan (bireysel bilgi, deneyim, kişisel bellek, istemler gibi varoluşsal özellikler) makro kozmosa yani evrensel mekan olan habitata/biyotoplara (yaşam mekanı) doğru dizilim gösterir. Bu anlamda, evrensel, toplumsal ve bireysel özlerden bahsetmek olasıdır. Bunlardan türeyen özler tasarımın ‘özel gerçeklikler’ ini oluşturur.

‘Bireysel özler’ insanın bilgi, deneyim, kişisel bellek ve istemlerinden kuruludur; bunlar insanın varoluş karakteristiklerini belirler ve insanın “özel gerçekliği” olur. Bu özler genel yapıların kurucuları olup, planlamaya tekil etkisi seçme ve planının varoluş özelliğinin özünün tasarıma yansması ile olur. Kültür, gelenek ve göreneklerden oluşan toplumlar ortak bellekler oluştururlar ve tekil bireylerin belli kimlikte ve ortaklıklarda buluşması sonucu, ‘toplumsal özler’ ortaya koyulur. Böylelikle bir coğrafi bölge, kültürel bir bölge olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, toplumsal öz sadece kimlik olarak değil, ortak toplumsal özlerden yeni planlama gerçekliklerine ulaşmayı sağlayacak genellemelerin de kurucusu olabilir. Genellikle planlama için değişmeyen toplumsal öz, belli bir toplumun ürettiği mekanlarda aranır.

Bunun yanı sıra, planlamanın da mimarlığın da ‘evrensel özel gerçeklikleri’ vardır. Evrensel olan özler tüm insanlığa dair olan, evrensel mekan modelindeki (habitat/biyotop) özel gerçekliklerdir. Yukarıda da tanımlandığı gibi, tek bir özel gerçeklikten yola çıkarak, planlamanın ve mimarinin özünden, hatta buradan yola çıkarak da ‘kentsel özler’ den söz edemeyiz. Kimi zaman kültür ve gelenekler, kimi zaman mekan ve işlev, kimi zaman mekansal anlam ve tüm bunların etik, estetik, eleştiri süzgecinden geçmesi özel ger-

çekliklerdir; kentsel özleri, kenti biçimlendiren planlamayı ve mimariyi oluşturan ve kendi içinde yarattığı gerçeklikler.

Tasarım Sorunsalı; Mimarlık ve Kent Planlama

Planlama yazınında adı geçen ‘karşıtlık ve gerilimler’ yanı sıra, geçen yüzyılda planlama pratiğinin en uzun soluklu gerilimleri, “plan” ın getirdiği iki boyutlu örüntü ile üç boyutlu “tasarım” arasında var olan ‘çelişki’ den kaynaklanır (Talen, 2002). Burada çelişki kavramını, griliğin yakalanmasındaki siyahlar ve beyazlar olarak tanımlamak gerekebilir; ancak bu çelişkinin paradoksa uzanmayan bir yanının olduğu da açıktır. Üstelik, bölgesel ölçekten yöre-kentsel gelişmesi olmayan kentlere kadar tanımlı bir süreçten söz edilmektedir (Calthorpe, 1993; Rusk, 1993).

Mimarinin ve kentin birlikte planlanamamasından kaynaklanan güncel tasarım sorunsalı bu gerilimin ve çatışmanın nedeni olarak görülmektedir. Burada, kentsel biçimlendirme eylemini bir ‘eşzamanlı birliktelik’ olarak görmek ve anlamak yerine, bir öncelik-sonralık ya da ardıllık ilişkisini (consecutive) bir dizi kuralla bağlayarak kurgulamak; giderek, planlanma ve mimarlık edimlerini -araları kesin çizgilerle ayrılarak- bölümlendirmek (partikülarize etmek) söz konusudur (Chase, vd., 1999; Venturi, 1966-1990).

Bunun sonucu olarak, “toplumun geleceğinin planlanmış kalitesini oluşturan anları ve yerleri yaratmakla yükümlü olan mimarlığın, ...alanını daraltıp doğrudan kendi işine (parseline de denilebilir) yoğunlaşmasıyla, tüm çevreyi biçimlendirmedeki etkinliğini ve gücünü yitirmekte...” olduğundan söz edilebilmektedir (Venturi, 1966-1990).

Sorunun kaynağında, 20. yüzyılın sonlarında tüm dünyada giderek gelişen, ‘geniş kapsamlı-bütüncül bakış açıları’ nın daraltılmasıyla ‘aşırı uzmanlaşma’ yaklaşımının, birçok disiplinde olduğu gibi ‘mimarlık’ ve ‘planlama’ alanlarına da yansıtılmış olmasının bulunduğu söylenebilir. Bu noktada, kentin bu kadar dönüşüm tehdidine maruz kalmasına karşın, geleneksel, akılcı yaklaşımın da bir türlü kendini dönüştürememesi (ya da bu edimlerin) de bir handikap olarak sorgulanmalıdır.

Biçim
yaratma
edimleri
olarak
-tasarım-
plan-
lama ve
mimarlık,
temel
anlamda
insana ve
mekana
göredir

Günümüzde mimarlık, tek yapı ölçeği ve estetiği ile doğrudan ilgilenirken, kentsel mekan- yer ve kentsel tasarımdan uzak kalmakta; kapsamlı düşüncede yetersiz, çevresel konular ve sürdürülebilirlik konusunda etkisiz olmaktadır. Buna karşılık, kent ölçeğinde tasarım ve özellikle kent estetiği konularında sınırlı yaklaşımlarıyla planlama, stratejik yaklaşımda yetersiz, kullanıcı gereksinimi ve işlevsel çözümlerde uzak, gerçekleştirme maliyetleri konusunda deneyimsiz kalmaktadır (Manley & Parnaby, 2000). Bu bütüncül yaklaşım, son yıllarda özellikle mimarlık eğitiminde de yenilikçi bir yaklaşım olarak tartışılmaktadır (Manley & Claydon, 2000).

Foucault'un (1986) mekansal sorgulamasındaki 'utopia' - 'heterotopia' ayırımı⁶ yola çıkarak Boyer, günümüzde mimarlığın ütöpik mekanlar

yaratırken, planlamanın heterotopik mekanlar ürettiğini söyler (Boyer, 1990; Jencks & Kropf, 1997). Böylece, O'na göre "nostaljik duygularla daima iyi kent biçimlenmesinin ideal yapısını arar görünen mimarının, erişilemez-düşsel bir ideali temsil etse de, normlara uygunluk adına, kentin düzenli bölgelerini güçlendiren sorunsuz mekanlar ürettiği; buna karşın planlamanın, sürekli olarak kentin hastalıklarına ilişkin ayrıntılarla uğraşmakta; ... soyut politikalar aracılığı ile normlara uyumu yeniden kazanmak için kentin uyumsuzluklarını düzeltmeyi amaçladığı" söylenmektedir. Ancak burada, "mimarının ütöpik rüyaları ile planlamanın patolojik kaygıları arasındaki farklılık noktasındaki zıtlık, bir madeni paranın iki yüzü gibi birbirini bütünleyen bir yaklaşım sergiler..." (Boyer, 1990).

Sonuç Yerine: Biçimlendirmede Bütünsellik ve Birliktelik

İçerisinde bulunduğumuz teknoloji ya da bilgi ağırlıklı 5. Kondratiev döneminde (detaylı bilgi için bkz. Polat (2006c)), küreselleşmeye eklenilen ya da ondan ayrı bir nitelik sergilemeye

Resim 5: Kaynak: Rob Gonsalves, <http://www.hrosecure.com/firstclass/store08/product320.html>

⁶ Ütopya kökensel anlamıyla eu (güzel, hiçbir) ve topia (yer) kelimelerinden oluşan, dilimize "güzel yer" olarak çevrilebilecek bir kelimedir; ancak yaygın kullanımı nedeniyle (en azından More'ün Ütopyası'ndaki kullanımıyla) "olmayan, hayali yer" anlamında back-formation (yeni sözcük türetme) olarak kullanılmaktadır. ütopyalar bir gelişmeyi harekete geçirebilme potansiyeline karşı, geriye dönüş düşüncesini de barındırırlar. Ütopyalar ve karşı ütopyalar eleştirel karakter taşırlar. Rowe ve Koetter (1996) bu nedenle ütopyaların dönüştürücü ve gerici karakterler taşıdığını açıklarlar. Ütopyaların en ayırt edici özelliği zamanı kurgulamalarıdır. Mekansal bir imge anlamında ütopya, sorunsuz, fantastik bölgelerde yer alan gerçek dışı mekanlar, keşfedilmiş ve düzenlenmiş biçimler olarak toplumun gerçek yerleşmeleriyle ilişkilendirilirler. Burada, entopia (sınırlı bireysel etkinlik ve bunun için gereken mekansal ortam arasındaki denge ya da uyum) ile dystopia'dan (sınırlı bireysel etkinlik ve bunun için gereken mekansal ortam arasındaki çatışma) da bahsetmek gerekir. Heterotopya, zamanları ve işlevleri birbirlerine karıştırılan bir dizi uyumsuz yerleşmenin süper-pozisyonu ile farklılığı ve anormallığı yansıtan yerlerdir. Gerçek bir yere ait olmayan, geleceğe yerleştirilmiş ideal bir varış noktası olarak ütopyanın tek tip, homojen ve gerçekdışı niteliğine karşın, heterotopya yaşadığımız kültürlerin içinde var olan ve olabilecek sayısız alternatiflerin, yaşam, mekan ve örgütlenme biçimlerinin birbirlerini dışlamadan eşzamanlı birlikteliğini imleyen bir anlam genişlemesine uğramıştır aynı zamanda. Heterotopyanın ütopya karşısındaki belirgin özelliği heterojenliğidir. Eskilerin "vakt-i merhun" dedikleri, Hegel, Kuhn ve Popper'in "Zeitgeist" yani 'ortak zamanın ruhu' ile Heidegger'in felsefi görüşlerinin kavramsal düzeyde mimarlığa yansımaları olan, Norberg-Schulz'un betimlediği 'yerin ruhu' anlamında "genius loci" kavramlarına da değinmek gerekir.

çalışan 'yerel' olanla birlikte değişen kentsel yaşam ve toplumsal yapı, aynı zamanda bu yeni oluşumun yeni bir görünüşü olan 'küresel-yerel' düzlemde de bir değişim sergilemektedir. Bu süreçte, stratejik anlamda biçim değiştiren amaç fonksiyonu, aynı zamanda yeni değişkenler de ortaya çıkarmaktadır. Bu değişkenlerin karar verme sürecindeki alt-sistemlerle örtüşmesi, özellikle planlama ve tasarım açısından parametrik görüngüler ve bunlar arasındaki etkileşimsel ve iletişimsel karmaşıklık düzeyinin yüksek oluşu, yöntemde de bir 'çeşitlenmeyi ya da dönüştürerek değişmeyi' -açık uçlu sistem olması anlamında- gerekli kılmaktadır.

Hem planlama hem de mimarlık edimi bir sürecin içindeki gerçeklik hatta sürecin kendileridir; bakımsız/asimetrik bir etkileşim ya da iletişim süreci olmanın yanı sıra, edim alanının gerçekliğinin bir diğeri ile varolmasıdır ve onu çeşitli zaman-mekan katmanlarında talep etmesidir. Bu kesitte üretilen gerçeklikler bireysel deneyimlerden ve seçimlerden, öznel ve nesnel anlamda, toplumsal ve kentsel ölçeğe -tek bir gerçekliğe- geçiş sağlar.

Doğal olarak, tanımlandığı üzere, kent bir gerçek ya da varlık olarak algılandığında onun bir alt bileşeni ya da alt-sistem elemanı olan yapıyı, mekanı ve onun bileşkesi olan mimariyi de bu gerçeklik içerisinde değerlendirmek kolaylaşır. Buradaki eytişimsel ilişkiyi, holistik açıdan ya da gestalt ilkeleri açısından "parça-bütün" arasındaki ilişkiye benzetebiliriz; bir anlamda mereolojik ilişki, bir meronim-holonim ilişkisi ya da bir vahdet-i vücut ilişkisi olduğundan hareketle, yapı ölçeğinden kente doğru yapılacak dizilimde (ya da tersi) en üst düzey holonim olarak kenti, en alt birimsel meronim olarak da yapıyı nitelendirmek olası olur, demiştik.

Mülkiyet çizgileri ile kamu ve özel arasında 'bölünmüş' mekanlar dizgesinde, kentsel ölçekte biçimlenmede bütünsellik ve birliktelik ile amaçlanan, belki de öncelikle 'gestalt' ilkelerinde en net açıklamasını bulan parça-bütün ilişkisini kurgulamaktır. Burada kente ilişkin genel imge, 'farklı parçaların oluşturduğu karşıtlıkların ve gerilimlerin birlikte sunduğu zengin karmanın topluca ve farklı bir bütünlük' olarak algılanmasıdır. En azından bu ilkeler uyarınca, mimari mekandan kentsel mekana geçişte, hatta yapıdan

kente geçişte bir anlamlar bütünlüğü yakalamak olasıdır. Kentin onu oluşturan yapılardan ve mekanlardan çok daha ayrı bir bütünlük, bir gerçeklik olduğunu unutmamak önemlidir.

Biçimlenmede bütünsellik ve birliktelik arayışı, kaçınılmaz olarak bir Ying-Yang dualizmi anlamında 'karşıtların birlikteliği'nden geçmektedir. Özgün tasarım dili oluşturmadaki bu sorunsal, farklı mekansallaşmalardan doğan 'kenarlaşmama', 'eklemlenememe', 'bütünselleşememe' olarak algılanmaktadır.

Güncel yazında, 'bağlantıda kolaylık' ilkesi (clarity of joint), 'ara yüzey' kavramı (interface), 'geçiş alanı' kavramı (transect) gibi yaklaşımlarla getirilen çözüm arayışları, aslında çelişki ve gerilimlerin oluşturduğu 'tasarım sorunsalı' na ilişkindir; ancak biçim yaratma anlamında tasarımın sorunsal çözümünden çok, özde yatan sorunların çözümünün bulunması belki de daha önemlidir.

Kentin özdeksel varlık katmanından, tinsel varlık katmanına uzanan kesitteki anlamlar bütünü olduğundan hareketle, bu anlamların etkileşimsel ve iletişimsel olarak sindirerek değil, yüzeysel, gündelik, hızlı oluşması ya da oluşturulması, üretilmesi ve tüketilmesi yatay ve dikey zaman-mekan arakesitinde, hem mimariyi hem de kenti boğmakta, değiştirmekte, dönüştürmekte, yok etmektedir.

Öz-özdek ilişkisinden tasarıma giden süreçte, kentin bu 'nefes darlığından kurtulabilmesi', anlamların eski üzerinde yeniden, ama eskiyi gözeterek yapılanması ya da biyografisinin yeniden gözden geçirilerek, yeni baskısıyla piyasaya sunulması oldukça önemli görünmektedir. Kentin planlanması, tasarımı, mimarisi, yapılanması sürecinde bütünsellik ve birliktelik, bu eylemlerin sürekliliğinde ve birbirlerinin ardılı değil, 'eşzamanlı' olması ile sağlanabilecektir. Giderek denilebilir ki, mimarinin ve kentin birlikte planlanması için karşıtların birlikteliğini ve biçimlenmede etkileşimsel bütünselliği sağlayacak anahtar sözcük, 'her ölçekte tasarım'dır.

Kente bir imgeler, semboller bütünü olarak yaklaşıldığında denilebilir ki, kenti kent yapan tanımlı ve anlamlı mekanlar ve buralara asıl anlam katan da, onu oluşturan yapı çevre ya da başka deyişle özdeksel peyzajdır. Sadece fiziksel görüngülerle

... mima-
rinin ve
kentin
birlikte
planlan-
ması için
karşıtların
birlikte-
liğini ve
biçimlen-
mede etki-
leşimsel
bütünselliği
sağlayacak
anahtar
sözcük,
'her
ölçekte
tasarım'dır

PLANLAMA
2006/4

açıklanamayacak bu 'anlam ya da anlamlar bütünü' kentin gösterdiği ve sunduğu yanında, gizlediği ve açıklayamadığı gerçeklikleri de içerir. Biçimlenmede farklı eğilimlerin eşzamanlı olarak gerçekleştirdiği eylemlerin kentsel coğrafyaya yansıtılması ile kentin biyografisi parça parça yeniden yazılmaktadır.

Burada önce var olanın doğru okunması, algılanması, değerlendirilmesi ve belirleyicilerin izlenmesi önemlidir. Toplumsal ve mekansal anlamda farklılıkların birlikteliğinden yararlanarak gerçekleşmesi beklenen bütünsellik için başarı derecesini büyük ölçüde, bütünü oluşturan yapıyı çevrenin tasarım ve yapım süreci belirleyecektir. Giderek denilebilir ki, böylesi kırılgan ve eşzamanlı oluşan bir tür mozaik olan kentin planlaması-tasarımı-mimarisi-yapılandırılması dörtlemesindeki bütünsellik arayışı, 'mimarinin ve kentin birlikte planlanması' ile gerçekleşebilir; mozaığın bütünselliği böylece sağlanabilir.

Kaynaklar

Alberti, L. B. (1965), "Ten Books on Architecture", Book L, Chap. IX, Alec Tiranti Publishers, London.

Alexander, C. (1965), "A City is not a Tree", Architectural Forum, 122(1-2), ss. 58-62.

Alexander, E.R. (2001), "A Transaction Cost Theory of Land Use Planning and Development Control: Towards the Institutional Analysis of Public Planning", Town Planning Review 72(1), ss. 45-75.

Alsaç, Ü. (1997), "Theoretical Observations on Architecture", Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, KKTC.

Assmann, J. (1995), "Collective Memory and Cultural Identity", New German Critique 65 (spring/summer 1995), ss. 125-133.

Boyer, C. M. (1990), "Erected Against the City" 'The Contemporary Discourses of Architecture & Planning' in 'Architecture vs. Planning' Center Vol.6, Rizzoli, New York.

Calthorpe, P. (1993), "The Next American Metropolis: Ecology, Community, and the American Dream", Princeton Architectural Press, New York.

Chase, J., Crawford, M. & Kaliski, J. (1999), "Everyday Urbanism", The Monacelli Press, New York.

Cisernos, H. (1990), "Architecture, Planning & Public Policy" in 'Architecture vs. Planning' Center Vol.6, Rizzoli, New York.

Crowe, N. (1997), "Nature and the Idea of a Man-Made World" MIT Press, Cambridge, MA.

Cruse, D.A. (1986), "Lexical Semantics", Cambridge University Press, Cambridge.

Cruse, D.A. (2003), "The Lexicon, The Handbook of Linguistics", ed. M. Aronoff, J. Rees-Miller, Blackwell Publishing, Oxford.

Crystal, D. (2003), "Dictionary of Linguistics and Phonetics", Deutsch, London.

Davis, M. (1992), "Fortress Los Angeles: The Militarization of Urban Space", in Variations on a Theme Park. M. Sorkin (Ed.), ss. 154-180, Hill and Wang, New York.

Foulquie, P. (1975), "Diyalektik", Gelişim Dizisi: 11, çev. Timuçin, A., Gelişim Yayınları, Ankara.

Foucault, M. (1986), "Of the Spaces" Diacritics, Vol.18. No.1, ss. 22-27.

Groth, P. & Bressi, T. (Eds) (1997), "Understanding Ordinary Landscapes", Yale University Press, New Haven, CT.

Habraken, N. J. (1998), "The Structure of the Ordinary", MIT Press, Cambridge, MA.

Harvey, D. (2000), "Spaces of Hope", University of California Press, Berkeley, CA.

Healey, P. (1997), "Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies", Macmillan, London.

Hejduk, J. (1988), "Education of an Architect: the Irwin S. Chanin School of Architecture of the Cooper Union", Rizzoli, New York.

Hilav, S. (1970), "100 Soruda Felsefe El Kitabı", Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Jencks, C. & Kropf, K. (1997), "Theories and Manifestoes of Contemporary Architecture", Academy Press, New York.

Jessop, B. (2003), "Globalization: It's About Time too!", Reihe Politikwissenschaft/Political Science Series, No: 85.

Jivén, G. & Larkham, P.J. (2003), "Sense of Place, Authenticity & Character: A Commentary" Journal of Urban Design Vol.8 No.1, ss. 67-81.

Karatani, K. (1995), "Architecture as Metaphor", MIT Press, Cambridge, MA.

- Madanipour, A. (1996), "Design of Urban Space", John Wiley & Sons, New York.
- Manley, S. & Parnaby, R. (2000), "The Return of the Architect-Planner?", *Planning Practice & Research* Vol.15 No.3, ss. 269-277.
- Manley, S. & Claydon, J. (2000), "Achieving Richness and Diversity; Combining Architecture and Planning at Uwe, Bristol" in D.Nicol and S.Pilling (eds), *Changing Architectural Education*, ss. 145-154, E. & F.N. Spon., London.
- Miller, K. L. (2002), "Is It Globaloney?" *Newsweek Magazine*, December 16.
- Misztal, B. (2003), "Theories of Social Remembering", Open University Press, Maidenhead, Berkshire.
- Moore, P. & Fitz, C. (1993), "Gestalt Theory and Instructional Design", *J. Technical Writing and Communication*, 23 (2), ss. 137-157.
- Murphy, M. L. (2003), "Semantic Relations and the Lexicon", Cambridge University Press, Cambridge.
- Polat, E. (2006a), "Planlama Politikaları ve Politik Analiz İlişkilerinin Müzakereci Akılcılık Ekseninde Ele Alınması", *Altıncı Türkiye Şehircilik Kongresi*, DEÜ, İzmir.
- Polat, E. (2006b), "Infiltrating of Globalization to Cities and Identities as a Challenging Paradigm", *42nd ISoCaRP Congress*, İTÜ, İstanbul.
- Polat, E. (2006c), "Kentsel Coğrafya", *SDÜ Yayınları*, s. 60, Isparta.
- Reiner, T. A. (2001), "The Urban Context: Continuity and Change" *Journal of Research in Education*.
- Robertson, R. (1995), "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity", in M. Featherstone et al (eds), *Global Modernities*, Sage, London.
- Rowe, C. & Koetter, F. (1996), "Theorizing a New Agenda for Architecture an Anthology of Architectural Theory" içerisinde K. Nesbitt, eds, *Collage City*, ss. 266-293, Princeton Architectural Press, New York.
- Rusk, D. (1993), "Cities Without Suburbs", Woodrow Wilson Press, Washington, DC.
- Scott Brown, D. (1991), "Urban Concepts", *Architectural Design Profile* 60: January-February 1990, Academy Editions, London.
- Sennett, R. (1996), "Kamusal İnsanın Çöküşü (çev: S.Durak-A.Yılmaz)", Ayrıntı Yay, İstanbul.
- Sorkin, M. (1992), "Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space", Hill and Wang, New York.
- Sternberg, E. (2000), "An Integrative Theory of Urban Design" *JAPA Journal* Vol.66 No.3, ss. 265-278.
- Talen, E. (2002), "Help for Urban Planning: The Transect Strategy" *Journal of Urban Design* Vol.17. No.3, ss. 293-312.
- Venturi, R. (1966), "Complexity & Contradiction in Architecture" in *Architecture vs. Planning Center*, Vol.6, Rizzoli, NY. (1990).
- Wertheimer, M. (1924), "Gestalt Theory. Society for Gestalt Theory and Its Applications", Kant Society, Berlin.
- Wittgenstein, L. (1998), "Felsefi Soruşturmlar", çev. D. Kanıt, Küresel Yayınları, İstanbul.
- Zukin, S. (1995), "Culture of Cities", Blackwell Publishers, Oxford.

Baykan Günay'ın arşivinden

Toplumsal Değişme Süreci İçinde Gençlik Parkı: Sosyolojik Bir Değerlendirme(*)

Erol DEMİR

Ankara’da doğup büyümüş ya da sonradan yerleşmiş olsun, bu kentte yaşayan pek çok sakinin yolu bir biçimde Gençlik Parkı’na düşmüştür ve parkla ilgili anlatacak anıları vardır. Bu anılar kimi zaman duygusal bağlarla desteklenmektedir. Boş zamanların geçirildiği mekânların bu kadar çeşitlenmediği ve farklılaşmadığı devirlerde bu parkın bir çeşit cazibesi ve büyüğü vardı. Fakat zamanla park cazibesini yitirdi ve yeni cazibe mekânları yaratıldı. Mekân üzerine çalışan sosyal bilimciler, mekânların tarihleri ve kültürleri olduğunu; bu çerçevede mekânlara ilişkin ortak kültürün zaman içinde değişime uğrayabileceğini ve kimi zaman da çatışmaların yaşanabileceğini dile getirmektedirler.¹ Gençlik Parkı’nın sertivenine de böyle bakabiliriz. Bu yazımda, Gençlik Parkı’nın tarih içinde geçirdiği fiziksel ve kültürel değişimi, daha geniş düzeyde Ankara’nın ve Türkiye’nin toplumsal süreçleriyle ilişkilendirerek, sosyolojik boyutlarıyla sergilemeye ve anlamlandırmaya çalışacağım. Şu sıralarda, Büyükşehir Belediyesi’nin yenileme projesi kapsamında yeniden düzenlenen park bir inşaat sahası görünümündedir. Belki bu yenilenme projesi, bir şehir içi parkı için yeni bir dönemin başlangıcı sayılabilir. Bu yazı, bu açıdan, yeni bir

dönem öncesini, gelecekte ortaya çıkacak yeni tarzlarla karşılaştırılabilecek bir tarihsel bir kesit olarak sergilemesi açısından da anlamlıdır.²

Gençlik Parkı’nın sosyolojik yönüyle kültürümüze kattığı iki ayırt edici özelliği var: Bunlardan birincisi, öncü bir kamusal mekân niteliğini taşıması, ikincisi ise modernleştirici bir işlevi olmasıdır. Kamusal mekândan anlaşılması gereken, herkese açık, herkesin kullanabildiği ortak bir rekreasyon alanı olmasıdır. Parklar, kamusal mekân olarak kent sakinlerinin boş zaman ihtiyaçlarını giderirken sosyalleştirici, yani eğitici işlev de üstlenirler. Bu anlamda hem peyzajla hem de insanlarla etkileşim kurulan yerlerdir. Batı ülkelerinde modern zamanlarda, parklar orta sınıf norm ve değerlerine yönelik sosyalleştirme ve bu yönde zevkler geliştirme işlevleri üstlenmişlerdir. “Sosyalleştirme” işlevi “modernleştirme” olarak da okunabilir. Bizde bu modernliğin oluşturulmasında Cumhuriyetin başlarında devletin rolü (öncü bürokratlar, aydınlar, kitle iletişim araçları, halkevi benzeri kuruluşlar vb. aracı aktörler) önemlidir. Başkent Ankara, fiziksel ve toplumsal olarak Cumhuriyet modernliğinin öncü kenti olarak tahayyül edilmiş; Gençlik Parkı da bu yaklaşım içinde bir rekre-

Doç. Dr.
Ankara Üniver-
sitesi, Sosyoloji
Bölümü Öğretim
Üyesi.

* Bu metin, daha önce VEKAM’da sunduğum konferansın yeniden düzenlenmiş biçimidir.

¹ Bu konuda oldukça zengin bir literatür içinden, sosyolojik değerlendirmeye uygun olarak, yalnızca şu kaynakları vermekle yetiniyorum: Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, çev. R. Nice, Routledge, Londra, 1984; H. Lefebvre, *The Production of Space*, çev. D. Nicholson-Smith, Blackwell, Oxford, 1991; Lyn H. Lofland, *The Public Realm: Exploring the City’s Quintessential Social Territory*, Aldine de Gruyter, New York, 1998; R. Shields, *Places on the Margin*, Routledge, Londra, 1991.

² Farklı boyutlarıyla, yazının ilgili diğer makalelerine de bakılabilir: Erol Demir, “Kamusal Mekân ve İmge: Gençlik Parkı’nın Değişen Anlamı”, *Toplum ve Bilim*, no.94, 2002, s.109-142; Erol Demir, “Park Kullanım Kalıpları: Gençlik Parkı Ziyaretçileri Üzerine Bir Araştırma”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, c.14, no.3, 2005, s.19-42.

Yirminci
yüzyılda,
boş zaman
olgusu-
nun tüm
topluma
yayılma-
sıyla, park
kavramı
hem tüm
toplum
kesimle-
rine açık
bir mekân
hem de
modern
kent plan-
lamasının
ayırt edici
bir ögesi
haline
geldi

asyon imgesi olarak tasarlanmıştır. Park, başta tasarlanan amaca göre bir süre hizmet etmekle birlikte, daha sonraki serüveni başta tasarlanandan farklı bir mecraya sürüklenmiştir: Devletin tahayyül ettiği modernizmin değil, fakat piyasanın modernizm girdabına kapılmıştır.

Park Kullanma Olgusu

Park kullanma olgusu modern bir etkinliklerdir, fakat buradan park olgusunun salt modern zamanlara özgü olduğu sonucunu da çıkarmamak gerekir. Antik döneme, Eski Hint toplumlarına kadar geriye giden park ve bahçe kültürleri var. Fakat o dönemlerde toplumun yalnızca hanedanları, yöneticileri, soyluları, aristokratları tarafından kullanabiliyorlardı ve işlevleri de az çok farklıydı. Modern çağa doğru gelindiğinde, park ve bahçelerin kullanımı ve işlevlerinde bir değişimden söz etmek mümkündür. Aslında modern çağda bile parkların değişmesi ve farklılaşmasından söz edilebilir.³ Batı’da ondokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar, her isteyen kentli rahatlıkla parklara giremiyordu. Parklar aristokratlar ve üst burjuvaların gezinti mekânlarıydı ve tasarımları da bu sınıfların estetik duyarlılıklarını yansıtıyordu. Onsekizinci yüzyıl ve ondokuzuncu yüzyılın ilk diliminde, Avrupa parkları, toplumun elitlerine hizmet etmişti. Londra ve Paris başta olmak üzere büyük Avrupa kentlerinde parkların etrafı çitlenip, bekçilerce korunurdu. Avrupa kent parklarını model alarak yapılan Amerikan kent parkları da, benzer bir şekilde, üst sınıfların zevklerine uygun bir şekilde tasarlanıp, yalnızca onların kullanımına tahsis edildi.⁴ Kentin diğer kesimlerinin ve özellikle işçi sınıfının parklara girmesi zordu. Böyle bir olanak sağlansa bile, park kullanımına ayıracak boş zamanları sınırlıydı. Ancak, bu eğilim, ondokuzuncu yüzyılın ikinci diliminde değişmeye başladı ve parklar toplumun tüm

kesimlerine açıldı. Parkların her kesime açık olmasında hem bu yönde mücadelelerin hem de işçi sınıfı ve yoksulların sıkışık mahallelerindeki sağlıksız ortamlara karşı kent yönetimlerinin “sağlıklı açık alan” arayışının belirleyici olduğu söylenebilir. Parklar tüm toplumsal kesimlere açılmakla birlikte, park kullanımı konusunda, işçi sınıfları ve üst sınıflar (burjuvalar ve elitler) arasındaki gerilimler, çatışmalar ve mücadeleler devam etti.⁵ Bu durum, yalnızca sınıfsal değil, aynı zamanda etnik ve cinsiyet faktörlerinin de işe karıştığı bir süreçti. Ayrıca, yerel yönetimlerin, farklı sınıflara yönelik parklara farklı muamele yaptığı ve farklı standartlar uyguladığı da kimi araştırmalarda dile getirilmiştir.

Park kullanım sorunları, ondokuzuncu yüzyıl kadar yoğun olmasa da günümüze kadar devam etti. Yirminci yüzyılda, boş zaman olgusunun tüm topluma yayılmasıyla, park kavramı hem tüm toplum kesimlerine açık bir mekân hem de modern kent planlamasının ayırt edici bir ögesi haline geldi. Artık günümüzde pek çok ayrı işlevleri olan çeşitlenmiş ve uzmanlaşmış etkinlik alanlarıyla, eğlence, spor, gezinti, kültür parkları gibi bir dizi park türü ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de parklar modern anlamda Osmanlı’nın son dönemlerinde modern kent planlarının uygulanma süreciyle birlikte girmeye başlamıştır, denilebilir.⁶ Ondan önce kimi büyük kentlerin dışında, örneğin İstanbul’da şenliklerin de yapıldığı mesire yerleri vardı. Osmanlı’nın mesire yerleri, örneğin Kağıthane Deresi, tam anlamıyla günümüzdeki gibi olmasa da az çok park işlevini de karşılıyordu.⁷ Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın başlarında İstanbul’da, Batı esinli, modern anlamda bir dizi kent içi park düzenlenmişti. Gülhane Parkı’nın yeniden düzenlenerek halkın kullanımına açılması, ilk büyük çaplı kent içi park örneği gösterilebilir.

³ Bkz. Hans Sarkowicz (ed.), *Bahçelerin ve Parkların Tarihi* (Çev. E. Kayaoğlu), Dost Kitabevi, Ankara, 2003; Terence Young, “Modern Urban Parks”, *Geographical Review*, 1995, c.85, no.4, s.535-551; Catharina Ward Thomson, “Urban Open Space in the 21st Century”, *Landscape and Urban Planning*, c.60, 2002, s.59-72..

⁴ Mona Domosh, *Invented Cities: The Creation of Landscape in Nineteenth-Century New York and Boston*, Yale University Press, New Haven, 1996; Roy Rosenzweig ve Elizabeth Blackmar, *The Park and the People: A History of Central Park*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1992; Witold Rybcznski, *City Life: Urban Expectations in a New World*, Scribner, New York, 1995.

⁵ Roy Rosenzweig ve Elizabeth Blackmar, a.g.e.; Dorceta E. Taylor, “Central Park as a Model for Social Control: Urban Parks, Social Class and Leisure Behavior in Nineteenth-Century America”, *Journal of Leisure Research*, c.3, sy.4, s.420-77.

⁶ Bkz. Gönül A. Eyyapan, *Old Turkish Gardens: Old Istanbul Gardens in Particular*, ODTÜ Mimarlık Fak.Yay., Ankara, 1999.

⁷ Bkz. Semavi Eyice, “İstanbul Halkının ve Padişahların Ünlü Mesiresi: Kağıthane”, M. Armağan (der.) *İstanbul Armağanı III: Gündelik Hayatın Renkleri içinde*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

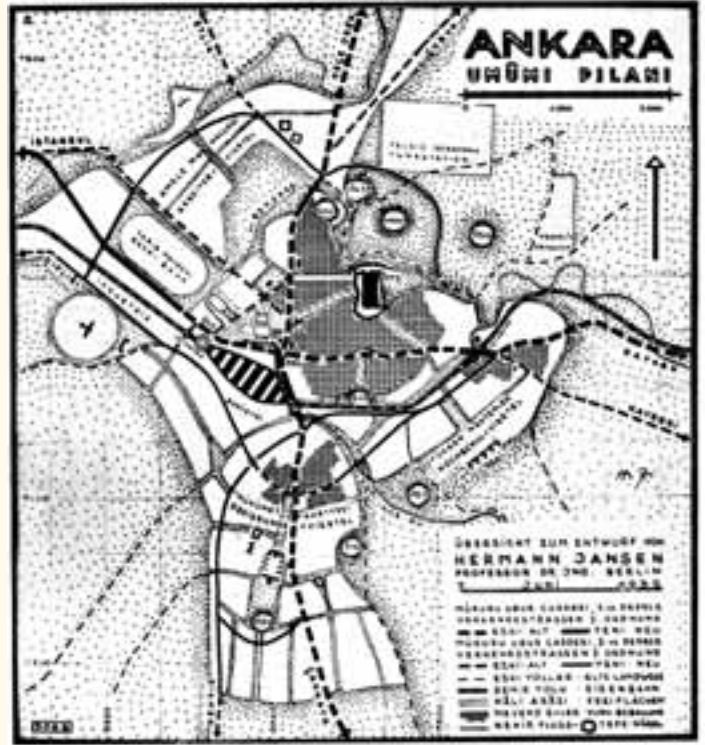
Cumhuriyet sonrasında da modern planlamanın bir gereği olarak park yapımı ve düzenlenmesi tüm Anadolu'ya küçük kentlere dek yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bunlar içinde Ankara'da Gençlik Parkı'nın özel bir önemi vardır.

Gençlik Parkı'nın Oluşumu

Gençlik Parkı Cumhuriyetin modernleşmesinin bir minyatürüdür, öyküsü de baştan sona bu modernleşmenin Türkiye'deki serüvenine benzerdir, denilebilir. Ankara başkent olduğunda henüz tipik bir Anadolu kentidir, ama yüklü bir tarihe sahiptir. Milli Mücadele'de üstlendiği rol bu kentin yüklü tarihine yeni bir anlam daha katıyordu. Fakat alınan miras bir Anadolu kentinin mirasıdır; bu nedenle, yeni yönetimin bu kente pek çok misyon yüklediğini biliyoruz. Bu öngörülen misyon içinde Ankara'nın fiziksel ve sosyal olarak modern bir yaşam biçimini kurması ve tüm topluma öncülük etmesi, model olması vardı.⁸ Ankara'nın imar gelişimi fiziksel bir modernleşmeyi, yani Batılı tarz imarı, bu yeni imar mekânları içinde kurulacak yaşam, sosyal bir modernleşmeyi temsil edecekti. Ankara'nın modernleşmesi bu iki alanın birbirini bütünlmesiyle yürümeliydi. Ortaya çıkacak ya da oluşturulacak modern, Batılı yaşam diğer kentlere de örnek olmalıydı. Alman mimar Jansen, Ankara'nın imar planına, ki bu planın 1932 yılında onaylandığını biliyoruz, Gençlik Parkı'na da yer vermişti. Zaten kent yönetiminin de bu yönde bir seçenek önerdiği ve Jansen'in de bu seçeneği benimsediği söylenebilir.⁹

1930'lu yılların Ankara'sı bir inşaat alanı görünümündedir. Kamu binaları, yollar, sokaklar, konutlar, hızla yapılan bir kent. Modern fiziksel mekânlar kuruluyor, modern kent planlaması uygulanıyordu. Kuşku yok ki bu fiziksel yapılanma toplumsal olarak da kurulmalıydı. Fakat, modern yaşamı toplumun hangi kesimleri ya da tabakaları kuracaktı? Modernleşmede kimler öncülük edecekti? Modernleşme ne tür mekânlarda öncelikle gerçekleşecekti? Biliniyor ki Batı'da modernleşme kendi iç dinamikleriyle,

burjuvaların öncülüğünde gerçekleşmişti. Oysa Cumhuriyet yönetimi başkenti Ankara'ya alarak İstanbul burjuvazisine sırt çevirmişti. Ankara bir Anadolu kentiydi ve yerel burjuvazi, modernleşme arzusunun karşın, kendi başına yeni bir sosyal yaşam kurarak modernleşmeye öncülük edecek bir yapıda değildi. Geriye bu misyonu üstlenecek bürokratlar ve aydınlar kalıyordu. Ankara, bürokrasinin merkezi olarak, geniş bir memur kesimini barındırıyordu. Ayrıca, pek çok gazeteci, yazar, sanatçı da yaşamak için Ankara'yı seçmişti. Çoğu, Osmanlı döneminde, Osmanlı modernleşmesini yaşamış bu bürokrat tabakanın orta ve üst kademeleri, politikacılar, gazeteciler, sanatçı ve yazarlar, yeni Cumhuriyet'in çerçevesini çizdiği yeni modernleşmeyle, modern kamusal mekânlarda gündelik yaşamda modernleşme taşıyıcıları işlevi üstlenmekteydi. Ankara Radyosu, gazeteler, mecmualar, yazarların kitapları, Halkevleri'nin çalışmaları, adab-ı

Jansen Planı; 1932 onaylı plan

⁸ İlhan Tekeli, "Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekân Organizasyonu ve Sosyal Yapıya Etkileri Bakımından Genel Bir Değerlendirilmesi", A. T. Yavuz (Ed.) Tarih İçinde Ankara, ODTÜ ve Ankara Vakfı, Ankara, (2000 [1984]), s.317-335.

⁹ Gönül Tankut, Bir Başkent'in İmarı, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1993.

muâşeret kitapları, vb. araçlar da aracılık ediyorlardı.¹⁰ Tüm bu modernleşme çabalarının geniş halk kesimlerine ulaşması ve yaygınlaşması için mekânsal etkileşime ihtiyaç vardı: Toplumun her kesimden insanının ortak mekânları paylaşması, birbirlerini görmesi ve birbirlerinden etkilenmesi. Sokaklar, yollar, meydanlar, gösteri alanları, sanat ve kültür mekânlarının bu yönde işlevleri olmasına karşın, geniş halk kesimlerine yönelik boş zaman geçirme mekânlarına da ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaç, Falih Rıfkı'nın Çankaya adlı kitabında yazmış olduğu üzere, o dönemde kimi tartışmalara da yansımıştı.¹¹ Tabii Ankara'nın bir bozkır kenti olması ve yazları kurak geçmesi nedeniyle "suya ve yeşile hasret bir Ankara" portresi çiziliyor, bu tartışmaların odağına "su" ve "yeşil" imgeleri yerleştiriliyordu. Bu nedenle, Batı ülkelerinin kentlerinde olduğu gibi, kentin içinde geniş ve modern bir yeşil alan oluşturulması fikri ağır basıyordu.

Bu fikir Jansen'ın planında uygulama olanağı buluyordu. Park, eski kent merkezi Ulus'un Güney-Batı yönünde, gara yakın, yarı bataklık bir arazi üzerine yapılacak ve 260 bin m² genişliğinde olacaktı. Jansen'ın, gelecekte 300 bin nüfuslu bir kent nüfusunu dikkate aldığı düşünüldüğünde, parkın genişliğinin, dikkate alınan ölçek açısından oldukça geniş bir alana yayıldığı söylenebilir.¹² Jansen, Gençlik Parkı'na iki anlam yüklemişti.

Bunlardan birincisi, parkı, Ankara'nın hasretini çektiği yeşilin ve suyun birleştiği bir rekreasyon alanı ve ikincisi, istasyondan kente gelenlerin ilk girişte dikkatini çekeceği bir simge idi. Planında, "Gençlik Parkı ileride istasyondan gelenlere şehrin hoş geldin selâmını verecektir" diyerek bu simgeselliğe dikkat çekmişti.¹³ Parkın simgeselliği başka materyallere de yansıtılmıştı. Eskiden posta pullarında ve posta kartlarında Gençlik Parkı'nın böyle bir simgesel kullanımı vardı. Park, posta kartlarında Ankara'nın en güzel manzaralarından birini temsil ediyordu. Tabii, artık kart gönderme etkinliği çok azalmış olmakla birlikte, bu kartları şimdi de bulmak mümkündür.¹⁴ Artık günümüzde, Jansen'ın öngördüğü biçimde, kimsenin Gençlik Parkı'nı simge olarak gördüğü söylenemez. Ayrıca, Tren Garı'ndan kente gelen insan sayısı pek fazla değil ve otobüs terminali de Söğütözü'ne taşınmış durumdadır.¹⁵

Gençlik Parkı'nın tasarımında şu öğelere yer verilmişti: "Fıskiyeyle büyük bir havuz, bu havuzun güneyinde sahile küçük bir köprüyle bağlanacak küçük bir ada ve gazinosu, gezinti yolları, ağaçlar, çimler, kır kahvesi, tiyatrolar, çocuk bahçeleri ve lunapark".¹⁶ Parkın inşaatına Jansen'ın planı revize edildikten sonra 1936 yılında başlanmış ve inşaat 1940'larda da sürmüştür. Parkın açılışı resmi olarak 1943 yılının 19 Mayıs'ına, Gençlik Bayramı'nın yapıldığı güne denk getirilmişti.¹⁷

Gençlik Parkı

¹⁰ F. Şenol Cantek, "İktidar Mücadelesinin Savaş Meydanı, Mekân: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ankara'da Eğlence Mekânları", *Toplum ve Bilim*, no.76, 1998, s.84-106.

¹¹ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, Bates Yay., Ankara, 1984.

¹² 1945 yılında, Ankara'nın nüfusu 226 bin idi.

¹³ akt. Fehmi Yavuz, Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz, SBF, Ankara, 1952, s.47.

¹⁴ Yeri gelmişken söyleyelim: 1970'lerde Sıhhiye'de Hitit Heykeli yapıldı ve Hitit amblemi de Ankara'nın simgesi idi, 1980'lerin belediye başkanları Atakule'yi yaptılar. 1990'larda bu zihniyetin temsilcisi, şimdiki büyükşehir belediye başkanı, bu kuleyle birlikte Kocatepe Camii'sini Ankara'nın yeni simgesi olarak deklare etti. Fakat simge savaşları bugüne kadar süregeldi ve bitmiş değil.

¹⁵ Eski Otobüs Terminali'nin parka yakın olmasının, park açısından kimi sonuçları vardı: Burası bir tür "bekleme salonu" işlevi görüyordu. Başka diyarlardan gelip, erkenden Ankara'ya düşen kimi ziyaretçiler zaman geçirmek için Gençlik Parkı'na uğralardı ya da aynı durum dönüş için geçerliydi.

¹⁶ Nafia Vekâleti, *Ankara Gençlik Parkı*, Tan Matbaası, 1943.

¹⁷ Z. Uludağ, *The Social Construction of Meaning in Landscape Architecture: A Case Study of Gençlik Parkı in Ankara*, yayımlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ Mimarlık Bölümü, 1998.

Dönemler İçinde Gençlik Parkı

Başta, Gençlik Parkı'nın fiziksel/ toplumsal bir değişim geçirdiğinden söz ettim. Bu değişim, kabaca üç dönem içinde değerlendirilebilir: Birinci dönem, parkın ilk tasarım amacına uygun, yeşil peyzajın ağır bastığı, parkın açılışından 1950'lerin ortalarına kadar olan dönemdir. Erken Cumhuriyet dönemi idolojisine uygun bir yapılanmanın başlatıldığı, ama kısa sürdüğü bir dönemdir. 1950'lerden 1970'lere kadar süren ikinci dönem, yeşil peyzajın arka plana itilerek, eğlence mekânlarının ön planda ve dönemin orta sınıf zevklerinin başat olduğu, ama Gençlik Parkı'nı mitsel konumuna getiren dönemdir. Üçüncü dönem ise, 1970'lerden sonra parkın artık orta sınıflar için cazibesini ve anlamını yitirdiği, bu nedenle terk edildiği, onların yerini yeni kentlilerin ve kent yoksullarının aldığı, parkın fiziksel mirasının "kullanılmış/ tüketilmiş" olarak devralındığı, fakat ciddi bir yenilemenin de olmadığı, bu yıpranmış fiziksel mirasın üzerine yeni kentli ihtiyaçlarına uygun "arabesk" kültürünün ve yaşam biçiminin giydirilmeye çalışıldığı dönemdir.

Şimdi bu üç aşama içindeki dönemlendirmeyi yaptıktan sonra yeniden parkın açıldığı yıllara geri dönelim. Parkın açıldığı yıllar İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Türkiye girmemiş olsa bile, savaşın Türkiye'de gündelik yaşamdaki olumsuz etkileri (karneler, kuyruklar, pahalılık vb.) biliniyor. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra zaten geniş çaplı bir kalkınma çabasına girilmişti ve lüks tüketim olanakları ancak toplumun sınırlı bir kesimi için geçerliydi. Yenişehir'den yukarıya doğru, bahçe içinde, gösterişli, kuleli, Batılı tarzda döşenmiş konutlarda oturan yeni bir üst sınıf türemişti.¹⁸ Ancak, orta sınıfı daha mütevazı düşünmek gerekir. Doğal olarak, Ankara'nın İstanbul'a göre karşılaştırıldığında bir memur kenti olduğunu, nüfusunun önemlice bir kısmının bürokraside çalıştığını, düzenli iş çıkış saatlerinin olduğunu hatırlatalım. 1930'lu yıllarda ağır sanayiye kurmaya çalışan ve kaynaklarını buna tahsis eden, dışarıya tarım ürünleri satan bir toplumda, orta sınıfın gündelik yaşamında boş zaman geçirme

faaliyetlerinin pek geniş çeşitlilikte olamayacağı aşîkârdır. 1940'ların ilk diliminde, değindiğimiz gibi, savaşın yıpratıcı etkilerini de eklemek gerek. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda akşamları Kızılay'da Bulvar'da gezinti yapmak, Bulvar üzerindeki bir pastahaneye aile üyeleriyle birlikte oturmak orta sınıftan insanları memnun ediyordu. Bu koşullarda, Gençlik Parkı'nın açılmasıyla doğal olarak, kent içindeki boş zaman etkinliklerinin bir kısmı parka yönlendirilmiş olacaktı. Ankara'daki Ulus gazetesinin daha park açılmadan ve açıldıktan sonra Gençlik Parkı'nda modern bir yaşam biçimi oluşturma imgesel yapısını kurmaya çalıştığı göze çarpmaktadır.

Dönemin park fotoğraflarında da görüldüğü gibi parkın eksiklikleri vardı ve ağaçlandırma çalışmalarına yeni başlanmıştı. Buna rağmen, Gençlik Parkı'nın ilk yıllarında yeşil alanın ağırlıklı olarak yer kapladığı, fazla yapılaşmaya sahne olmadığı belirtilebilir. Şüphesiz park, yalnızca peyzajla temas edilen değil, aynı zamanda, kimi modern sosyal etkinliklerin de yapılabileceği bir mekân olarak tasarlanmıştı. Sportif etkinlikler, çocuklara ve gençlere yönelik yüzme, kürek çekme ve yelkencilik gibi etkinliklerden ve bu amaçla açılışı izleyen ilk yıllarda, yazları kurslar ve yarışmalar düzenlenmişti. Tabii parkın eğlence boyutu da vardı. Ada Gazinosu, daha sonra Göl Gazinosu olarak da adlandırılacaktı, bu amaçla inşa edilmiş, Batı tarzı müzikli eğlencelerin tertip edildiği bir mekândı. Ayrıca havuz manzaralı çay bahçeleri, dinlenmek, sohbet etmek, etrafı seyretmek için uygun yerlerdi.¹⁹ 1940'lı yılların Ankara kent ölçeği dikkate alındığında, yürüyerek ya da belediye otobüsünü kullanarak parka ulaşmak mümkündü. Sonuçta bu etkinlikler, toplumda Batılı bir park kültürü oluşturmak için atılmış adımlardı. Park toplumun tümünü kucaklamayı ve pek çok kesimine hitap etmeyi amaçlamış olsa da ilk başlarda insanların ne kadar ilgi gösterdikleri konusunda verilere sahip değiliz. Kent sakinlerini parka çekmek için Ankara'da çıkan Ulus gazetesinin, parkla ilgili teşvik edici haberler yaptığı görülmektedir. Bu konuda basılı anılar ve diğer materyaller çok yetersiz.²⁰ Gençlik

Jansen,
Gençlik
Parkı'na
iki anlam
yükle-
mişti.
Bunlardan
birincisi,
parkı,
Anka-
ra'nın
hasretini
çektiği
yeşilin ve
suyun bir-
leştiği bir
rekreas-
yon alanı
ve ikincisi,
istasyon-
dan kente
gelenlerin
ilk girişte
dikkatini
çekeceği
bir simge
idi

¹⁸ 1930'larda yazılan Yakup Kadri'nin Ankara romanında genç Cumhuriyet'in bu yeni zenginlerinden söz edilir.

¹⁹ Z. Uludağ, a.g.e.

²⁰ O dönemde Ankara'daki farklı kesimlerden insanların gündelik yaşamlarının nasıl olduğuyla ilgili sözlü tarih çalışmalarına ihtiyacımız var.

1956'dan sonra parkta eğlence işlevleri ağırlıkta olan yeni yapılaşmaya gidildi; yeni ticari mekânlar açıldı, tabii parkı park yapan yeşil alan da azaldı

Parkı'yla ilgili yaptığım kimi mülakatlarda, parkın ilk yıllarında beklenen canlılığı gösteremediği yönünde bilgiler edindim. Parkın esas canlılığının 1950'li yıllarda eğlence faaliyetlerinin artmasıyla birlikte sağlandığı anlaşılıyor. Daha sonra gelen nokta, İzmir Kültür Parkı'nın süreç içinde eğlence mekânlarına dönüştürülmesinde olduğu gibi, Gençlik Parkı'nın da eğlence parkı haline gelmesiydi.

1950'li yıllarda Demokrat Parti iktidarıyla kamusal mekânlarda dikkat çekici değişimler yaşandığı biliniyor. “Yukarıdan aşağı modernleşme”nin yumuşamaya başladığı, “kendiliğinden modernleşme”nin yerini aldığı bu yıllarda, var olan memur tabakasına ek olarak ticarete dayalı orta sınıf genişlemiş ve gündelik yaşama damgasını vurmaya başlamıştı. Yerel kültürel örüntülerin Batı popüler kültürüyle karışımı olan yeni modernleşme kalıpları içinde eğlence kültürü önemli yer tutar. Önceki dönemin oluşturulmaya çalışılan kültürün ulaşamadığı kesimlerin yerel kültürel kalıpları, kendi halinde modernleşerek görünürlüğe çıkmakta, kamusallaşmaktaydı. Bu yıllarda, boş zaman etkinlikleri içinde eğlence sektörü genişlemiş ve yeni eğlence tarzı, daha önce yukarıdan aşağı modernleşmenin eritemediği, farklı kulvarlarda giden kültürel kalıplara da yer veren eklektik bir etkinliğe bürünmüştü. Yurdun büyük kentlerinde gözlenen bu gelişme Gençlik Parkı'nda da kendini gösterdi ve özellikle 1956'dan sonra parkta eğlence işlevleri ağırlıkta olan yeni yapılaşmaya gidildi; yeni ticari mekânlar açıldı, tabii parkı park yapan yeşil alan da azaldı. 1959 yılında park yönetimi tarafından haftalık çıkarılan ve parktaki yaşantıyı yarı magazinelle biçimde yansıtan, 20 sayı kadar çıkan, Gençlik Parkı gazetesi vardı. Bu gazeteden izlenildiği kadarıyla, 1950'lerde park içinde yapılan ve açılan yeni mekânların listesi oldukça uzun yer tutuyor. Bunlar, dönemin ihtiyaçlarını ve zevklerini yansıtan, gazino, gösteri salonu, lokanta, pastane, bira bahçesi, çay bahçesi, büfe, banka ve mini golf kulübü gibi ticari mekânlardı. Günümüzde Batı ülkelerinde yapılan park mekânların özelleştirilmesi uygulamasını biz o zamanlar yapmışız, yeşil

alandan çalarak. O zamanlar Gençlik Parkı'nın içinde inşa edilen alt mekânların işletilmesi özel işletmecilere verilmiş. Tabii bu ticari mekânlar parkta o kadar yaygınlaşmıştı ki, 1959 yılında parkta yalnızca dinlenmek isteyenler için ayrı bir “dinlenme parkı” düzenlenmişti.²¹

Park içinde eğlenceyi temsil eden mekânların başında özellikle gazinolar geliyordu. Gazino kavramı, bu yıllarda, “alaturka” ve “alafranga” tarzlarına bir arada, sırayla yer veren eklektik bir biçime dönüşmüştü. Örneğin, 1940'lı yıllarda Ada (Göl) Gazinosu “alafranga” yani Batı esintili müziklerin çalındığı bir yer iken, 1950'li yılların sonlarında hem “alafranga” hem de “alaturka” müziklere ve eğlence anlayışının birbirine karıştığı bir yer haline gelecekti. Daha sonraki dönemlerde (sözgelişi 1980'li yıllarda İzmir Fuarı'nda [Kültür Park] bol bol örnekleri görülen) transparan giysilerle sahneye çıkma ve sansasyon yaratma olayı, o yıllarda Göl Gazinosu'nda valinin önünde cereyan ediyor ve gazino valilikçe kapatılıyordu. 1959 yılı Gençlik Parkı gazetesinde yer alan Halk Tiyatrosu'na ait bir ilanı inceleyelim: “Gençlik Parkı Halk Tiyatrosu (Eski ‘Yeni Tiyatro’) zengin bir kadroyla açıldı. Genç ses sanatkarı Sevim Şengül, bariton sesli sanatkar Nevzat Güyer. Film ve sahne sanatkarları. Saz-Solo-Dans-Akrobat-Atılman Ailesi-Konya Kaşık Oyunları. Bu geceki komedi ‘Amerikalı Amca’ (3 perdelik komedi). Her Salı saat 14.00'te Bayan Matinesi, her Pazar Halk Matinesi vardır. Numaralı masa ve sandalye biletleri saat 12.00'den itibaren Tiyatro gişelerinde satılır.”²² Henüz TV yayınlarının olmadığı bir dönemde, bu tür eklektik eğlence tarzının mümkün olduğunca toplumun geniş bir yelpazesine seslenmeye çalıştığı anlaşılıyor. Gazino eklektisizmi daha sonra 1960'lı ve 1970'li yıllarda büyük kentlerin gazino kültüründe daha belirgin hale gelecekti. Çeşitli dönemlerde ünlü şarkıcıların parkta sahneye çıktıkları görülüyor. 1960'lı yıllarda Zeki Müren ve Behiye Aksoy'un, 1970'li yıllarda ise halk müziği sanatçısı Neset Ertaş'ın isimleri bugün de hatırlanıyor. Yakın dönemde ise arabesk şarkıcısı Hakkı Bulut yaz aylarında kimi çay bahçesi

²¹ Bu küçük park da sanki “espri yapılcısına” törenle açılmıştı. bkz. Gençlik Parkı (Haftalık Gazete), no.4, 1959.

²² Gençlik Parkı, no.5, 1959.

ve gazinolarda şarkı söylüyordu. Dönemlere göre belli figürlerin ön plana çıkması bu dönemlerde dinlenen başat müzik türlerine ve ziyaretçilerin zevklerine ilişkin fikir veriyor.

Yine Gençlik Parkı gazetesinden takip edildiğinde: Parkın en fazla faal olduğu aylar, Haziran ve Eylül ayları arası, en yoğun ziyaret saatleri akşamları ve en yoğun ziyaret günleri ise hafta sonları idi. Eylül ayından itibaren işletmeciler için sezon bitiyordu, kışa doğru azalan biçimde daha az müşteri kitlesine hizmet veriyorlardı. Gençlik Parkı bu dönemde, toplu yemekler için de seçilen bir mekândı. Okulların ve kuruluşların özel günlerinde toplu yemekler genellikle parkta havuz manzarasına sahip bir lokanta ya da gazinoda gerçekleştiriliyordu. Park içindeki gazinoların en ünlüsünün ve prestijlisinin Göl (ya da Ada) Gazinosu olduğu söylenebilir. Göl Gazinosu, adeta bir simge mekândı ve diğerlerine göre müşteri profili, gazete sayfalarından çıkartıldığı kadarıyla (aynı zamanda eski park kullanıcılarıyla yapılan mülakatlardan da), üst bürokratlar, sanatçılar, ünlüler ve “iyi halli” insanlardan oluşuyordu. Çay bahçelerinde semaverde çay ve nargile içmek bu yılların gözde faaliyetleriydi ve parkla özdeşleşmişlerdi. Çocuklar için kağıt helva, dondurma, şerbet gibi yiyecek-içecekler vardı. Gündüz, ev kadınlarının yanlarında erkekler olmadan eğlenebilmeleri için kimi gazinolar kadınlara mahsus “kadınlar matinesi” programları düzenlemekteydi. Çocuklar için de özel etkinlik alanları düzenlenmişti. Bunlar lunapark, minyatür tren ve çocuk bahçesiydi. Lunapark ilk tasarım aşamasında, planda yer almasına karşın ancak 1952’de kurulmuştu, tabii gençler ve yetişkinlere de sesleniyordu. Minyatür tren ise Eskişehir lokomotif fabrikasının yardımıyla 1957’de kurulmuştu. 1959’da açılan çocuk bahçesinde, çocuklara yönelik çocuk tiyatrosu, kukla salonu, çocuk kütüphanesi ve psikolojik merkez yer alıyordu. Gençlere yönelik olarak pastaneler ve birahaneler vardı.

1950’li ve 1960’lı yıllarda parkı kullananların sosyal kompozisyonuna baktığımızda, ağırlıklı “eski kent sakini”, toplumun pek çok kesiminden insanların parkı ziyaret ettiğini söyleyebiliriz. Parkın yeni yapılanmasında dönemin orta sınıf

Jansen’in Gençlik Parkı için yaptığı aksinomometri (Ateş, 2000, 129)⁷

zevkleri ve tercihleri ağır bassa da Ankara’nın farklı kesimlerine seslenebiliyordu. O dönemin koşullarında park farklı kesimleri özümseyebiliyordu. Bununla birlikte, sosyal ayrışmanın park içinde olduğu, farklı kesimlerin bütçelerine ve beğenilerine uygun, içerideki farklı mekânları kullandıkları tahmin edilebilir.

1970’lere gelindiğinde, Ankara kentinin fiziksel alanı genişlemiş, nüfusu artmıştı. Bu nüfus artışının, kimi yan süreçleriyle birlikte, kamusal mekânları etkilemesi kaçınılmazdı. Nüfus karşılaştırması yapıldığında: Parkın açılışının arefesinde, 1940 yılında, Ankara’nın nüfusu 157 bin iken, 1970 yılında, 1,236 bini bulmuştu.²³ Otuz yılda büyük çaplı bir artış var. Kuşkusuz, bu artış, kırdan kente göç süreciyle ilişkilendirmek gerekir. Kırdan kente göç ederek gecekondü bölgelerine yerleşen yeni kentliler, bir süre sonra gecekondü bölgelerinin dışına çıkarak, orta sınıfın kullandığı kamusal mekânlarda da görüneceklerdi. Ayrıca, bu yıllarda, TV yayınlarının alternatif bir eğlence aracı olarak faaliyete başlaması nedeniyle, akşam saatlerinde ev dışında daha az zaman harcanması ve 1970’lerin ikinci yarısında, siyasal sokak çatışmalarının kamusal mekâna damgasını vurarak kimi kamusal mekânları riskli hale getirmesi de ilişkili süreçler olarak düşünülebilir.

1950’lerin ve 1960’ların “hızlı göç” yıllarında kırdan kente göç edenler, kuşkusuz orta sınıf

²³ DİE, İllere Göre Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 2000: Ankara, DİE Yay.

ağırlıklı kamusal mekânlarda görünmekle birlikte, bu deneyimler sınırlıydı. Ama 1970'lere gelindiğinde, artık kentlerin nüfusunun büyük çoğunluğu yeni kentlilerden oluşmaktaydı ve eski kent sakinleri ile yeni kentliler arasında kamusal mekân kullanımında kimi psikolojik gerginlikler ortaya çıkmaktaydı. Özellikle ticarileşmenin çok az olduğu, daha az harcamanın yapıldığı, bu nedenden dolayı yeni kentlilerin kolayca girebildiği park ve benzeri kamusal mekânlarda bu gerginliklere daha fazla rastlanabiliyordu. Ankara'ya göç eden kır kökenlilerin önemlice kesimi, o yıllarda, kamu sektöründe iş bulabiliyorlardı. Bu da düzenli ücret geliri, güvence ve düzenli çalışma demektir. Ayrıca 1960'lı ve 1970'li yılların şimdiki-göre sakın kent hayatı da vurgulanmalıdır. Kırsal kesimde hiçbir hayat sigortasının olmadığı bir yaşam sürecine göre, kentte gecekonduya yaşamak tercih edilen bir yaşam biçimiydi ve ayrıca, daha iyi yaşam için geleceğe umutla bakılabiliyordu. Bunların yanında, kent, kırsal yaşamda sözkonusu olmayan, "hafta sonu", "tatil", "boş zaman", "gezinti", "tüketim" vb. modern kalıpları barındırıyordu. Doğal olarak yeni kentliler, kent yaşamının sunduğu bu modern olanaklardan yararlanmaya çalışacaklardı. Yeni kentliler, özellikle hafta sonları, hane işlerinden arta kalan zamanda, çeşitli biçimlerde kenti keşfetmeye ve tanımaya çalışıyorlardı. Gençlik Parkı, bu açıdan uygun bir yerdi: Rahatlıkla erişilebilir olması ve uygun tüketim olanaklarıyla birlikte, bir simge mekân olarak onları modernlikle tanıştırtıyordu.²⁴

Başka kimi süreçler de parkın insan kompozisyonunu değiştiriyordu. 1970'lerin sonlarına doğru, park siyasi gençlik gruplarının denetimine girmişti ve bu durum parkı özellikle orta sınıf için riskli hale getiriyordu. Bu arada kent içinde de önemli değişimler yaşanmıyordu. Kentin iş ve alışveriş yerleri Kızılay-Kavaklıdere eksenine doğru yayılırken, orta sınıf konut alanları da Güney'e kayan bu işyerlerinin yakınlarına dağılım gösteriyordu. Orta sınıf, eski kent merkezi Ulus'la bağlarını koparmıştı ve zorunluluk dışında bu bölgeye uğramıyordu. Tabii orta sınıfa özgü yeni yaşam

biçimleri ortaya çıkmıştı. Tüm bunlar orta sınıfın yeni rekreasyon mekânları yaratma sürecini teşvik etti ve orta sınıf alternatif mekânlarda boş zamanlarını geçirmeye başladı. Bu alternatif mekânlar, o dönem için, Kavaklıdere-Tunalıhılmı ve Çankaya ekseninde kimi sokakların ya da alışveriş yerlerinin çevresinde kümelenmiş, sanat-kültür ve rekreasyon mekânları yanında, desentralize olmuş yeni konut alanlarına yakın yeni parklar olabileceği gibi otomobil olanaklarının da yardımıyla ulaşılan kent dışındaki rekreasyon alanlarıydı. 1990'lardan sonra ise, bunlara ek olarak, tüketim kültürünün orta sınıflarda daha fazla yer edinmesiyle, geniş bir çeşitlilikte tüketim olanakları sunan büyük alışveriş merkezlerinin cazibe odağı olduğunu görülmüyordu. Böylece, bu süreçlerle birlikte, 1970'lerden itibaren Gençlik Parkı, orta sınıfın imge dünyasında, olumsuz değerlerin yüklendiği, merkezinde yeni kentli yoksulların "öteki" olarak yer aldığı bir mekânı temsil etmeye başladı.

Orta sınıf kentin başka yörelerindeki rekreasyon alanlarına yönelirken onların yerini yavaş yavaş yeni kentliler alıyordu. Parka yapılan yatırımlar azalmış, park içinde sağlanan olanaklar ve hizmetler, bir önceki dönem orta sınıf zevklerinin etkisini taşımakla birlikte kimi yönlerden yeni kentlilerin zevklerine yönelik tüketim olanakları da gelişmeye başlamıştı. Bu sırada parktaki kimi ünlü mekânlar kapanmış ya da faaliyetlerini değiştirmişlerdi. Göl Gazinosu kapanmış, yerini Nikah Salonu almış, kimi gazinolar da çay bahçesine dönüşmüştü. Nikah Salonu'nun, bu binayı yakınlarında Sanat Kurumu ile paylaştığını eklemek gerekir.

Bu yıllarda tüm Türkiye'de "arabesk kültür" yükselişe geçmişti. Yeni kentli modernizminin bir ürünü olarak görülebilecek "arabesk kültür" parkta da kendini gösterdi. 1970'ler sonrası arabesk müzik söyleyen sanatçılar park gazinolarında sahneye çıkmaya başladılar. Çay bahçeleri ise video-TV'lerinde dönemin arabesk, komedi, karate/kung-fu filmi seline bu türde filmler oynatarak katıldılar. Parktaki bu değişim, söylem boyutuna da yansdı, parkla ilgili ilk olumsuz söylemler

²⁴ Erol Demir, 2005, a.g.e. Bu dönemin kamusal yaşamının edebiyata yansımaları da var. Oğuz Atay'ın ünlü romanı Tutunamayanlar'da, Ankara'ya uğrayan romanın kahramanı, Gençlik Parkı'nı bu tür bir sosyal iklim içinde gezer. Romanda parkla ilgili izlenimler, "sürrealist" esintiler taşıyan, karamsar bir kamusal mekân imgesi (ya da "taşlaması") olarak karşımıza çıkmaktadır.

bu yıllarda yayılmaya başladı ve parkın mekânsal prestiji en azından orta sınıfın imgeler dünyasında önemini yitirdi. Bu yapı 1980 sonrasında da devam etti. 1990 yılında Ankara'daki diğer tüm parklar gibi, Gençlik Parkı'nın da duvarları yıkıldı ve turnikeden paralı geçişlere son verildi. Aynı yıl, Büyükşehir Belediyesi tarafından parkın kültürel donanımlarını ve faaliyetlerini geliştirici projeler üretilmeye başlandı. Değişik türde müzik dinletileri, kitap imza günleri, açık havada film ve tiyatro gösterileri vb. faaliyetlerle parkta sanatsal faaliyetler canlandırılmaya çalışıldı, fakat bu girişimlerin süreklilik gösteremediği söylenebilir.

Restorasyon projesi öncesi Gençlik Parkı'nın durumu, uzun yılların bakımsız ve köhneliğini yansıtıyordu. Gösteri salonlarında hemen hemen hiç temsiller yapılmıyor, minyatür tren uzun zamandır hiç çalışmıyordu. Çay bahçeleri ve lokantaların kimi metruk görünümde, mevcut olanların ziyaretçileri de sınırlıydı. Ancak, son zamanlarda lunaparkın park içine diğer mekânlardan daha fazla ziyaretçi çektiğini ve kullanıldığını vurgulamak gerek. Çay bahçelerinden kimi kahvehaneye dönüşmüş, kimi şifreli TV'de maç yayınları yapmakta, kimi ise hafta sonu ziyaretçi çekebilmek için parkın eski faaliyetlerini ve simgelerini (canlı yerel halk müziği, nargile, semaver vb) canlandırmaya çalışmaktaydı. Ancak park içindeki konumlarında düzensizlik hemen göze çarpıyor ve çoğunun görüntüyü peyzajı bozar nite-

likteydi. Büfeler en dikkat çeken örnek sayılabilir. Park içinde oldukça fazla ve düzensiz dağılmış büfeler, bu mekânın tarihselliğine meydan okur gibiydiler.²⁵ Bu arada dikkat çeken, bizzat park içinde araba trafiğinin de yoğun olması ve parkın fiilen otoparka dönüştürülmesiydi.²⁶

Sonuç

Sonuçta, Gençlik Parkı'nın başlangıcından bu yana fiziksel yapılanmasının ve parkı kullananların sosyal kompozisyonunun değişime uğradığı; bu çalışmada ortaya konulduğu gibi, bu değişimin ancak daha geniş düzeyde kırdan kente göç, kentin büyüme ve gelişmesi, ekonomik gelişme ve büyümeyle birlikte yeni sınıfsal oluşumların ve yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkması ve bunlarla bağlantılı olarak kamusal mekânlarda ortaya çıkan farklılaşma ve ayrılmayla ilişkilendirerek anlaşılabilirdiği söylenebilir. Park, böylece, yalnızca belli bir dönem eski kentliler ve orta sınıfa hizmet etmekle kalmamış, yakın dönemlerde ve şimdi yeni kentlilerin/ kent yoksullarının kenti tanımalarında ve rekreasyon olanaklarından yararlanmalarında belli bir işlevi üstlenegelmiştir. Devam eden restorasyon projesinin ayrıntılarını bilmemekle birlikte, Büyükşehir Belediyesinin Ankara'daki her büyük parka uyguladığı "disneylendirme" projelerinin, maalesef burada da yenilenmiş bir şekilde gerçekleştirileceği tahmini yapılabilir.

1970'lerden itibaren Gençlik Parkı, orta sınıfın imge dünyasında, olumsuz değerlerin yüklendiği, merkezinde yeni kentli yoksulların "öteki" olarak yer aldığı bir mekânı temsil etmeye başladı

²⁵ Birkaç yıl önce, 17 tane tespit ettiğimiz büfeler, halkın bunlara rağbet ettiğinin de göstergesidir.

²⁶ Park içinde gerek resmi gerekse sivil işyeri elemanlarının olduğunu tahmin ettiğimiz bu araçlar, sahipleri tarafından bulabildikleri yol kenarına park edilmişlerdi. Aslında, kimi otoların, park içinde yayalara ait olması gereken yolların kenarından öte, bizzat yeşil alanın üzerine park ettikleri göze çarpıyordu.

**İman-İmar ilişkisi,
İbrahim Gündoğdu, Dikmen Vadisi Ankara, 2007**

Sosyal ve Mekansal Ayırışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği(*)

Ebru FİRİDİN ÖZGÜR

Bu çalışmada, sosyal ve mekansal ayrışmayı ortaya çıkaran en önemli etken olarak toplumun alt ve üst kesimleri arasında gelire bağlı eşitsizliğin giderek artması ve refah devletinin giderek çözülmesi ele alınmıştır. 1980 sonrası benimsenen neo-liberal politikalar, bir yandan doğrudan elde edilen gelirin paylaşımındaki alt ve üst düzeyler arasındaki uçurumu yükseltirken, diğer yandan kişilerin ve ailelerin elde edebildikleri dolaylı gelirlerin (ya da devlet asistanlıklarının) düşmesine, eğitim, konut, kira, sağlık, işsizlik, emeklilik gibi yardımların kesilmesine ya da gerilemesine yol açmıştır. Yaklaşık son 30 yıldır yaşanan bu sürecin bugün geldiği aşamada, artık toplumun parçalı yapısı belirginlik kazanmış, mekanda da parçalanmaya yol açmıştır. Kentte hakim üretim biçiminin sanayiden hizmetler sektörüne evrilmesi ile istihdam biçimi de değişik nitelik kazanmakta, orta sınıf bir çözümlere sürecine uğramaktadır.

Orta sınıfın çözülmesi sürecinde ele alınması gereken bir diğer etken, günümüz toplumunun giderek tüketimci hale gelmesi ve bunun yaşam kalitesinin (niteliğinin) ve yaşam tarzının dolayısıyla kimliklerin ve sınıfsal aidiyetlerin bir simgesi haline gelmesidir. Tüketim toplumu, harcama gücü ile edinilen göstergelerle sınıfsal konumları pekiştirmektedir. Günümüzde konut alanları, konut ve yakın çevresi de bu anlamda

bir gösterge haline gelmiştir. Konut alanları ile ilgili iki ayak bulunmaktadır, bunlardan birincisi tüketim taleplerinin piyasada çok çabuk karşılık bulması ve bundan konut alanlarının da nasibini almasıdır. İkincisi kent içindeki yaşam kalitesinin düşmesi, komşuluk birimi ya da mahallelerin karakterlerini yitirmesi ile tüketici hale gelen toplumun yeni arayışlara itilmesi ve arz talep koşulları içinde belirli harcama kapasitesi olan kesim için “alternatif” konut alanlarının yaratılması ve pazarlanmasıdır.

Bu yeni konut üretim biçimlerinden “kapalı siteler”, bir yandan parçalanmış toplumun mekansal ifadesi olurken, diğer yandan şehircilik alanının konut alanları örgütlenmesinde kullandığı komşuluk birimi ile sorunlu bir ilişki içine girmektedir. Komşuluk birimi açısından ele alındığında, bir kapalı site hem kendi içinde bir komşuluk birimini, yani temel ögeyi oluşturmazken, hem de dışlayıcı yapısı ile mekandaki mevcut komşuluk birimlerini parçalamaktadır.

Bu kuramsal çerçevede ele alınan çalışmada, örnek alan olarak İstanbul’da Çekmeköy Belediyesi seçilmiştir. TEM yolu Şile bağlantısı üzerinde bulunan Çekmeköy, hem TEM’e yakınlığı hem de Alemdar ormanları ile sarılmış olması dolayısıyla, büyük inşaat firmalarının hedefi haline gelmiş, 1990’lardan bu yana Çekmeköy’de 100’e yakın site inşa edilmektedir. Bu çerçevede, sosyal ve

Dr.,
Mimar Sinan
Güzel Sanatlar
Üniversitesi, Şehir
ve Bölge Planlama
Bölümü

* Bu makale, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. Aykut Karaman danışmanlığında yapılmış ve 1 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiş olan aynı adlı Doktora tezinden üretilmiştir.

mekansal ayrışma, kapalı siteler, mahalle kavramları arasındaki ilişki ele alınmış ve örnek alanlar üzerinden incelenmiştir.

Sosyal ve Mekansal Ayrışma

Sosyal ve mekansal ayrışma, çoğu zaman birlikte açıklanan kavramlardır. Andersen (2004:14) sosyal ayrışmayı şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal ayrışma, gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan, etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekansal ayrışmasıdır”.

Toplumsal ve mekansal ayrışmayı üreten dinamikler, yoğunlukla kent yoksulları ve dezavantajlı alt sınıflar açısından ele alınmaktadır (Andersen, 2004; Knox ve Pinch, 2000; Musterd ve Ostendorf, 1998). Oysa üst sınıfların sahip oldukları araçlar ve olanakların çeşitliliği, mekanı tasarım ve donatım yoluyla dışlayıcı hale getirmek üzere biçimlendirmelerini kolaylaştırmaktadır. Sosyal ve mekansal ayrışmanın, refah devletinin çözülmesi sürecine bağlı olarak doğrudan ve dolaylı gelirlerdeki uçurumun artması ile keskinleştiği belirtilmektedir.

Geçtiğimiz onbeş yıl boyunca, refah koşullarını sağlamış olan birçok ulus devlet yavaş yavaş daha neo-liberal bir yöne dönmüşlerdir. Birçok inisiyatifin, daha çok piyasa tarafından yönlendirilmesi ve hükümet denetiminin kaldırılması yönüne itildiği bir genel atmosfer yaratılmıştır. Vergide indirim, evrensel refah anlayışının olmaması, yeniden dağıtımın azaltılması, hükümet denetiminin kaldırılması, devlet desteğinin kesilmesi ve daha esnek işgücü piyasası yeni anahtar kelimeler haline gelmiştir. Bu durumun bireysel istihdam fırsatları açısından artışla sonuçlanacağı, ancak aynı zamanda sosyal kutuplaşma ve kentsel alanlardaki sosyo-mekansal ayrışmayı da artıracığı, yoğunlukla kabul edilen bir görüştür (Musterd ve Ostendorf, 1998:4).

Jürgen (1998: 168), ayrışmanın şiddetini belirleyen üç ana koşul olduğunu ileri sürmektedir: *gelirde eşitsizlik, eğitimde eşitsizlik ve ayrımcılık*. Jürgen, sosyal ayrışmayı oluşturan süreçleri açıklamada çok katmanlı bir model önermiştir. Buna göre, makro ve mikro düzeyler ile bu ikisi arasındaki bağı kuran bir kapsam düzeyi (con-

text effect) bulunmaktadır. Makro düzeyle ilgili temel önerme, sosyal eşitsizliğin, konut alanlarında görülen ayrışma ile oluşan bir mekansal çıktısının olduğudur. Mikro yani kişisel düzeyde ise devreye, gelir (daha yüksek kiralara ödeme kapasitesi), yaşam tarzı (eğitim yılına bağlı olarak elde edilen yeterlilik belgeleri ile ölçülen) ve etnik ya da dini azınlıklar girmektedir. Eğitim ve gelir, kişiler ya da hanehalklarının temel gelirlerini oluşturmaktadır. Kişilerin bu kaynakların ne kadarına sahip oldukları, erişebildikleri alternatiflerin çokluğunu, yani konutun konumu ve tipini belirlemektedir. Mikro düzey ile makro düzey arasındaki ilişki, kentlerin kişilere sunduğu en büyük fırsat alanlarının iş ve konut olduğundan hareketle kurulmuştur. İş alanında, sanayisizleşmenin daha yüksek nitelikler gerektiren yüksek ücretli ve vasıfsız çok düşük ücretli işleri artırırken, kalifiye işlerin bir kısmını açığa çıkarmaktadır. Konut alanında ise, fırsatlar, kent alanına eşitsiz olarak dağılmıştır. Jürgen, kent planlama açısından önemli olan noktanın, planlama ile konutların kentteki dağılımının belirlenebilmesi olduğunu ileri sürmektedir (Jürgen, 1998: 169-171).

Bu bilgilerle birlikte, Hamnett’in (1998: 17), ayrışmanın refah devleti politikalarının gelişkinliği ile yakından ilişkili olduğu savını da hatırlarsak, buradan sosyal ayrışmanın etkilerinin her yer için aynı düzeyde, aynı şekilde oluşmayacağı ve sonuçlanmayacağını çıkarsayabiliriz. Yani sosyal ayrışma, Jürgen’in belirttiği gibi, bir yandan kişisel tercihlerden, bir yandan da kentlerin ve ülkelerin politikalarından etkilenirken, bir yandan da erişilebilen temel kaynakların mekanda bulunma düzeyi ve bolluğu ile ilgilidir.

Sosyal ayrışma, gelire ve dolayısıyla sınıfsal konuma göre ortaya çıkabildiği gibi, farklı etnik ve dini gruplar arasında da ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, toplum içinde yerleşen ayrımcılığın bir sonucudur. Bu bize iki farklı ayrışma türünü vermektedir: ilki gelir ve statüye göre, ikincisi etnisite ya da dini kimliğe göre. Gelir ve statüye yani sınıfsal konuma bağlı ayrışma, eğitim ve istihdamla ilgilidir ve yaşam tarzı dolayımında ortaya çıkmaktadır. Etnik ya da dini kökene göre ortaya çıkan ayrışma ise ayrımcılığın bir sonucudur. Bu türlü ayrışmada, toplumu oluşturan yoğunluk, asimilasyon yolu ile azınlık durumundakileri dışlar.

Türkiye ve İstanbul'da Sosyal Ayrışma

Türkiye açısından sosyal ayrışma konusu ele alındığında, yine eğitim düzeyi ve ekonomik kazanca bağlı olarak ortaya çıkan benzer sonuçları izlemek mümkündür. Ancak Türkiye'nin kendine has dinamikleri de bulunmaktadır. Hiçbir zaman refah devleti olmayan Türkiye, 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte bir yeniden yapılanma içine girmiştir. Bu dönem, ekonomik önlemler ve politikaların belirleyici olduğu bir dönemdi ve bu politikalar tabii ki sosyal, kültürel ve sınıfsal dönüşümleri de beraberinde getirdi.

1980 sonrası ekonomik alanda yaşanan yeniden yapılanma ile gelir dağılımı ve istihdam olanaklarındaki değişimin sonucunda ortaya çıkan sosyal ayrışma, bir yandan tarihimizdeki Batılılaşma eksenindeki hareketlerin bu kez farklı dinamikler ile devamlılığı üzerinden tariflenirken (Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002; Keyder, 2000), diğer yandan üst sınıf kimliğinin yeniden oluşumu ile açıklanmaktadır (Kurtuluş, 2003; Işık ve Pınarcıoğlu, 2003). Bunlar birlerini destekleyen görüşlerdir, çünkü bahsedilen dönemden itibaren Türkiye'de üst sınıflar kendi kimliklerini Batılı yaşam biçimi göstergelerine sahip olma yoluyla tariflemek çabası içine girmişlerdir.

1980'li yılların Türkiye'sinde kentleşme süreçlerine damgasını vuran, *farklılaşma* ya da *çeşitlenme* ile ortaya çıkan *ayrışma* eğilimidir. Bir uça, kentin çeperinde eskisinden çok farklı yöntemlerle ve ilişkilerle var kalmaya çalışan ve bu uğurda daha önceden yapmayı tasavvur bile edemeyeceği çok şeyi yapmaya hazır kent yoksulları; arada bir yerde kooperative- ratifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki geniş arazilere göz diken orta sınıflar; ve diğer uça, kentin en prestijli alanlarında 'kapattığı' arazilerde özel güvenlik sistemleri ile korunan yüksek duvarların ardında yaşayan ve artık değil terk ettiği kente, topluma bile dönüp bakmayan üst sınıflar (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003: 128, vurgular yazarlarına ait).

İstanbul kenti açısından bakıldığında, son on yıldır üst düzey gelir grubuna dahil kişilerin kentten ve hemşehrilerinden kaçış travması içinde olduklarının gözlemlendiği belirtilmektedir (Kurtuluş, 2003; Işık ve Pınarcıoğlu, 2003; Bali, 2002;

Keyder, 2000). Kendi gibi olanlarla birlikte olmak ve bir yaşam tarzı satın almak, bu kaçışın tetikleyicileri olmuştur; bahanesi ise ileride değinileceği gibi "güvenlik"tir.

Konut piyasasında kapalı site arzı, bir ayrıcalıklar dünyası yaratıldığı argümanına dayanmaktadır. Bu ayrıcalık, bazen konum dolayısıyla manzara, bazen ismi de eskilerden devşirilen bir mahalle pırıltısı olmakta, ama ayrıcalıklı ve ayrılmış hayatı simgeleyen kapalı sitelerin en alt düzeyde olanından en erişilmez kesimi temsil edenine kadar hepsinin ortak noktası, güvenliği sağlaması olarak belirtilmektedir. Bu ayrıcalık dünyasının en alt basamaklarını güvenlik, otopark, yeşil alan ve spor alanları oluşturmaktadır (Öncü, 1999). Bütün pazarlama teknikleri de yaratıldığı ileri sürülen bu ayrıcalıklar dünyasına odaklanmıştır. Sunulan servisler, üst basamaklara çıkıldıkça çeşitlenmektedir. Çocuk bakımından ev temizliğine, sosyal tesislerden kapalı ve açık spor alanlarına kadar çok çeşitli hizmetler sunabilmektedirler. Ayrıcalıklar arttıkça, bedeli de yükselmekte, sıradan insanların bu alanlara erişimleri ise imkansızlaşmaktadır.

Konut Tüketim Biçimindeki Dönüşümler

Günümüz toplumunun tüketimcilik yoluyla edinilen göstergelerin etrafında biçimlendiği, statü ve sınıf yapısının bu göstergeler üzerinden örgütlen- diği belirtilmektedir (Baudrillard, 2004; Bourdieu, 1995; Lefebvre, 1998). Yani günümüz toplumu ne olduğu ya da ne yaptığı (ne ürettiği) ile değil, ne tükettiği ile kimlik ve statü kazanmakta, sınıfsal konumu buna göre tanımlı hale gelmektedir. Baudrillard (2004), günümüz toplumunun tüketim göstergeleri üzerinden katmanlaştığını ileri sürer; bu teze göre toplum, tüketim biçimlerine yüklenen anlamların, yukarıdan aşağıya, alt sınıflara doğru süzülmesi ile farklılaşır.

Bourdieu (1995) toplumun sınıfsal yapısına göre yeniden üretim biçimlerinin, tüketim biçimleri ile örtüştüğünü ve buna göre sınıflar arasında tüketim pratikleri açısından ayrımlar oluştu- ğunu, bunların da zamana göre değişebilen bir "toplumsal konumlar kümesi"ne denk düştüğünü belirtmektedir. Böylece kişilerin toplumsal sta- tütüleri ve sınıfsal konumlarına ilişkin göstergeler boşzaman değerlendirme, konut edinme ya da benzeri "tüketim" alışkanlıkları ile belirgin hale gelmektedir.

Kendi gibi
olanlarla
birlikte
olmak ve
bir yaşam
tarzı satın
almak,
hemşeh-
rilerden
kaçışın
tetikle-
yicileri
olmuştur;
bahanesi
ise ileride
değınileceğı
gibi "güven-
lik"tir

Baudrillard (2004: 90) tüketimin mantığında yer alan ihtiyaç kavramının aslında herhangi bir “nesneye duyulan ihtiyaç değil, farklılık ihtiyacı (*toplumsal anlam arzusu*) olduğu”nu belirtir (vurgu yazara ait). Günümüz tüketim toplumunu yaratan olgular bütünü; tüketim alışkanlıklarının, sanal olarak üretilen ihtiyaçlar etrafında örgütlenmesinden ve güdümlenmesinden kaynaklanmaktadır. Tüketim artık basitçe ihtiyaçların karşılanması değil, kimliğin yeniden üretimini ve sınıfsal göstergeleri oluşturan bir tercihler ve olanaklar sistemidir.

Yaşam tarzı, sosyal ve kültürel farklılıklar etrafında kümelenen insanlar, kendilerini toplumun geri kalanından ayırmak ve statü simgesi olan konut tercihlerinin de bu seçimlerini yansıtmalarını istemektedirler. Konut yalnızca bir barınak değil, piyasa koşulları içinde bir yatırım aracı ve statü simgesidir. Beuregard (1988), konutun, sınıf oluşumunda güçlü bir simge olduğunu ve orta sınıflar için özel bir öneminin olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, konut tercihi (eğer tercih yapılabiliyorsa) bireylerin ya da ailelerin yaşam tarzları, ait oldukları sosyal sınıf ve hatta gündelik tüketim kalıpları üzerine önemli göstergeleri de içinde barındırmaktadır.

Kapalı Siteler

Kapalı Sitelere Kavramsal Yaklaşımlar

Kapalı siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hanehalklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey ve özel güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, belli boş zaman olanakları sunan ve yaşam tarzı kurgusu etrafında biçimlenmiş olan konut alanları olarak tariflenmektedir. “Tarz”ı ön plana çıkaran bu yaşama alışkanlıklarının ise toplumun ayrışması ve yeni tüketim eğilimleri etkisi ile oluştuğu kabul edilmektedir. Le Goix (2003: 2), kapalı sitelerin “emlak sanayisi tarafından üretilen tüketim malları olarak görülmesi gerektiği” yorumunu yapmaktadır.

Kapalı sitelerin, “yaşam tarzı” kurgusu ile serbest piyasa dinamikleri içinde oluşturulduğu ve orta ve üst gelir gruplarına pazarlandığı, bunun için bir tüketici kitlesinin yaratıldığı belirtilmektedir (Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002; Blakely ve Snyder, 1999; Low, 2004; Maxwell, 2004; Wu, 2004).

Kapalı sitelerde yer seçenlere bakıldığında, özellikle servis ve finans sektöründe çalışan; orta ve üst gelir grubundan eğitimli ailelerin bu konutları tercih ettikleri görülmektedir. Bu siteler aile yaşamına odaklı olarak tasarlanmakta, kişisel gelişim ve yeniden üretim süreçlerine yönelik olarak barındırdıkları aktivitelerin, aile yaşamı ile örtüşmesine dikkat edilmektedir. Aile yaşamı ile özdeşleştirilen banliyö yaşamı gibi, bu siteler de hem kişisel alan hem de grup etkinlikleri açısından farklı ihtiyaçları karşılayacak biçimde tasarlanırken, özellikle çocuk bakımı ve gelişimi ile ilgili donatılara da yer vermektedir. Bu süreç, Blakely ve Snyder (2003) tarafından banliyöleşme eğiliminin bir parçası olarak görülmektedir.

Kapalı sitelerin topluluk temelli kavramlaştırılması

Blakely ve Snyder (1999), Amerika’da kapalı siteler üzerine yaptıkları kapsamlı araştırmada, siteleri topluluk oluşturma, komşuluk birimi ve yer ile ilişki çerçevesinde ele almışlar; bu sitelerin 3 türünü ortaya koymuşlardır. Bunlardan ilkinin *yaşam tarzı toplulukları*, ikincisini *elit gruplar* ve üçüncüsünü, *kurtarılmış bölgeler* olarak adlandırmışlardır. Bunların ilk ikisi çok benzer nitelikler taşıırken, üçüncüsü hem ardında yatan nedenler hem de mekansal açıdan ilk ikisinden farklılaşmaktadır.

Yaşam tarzı toplulukları, sundukları güvenliğin yanı sıra içerdikleri belli boş zaman geçirme ve kültürel aktiviteler dolayısıyla belli yaşam tarzını simgelerler; ‘Country Club’lar ya da emekliler için oluşturulan sitelerde olduğu gibi. En eski örnekleri, emekli olmadan önce yazları geçirmek için kullanılan boş zaman değerlendirme olanakları ile donatılmış olan kapalı sitelerdir. (Blakely ve Snyder, 1999: 71-72).

Kapalı sitelerin ikinci türü, *elit gruplardır*. Bunlar daha çok üst gelir grubunun ve süper zenginlerin yaşadığı, prestij simgesi olan kapalı sitelerdir. “Elit gruplarda ortak değerler, ekonomik sınıf ve statüye dayalıdır” (Blakely ve Snyder, 1999: 74). Yazarlar bu türün geçmişinin, ondokuzuncu yüzyıl sonuna, kentin zengin kesimlerinin ve sanayi baronlarının kendilerini avam kalabalığına kapatmalarına dek gittiğini belirtmektedirler. Günümüzde de aynı dinamiğin etkili olduğu ileri sürülmektedir; burada yaşayanlar, kendilerini top-

lumun geri kalanından korunması gereken, farklı ve özel kişiler olarak gördükleri için bu alanlara yerleşmektedirler.

Kapalı sitelerin üçüncü türü ise tümüyle güvenliğe dayalı olarak kurulmuş olan *kurtarılmış bölgeler* ya da *güvenlik bölgeleri* diye adlandırdıkları yerlerdir. Bunlar genellikle kent içi alanlarda belli sokak girişlerinin bariyerlerle kapatılması ile çevrilen ve kapatılan konut bloklarıdır. Bu üçüncü türe Türkiye’de sıklıkla rastlanmasa da, Amerika’da yerel yönetimlerden alınan izinler çerçevesinde oluşturulabilmektedir (Blakely and Snyder, 1999). Aynı şekilde Çin’deki kapalı sitelerin oluşumunda da önemli bir yöntem olduğu ve yerel yönetimler tarafından desteklendiği ifade edilmiştir (Miao, 2003).

Yazarların bu türü diğerlerinden ayrı bir yere koymada göz önüne aldıkları ölçütler, yaşam tarzı ve elit sitelerin kapılarının baştan oluşturulmasına ve bu şekilde pazarlanmasına karşın, bu alanların artan suç korkusu dolayısı ile sonradan kapatılması; kişilerin alanlarını terk etmek istemedikleri ve mevcut mahallelerini korumak için bu yola başvuruyor olmaları; bu alanda yaşayanların alt ve alt-orta sınıfa mensup hanehalklarından oluşmasıdır (Blakely ve Snyder, 1999: 99-100).

Kapalı sitelere kulüp yaklaşımı

Kapalı siteler üzerine yapılan araştırmalarda görülen bir diğer bakış ise, bunların yalnızca üye olanların girebildiği ve üye olanların aidatlarıyla karşılanan kolektif tüketim mekanizması ile çalışan bir kulüp sistemi oluşturduğu yönündedir. Kulüp yaklaşımına göre, kapalı siteler, seçkin bir azınlığa hizmet eden, ağırlıklı olarak konutlardan oluşan, kentle bağlantısı zayıf olan adacıklar olarak değerlendirilmektedir. Bu seçkinlerin kentsel ihtiyaçlarının karşılanması, okullar, servisler ve diğer boş zaman etkinlikleri, yalnızca bu site sakinlerinin üye olabildikleri ya da kullanabildikleri alanlarda karşılanarak bir şekilde kulüp ortamı oluşturmaktadırlar (Giroir ve Guillaume, 2004). Kulüp yaklaşımı, kapalı sitelere kolektif tüketim üzerinden bir meşruiyet sağlamaya yöneliktir; ancak refah koşullarının gelir düzeyine bağlı olarak belli bir azınlığın tekelinde olduğu da kabul edilmektedir.

Kapalı sitelerin kentlere etkileri açısından bakıldığında, bunların daha çok kendilerini elit ve

farklı olarak tanımlamak isteyen üst gelir grubunun çekildikleri “müstahkem adalar” olarak ele alındığını görmekteyiz (Blakely ve Snyder, 2003; Caldeira, 1999; Kurtuluş, 2003). Burada üç önemli olgu vurgulanmaktadır, birincisi kapalı sitelerin belli bir yaşam tarzı sundukları, ikincisi ise -dışarıya kapalı olmalarının temel nedeni olarak ileri sürülen argüman- güvenliği sağlamaları, üçüncüsü ise kapalı sitelerdeki mülklerin değerlerini kaybetmemeleri ve iyi bir yatırım olmaları (Davis, 1992). Kapalı siteler, önce ileri kapitalist ülkelerde inşa edilmeye başlanmasına rağmen, bugün Türkiye, Çin, Brezilya, Meksika, Kuzey Afrika gibi az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde de yaygın olarak görülmektedir (Caldeira, 1999; Öncü, 1999; Miao, 2003; Şen-yapılı, 2003; Giroir, 2003; Omenya, 2003).

İstanbul’da Kapalı Siteler

Yukarıda açıklanan çerçeveden bakıldığında, Türkiye’deki durum açısından bir kısım farklılıklar göze çarpmaktadır. Türkiye’deki durum daha çok ithal edilmiş bir yaşam tarzının pazarlanması gibi durmaktadır. Bu ithal edilmeye, küresel medyanın önemli bir etken olduğu, özellikle 1980’lerde renkli televizyonun ve özel kanalların yaygınlaşmasıyla, tektipleşen küresel kültürün aynılaştırıcı etkilerinin tüketim eğilimi ve tercihleri etkilediği belirtilmektedir (Öncü, 1999; Bali 1999 ve 2002; Hacısalihoğlu, 2000; Keyder, 2000).

İstanbul’da kapalı sitelerin hızla yaygınlaştığı görülmektedir. 2000 yılında yayımlanan çalışmada Hacısalihoğlu İstanbul’da toplam 30 adet kapalı siteden bahsederken, daha yakınlarda, 2004 yılında yapılan araştırmaya dayanan yüksek lisans tezinde bu sayı (Gülümser, 2005) 96 olarak belirtilmiştir. Daha yakınlarda yapılan bir çalışmada ise İstanbul’daki planlı konut alanlarının %20’sinin kapalı sitelerden oluştuğu belirtilmektedir (Özkan ve Kozaman, 2006). Günümüzde, İstanbul’da kapalı sitelerin yer seçimine bakıldığında, bunların daha çok İstanbul’un kuzey ormanları içinde, Çekmeköy, Göktürk, Zekeriyaköy gibi beldelerinde, kıyı alanlarına yakın manzara avantajı olanların daha çok Beşiktaş, Üsküdar, Beykoz ilçelerinde Boğaz sırtlarında ya da kentin Marmara kıyılarında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte kent içinde daha merkezi alanlarda da kapalı siteler yer almaktadır (Özkan ve Kozaman, 2006; Çınar, Çizmeci,

Daha yakınlarda yapılan bir çalışmada ise İstanbul’daki planlı konut alanlarının %20’sinin kapalı sitelerden oluştuğu belirtilmektedir

Köksal, 2006). İstanbul'da kapalı sitelerin sunumunda yer alan argümanlardan birisi, mahalle nostaljisine dayanmaktayken, diğeri ise deprem tehdidi altında bulunan yıpranmış konut stoğuna karşın, yeni inşaatların vadettiği güvenliktir, bu argümanlar bazı sitelerin reklam kampanyalarında da yerini almıştır.

Komşuluk Birimi ve Kapalı Siteler

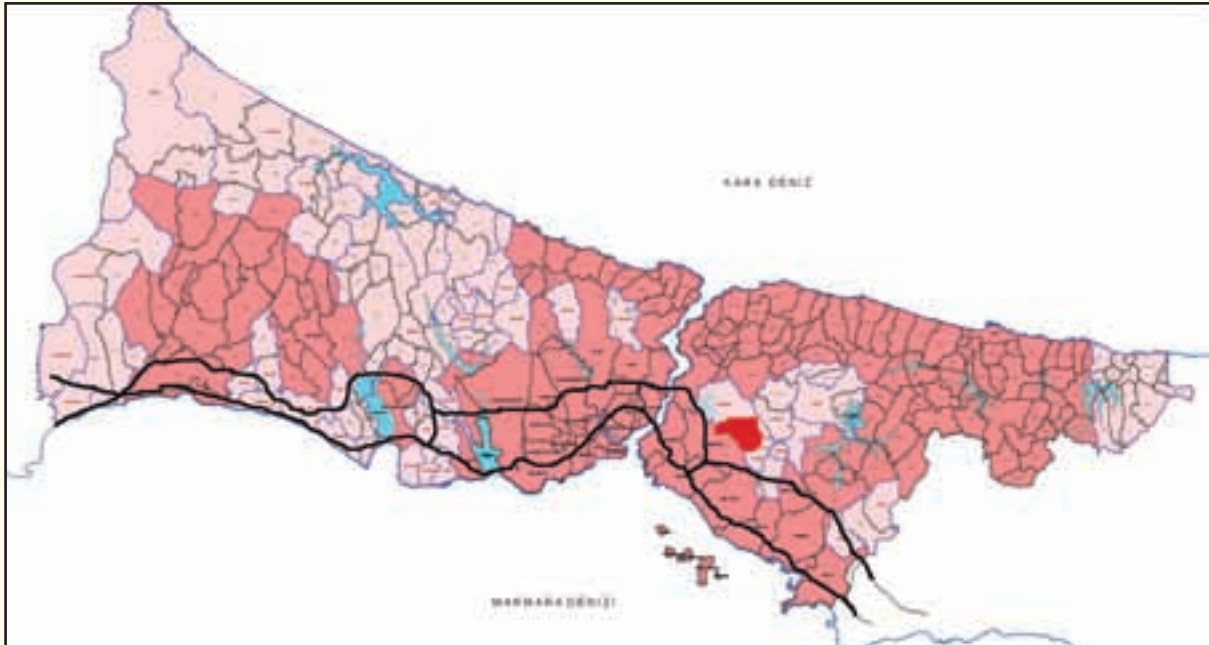
Temeline bakıldığında, kapalı siteler, belli bir ödeme gücüne sahip kesimin, kendini “dışarıda” bırakmaya çalıştıkları olası kötülüklerden (yankesicilik, hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı vb.) koruması, sosyal olarak tanımlı bir alanın oluşturulması ve mülk değerlerinin korunması amacı ile kurulurlar. Zararsız olduğu için “içeride” olmaya hak kazanan kişiler ise yalnızca orada bulunan konut için gereken bedeli ödeyebilenlerdir. Bu bedeli ödeyemeyenler bir kapalı sitenin sokaklarında dolaşamazlar. Buradaki seçmecilik, gelire bağlı bir sınıfsal ayrımcılığa işaret ederken, mahallede olması beklenen çeşitlilik, ortak ve paylaşılan değerleri gözardı eder. Korunan şey, seçkinci bir azınlığın sahip olduğu mülk değeridir. Korunan kesim, kamunun ortak ideallerinden ve ortak gelecek fikrinden de uzaklaşırlar. Kapalı sitelerin bu anlamda, toplumun geri kalanı ile içinde bulunduğu gerilime dikkat çekilmektedir:

Mahallelerimizi çevreleyen kapılar ve parmaklıklar basit fiziksel engeller olmanın ötesinde anlamlar taşırlar. Kapalı siteler, birçok gerilimi ifade eder: korkudan kaynaklanan dışlayıcı umutlar ve seçkinliğin korunması ile medeni sorumluluk değerleri arasında; kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi eğilimi ile kamu malı ve genel refah ülküleri arasında; etraf üzerinde kişilerin ve topluluğun denetim sağlaması ihtiyacı ile dışarıdan gelenleri iyi hemşehirliler olarak kabul etmenin tehlikeleri arasında (Blakely ve Snyder, 1999: 3).

Kapalı siteler de kendilerine isim ve kimlik vererek bir mahalle örgütlenmesi oluşturur görünseler de bunun sahte bir örgütlenme biçimi olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Blakely ve Snyder 1999; Maxwell 2004; Low, 2004; Johns, 2004). Kendine ait özel bir yönetim birimi, kamusal kullanıma ilişkin servisleri, rekreasyon alanları, spor tesisleri hatta okulları olsa da kapalı siteler bir mahalle olma özelliği gösterememektedirler.

Çekmeköy Alan Araştırması

Mekansal olarak parçalanmış, sosyal açıdan birbirinden çok farklı grupların yaşadığı Çekmeköy, bu özelliği dolayısıyla araştırma alanı olarak seçilmiştir. Özellikle 1980 sonrasında göçlerle

Harita 1. Çekmeköy'ün İstanbul Metropoliten Alanı içindeki konumu

Resim 1 ve Resim 2. Çekmeköy Genel Nitelik, kişisel arşiv, 28.10.2006.

gelişen bir belde olan Çekmeköy, 1990'lardan sonra kapalı sitelerin yapımıyla hızlı bir büyüme süreci yaşamıştır. Denetimsiz ve hızla büyüyen siteler ve bunları çevreleyen mahallelerin oluşturduğu iki farklı kesim hem toplumsal özellikleri hem de mekansal kuruluş özellikleri açısından iki farklı dünyaya işaret etmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla Çekmeköy, İstanbul bütününde sosyal ve mekansal ayrışma açısından en net örneklerden birini oluşturmaktadır.

Araştırmada yöntem olarak hanehalkı düzeyinde anket çalışması yapılması benimsenmiştir. Bu çalışmanın amacı gereği hane halkları ile yapılan sorgulama, doğrudan, birinci elden bilgi alınmasını sağlayarak, yerinde sonuçlar almaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmaları iki kategoride gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri, Çekmeköy Gönüllüleri Derneği'nin katkılarıyla Hamidiye Mahallesi'nde gerçekleştirilen ve site dışında, ancak sitelerin yakın çevresinde yaşayanların yani kendiliğinden oluşan mahalle dokusunun inceleme konusu yapıldığı hane halkı anketleri, diğeri ise Gökdeniz ve Villa Belde Site-lerinde gerçekleştirilen site yaşamını konu alan hane halkı anketleridir.

Anket soruları her iki alan için de benzer temalar etrafında kurgulanmıştır. Anket soruları 4 temayı ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır: demografik yapı, toplumsal statü, kent ile ilişkiler ve komşularla ilişkiler.

Çekmeköy'ün Genel Nitelikleri ve İstanbul ile İlişkisi

Çekmeköy, İstanbul'un Ümraniye ilçesine bağlı bir belde belediyesidir. Beldenin doğusunda Çekmeköy askeri kışlası, batısında Ümraniye sınırı ve Şile otobanı, güneyinde Ümraniye ve Sarıgazi, kuzeyinde Alemdağ Ormanları ve Çavuşbaşı beldesi bulunmaktadır.

Çekmeköy'ün kuzey ve kuzeydoğu sınırı ormanlarla kaplıdır. Şile yolunun yapılmasıyla beraber beldenin cazibesi daha da artmış, bu durum Çekmeköy'e yeni sitelerin yapılması ve nüfusun artması ile yansımıştır. Çekmeköy 1994 yılında belde olduğu zaman nüfusu yaklaşık 11000 kişiden oluşmaktaydı. 1997 yılında 25.923 olan nüfus 2000 yılı nüfus sayımında 41.155 kişiye ulaşmıştır. Çekmeköy Belediyesi, 2006 yılı nüfusunun 70.000 civarında olduğunu belirtmiştir. (Çekmeköy Belediyesi ile yapılan görüşme, 27 Şubat 2006)

PLANLAMA
2006/4

Çekmeköy'ün yatırımlar için cazip hale gelmesindeki en önemli etkenler;

- Piyasada bu tür konforlu ve özellikli konut alanlarına olan talep,
- Alemdar orman alanına yakınlığı dolayısıyla sahip olduğu doğal değerler,
- Deprem tehdidine karşı zeminin sağlam olması,
- TEM otoyoluna yakınlığı dolayısıyla otomobille erişimin görece rahat olması,
- 2B arazilerinin sağladığı ucuz ve geniş arazi- lere erişme olanağı, olarak özetlenebilir.

Çekmeköy geneli kamusal alanlar, sosyal ve kültürel donatılar, spor alanları, kentsel altyapı olanakları ve mekansal kalite açısından oldukça fakir bir yerleşmedir (Resim 1 ve 2). Çekmeköy'deki tek devlet okulunda sabah ilköğretim öğrencilerine öğleden sonra ise lise öğrencilerine hizmet verilmektedir. Tek yeşil alan olan semt parkı ise aydınlatma sorunu dolayısıyla hava karardıktan sonra suç için potansiyel alan haline gelmekte, yerel halk tarafından rahatça kullanılamamaktadır. Bunun gibi kentsel altyapının yetersizliği de Çekmeköy genelinde sorun oluşturmaktadır.

Kamusal yollar ve çevre oldukça bakımsızken, çöp toplamada sokaklarda konteyner olmaması dolayısıyla sorunlar oluşmakta ve site dışında yaşayanlar bu durumdan muzdarip olmaktadır. TEM ve bağlantı yollarına yakın olması ve Çekmeköy'den kentin merkezi alanlarından yalnızca Kadıköy ve Üsküdar'a İETT ve halk otobüsleri ile ulaşım sağlanması, Çekmeköy ulaşımını otomobil bağımlı hale getirmektedir.

Çekmeköy özelinde, İstanbul için bu türden parça parça gelişmelerin yol açtığı başka bir sorun ise bu tür alanların düşük yoğunluklu olmaları nedeniyle geniş alanlara yayıldıkları ve 2B orman arazilerine yerleştikleri için, İstanbul'un kuzey ormanlarının yapılaşma ile yok olmasıdır. Orman alanı içinde ya da sınırında olmak, bu tür konutların konfor koşullarına küçük bir grup için bir ayrıcalık olarak eklenirken, İstanbul'un orman alanlarının yok olmasına kadar varabilecek uzun vadeli zararlar toplumun ve ekolojik sistemin zararına olmaktadır.

Çekmeköy, dönüşmemiş gecekondu, gecekondu- lardan dönüşen apartmanlar, alt ve orta gelir grubuna hitap eden kooperatifler, son 15 yıldır da ayrıcalığı ve konforu simgeleyen sitelerin inşa edildiği bir alan olması dolayısıyla her çeşit konut sunumunun görülebildiği bir alandır. Dolayısıyla, toplumsal olarak da birbirinden farklı kesimlerin yaşadığı bir alandır. Bugün Çekmeköy'de 19 adet kooperatifler tarafından yapılmış bloklardan oluşan konut topluluğu ve 34 adet de site bulunmaktadır. 15 sitenin ise yapımına devam edilmektedir. Bu eğilim, Çekmeköy'deki parçalı sosyal ve mekansal yapının hızla büyüdüğünü göstermektedir.

Çekmeköy, yukarıda tariflenmeye çalışıldığı gibi, İstanbul'un ekonomik ve sosyal kaynaklar açısından en avantajlı ve en dezavantajlı sayılabilecek kesimlerinin yanyana ama birbirlerine dokunmadan yaşadıkları bir alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla daha önce de belirtildiği gibi, İstanbul'daki sosyal ve mekansal ayrışmayı örneklemeye en belirgin özellikleri sunan alanlardan birisidir. Aşağıda, bu kesimlere ilişkin olarak Hamidiye Mahallesi ile Gökdeniz ve Villa Belde sitelerinde yapılan anketlerin sonuçları aktarılacak ve sonraki bölümde de yorumlanacaktır. Harita 2'de çalışma alanlarının konumları görülmektedir.

Harita 2. Çalışma alanlarının konumları

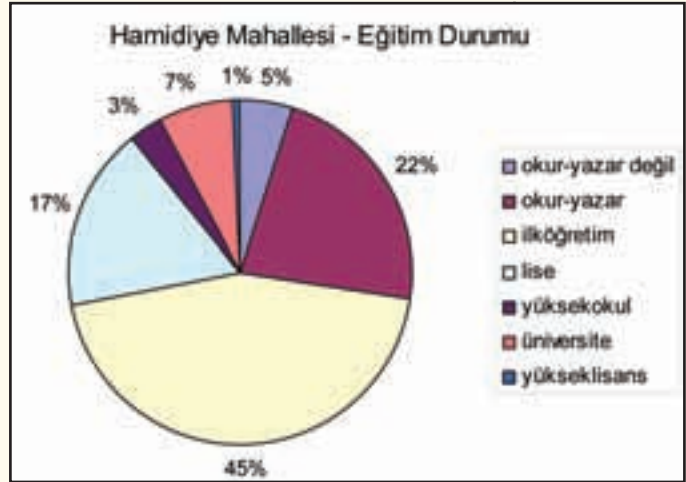
Hamidiye Mahallesi Alan Araştırmasından Elde Edilen Sonuçlar

Çekmeköy'ün sitelerin çevresindeki kesiminin temsili olarak seçilen Hamidiye Mahallesi'nde %5.4 örneklem oranı ile toplam 84 hanede 324 kişiye ilişkin veriler toplanmıştır. Demografik yapı açısından bakıldığında, %43 oranında 25-45 yaş arasındaki genç nüfustan oluşmaktadır. Bunu %38 oranıyla eğitim çağındaki 7-24 yaş arası nüfus takip etmektedir. Bu nüfus yapısı çok büyük oranda sosyal, kültürel ve kentsel donatı anlamında beklentileri yüksek olan çağları içermektedir, ancak Çekmeköy daha önce belirtildiği gibi bu anlamda çok zayıf olanaklara sahiptir.

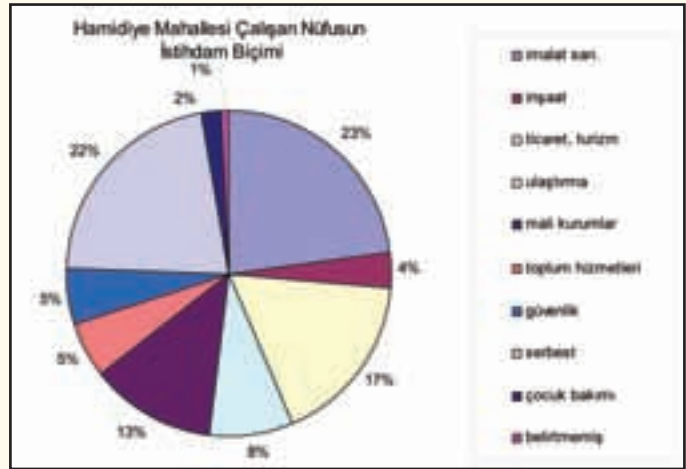
Genç nüfus yapısına sahip Hamidiye Mahallesi'ndeki iktisaden faal olarak kabul edilen 15-64 yaş grubu içindeki nüfusun oranının %66 olduğu görülmektedir. Çalışan nüfusun oranı toplam nüfus içinde %34'te kalmaktadır. İstihdam edilmeyenler içinde öğrenciler %33 ile en yüksek paya sahipken, bunu %22 ile işgücüne katılmayan ev hanımları izlemektedir.

Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Yetişkinler içinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %5,10'dur; nüfusun %22,45'i herhangi bir öğretim kurumunu tamamlamamıştır. Nüfusun %44,39'u ilköğretim düzeyinde eğitim görmüştür. Lise düzeyinde eğitim alanlar %17,35 oranındayken, lise sonrası eğitim görenlerin toplamı ancak %10'u bulmaktadır (Grafik 1). Bu sonuçlar, yukarıda değinilen, işgücüne katılmayan ev hanımlarının oranı açısından ve aşağıda değinilecek olan istihdam durumu için açıklayıcı niteliktedir. Çekmeköy halkının en önemli sorunlarından birisi de eğitimsizliktir.

İstihdam yapısına bakıldığında Hamidiye Mahallesi'nde çalışanların büyük çoğunluğunun mavi yakalı olduğu görülmektedir. İmalat sanayisinde çalışanların oranı %23, inşaat işlerinde çalışan nüfusun oranı %4, ulaştırma, haberleşme, depolama işlerinde çalışanlar %8'dir. Beyaz yakalılar ise oldukça düşük oranda kalmaktadır: mali kurumlar, sigorta, yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar %13 oranındayken, toplum hizmetlerinde çalışanların oranı %5'tir. Ticaretle uğraşanlar %18'lik kesimi oluşturmaktadır. Serbest çalışanlar ise iyi tanımlanmamış bir kategoridir ve %22'lik kesimi oluşturmaktadır (Grafik 2). Ser-

Grafik 1. Hamidiye Mahallesi Eğitim Durumu

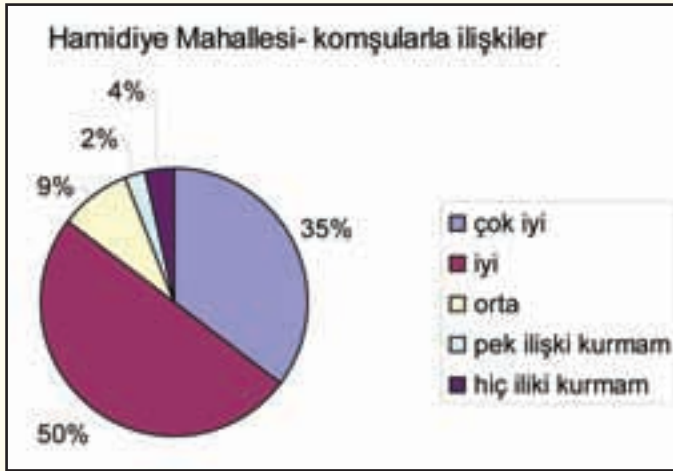

Grafik 2. Hamidiye Mahallesi İstihdam Biçimi

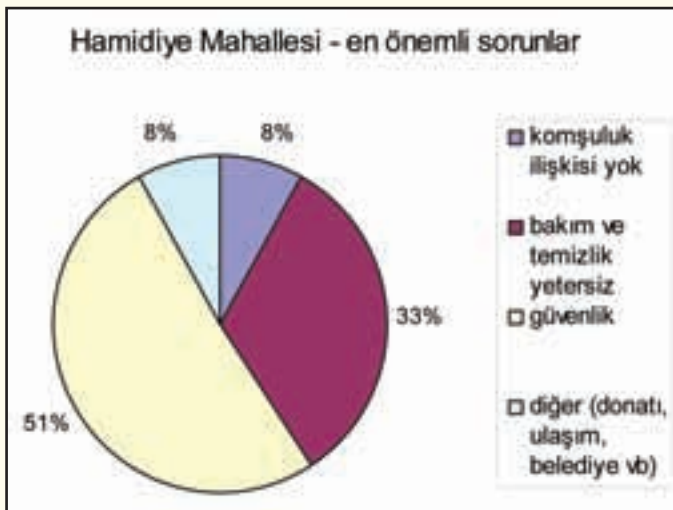
best çalışan kesimin, yüksek eğitim gerektirmeyen geçici işlerde çalıştığı ya da işporta gibi enformel sektörde istihdam edildiği düşünülmektedir. Çekmeköy ve çevresi yeni yapılan siteler dolayısıyla büyük bir şantiye görünümü sunmasına rağmen, inşaat sektöründe çalışanlar çok küçük bir oranda kalmaktadır. Bu durum, serbest çalıştığını ifade eden kesim içinde şantiyelerde geçici olarak çalışan kişilerin de bulunabileceğine işaret etmektedir.

Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların %40'ı, buraya 1991-2000 yılları arasında gelmişlerdir, %38'i ise 2001 yılından sonra gelmiştir. Nüfusun %71'i buraya İstanbul içineki başka bir semtten, genellikle enformel süreçlerle oluşan görece yoksul yerleşmelerden (Gaziosmanpaşa,

Merdivenköy, Samandıra, vb.) taşınmışlardır. Mahallede yaşayanların yalnızca %6'sı Çekmeköylü iken, %23'ü İstanbul dışından gelmiştir. Bu oranlar, Ümraniye-Sarıgazi'nin çevresinde ve TEM otoyolu yakınında gelişen Çekmeköy'ün kent içi ve kent dışı nüfus hareketlilikleri sonucunda ortaya çıktığını ve İstanbul makroformu içinde yoksulluğun giderek dışarıya atıldığını göstermektedir. Farklı yerlerden gelmiş olmalarına rağmen Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar, büyük oranda Çekmeköy'ü sevdiklerini belirtmişler; yaşayanların yalnızca %7,6'sı buradan taşınmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Grafik 3. Hamidiye Mahallesi-Komşularla İlişkiler

Grafik 4. Hamidiye Mahallesi-En Önemli Sorunlar

Mahalle sakinlerinin %64'ü oturduğu konuta sahiptir, sakinlerin yalnızca %11'inin başka bir konutu vardır. İkinci konut sahipliği oldukça düşüktür: %5. Mahalledeki hane halklarının yalnızca %65'inin bir otomobili vardır ve birden fazla otomobili olan hane halkı bulunmamaktadır. Bu oranlar Hamidiye mahallesinde yaşayanların refah koşullarının düşük olduğunu göstermektedir.

Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar, %71 oranında boş zamanlarını evde geçirdiklerini belirtmişlerdir. %11 oranında kent merkezinde (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vs) ve %8 oranında alışveriş merkezinde (Kapitol, Akmerkez, Nautilus, vs.) geçirdiklerini belirtmişlerdir. %10 oranına varan diğer yanıtlarının büyük çoğunluğunu "Çekmeköy içinde" açıklaması tamamlamaktadır. Bu yanıtlardan, Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların sosyal ve ekonomik kapasitenin düşük olması, Çekmeköy'de gerekli donatıların bulunmaması nedeniyle ev odaklı bir yaşam sürdürdükleri değerlendirilebilir. Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar, mahalle içinde kendine yeterli bir sosyal ortam oluşturmaya çalışmışlardır. Komşuluk düzeyinin yüksek olması da bunu göstermektedir. Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların %64'ü en yakın arkadaşlarının aynı mahallede yaşadığını belirtmiştir. Bununla birlikte Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanlar komşularıyla olan ilişkilerini %35 oranında çok iyi, %50 oranında iyi olarak tanımlamışlardır (Grafik 3). Bu durum, Mahalle içindeki insan ilişkilerinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Hamidiye Mahallesi'nde yaşayanların %75'i sitelere çalışmaya gittiklerini belirtirken, yaptıkları işe dair sorulan soruda sitede çalıştıklarını belirtenlerin oranı çok düşüktür (güvenlik %5, çocuk bakımı %2). Bu oranlar arasındaki büyük fark, sitelerde çocuk bakımı, güvenlik, ev temizliği, çevre temizliği ve bakımını sağlayan görevliler olarak istihdam edilenlerden büyük çoğunluğunun bu işleri bir meslek olarak görmedikleri sonucu çıkarılabilir. Bunlar genelde sigortasız olarak çalışılan, çalışma güvencesi olmayan, emeklilik, sağlık gibi sosyal güvenceleri kapsamayan geçici işler olduğundan, formal anlamda istihdam içinde değerlendirilmeleri doğru değildir. Buradan, sitelerin çevrede yaşayan düşük gelirli kesime katkı olabilecek, enformel geçim kaynağı sağladığı

sonucuna varılabilir. Buradan varılabilecek bir diğer sonuç, site kapılarının site dışında yaşayanlara ancak enformel istihdam nedeniyle iş ilişkisi çerçevesinde açıldığıdır.

Hamidiye Mahallesinde yaşayanların mahallede gördükleri en önemli sorun %51 oranıyla güvenliğin sağlanmamasıdır. Bunu %33 oranı ile bakım ve temizliğin yetersiz olması, %8'erlik oranlarla komşuluk ilişkilerinin olmaması ve diğer (okul, hastane, yeşil alan gibi donatıların eksikliği, ulaşım olanaklarının yetersizliği, belediye hizmetlerinin yetersizliği, bakımsızlık) izlemektedir (Grafik 4).

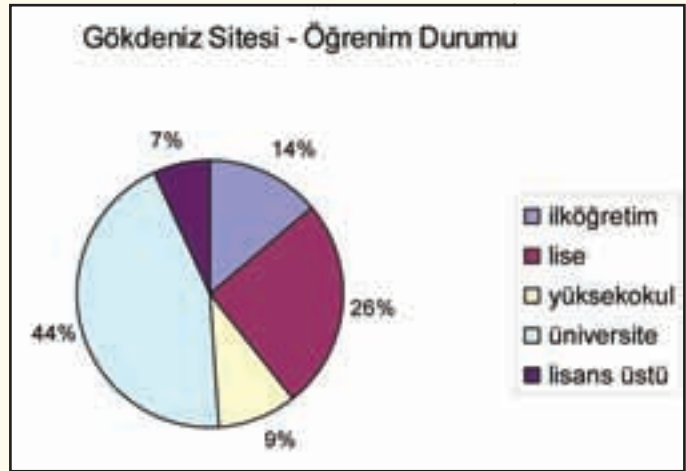
Hamidiye Mahallesinde yaşayanlar, eğitim düzeyi oldukça düşük ve buna bağlı olarak istihdam koşulları da güç olan, İstanbul'un çeperinde yeni gelişen, kaynak ve yatırım anlamında oldukça yetersiz bir belde yaşayan, gelir dağılımından düşük düzeyde pay alabilen bir kesimi temsil etmektedirler. Bu kesimin temsil ettiği kişiler, tezin başında belirtilen ekonomik değerlerin paylaşımında avantajsız konuma düşen kişilerin oluşturduğu kesimdir.

Bu mahalle, çoğunluğu benzer sosyal statüde olan, kendi içine kapalı bir yaşam gösteren, iyi komşuluk ilişkileri geliştirebilen, belediyeden daha iyi hizmet bekleyen ve Çekmeköy'ün gelişiminden umutlu olan bir kesimi temsil etmektedir. Burası, kendi içinde sosyal ilişkiler açısından iyi bir komşuluk birimi iken, siteler tarafından parçalanmış mekanda, kentsel ve sosyal donatıların eksikliğini çekmektedirler. Çekmeköy'de sitelerin parçalandığı mekan, donatılar için bir sistem oluşturmada büyük bir engel oluşturmaktadır.

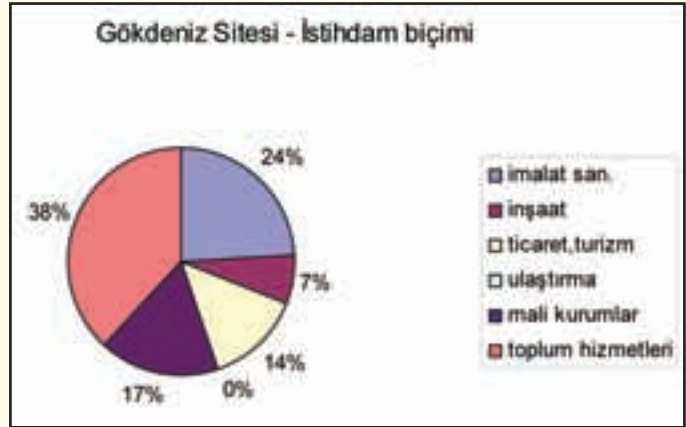
Gökdeniz Sitesi Alan Araştırmasından Elde Edilen Sonuçlar

Gökdeniz Sitesinde, %11.4 örneklem ile 14 hanede anket yapılmıştır. Gökdeniz sitesinde yaşayanların çoğunluğunu (%40) 25-44 yaş arası genç nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Eğitim durumlarına bakıldığında, Gökdeniz Sitesi sakinlerinin görece yüksek eğitilmiş oldukları söylenebilir. Yaşayanların %44'ü üniversite mezunudur. Yüksek okul ve üzeri eğitim alanların toplam oranı ise %60'tır. (Grafik 5).

Çalışanlar ise büyük oranda beyaz yakalılarından oluşmaktadır. %38 ile toplum hizmetlerinde

Grafik 5. Gökdeniz Sitesi-Öğrenim Durumu

Grafik 6. Gökdeniz Sitesi Çalışan Nüfusun İstihdam Biçimi

çalışanların oranı en yüksekken, bunu imalat sanayinde çalışanlar %24 ile ve %17 ile mali kurumlar, sigorta ve yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar takip etmektedir. İmalat sanayinde çalışanlar da mavi yakalılarından değil, daha çok mühendislerden oluşmaktadır. (Grafik 6).

Gökdeniz Sitesinde yaşayanların %72'si buraya kentin merkezi alanlarından (Acıbadem, Bakırköy, Koşuyolu, Levent) gelmiştir. Bu durum, kapalı sitelere taşınanların büyük oranda kent merkezini terk eden üst ve orta sınıflar olduğunu göstermektedir.

Sitede yaşayanların refah durumuna ilişkin göstergelere bakıldığında, site sakinlerinin yarısının oturduğu konuta sahip olduğu görülmektedir. Yine yarısının başka bir evi vardır. Sitedeki hanelerin

%29'unun ikinci konutu vardır. Tamamı ise en az bir otomobile sahiptir. İki otomobile sahip olanların oranı %64; 3 otomobile sahip olanların oranı %7'dir. Bu göstergelere bakıldığında, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların refah düzeyinin görece yüksek olduğu görülmektedir. Siteden taşınmayı düşünenler %29 oranındadır. Siteye taşınmada en büyük etkenler güvenliğin ve bakımlı çevrenin olmasıdır. Bunu saygınlık ve komşuluk ilişkileri takip etmektedir. Bu oranlar, kent içinde bulunması güç olan özel güvenlikle korunan mülk ve bakımlı çevrenin, site yaşamını ayrıcalıklı kılan etkenler olduğunu göstermektedir.

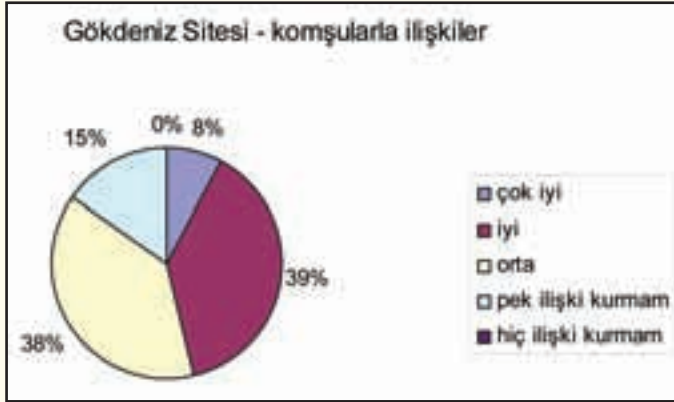
Bu profile bakıldığında, Gökdeniz Sitesinde yaşayanların, literatürde kapalı sitelerde yaşamayı tercih ettiği belirtilen yüksek ücretli beyaz yakalı çalışanlardan oluşan, genç nüfus tanımına genel nitelikler açısından uyduğu görülmektedir.

Burada daha çok ev ve aile odaklı bir yaşam görülmektedir.

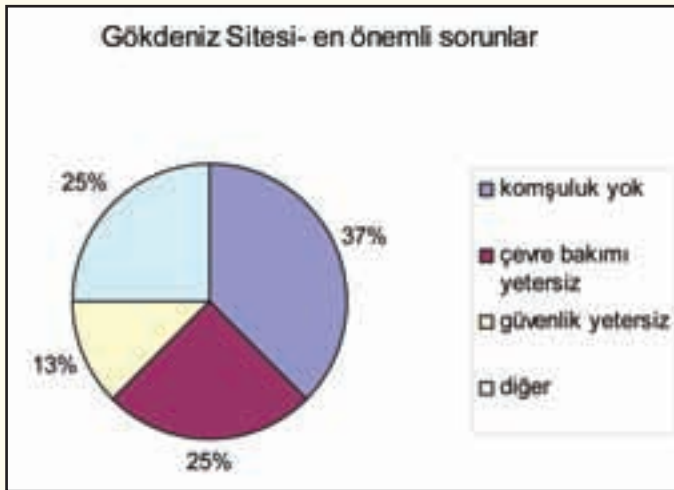
Burada, kentin olumsuzluklarına karşı bir ayrıcalık dünyası yaratma eğilimi görülmektedir. Ancak bu ayrıcalıklı dünya aile odaklıdır. Gökdeniz Sitesinde sakinleri boş zamanlarını evde ya da site içinde geçirmektedirler (toplam %72). Taksim, Kadıköy, Bakırköy gibi kentin merkezi alanlarında ve Akmerkez, Nautilus, Capitol gibi alışveriş merkezlerinde geçirenlerin oranı birbirine eşittir: %22. Bu sonuçlara göre Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, kentin geri kalanıyla ilişki kurmayı tercih etmemekte ve site içinde bir yaşam geliştirmektedirler. En yakın arkadaşlar ise %60 oranında İstanbul içindeki başka bir mahallede oturmaktadır, site içinde yakın arkadaşları olanların oranı ise %27'de kalmaktadır. Bu sonuçlar, site içinde çok yakın arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilemediğini göstermektedir. En yakın arkadaşları Çekmeköy'de başka bir sitede yaşayanların oranı ise %13'tür. En yakın arkadaşı site dışındaki mahallelerde yaşayan ise yoktur. Gökdeniz Sitesinde yaşayanlar, site dışında, Çekmeköy ile ilişki geliştirme konusunda isteksizdirler, site çevresinde yaşayanlar ancak hizmet karşılığı ilişki kurmaktadır, bunlar da ev temizliği, çocuk bakımı, çevre bakımı, güvenlik amacıyla kayıtdışı istihdam edilen kişilerdir.

Gökdeniz Sitesinde komşularla ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtenler yalnızca %8 oranındadır. Komşularıyla iyi ilişkiler içinde olduklarını belirtenlerin oranı ise %39'dur. Komşularıyla ilişkilerinin orta düzeyde olduğunu belirtenler %38, pek ilişki kurmadıklarını belirtenler ise %15 oranındadır (Grafik 7). Buna göre sitede yaşayanların yarıdan fazlası, komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmemişlerdir. Site içindeki aktivitelerle katıldıklarını belirtenlerin oranı %62'dir. Site yönetimine katılanların oranı ise yalnızca %14'tür. Bu oranlar, Gökdeniz Sitesi içinde ilişkilerin çok gelişkin olmadığını göstermektedir. Burada yaşayanlar, aktif katılım konusunda gönülsüz bir profil sergilemektedirler.

Gökdeniz sitesindeki yaşam hakkında en önemli sorun olarak görülen şey, komşuluk ilişkilerinin olmamasıdır (Grafik 8). Bunu çevre bakımının yetersizliği izlemektedir. Bu yanıtlar da site yaşamının komşuluk ilişkisi geliştirmeye yetmediğini göstermektedir.

Grafik 7. Gökdeniz Sitesi Komşularla İlişkiler

Grafik 8. Gökdeniz Sitesi En Önemli Sorunlar

Site yaşamı yalnızca, kentin olumsuzluklarından, bakımsız çevreden, trafik gürültüsünden, yeşil alan eksikliğinden, otopark yeri bulma kabusundan bir kaçış alanıdır. Burada yaşayanlar, kendilerine bu türlü ayrıcalıkları olan bir dünya yaratmak istemektedirler. Ancak bu türlü bir yaşam, gelir açısından belli avantajlara sahip olan kesimin bir araya gelerek kapandıkları duvarlar ardında, diğerlerini ister istemez dışladıkları bir dünya yaratmaktadır.

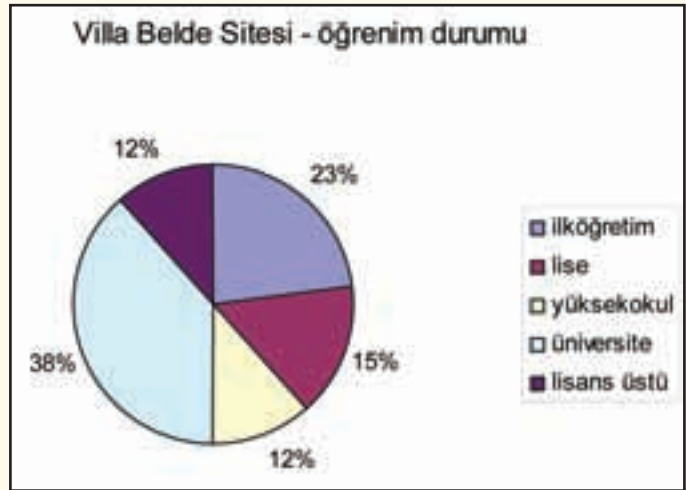
Villa Belde Sitesi Alan Araştırmasından Elde Edilen Sonuçlar

Villa Belde Sitesinde %6,2 örneklem ile 9 hanede 28 kişiye ulaşılmıştır. Villa Belde Sitesinde yaşayanların profiline bakıldığında, nüfusun ağırlıklı yaş ortalaması, 45-64 yaş grubundadır (%36). Eğitim durumuna bakıldığında, Villa Belde Sitesinde yaşayanların çoğunun yüksek öğrenim aldığı görülmektedir: yüksek okul, üniversite ve lisansüstü eğitim alanların toplam oranı %62'dir (Grafik 9).

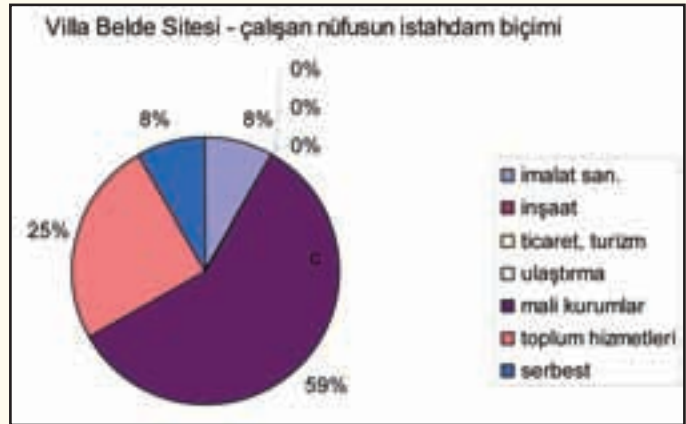
Sitede çalışanlar büyük oranda beyaz yakalıdır: nüfusun %59'u mali kurumlar, %25'i toplum hizmetlerinde istihdam edilmektedir. Sitede emeklilerin oranı %18'dir (Grafik 10). 65 ve üzeri yaş grubunun çok düşük olduğu göz önünde bulundurulursa, erken emekli olanların oranının oldukça yüksek olduğu ortaya çıkar.

Refah durumuna ilişkin göstergeler, Villa Belde Sitesinin de Gökdeniz Sitesi gibi, bir üst-orta sınıf sitesi olduğudur. Refah koşulları Villa Belde Sitesinde daha yüksektir. Burada yaşayanların %89'u mülk sahibidir, ikinci konutu olanların oranı %44'tür. Bu sitede yaşayan hanelerin tümünün en az bir otomobili vardır. 2 otomobili olan hanelerin oranı %33; 3 otomobili olanlar ise %22'dir. Buradan taşınmak isteği sorulduğundaysa, 3 kişi taşınmak istediğini belirtmiştir. Taşınma nedeni olarak eğitim düzeyinin yetersiz olduğunu belirten bir kişi başka bir siteye, diğer iki kişi ise merkez ihtiyacı nedeniyle kent içinde başka bir semte taşınmak istediğini belirtmiştir.

Siteye taşınma etkenlerinde ise bakımlı çevre ve güvenliğin sağlanmış olması yine öne çıkan faktörlerdir. Ancak bu site içinde komşuluğun belirleyiciliği daha ön plandadır. Saygınlık ise daha nört konum alınan bir artı değer olarak görülmektedir. Bu genel verilere göre, Villa Belde Sitesinde yaşa-

Grafik 9. Villa Belde Sitesi-Öğrenim Durumu

Grafik 10. Villa Belde Sitesi-Nüfusun İstihdam Biçimi

yanlar literatürde “kapalı sitelerde yaşamayı tercih eden kesim” tanımına uymaktadır: beyaz yakalı, orta- üst ve üst sınıf mensubu, yüksek eğitilmiş, aile odaklı yaşayan kişiler.

Villa Belde Sitesinde yaşayanların %19'u boş zamanlarını evde, %25'i site içinde geçirmektedir. %31 oranında (Kapitol, Akmerkez, Nautilus gibi) alışveriş merkezlerinde yanıt verilmiştir. Kent merkezi (Kadıköy, Taksim, Bakırköy, vb) yanıtını verenler ise %19 oranındadır. Burada daha dışa dönük bir yaşama dair izler görülmektedir. Nüfusun %50'si boş zamanlarını site dışında geçirdiklerini belirtmiştir.

Villa Belde Sitesinde yaşayanların en yakın arkadaşlarının nerede yaşadığı sorgulandığında ise %39 oranında aynı sitede, %38 oranında İstanbul'da başka semtte yanıt alınmıştır. %15

oranında Çekmeköy’de başka sitede, %8 oranında ise İstanbul’da başka bir sitede yanıtı vermiştir. Burada yaşayanların %62’sinin en yakın arkadaşları kendileri gibi sitede yaşayan kesimendir. Çekmeköy’de yakın arkadaşı olan ise yoktur. Bu da Gökdeniz Sitesinde olduğu gibi, bu sitede yaşayanların da site duvarları dışında kalan kesimle iş ilişkisi dışında ilişki kurmadıklarını göstermektedir. Ayrıca, açık uçlu sorulara verilen yanıtlarda, site dışındaki kesim, bakımsızlığı ile anılmaktadır.

Komşuluk ilişkilerini olumsuz nitelendiren bulunmamaktadır. Komşularıyla ilişkilerini çok iyi olarak nitelendirenlerin oranı %11, iyi olarak nitelendirenlerin oranı %67, orta olarak nitelendirenlerin oranı ise %22’dir (Grafik 11). Site içi etkinliklere katılım oranı da oldukça yüksektir: %89. Buradan Villa Belde Sitesi içinde kendi ken-

dine yeterli olduğu düşünülen bir sosyal ortamın kurulabildiği mesajı çıkmaktadır. Ancak yönetime katılım oranı daha düşük kalmaktadır: %67. Bu oranlar Gökdeniz Sitesine göre yüksektir.

Villa Belde Sitesinde yaşayanların %56’sı site yaşamına ilişkin bir sorun tanımlamamışlardır. %22’si en önemli sorun olarak komşuluğun olmadığını, %22’si ise diğer yanıtını vermişlerdir (Grafik 12). Diğer olarak belirtilen sorunlar ise, çevreden fazla izole olması, çevre evler ve muhitin bakımsız olması, belediye hizmetlerinin azlığı olarak tanımlanmıştır.

Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, burada da kişilerin kent yaşamının olumsuzluklarına karşı kendilerine ayrıcalıklı, rahat bir dünya kurma eğiliminde oldukları görülmektedir. Gökdeniz Sitesi ile karşılaştırıldığında, bunun daha fazla başarılı olduğu izlenimi vermektedir. Bunda, sitenin daha eski ve ev sahibi oranının daha yüksek olması, sitenin kuruluşunun 1985’e gitmesi, emekli oranının daha yüksek oluşu önemli etkenler olarak değerlendirilebilir.

Hamidiye Mahallesi ve siteler arasındaki etkileşime bakıldığında, bu ilişkinin kayıt dışı istihdam düzeyinde kaldığı görülmektedir. Türkiye’de yaygın olan eve temizlikçi almak, çocuk bakıcısı istihdam etmek, siteler için de geçerlidir ve sitelerde yaşayan kesimin ekonomik kapasitesi, bu hizmetler için bir talep de yaratmaktadır. Bunun dışında siteler ve çevrede yaşayanlar arasında yüksek oranda bir ilişki olduğuna ilişkin veri elde edilmemiştir. Bu durum, mekansal olarak ayrırcı etki yapan sitelerin, sosyal olarak da ayrırcı rol oynadığını göstermektedir.

Bu alan çalışmasından elde edilen bir diğer ipucu da sitelerden taşınmayı düşünenlerin bir kısmının kentin merkezine uzak olmak dolayısıyla yaşadıkları yoksunluğa dikkat çekmeleridir. Bu durum, kent içindeki konut alanlarının planlanması ve tasarlanmasında üst ölçekli politikalarla koordinasyon içinde eşitlikçi bir yapı sergilemesi halinde, sitelere olan talepte azalma olabileceğine ilişkin bir ipucu vermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu alan çalışmasından anlaşılabacağı üzere “site içinde yaşayanlar” ile “dışında fakat yakınında yaşayanlar” arasında sosyal ve demografik

Grafik 11. Villa Belde Sitesi Komşularla İlişkiler

Grafik 12. Villa Belde Sitesi En Önemli Sorunlar

özellikler açısından ortaklık bulunmadığı gibi, bunlar kendi içlerinde benzerlik taşımaktadırlar. Dolayısıyla, iki farklı homojen grup birbirine çok yakın ama ayrılmış olarak yaşamaktadırlar. Anket sonuçlarına bakıldığında ayrışmanın temel dinamikleri, eğitim ve gelir düzeyine bağlı farklarla ortaya çıkmaktadır. Çekmeköy, sosyal ve mekansal ayrışmanın görüldüğü bir alanı örneklemektedir. Yukarıda ana hatları ile tariflenen site sakinleri ve mahalle sakinlerinin sosyal ve ekonomik konum açısından birbirinden oldukça farklı olanaklar içinde bulundukları görülmektedir. Sitede yaşayanlar avantajlı kesime işaret ederken, site çevresinde yaşayanların büyük oranda dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. Bu durum konut alanları içindeki sosyal ayrışmayı göz önüne sermektedir.

Çekmeköy örneğinde çarpıcı olan nokta, sitelerin dışında komşuluk ilişkilerinin yüksek düzeyde devam etmesine rağmen sitelerde bu ortamın bulunmamasıdır. Oysa ki Blakely ve Snyder'ın (1999) da ifade ettiği gibi bu siteler barındırdıkları ortak alanları ile bunun için daha uygun bir ortam sunar gibi görünmektedirler. Bu çelişki, sitelerin gerçek mahalleler ya da komşuluk birimleri olmadıkları gerçeğine de işaret etmektedirler. Bu siteler ekonomik gelir düzeyi temelinde seçmeci yapılarıdır ve karmaşıklaşan kent yaşamına karşı sundukları bir takım avantajlar dışında topluluk yaşamına dair bir anlam edinmedikleri görülmektedir.

Bu sonuçların yanısıra sitelerde ev sahibi olan herkes, evlerini iyi bir yatırım olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu da literatürde kapalı sitelere yönlendirdiği ileri sürülen nedenlerden mülk değerlerini koruma kaygısının kapalı sitelerde karşılandığı tesbiti ile örtüşmektedir. İstanbul'da da kapalı site içinde mülk sahibi olmak kesinlikle iyi bir yatırım olarak değerlendirilmektedir.

İstanbul'da kapalı siteleri gündeme getiren özelliklerden birisi de kentin yıpranmış konut stoğuna karşın bir deprem tehdidi altında bulunmasıdır. Deprem tehdidi, yeni yapılanmış az katlı konutlara talebi artıran bir etken olmuştur ve bedelini ödeyebilenler, kapalı sitelere taşınmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla kent içindeki mevcut yapı stoğunun dayanıklılığının arttırılması, kapalı sitelere olan talebi yönlendirmede önem taşımaktadır. Mevcut konut stoğunu, toplumsal

çeşitlilik içinde kullanabilmek, İstanbul'un hem mekansal gelişiminde yayılmanın önlenmesi hem de toplumsal ortam ve kamusal alanlarda canlılığın sağlanması için son derece önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kapalı siteler, sosyal ayrışmaya ve mekansal parçalanmaya neden olurken, bunu basitçe piyasa sunumları ve tercihler ekseninde ele almak yerine değerlendirme ölçeğinin yükseltilmesi, çerçevenin genişletilmesi gerekmektedir. Bu durum, eşitlikçi politikaların, yeniden dağıtım mekanizmalarının zayıflaması, refah devletinin çözülmesi ile tetiklenmektedir. Kapalı sitelerin görünür hale getirdiği sosyal ve mekansal ayrışma, tek başına kent planlama ya da kentsel tasarım disiplinleri tarafından çözüme kavuşturulabilecek olgular değildir. Bu sorun ancak refah devletinin uygulamalarının yeniden gözden geçirilmesi ve yerel düzeyde de eşitlikçi politikaların güdülmesi ile çözüme kavuşturulabilir. Ancak kent planlama ve kentsel tasarım disiplinleri, ellerinde bulundukları araçları eşitlikçi hedefler içerisinde, sosyal ve mekansal dağıtım dengeli kılabilirdikleri zaman, sürece olumlu müdahalelerde bulunmuş olurlar. Bunlar da en genel hatları ile kentsel yayılmanın denetlenmesi, sosyal ve kültürel donatı alanları ve kentsel altyapının dengeli ve eşit dağılımının sağlanması, rant yaratacak etkilerin kamu ayağının doğru düzenlenmesi olarak ele alınabilir.

Kaynaklar

Andersen, H. S. (2004), Urban Sores. On the Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods, Danish Building and Social Research

Atkinson R., Flint J. (2004), "Fortress UK? Gated Communities, The Spatial Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation",

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/cnr17pap.doc>, 30,09,2004

Bali, R. N. (1999), "Çılgın Kalabalıktan Uzak...", Birikim, 123, Temmuz 1999, ss. 35-46

Bali, R. N. (2002), Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a -Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar-, İletişim Yayınları, İstanbul

Baudrillard, J. (2004), Tüketim Toplumu, çev. H. Deliçaylı, F. Keskin, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Bilsel, C. (2004), "Yeni Dünya Düzeninde Çözülen Kentler Karşısında 'Kamusal Alan' Odaklı Kentsel Tasarım", Uluslararası 15. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mayıs 2004, MSGSU, İstanbul

Blakely, E. J.; Synder, M. G. (2003), "Bölündükçe Yıkılıyor: Birleşik Devletlerde Kapalı ve Duvarlı Yerleşmeler", Arredamento Mimarlık, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 62-67

Blakely, E. J.; Synder, M. G. (1999), *Fortress America: Gated Communities in the United States*, Brookings Institution Press, Washington D.C.

Blandy, S., Lister, D. (2003), *Gated Communities: (Ne)gating Communities?*, paper presented at 'Gated Communities: Building Social Division or Safer Communities' conference on 18-19 September 2003, Glasgow, <http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/blandy.doc>, 20.09.2004

Caldeira, T. P. (1999), "Duvarlar İnşa Etmek: Sao Paulo'da Yeni Mekansal Ayrışma Yapısı, Birikim, 123, Temmuz 1999, ss. 87-96

Çınar, C., Çizmeçi F., Köksal A. (2006), "The New Address of Social Polarization in Istanbul: Gated Communities", paper presented at 42nd ISoCaRP Congress, Cities Between Integration and Disintegration, 14-18 September 2006, YTU, İstanbul

Davis, M. (1992), *City of Quartz*, Vintage Books, New York

Duany ve Plater-Zyberk (2003), "The Neighborhood, The district and the Corridor", *The City Reader* içinde, Richard T. LeGates, Frederick Stout (ed.s), 3rd ed., Routledge, New York

Esping-Andersen, G. (2006), "Altınçağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İkilemleri", *Sosyal Politika Yazıları* içinde, der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 55-100

Giglia, Andrea (2003), "Gated Communities" in Mexico City,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/giglia.doc>, 20.09.2004

Giroir, Guillaume (2004), *Gated Communities, clubs in a club system. The case of Beijing (China)*,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/giroir.doc>, 20.09.2004

Grant, Jill (2004), *Planning responses to gated communities in Canada*,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/grant.doc>, 20.09.2004

Groves, R., Middleton, A., Murie, A., Broughton, K. (2003), *Neighbourhoods that work: A study of the Bournville estate*,

<http://www.jrf.org.uk/knowledge/findings/housing/733.asp>, 26.06.2006

Gülümser, A. A. (2005), *Kentleşmede Yeni Bir Eğilim: İstanbul'daki Korumalı Yerleşmeler*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İTÜ, İstanbul.

Hacısalıhoğlu, Y. (2000), *Küreselleşme, Mekansal Etkileri ve İstanbul*, Akademik Düzey Yayınları, İstanbul

Hamnett, C. (1998), "Social Polarisation, Economic Restructuring and Welfare State", *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 15-27

Işık, O., Pınarcıoğlu, M. (2003), *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği, İletişim, İstanbul*

Johns, M. (2004), "The Retro City", *New York Times*, Jan., 4, 2004, internet baskısı: www.nytimes.com/2004/01/04/nyregion/thecity/04retr.html

Jurgen, F. (1998), "Social Inequality, Segregation and Urban Conflict: the case of Hamburg", *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 168-190

Karaman, A. (2003), "Gelişen Konut Alanları ve Modeller", P. Özden, vd. (ed.) *Konut Kurultayı*, ŞPO Yayını, İstanbul, ss. 381-385

Keleş, R. (2003), "Konut Hakkı İnsan Hakkı mıdır?", *Mimar.ist*, yıl. 3, sayı. 7, ss. 97-101, İstanbul

Kelbaugh, D. (2004) "The New Urbanism", *Readings in Planning Theory* (second edition) içinde, ed.s. S.S.Fainstein ve S. Campbell, Blackwell Publishing, ss: 354-361.

Kesteloot, C. (1998), "The Geography of Deprivation in Brussels and Local Development Strategies", *Urban Segregation and Welfare State* içinde, ed.s. Sako Musterd ve Wim Ostendorf, Routledge, London, ss. 126-147

Keyder, Çağlar (2000) *İstanbul Küresel ve Yerel Arasında*, Metis yayınevi, İstanbul

Knox ve Pinch (2000), *Urban Social Geography*, Routledge, 4th ed., New York

Kurtuluş, H. (2002), “İstanbul’da “Ayrıcalıklı” Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri erçevesinden Bir Bakış”, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama içinde, ŞPO Yayını, Ankara, s. 215-229

Kurtuluş, H. (2003), “Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, Doğu-Batı: Kimlikler

Kurtuluş, H. (2005), “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler Beykoz Konakları Örneği”, İstanbulda Kentsel Ayrışma içinde, Ed. (H. Kurtuluş), Bağlam Yayınları, İstanbul

Lefebvre, H. (1998), Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul

Le Goix, R. (2003), “Gated Communities Sprawl in Southern California and Social Segregation”,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/goix.doc>

Low S. (2004), Behind The Gates, Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America, Routledge, NY

Manzi, T., Bowers, B. S. (2003), “Gated Communities and Mixed Tenure Estates: Social Segregation or Social Cohesion?”, paper to be presented to Gated Communities: Building Social Division or Safer Communities?, Univ. Of Glasgow, 18-19 Sept. 2003,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/manzi.pdf>

Maxwell, D. K. (2004), “Gated Communities: Selling the Good Life”,

<http://www.cip-icu.ca/English/conference/proceedings/maxwell.pdf>

Miao, P. (2003), “Deserted Streets in a Jammed Town: The Gated Community in Chinese Cities and Its Solution”, Journal of Urban Design, Vol. 8, no.1, Feb. 2003, s. 45-66

Middleton A., Murie, A., Groves, R. (2005), Social Capital and Neighbourhoods that Work”, Urban Studies, Vol 42, No. 10, September 2005, ss. 1711-1738

Öncü, A. (1999), “‘İdealinizdeki Ev’ Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul’a Ulaştı”, Birikim, 123, temuz 1999, ss. 26-46

Özkan, E., Kozaman, S. (2006), “Gated Communities as Efficient Force in the Fragmentation Process of Istanbul”, paper presented at 42nd ISoCaRP Congress, Cities Between Integration and Disintegration, 14-18 September 2006, YTU, İstanbul

Williams, J. (2005), “Designing Neighbourhoods for Social Interaction: The Case of Cohousing”, Journal of Urban Design, Vol. 10, No. 2, June 2005, ss. 195-227

Wu, Fulong (2003), Rediscovering the ‘gate’ under market transition: from work-unit compound to commodity housing enclaves,

<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/gated/wu.doc>, 30,09,2004

“Halk Kentsel Dönüşümü Tartışıyor”

TMMOB Şehir Plancıları Odası

Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 18 Kasım 2006

1. Oturum

Son dönemde gündemde yer tutan Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı’nı değerlendirmek ve hızla artan kentsel dönüşüm projelerini sosyal, ekonomik ve mekansal boyutlarıyla ele almak üzere 18 Kasım 2006 tarihinde Ankara’da Kentsel Dönüşüm Sempozyumunu gerçekleştirdik. Sempozyumda sunulan bildirilerin büyük bir kısmı Planlama dergimizin Kentsel Dönüşüm dosyalı 2006/2 sayısında yer aldı. Sözkonusu sayıda sempozyumun ilk oturumunda yer alan Ankara ve İstanbul’da farklı kentsel dönüşüm proje alanlarında yaşayan mahalle temsilcilerinin konuşmalarına yer verememiştik. Ankara Dikmen Vadisi Barınma Hakkı Bürosundan Tarık Çalışkan, İstanbul Mahalle Dernekleri Platformundan Erdoğan Yıldız ve Muammer Şimşek, Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Derneğinden Mehmet Asım Hallaç ve Şükrü Pünlük’ün konuşmacı olarak bulundukları oturumda yapılan sunuşları ve sempozyum katılımcılarının değerlendirmelerini “Halk Kentsel Dönüşümü Tartışıyor” başlığıyla yayımlıyoruz.

Tarık Çalışkan (Ankara Dikmen Vadisi Barınma Hakkı Bürosu)

Dostlar,

Öncelikle Dikmen Vadisi Halkı olarak, bu sempozyumda bize de söz hakkı veren, böylelikle çılgılığımızı siz değerli katılımcılara ve kamuoyuna duyurmamızda katkı sunan Şehir Plancıları Odası Genel Merkez ve Ankara Şubesi’ne teşekkürü bir borç biliriz.

Şehir Plancısı dostlarımız, yalnızca bu gün bu sempozyumda değil; Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Çevre Mühendisleri Odası Ankara Şubesi ile birlikte, öteden beri mücadelemizin bir çok evresinde de her zaman yanımızda oldular, bize katkı sundular.

Dostlar,

Dikmen Vadisi Halkı için “Kentsel Dönüşüm”, ne yazık ki son derece olumsuz anlamlar içeren, aynı zamanda biz yöre halkının yaşamının merkezine oturmuş bildik bir kavramdır. Dikmen Vadisi Halkı için “Kentsel Dönüşüm”, insanca bir yaşam, güvenli bir gelecek özlemimizin ve öncelikle “barınma hakkımız”ın yok sayılması demektir. Dikmen Vadisi Halkı için “Kentsel Dönüşüm”, yaşamlarımızın bir karabasana dönüşmesi, evlerimizdeki ve mahallemizdeki huzurun bozulması, gözlerimizdeki ışığın, çocuklarımızın gülüşlerinin çalınması demektir.

Ancak sanmayın ki “Kentsel Dönüşüm”e bu anlamı bizler öylesine verdik. Dikmen Vadisi Halkı için “Kentsel Dönüşüm” son derece tatsız, ürkütücü, düşman bir olgudur. Çünkü

PLANLAMA
2006/4

Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Belediye Başkanı İ. Melih Gökçek ile yandaşları için “Kentsel Dönüşüm”; doğrudan “rant” demek, birilerinin cebini kasasını doldurması demek, bir avuç varlıklı kesim için biz yoksulların yok sayıldığı bir dünya kurmak demektir. Diyebiliriz ki bizler, “Kentsel Dönüşüm” adı altında ne gördüysek, ne yaşadysak, yalnızca onu konuşuyoruz.

Dikmen Vadisi, Ankara’nın Çankaya İlçesi’nde Dikmen semtinde yer almaktadır. Bir ucu Kızılay ve Bakanlıklar semtine doğru kentin merkezine, neredeyse aşağıda Meclisin bahçesine kadar uzanırken; diğer ucu yukarıda çoğunlukla Ankara’nın varlıklı kesimlerinin yaşadığı Or-An ve Yıldız semtleriyle buluşmaktadır. Bu açıdan son derece merkezi bir bölgedir. Aynı zamanda bu doğal vadi, Ankara’nın belli başlı yeşil alanlarından biridir.

Geçmişte bu vadi, bu gün için Ankara şehri tarafından çoktan yutulmuş olan eski Dikmen Köyü’nün toprakları idi ve köylüler için hayvanların otlatıldığı bir mezra işlevi görmekteydi. Aynı zamanda vadi, Dikmen Köyü Çeşmesi’nden doğan bir akar suya yataklık yapmaktaydı.

Bizler, milyonlarca insan gibi, ekonomik ve sosyal nedenlerle, insanca yaşayabilmek ve ekmeğimizi kazanabilmek için ülkenin dört bir yanından Ankara’ya gelerek, 1970’li yılından başlayarak Dikmen Vadisi’ne yerleştik. Nice zorluklara katlanarak, alınterimiz ve emeğimiz ile bir avuç toprak üzerinde bir göz kondularımızı yaptık.

Her gecekondu bölgesinde olduğu gibi, önceleri kimseler sormadı halimizi hatırlamızı. 1980 öncesi siyasi çalkantıların yaşandığı dönemde, çoğunlukla yalnızca bir “asayiş sorunu” olarak görüldük; vadiye ilk yerleşimin başladığı yıllarda onlar yıktı biz yaptık. Bu yıllarda kent yaşamının temel gereksinimlerini hep kendi olanaklarımızla temin etmeye çabaladık. Yollarımızı kendimiz açtık, su şebekelerini kendimiz döşedik, elektrik kablolarını kendimiz çektik.

Geçen süreçte mahallelerimiz büyüdü; sokaklarımız, caddelerimiz oluştu; artık dikkate alınması gereken bir kalabalığa ulaşıncı; her seçim dönemi takım elbiseli beyler lüks arabaları ile gelip nutuklar çekmeye, vaatlerde bulunmaya, gelip oyumuzu almaya başladı. Bu süreçte mahallelerimiz isim alıp, evlerimize kapı numaraları verildi; suyumuz elektriğimiz bağlandı, sınırlıda olsa alt yapı hizmetleri bize de sunulmaya başlandı.

Yıllar geçti, diktiğimiz fidanlar büyüdü ağaç oldu, bu evlerde doğan çocuklarımız büyüdü meslek, aile sahibi oldu. Başkent Ankara’nın gelişmesine tanık olduk; inşaatlarında işçi, lokantalarında garson, mağazalarında tezgahlar olarak çalışıp, biz de onun gelişmesine katkı sunduk.

Gün geçtikçe gelişen Ankara, düne kadar bir otomobilin bile girmekte zorlandığı vademizi de içine aldı; düne kadar adı yeri bile bilinmeyen vademiz, 90 lı yıllar sonrası neredeyse kentin merkezinde kaldı. Dolayısıyla, bulunduğumuz bölgenin, rant değeri son derece büyüdü.

Türkiye’de ilk kentsel dönüşüm projesi, belki de bu nedenle Dikmen Vadisi’nde, 90 lı yıllarda başlatıldı. Dönemin yerel iktidarı tarafından, toplam 5 etap olarak düşünülen bu projenin 1. ve 2. etapları, bu yıllarda vadinin çehresini değiştirmeye başladı. Bu yıllarda tamamlanan ilk iki etap, yıllardır vadiye yaşayanların haklarını kısmen de olsa gözetken, rant amacı kadar insan faktörüne de yer veren bir nitelik taşımaktadır.

Ancak her birimizin gözlemlediği siyasal, sosyal ve iktisadi gelişmeler; eğitimden sağlığa, sosyal güvenlikle ulaşımaya değin bir çok kamusal alanda yaşanan liberal dönüşümler, insani değer ve kazanımlar yerine mutlak kar amacını öne alan yaklaşımlar; zamanla bu projede de kendini göstermeye başladı. Nitekim

2006 yılına geldiğimizde, Ankara Büyükşehir Belediyesi 17 Şubat 2006 tarihli Belediye Meclisi toplantısında, önceki meclis kararlarını ve bu yöre halkına sağlanan hakları yok sayarak, “Dikmen Vadisi 3, 4 ve 5. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi Esasları”nı yeniden belirledi.

Biz Dikmen Vadisi halkının görüşü alınmadan, bize bilgi dahi verilmeden alınan bu tek yanlı Belediye Meclisi kararı ile, gerek tapulu veya tapu tahsis belgeli, gerekse hiçbir belgesi olmayan biz konut ve toprak sahibi binlerce vatandaşın Anayasal güvenceye sahip “barınma hakkı” başta olmak üzere en temel hakları yok sayıldı, gelecekleri karartıldı.

Büyükşehir Belediyesi, bu proje ve yeni belirlediği koşullar ile bize ne önermektedir ?

Öncelikle Belediye, yürürlükte bulunan ilgili mevzuatta da yer alan “uzlaşma” yolunu, projenin yaşama geçirilmesinde temel usul olarak belirlemiştir. Kentsel dönüşüm projelerinde “uzlaşma”, sıkça başvurulmuş; ancak özünde, kamu gücü kullanılarak kimi tek yanlı koşulların halka dayatılması anlamına gelen, gerçekte kamu yararına aykırı siyasi veya mali niyetleri gizlemeye dönük kurnazca bir aldatmacadır. Nitekim Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin bu usul kapsamında önümüze koyduğu sözleşme koşulları ve sonrası yaşananlar, bu gerçeği açıkça göstermiştir.

Belediye bizlere;

-Belgeli (yani tapulu veya tapu tahsis belgeli) konut sahiplerinden, proje sonrası yörede bir konuta sahip olabilmeleri için; en az 400 metrekare toprak, 30 milyar TL para talep etmektedir. Eğer 400 metrekare toprağınız yoksa, eksik kısım için metrekare başına 450 YTL ayrıca para talep etmektedir.

-Belgesiz konut sahiplerine ise, onları uygun koşullarda “yerinde ıslah” etmek yerine, 16 milyar TL karşılığı “Doğu kent”te arsa önermekte, ancak bu arsa üzerine belediyenin belirlediği projeye uygun dubleks villa yapmalarını şart koşturmaktadır! Yani çoğunluğu teşkil eden belgesiz arkadaşlarımıza önerilen sürgündür!

-Bu koşulları kabul ederek sözleşmeler imza atan yöre sakinleri, 7 gün içinde evlerini yıkıp, vadiyi terk etmek zorundadır. Ancak belediye, belgeli konut sahiplerine vereceği konutların niteliği, yeri ve teslim süresi konusunda hiçbir yazılı, açık ve kesin taahhütte bulunmamaktadır. Aynı şekilde belgesiz konut sahiplerine verilecek arsaların da yeri ve teslim zamanı meçhuldür.

-Öte yandan belediye enkaz bedeli olarak son derece düşük rakamlar önermekte, çoğu mahallelinin binbir emekle yetiştirdiği meyve ağaçları ve bahçeler için ise hiçbir bedel vermemektedir. Bu konuda yapılan tespitler, tek yanlı ve adaletsiz biçimde yapılmaktadır.

-Belediye, vatandaşın konutsuz kalacağı süreçte yalnızca belgeli konut sahiplerine aylık 250 YTL gibi gülünç bir kira yardımı önermektedir!

-Eğer bunları kabul etmezsek isek, “evlerinizi yıkar, sizi sokağa atarız; başınızın çaresine bakarsınız” demektedir!

Dostlar,

Yöremizde son derece yoksul insanlar yaşamaktadır. Çoğu aile, yoksulluk hatta açık sınırı altında yaşam mücadelesi vermektedir. Düzenli bir işe ve gelire sahip olan yok denecek kadar azdır. Çoğu komşumuzun sosyal güvencesi dahi bulunmamaktadır. Bu gerçeklerde dikkate alındığında, Belediye tarafından dayatılan bu koşulların ne denli haksız, adaletsiz, akıl ve vicdan dışı olduğu açıkça görülmektedir. Oysa belediye, bölgede sosyal-ekonomik duruma dair hiçbir ön araştırma

Ankara
Büyükşehir
Belediyesi
17 Şubat
2006
tarihli
Belediye
Meclisi
toplantısında,
önceki
meclis
kararlarını
ve bu yöre
halkına
sağlanan
hakları yok
sayarak,
“Dikmen
Vadisi 3, 4
ve 5. Etap
Kentsel
Dönüşüm
Projesi
Esasları”nı
yeniden
belirledi

PLANLAMA
2006/4

Belediye, bölgede sosyal-ekonomik duruma dair hiçbir ön araştırma yapmadan, mevcut duruma uygun gerçekçi ve adil koşulları hiç değerlendirmeden önümüze bu tek yanlı koşulları içeren sözleşmeleri koymuştur

yapmadan, mevcut duruma uygun gerçekçi ve adil koşulları hiç değerlendirmeden önümüze bu tek yanlı koşulları içeren sözleşmeleri koymuştur.

Oysa halkı mağdur etmeyecek daha makul ve insani ölçütlerin belirlenmesi mümkündür. Bir çok benzer projede vatandaşın; sıkıntıya sokulmadan, mağdur edilmeden çok daha avantajlı koşullarla konut sahibi yapıldığı bilinmektedir. Nitekim Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi'nin 90 yıllara ait 1 ve 2. etaplarında; taksit ödemelerinin yapılan konutların teslimi sonrası başlatılması, belgeli veya belgesiz herkes için yerinde ıslah sağlanması, daha yüksek kira yardımı yapılması gibi daha adil olanaklar yaşama geçirilmiştir.

Açıkça görülmektedir ki, Büyükşehir Belediye Başkanı İ. Melih Gökçek, biz vadi halkının ve dolayısıyla kentin ve kamunun yararına bir kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirme amacıyla değildir. Sahip olduğumuz topraklar ve konutlar üzerinden, başkalarının cebini, kasasını dolduracak, başkalarına rant sağlayacak bir projeyi yaşama geçirmek istemektedir. Biz yoksul emekçi yöre halkına, yerine getiremeyeceği son derece ağır koşullar önermekte, hiçbir kesin ve açık taahhütte bulunulmamakta; böylece bu bölgeyi dilediği gibi tasarruf etmenin, inşa edilecek konut ve işyerlerini başkalarına peşkeş çekmenin hayallerini kurmaktadır. Amaçlanan; bizim ve mahallemizin daha nitelikli bir kentsel yaşama kavuşturulması değil, başkalarına rant sağlamaktır!

Dostlar,

İşte bu tespit ve kaygılarla, haklarımıza ve geleceğimize sahip çıkmak için vadi halkı olarak bir araya geldik.

Her şey 4 Haziran 2006 günü başladı. Biz yöre halkını projeden haberdar etmek, Belediyenin ve bu projede iş alan müteahhit firmanın aklına, nedense ancak 3 ay sonra geldi ve bu tarihte vadide bir toplantı düzenlediler. Kelimenin tam anlamıyla bir şok yaşadık, söylenenlere inanamadık, her şey olup bitmişti, bize sanki padişah fermanı okunuyordu, hiçbir seçenek, söz hakkı tanınmıyordu. Derken, artık dayanamayan bir komşumuz konuşmacıları yuhalamaya başladı, sesler yükseldi, başkaları da ona katıldı ve beyler, panik içinde vadiyi terk etti.

İlk toplantılarımızı yörede bulunan Halkevi'nde yaptık. Uzun süre İlker Halkevi, bizim mücadele merkezimiz oldu. Evleri, sokakları dolaştık, bütün komşularımızı bilgilendirip, birlikte mücadele etmeye çağırdık, bildiriler dağıttık, anonslara çıktık; ardından örgütlenmemizin temelini oluşturan sokak temsilcilerini seçtik, bu temsilcilerin oluşturduğu meclisimiz ile karar mekanizmamızı kurduk.

Bu süreçte Belediyeye yaptığımız bütün yazılı ve sözlü başvurularımız, yakınma ve önerilerimiz hep yanıtsız kaldı. Bu günde bu konuda değişen bir şey yoktur. Belediyenin bir çözüm merci değil, sorunun kaynağı bir hasım taraf tutumu içinde olduğunu kısa sürede öğrendik.

15 Temmuz 2006 günü mücadelemizde ve örgütlenmemizde bir dönüm noktası oldu. O gün vadide bulunan boş bir gecekonduda "Barınma Hakkı Büromuzu" açtık. Evet, belki düne kadar hiç ağzımıza almadığımız "barınma hakkı", artık hep birlikte bilince çıkardığımız vazgeçilmez bir hak ve mücadelemizin temel başlığı olmuştur. Belediye ve müteahhit firma, vadinin yakınında Yıldız semtinde bulunan lüks bir site içerisinde, sözleşmelerin imza işlemlerinin ve projeyle ilgili sair çalışmaların yürütüldüğü bir büro açmıştı. Biz bu büroya "yıkım bürosu" adını verdik ve bu büroya karşı kendi merkezimi oluşturmak amacıyla "Barınma Hakkı Bürosu"nu açtık. Onu imece usulü el birliği ile donattık, hatta bir ara yıkıldı yeniden yaptık. Hukuken bir tüzel kişiliğe sahip olmayan "Barınma Hakkı Büromuz", bu gün bir çok resmi kurum tarafından tanınan, Ankara Valilik makamının dahi adına tebligat çıkardığı kurumsal bir merkez haline gelmiştir.

PLANLAMA
2006/4

Dostlar,

Dikmen Vadisi 4. ve 5. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında “uzlaşma”-nın ne anlama geldiğini kısa sürede anladık. İ. Melih Gökçek, rant projesini bir an önce gerçekleştirmek amacıyla, hukuk dışı yollara, akla hayale gelmeyecek kurnazlıklara başvurdu.

Bir çok komşumuz, tehditlerle korkutularak veya asılsız vaatlerle kandırılarak “Yıkım bürosu”na götürülüp; okumasına, sağlıklı bir değerlendirme yapmasına dahi imkan tanınmadan Belediye tarafından hazırlanmış matbu sözleşmeler kendilerine imzalatıldı. Bir çok komşumuz bu sözleşmeleri, korku ve endişe içinde okumadan imzalamak zorunda kalmıştır. Yöremizde bulunan muhtarlar ve kimi komşularımız, her nasılsa bu süreçte belediye ve müteahhit firma yanında, yöre halkının karşında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Yörede kimi zaman asılsız yıkım haberleri, kimi zaman barınma hakkı büromuz veya mücadele önde gelen komşularımız hakkında asılsız dedikodular çıkarıldı. Hatta bizzat İ. Melih Gökçek, 30 Temmuz 2006 günü TRT 2 televizyonu ve kimi yerel radyolara çıkıp, açıkça bizlere hakaretler yağdırdı, tehditlerde bulundu.

Belediye yetkilileri, sözleşmelere imza atma konusunda bekledikleri ilgiyi göremeyince, bu seferde yöreye sundukları alt yapı hizmetlerini durdurdu; bir anlamda fiili baskı uygulayarak bizleri vadiden kaçırmaya çabaladılar. Sularımızın günlerce akmadığı, elektriklerimizin günlerce kesildiği zamanlarımız oldu. Belediye kamyonları gizlice yollarımıza moloz döküp ulaşımımızı engelledi. Sözleşme imzalayanların evlerini yıkmaya bahanesiyle vadiye gelen yıkım ekipleri, halkın kullandığı yol ve merdivenleri, elektrik ve telefon direklerini de yıktı. Kanalizasyonlarımız patladı, tamir edilmedi, sokaklarımız pislik içinde kaldı, çocuklarımız hastalandı. Bu uygulamalar hala sürmektedir. En son kimliği meçhul ama bizce meçhul olmayan birileri, vadinin ana telefon kablosunu kesmiştir, şu an vadinin büyük çoğunluğunun telefonları çalışmamaktadır.

Ancak filmlere, romanlara konu olabilecek olaylarda yaşadık. Mücadelemizde önde gelen arkadaşlarımızın evlerine gizlice ziyaretler yapıp, mücadeleyi bırakmaları karşılığı 2-3 daire teklif edildi. Kabul edilmeyince bu seferde geceleri bu arkadaşlarımızın evlerinin önünde taciz ve korkutma amaçlı silahlar sıkılmaya başlandı. Sözleşme imzalama konusunda tereddüt yaşayan kimi komşularımızın evleri, içinde eşya olduğu halde yıkıldı, sonrada yanlışlık olmuş denildi.

Üzülerek ifade etmek isteriz ki, belediye ve müteahhit firmanın bu hukuksuz tutum ve davranışları karşısında adli ve mülki makamlardan gereken ilgi ve desteği asla göremedik. Hep şu söz bize söylendi; “İ. Melih Gökçek ile kimse başa çıkamaz!”

Ama işte biz başa çıktık; yaklaşık 3000 konutun bulunduğu Dikmen Vadisi 4. ve 5. Eapta, bu gün 1150 kadar konut sahibi sözleşmelere imza atmamış, 900 kadar imza atmış olan konut sahibi ise pişman olarak vadide kalmıştır. Vadiyi terk eden ve evi yıkılan konut sayısı ise 900 civarındır. İ. Melih Gökçek’in rant projesi fiilen durmuştur. Dikmen Vadisi teslim olmamıştır.

Bu başarıyı elde etmek için sayısız eylem ve etkinlik gerçekleştirdik. Gün geldi kent merkezinde Belediye binalarının önünde toplandık, gün geldi AKP Genel Merkezi’ne yürüdük. Bu süreç aynı zamanda, kendi kimliğimizi, haklarımızı bilince çıkardığımız; yok olmaya yüz tutmuş olan mahalle, kent ve dayanışma kültürünü de yeniden yeşerttiğimiz bir süreç oldu. Bu gün, 5 bine yakın insanı barındıran vademizde, artık komşularımızı tek tek tanıyor, herkesin sorununu derdini kendi sorunumuz derdimiz biliyor, birlikte gülüp birlikte ağlıyoruz.

PLANLAMA
2006/4

“Barınma hakkı”, her insan için temel ve vazgeçilmez bir haktır. Barınma hakkımızı gözeten, gerçek anlamda bütün bir kentin, kamunun yararına bir kentsel dönüşüm istiyoruz. Paranın, bütün insani değer ve kurumların üstünde tutulduğu bir düzeni red ediyoruz!

PLANLAMA
2006/4

Dostlar,

Kentsel Dönüşüm Sempozyumunda sizlere seslendiğimiz bu gün, aynı zamanda mücadelemizde bir başka önemli dönüm noktasıdır. Birazdan ben ve bu sempozyuma katılan komşularım, aranızdan erken ayrılıp vadiye çıkacağız ve ilk kez barikatlarımızı kuracağız. Çünkü İ. Melih Gökçek, son bir karşı hamle yaparak, mücadelede önde gelen 7 arkadaşımızın evi hakkında yıkım kararı aldı. Bu evleri boşaltmamız için verilen 15 gün süre ise bu gün doluyor!

Yaklaşık 1100 belgesiz gecekonduunun uzun yıllardan bu yana varolduğu vadide Belediye, her nasılsa yalnızca bu 7 arkadaşımızın gecekonduunun kaçak olduğunu, üstelik 20 yıl sonra bu gün tespit etmiş ve hakkında yıkım kararı almış durumdadır. Bu keyfi ve hukuk dışı yıkım kararları ile amaçları son derece açıktır; mücadelemizde önde gelen bu 7 arkadaşımızın evini yıkarak, vadide süre gelen direnişi kırmayı ve artık fiilen durma noktasına gelmiş olan rant projelerini yaşama geçirmeyi hedefliyorlar.

Bizler bu 7 evin, bir anlamda Dikmen Vadisi’nin kapısı olduğunun bilincindeyiz. Bu evleri bütün yöre sakinleri olarak kendi evimiz ilan ettik, gerekirse bedenimizi siper edip bu yıkımları durduracağız! Dikmen Vadisi’nin kapısını, rantçılara açmayacağız!

Bu amaçla, yıkım kararlarının tebliğ edildiği günden bu yana sürekli çeşitli eylem ve etkinliklerde bulunuyoruz. Her gece vademizde ateşler yanıyor, düdük ve tencere sesleri eksik olmuyor; oluşturduğumuz savunma komiteleri gece gündüz vadinin girişlerinde nöbet tutuyor.

Dostlar,

Bizler Dikmen Vadisi Halkıyız!

Haklarımızın ve kazanımlarımızın bilincindeyiz. Dolandırıcılardan, hırsızlardan, hortumculardan korkumuz yoktur! Konutlarımızın ve topraklarımızın başkalarına peşkeş çekilmesine, İ. Melih Gökçek ve yandaşlarına rant yeri olmasına izin vermeyeceğiz.

“Barınma hakkı”, her insan için temel ve vazgeçilmez bir haktır. Barınma hakkımızı gözeten, gerçek anlamda bütün bir kentin, kamunun yararına bir kentsel dönüşüm istiyoruz. Paranın, bütün insani değer ve kurumların üstünde tutulduğu bir düzeni red ediyoruz!

Bizler; insanca bir yaşam, güvenli bir gelecek ve yaşanabilir konut istiyoruz!

Saygılarımızla ...

Muammer Şimşek (İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu)

Merhaba, hepiniz hoş geldiniz.

Bu sempozyumu düzenledikleri ve bizleri davet ettikleri için Şehir Plancıları Odasına teşekkür ediyoruz. Bugüne kadar yaşadığımız mahallelerde karşılaştığımız sorunlar ve bu sorunlara çözüm ararken, TMMOB ve Şehir Plancıları Odası ile çok sık bir araya gelemedik, onların neler yaptıklarını çok fazla bilmiyorduk. Ama bu vesileyle bizimle ilgili ne gibi projelerinin olduğunu, bizim hakkımızda neler düşündüklerini öğrenmiş oluyoruz. Bundan dolayı teşekkür ediyoruz.

Ben Sarıyer Baltalimanı Mahallesi’nde oturuyorum. Fatih Sultan ve Baltalimanı Mahallesi’nin eski adı Armutlu’dur. Sarıyer’de kentsel dönüşüm projesiyle ilgili olarak, Sarıyer’in yaklaşık yüzde 70’ini oluşturan mahallelerin tasfiyesi söz konusudur. Bu, Sarıyer’de 1,5 yıldır başlamış bir süreçtir. Sarıyer’de bizler, 1,5 yıldır aynı sorunla karşı karşıya olan Derbent, Dağevleri, Kâzımkarabekir, İstinye ve yaklaşık 13 mahalle, bir araya gelerek bu zamana kadar yaklaşık 30-40 tane

toplantı yaptık. Bir Mahalleler Konseyi oluşturduk, yıkımlara karşı birlikte nasıl mücadele ederiz, buralarda yaşamaya nasıl devam ederiz, onu tartıştık. Bizim mahallelerimiz, genellikle 50-60 yıldır daha çok Boğazın kıyılarında, Sarıyer cephesinde gecekondü semtlerdir, Anadolu'dan gelen yoksul emekçi halktır. Anadolu'nun bütün şehirlerinden gelip yerleşen her kesimden insanlardır, ama ortak kaderleri yoksulluk ve yıkım tehdidiyle karşı karşıya olmak. Tüm mahallelerimiz ortadan kaldırılmak ve oradan sürülmek isteniyor, durum bu.

Yaklaşık 1,5 yıldır bir mücadele devam ediyor. Burada belirtmek istediğim bir şey daha var: Sarıyer Mahalleleri Konseyine başkanlık yapan Hacı Mehmet Kurt Amcamız vardı, dün onu kaybettik, kalp krizi geçirdi, o da buraya gelecekti. Onun mücadelesini bizler sürdüreceğiz, mücadelesi karşısında saygıyla eğiliyoruz. Biz aynı zamanda Fatih Sultan Mehmet'te ve Baltalimanı'nda da bir mahalle konseyi oluşturduk. Yani sürekli bizim oralarda yeni yeni projeler, yol projeleri, yıkım projeleri geliştirilmektedir. Bu projelerle de bizi buralardan tasfiye etmek istiyorlar.

Son süreçte bu sempozyumu öğrendiğimizde, İstanbul mahalleleri olarak Gülsuyu, Güleusu, Okmeydanı ve Sarıyer mahalleleri olarak yine Şehir Plancıları Odasında bir araya geldik ve burada yaklaşık 25 günlük bir çalışma sonucunda ortak bir metin oluşturduk, bu metni yazıya döktük. Burada Erdoğan arkadaşımız bu metni size sunacak. Şimdi Erdoğan arkadaşına sözü bırakıyorum.

Erdoğan Yıldız (İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu)

Yaşadığımız 50 Yılın Ardından, Çoğunluğun Çıkarlarını Savunan ve Bizi İnsan Yerine Koyan Planlama Süreçleri İstiyoruz¹

Kentimizde- mahallemizde yıllardır hayatımızı sürdürmeye çalışırken, kamu yetkisi kullanan birileri- uzmanlar-müteahhitler-çeşitli gayrimenkul vurguncuları da, bizimle hiçbir diyaloga girmeden kararlar veriyorlar. Böylesi bir ortamda, bizi dinlemeyi önemseyen, toplantının düzenleyicilerine teşekkür ediyoruz.

Yaşadığımız Süreç

Bilindiği üzere hikâyemiz 1950lere dayanıyor. Yaşadığımız yerlerde geçinemediğimiz, yeni yatırımlar yapılmadığı ve mevcut geçim araçlarımızın da artan nüfusun ihtiyacını karşılamaktan uzak olması gibi malum nedenlerle, kentlere gelmek zorunda kaldık. Büyükşehirlere geldiğimizde bize "Taşı toprağı altın" dediler. Koca koca fabrikalar yapıyorlardı bizi yutsun diye. Bizi üç otuz paraya sosyal güvenceden yoksun çalıştırmak

¹ Bu metnin hazırlanma sürecini, uzun ve dolambaçlı olsa da, katılımdan ve demokrasiden ne anladığımızın küçük bir taslağı olması nedeniyle burada anlatmayı gerekli görüyoruz.

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi 18. Ekim 2006 günü için Şube binasında toplanmak üzere bizlere çağrı yapmıştır. Bu toplantının başında Ankara'da "Kentsel Dönüşüm" başlıklı bir sempozyum düzenleneceği bizlerin de bu sempozyuma katılımcı olmamızı talep ettiklerini Oda sözcüsü arkadaşımız belirtmiştir. Ardından toplantıya katılan Mahalle dernek ve komisyonları sempozyumda yer almaya karar vermişlerdir. Bunun üzerine İstanbul'daki toplantıya katılamayan dernekleri de gözetenek 8 soru türetilip bu sorular ekseninde iki hafta mahallelerde tartışmalar yürütülmüştür. İki hafta sonra mahallelerden gelen yazılı yanıtlar tartışılmış değerlendirme sonucunda üç ana başlık üzerinden tartışmanın yürütülmesi anlaşılmıştır. Bu üç ana başlık üzerinden tartışma yürütülmesi için de her mahalleden insanların yer aldığı bir yazı kurulu oluşturulmuş ve ana başlıklar üzerinde tartışmalar yapılmıştır. Tartışmaların yoğunluğa geldiği, ortaklaştığı noktalarda yeterlilik verilmiş ve diğer tartışmaya geçilmiştir. Bu esnada tartışmaların notları tutulmuş ve toplantı sonrası yeterlilik noktasındaki tartışmayı yazılı hale getirmekle bir kişi görevlendirilmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan taslak metin toplantılara katılan/ mazeret bildiren tüm mahallelere yeniden dağıtılmış ve üzerinde bir hafta süreyle fikir bildirmeleri istenmiştir. Gelen görüş ve öneriler doğrultusunda metne son şekli verilmiştir.

için kurulmuştu düzene. O düzeneği işler kıldık, büyükşehirleri önemli sanayi kentlerine döndürdük. Bizim için konuşanların diliyle konuşacak olursak; ucuz işgücümüz, sanayi üretiminin uluslararası düzeyde rekabet etmesini sağladı. Bu sayede, Türkiye'nin büyük şehirleri küreselleşmenin nimetlerinden yararlanmaya başladı. Ama küreselleştikçe sanayi üretimini uzağa atmak, onun yerine hizmetleri geliştirmek istediler. Bizi beğenmez oldular. İşgücümüzü beğenmemelerine, bir de yıllardır yaşadığımız yerleri bize layık görmeme halleri eklendi. Öyle ki, ilk kez siyasetçiler bile karşımıza geçti! Yerlerimizden edilmeye başladık.

Bize zamanında çalışacak fabrika gösterenler, yaşayacak yer göstermeyi unutmuştu. Kalacak yer için şimdi bizi atıp başkalarını yerleştirmek istedikleri, o zaman dağ başı olan tepeleri gösterdiler bize, gidin başınızın çaresine bakın dediler.

Sorumlu Kim

Son yıllarda başımıza gelenler her birimizi az-çok hukuk uzmanı yaptığı için fark ettik ki, biz buralara yerleşirken- yerleşmeden önce aslında yapılması gerekeni tanımlayan kanunlar vardı. Belediye Kanunu'nun 1930, İl İdaresi Kanunu'nun 1949, İmar Kanunu'nun 1956 tarihli olduğunu diğer kanunlarla birlikte son yıllarda öğrendik.

Bu kanunlara göre, bir yerin yerleşime uygunluğunun tespiti, yerleşime uygun alanların insani şartlara göre planlanması ve bu plana göre o yerdeki yapılaşmanın sağlanması belediyelerin yetki ve görevleri içerisindeydi. Yani deprem, heyelan, su baskını v.b. riskli alanların imara açılmasına izin verilmemesi bu alanlarda yapılaşmanın engellenmesi, buna rağmen yapılaşma olduğu takdirde yıkılması belediyenin göreviydi.

Yine öğrendik ki ilçede kaymakam, ilde vali devlet ve hükümet adına, belediyelerin görevlerini yerine getirip getirmediğini denetlemekle; görevini yerine getirmiyorlarsa ilgili bakanlara bildirmekle, ilgili bakanlar da gerekli önlemleri almakla görevliydi. Bakanları denetlemek, koordine etmek başbakanın, hükümeti denetlemek de yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanının göreviydi. Bütün bu etkili ve yetkililer 50 yıl boyunca görevlerinin hiçbirini yerine getirmedi.

Hikâyenin Devamı

Geldiğimizde devletin toprağıydı her yer. Resmi kurumların ve yetkililerin izinleri ile bu toprakları pazarda basma bezi satar gibi ölçüyle bizlere sattılar. Etkili ve yetkililerle bize toprak satanların arası iyiydi. Sattıklarında tapu vermediler, biz de istemedik zaten Bazılarımız, yol gösteren 'emekçi dostu' insanlar sayesinde para ödmeden bir ev konacak kadar yer temin etti. Hatta birbirinin evini dayanışmayla yapan mahallelerde oldu... Bazen de Dağevleri'nde, Okmeydanı'nda olduğu gibi valiler yer gösterdi, "Gidin yapın" dedi. Devletin gözü önünde oluyordu her şey, bizi kandırsalar da koca devleti de kandıramazlardı ya.

Yerleştiğimiz mahallelerde yol, su, okul, elektrik, toplu ulaşım araçları yoktu. Her birini uzun uğraşlarla getirdik. Biz ucuza çalışalım diye yol vermişlerdi bu mahalleleri kurmamıza. Bu mahalleleri kurarken inşaat malzemesi sattılar sırtımızdan para kazandılar. Sömürgeye çevrilen ülkemizde bizim ürettiğimiz değerler, zenginlere; onların eliyle de yurtdışındaki ortaklarına aktı. Yürüyen çamaşır makinelerini, kapısı düşen ve bir uçak kadar gürültü çıkaran buzdolaplarını satın aldık. Ürettiğimiz değerlerin çoğunu dışarıya akıttıkları için bizim taleplerimizi karşılamadılar. Onların ortaklığı bozulmasın diye bize de hep ucuza çalışmak, kalitesiz çevrede yaşamak, kötü malları tüketmek kaldı.

Bize yaşanabilir yerler yaratmak yerine en ufak talebimiz için yıllarca uğraştırmayı seçtiler. En ufak talebimizde çoğunlukla terslenmeyle, şiddetle karşılaştık. Seçim zamanı gelmeden bizim oralara uğramadılar. Seçimden sonraysa hemen unuttular. Biz bir araya gelmeden, bizim hiçbir derdimize çare aramıyorlardı. İnat etmeyi, ısrarı biz bu mahallelerde yaşarken toplanmakla, belediye kapılarını aşındırmakla, çok oyaladıklarında su kovalarını kafalarına boşaltmakla öğrendik.

Sonra bizim mahallelerimize de hizmet gelmeye başladı. Elektrik direklerinin, kanalizasyon künklerinin, su borularının parasını bizden aldılar, çukurlarını biz kazdık. Böylece bizim mahallelerimiz de yaşanacak yerlere dönmeye başladı. Çocuklarımız yıllarca at ahırından bozma barakalarda eğitim gördü. Yıllarca çamur içinde dolaştık. Bir yandan da mahallelerimizde, komşu mahallelerde etkili ve yetkililerle arası iyi olan arazi mafyasıyla uğraştık. Kamu arazilerine el koyup hiç emek harcamadıkları toprakları etkili ve yetkililerin gözü önünde, bilgisi dâhilinde yeni gelenlere satıyorlardı. Para vermeyenlere envai çeşit zulmü reva görüyorlardı. Bu çakalların etkinliği bir süre devam etti. 1970'lerin sonunda mahallenin gençleri bunları kovaladı, düzensiz giden, köydeki alışkanlıklarla süren yapılaşmayı ellerinden geldiğince kente uydurdular. Yol mesafelerini bıraktılar, düzenli yapılaşmayı sağlamaya çalıştılar.

Sonra askeri yönetim geldi. Bizim çocukları topladı. Ücretlerimiz, sosyal haklarımız daha da kısıtlandı. Arkasından da mahallelerimizin gittikçe yoksullaştığını gördük. Bize daha iyi sosyal haklar, memlekette daha adaletli bir sosyal düzenleme yerine, imar aflarını getirdiler önümüze. Biz, günah çıkardıklarımızı, imar aflarının sus payı olduğunu biliyorduk tabii. İmar afları ile bizi ortak yaşayan mahalle olmaktan çıkarıp, tek tek mülk sahibi haline getirmeyi böylece birliğimizi bozmayı hedeflediler. Tek tek mülk sahibi haline gelmemiz onların işine geliyordu. Bu hayatı, en azından evimiz için daha güvenceli kılan olanağı seçtik. Her gün yıkım riskiyle yaşamaktan, canı isteyen yıkımı bir tehdit gibi elinde sallayıp durmasından artık yorulmuştuk. İmar affı gelirse rahat ederiz sandık. Aynı süreçte bize kat çıkma izni de geldi. Bu düzenleme şimdilerde bizim hakkımızda çokça hak etmediğimiz tanımların yapılmasına neden oluyor.

Askeri yönetim ve sonrasındaki koşullarda, sosyal haklarımız sürekli daha da kısıtlanmakta ve gerçek maaşlarımız sürekli düşmekteydi. Üstelik ses çıkardığımızda doğrudan tepemize inen balyoz başımızın üzerinde sallanıp durmaya devam ediyor, Halit Narin'in bile "Artık gülme zamanı bize geldi" dediği koşulları yaşıyorduk. Çocuklarımızı okutmak için, geleceğimize güvenle bakmak için başka yolumuz mu vardı? Bizim mahallelerde kiracıların oranı çok düşüktür. Bizim katlarımız zenginleşelim diye değil, çocuğumuzun, kardeşimizin evi olsun; çocuklarımız okula gidebilsin diye çıkmıştır. Yaşadığımız hayatta bizim kentte tutunmamızı sağlayacak başka hiçbir sosyal düzenleme de yoktur.

Siz bakmayın, onların habersizmiş gibi davranmasına, kat çıkarken de onların bilgisi vardı. Her kat için bizden bağış aldılar. Bağış makbuzlarımız hala durur. Bütün bu süre boyunca bizden vergi almayı, elektrik, su parası almayı, seçmen listelerine yazmayı ihmal etmediler. Mahallelerimiz muhtarlığı olan, resmi olarak kayıtlı, otobüs seferleri düzenlenen yerler haline geldi. Gerçi bize seçmen listeleri, vergi listeleri dışında yokmuşuz gibi davranmayı hiçbir zaman bırakmadılar.

Bu arada mahallelerimizden, mahallemizin yakınından, bizim yıllarca çalıştığımız fabrikalar eksilmeye başladı. Fabrikalar eksildikçe evlerimizin etrafında, yakınında villaların, gökdelenlerin, alışveriş merkezlerinin sayıları arttı. Bizim mahallelerden bile daha uzak olan orman içi alanlarda çevresi giriş-çıkışa kapatılmış özel villa kentler oluştu. Biz önce sevindik tabii. Fabrikalar kent dışına çıkıyor, bizler işsiz kalıyorduk; gökdelenlerde çalışırız, villaya temizliğe gideriz,

Bize
zamanında
çalışacak
fabrika
gösterenler,
yaşayacak
yer göstermeyi
unutmuştu.
Kalacak
yer için
şimdi
bizi atıp
başkalarını
yerleştirmek
istedikleri,
o zaman
dağ başı
olan tepeleri
gösterdiler
bize, gidin
başınızın
çaresine
bakın
dediler

PLANLAMA
2006/4

Koca kenti
önce çaresizliğe sevk
ettiler.
Bu kentin
sağlıksız
yapılaş-
masındaki
paylarını
görünmez
kıldılar.
Kenti
kade-
rine terk
ettiler.
Şimdi de
yıllar önce
dağ başı
muamelesi
yaptıkları
bizim
mahallele-
rimize göz
diktiler

alışveriş merkezinde iş buluruz dedik. Gelirler mahallenin bakkalından mal alırlar sandık. Oysa onlar artıkça bizim işsizliğimiz, yoksulluğumuz, mağduriyetimiz arttı. Yaşadığımız hayat her açıdan daha da güvencesizleşti.

Geldiğimiz koşullara göre bizim için ilerleme olacak koşullar yaratmıştık. Ancak kentin koşullarında bu çocuklarımıza yetmiyordu. Biz hep aza rıza göstermeyi seçenlerdik. Şükretmeyi biliyorduk en çok. Oysa çocuklarımız bizim yoksulluğumuzun içinde yanı başlarındaki varsılığı gözleyerek büyüdü. Mahallelerimizde çocuklar şehrin büyümlü ışıklarının peşine takıldı. Televizyonlar, gazeteler kolay kazanmanın, harcamanın ve emek vermeden tüketmenin en önemli değer olduğu anlatılıyordu. Önce gençlerin asi ruhunu, çok ince yöntemlerle bastırdılar. Sonra kontrolleri altında mahallelerimize çeteleri soktular. Uyuşturucunun sigaradan ucuz satılmasını sağladılar. Gençlerimizin gözümüzün önünde çeteleşmesinin, erimesinin acısıyla bizi baş başa bıraktılar. Bizim çocuklar şehre inmedikçe çeteleri sorun etmediler, bizim mahallelerde takıldıkça mahallelerimizin, gençlerimizin bu hali onlar için sorun değildi. Bizim çocuklar şehre inmeye başlayınca sorun oldu. O zaman kentteki şiddetin de merkezi ilan edildik. Yaşadığımız, bize yaşattıkları dünyayı yine görmezden geldiler. Bu mekanizmayla kimlerin zenginleştiği de görünmez oldu. Öyle ya onların parası vardı, para onların dünyasında her türlü kiri temizlerdi.

Diğer yandan, önceki dönemde mahallelerimizi bize satmaya çalışan arazi mafyasının devamlıları, yeni dönemin müteahhitleri olarak ortaya çıktılar. Güçlü bağlantıları vardı. Bazı yerlerde gecekonduyumuzu verdik bize 2-3 daire verdiler. Bu binaların yapımını da kimse kontrol etmedi. Bağlantıları sayesinde kaçak katlar çıktılar, kimse görmedi. Şimdilerde eskiden bildiğimiz bu adamlar, büyük işadamları olarak mahallelerimizin etrafında dolaşıyorlar. Adlarına artık inşaat sektörünün önemli isimleri deniliyor. Paraları ile aklanıyorlar. Koca koca profesörler, okumuşlar-yazmışlar onlar için çalışmakta beis görmüyor.

Kentsel Dönüşüm Bize Ne Getiriyor

Bu 50 yılın sonunda artık bizim mahallelerimiz artık kentin içindeki yerleşimler oldu. Gayrimenkul vurguncularının kente yakın yerlerde yüksek oranlarda vurgun yapabilecekleri arsa kalmadı. Üstüne birde daha önceden de bilindiği halde önlem alınmayan ve 1999 İzmit Depremi sonrası iyice gündeme oturan İstanbul'un deprem riski bindi. İstanbul'un deprem açısından riskli bir alanda yer aldığı zaten bilinmekteydi. Buna rağmen, kötü yapılaşmaya, yanlış yer seçimine, neden olanlar ve izin verenler, bundan para-mevki kazananlar, birden deprem korkusunun iyi bir satış aracı olduğunu da keşfettiler. Sanki riskli alanlarda yerleşimler oluşurken, oraların riskli olduğunu bilmiyorlarmış gibi. Koca kenti önce çaresizliğe sevk ettiler. Bu kentin sağlıksız yapılaşmasındaki paylarını görünmez kıldılar. Kenti kaderine terk ettiler. Şimdi de yıllar önce dağ başı muamelesi yaptıkları bizim mahallelerimize göz diktiler. Kentliyi de, bu durumun oluşmasının sorumlusunun biz olduğumuza ikna ettiler.

Kentin orta gelirli çoğunluğunun, bize artık kendi çaresizliklerinin sorumlusu gibi baktığını biliyoruz. Bizim de bu sürecin mağduru olduğumuzun farkında olmadıklarını görüyoruz. Hatta zaman zaman bizim buralardan atılmamızı istediklerini de duyuyoruz. Sanki biz buralardan atılsak onlara bizim mahallelerimizden bir şey kalırmış gibi davranıyorlar, mahallelerimizin onların sıkışmışlığına da neden olan güçlü patronların ellerine geçeceğini bilmiyorlar mı? Onların yaşadığı çaresizliği, çaresizliğin acısını, sıkışmışlığını anlıyoruz. Aynı çaresizliğin iki tarafı olduğumuzu biliyoruz.

Deprem ve diğer afetler karşısında aynı korkuları yaşıyoruz. Bizim mahallelerimizin İstanbul içinde görece sağlam zeminlerde yer almasının bizi deprem ve diğer afetler karşısında güvenceye erdirmediğinin de farkındayız. Biz kentin tamamının sağlam zeminlerde güvenli binalarda, kendilerinin ve çocuklarının afette ölebileceği korkusu olmadan yaşamasını istiyoruz. Bizi mahallelerimizden atmak isteyenler ise bunu istemiyorlar. Onlar sağlam zeminlerde, güvenli binalarla, yeşil alanların yakınında, temiz havayı soluyarak, deniz görerek yaşamının yalnız kendilerinin, zenginlerin hakkı olduğunu düşünüyorlar.

Kentin yeni yüzünü çizmenin yalnız kendi hakları olduğunu düşünenlerin hedeflediği kent için işlevsiz kaldık, yerlerimizden ediliyoruz, yerlerimize zenginler geliyor ve olan bitenin içinde bize sorulan hiçbir şey yok! Bizi yok sayan planlar yapılmaya devam ediyor. Bizi önce çaresizliğe düşürüp, sonra da hazırladıkları evraklara imza attırıyorlar.

Bizim mahallelerimize gelip komşularımıza “Zaten kaçak binanız var, burası da sizin değil, evi boşaltın, boşaltmazsanız başınıza yıkarsınız, şu kadar da borcunuz olur” dediklerini, bizi bu yolla parçaladıklarını biliyoruz. Komşularımızın da belki bizim bir arada durma konusundaki yetersizliklerimizden, belki çocuklarının gelecek kaygısından çaresizlik içinde bu evrakları imzaladıklarını biliyoruz.

Komşularımızın başına gelenleri görüp, belediye başkanlarına, yetkililere gidip durumumuzu sorduğumuzda, her seferinde, “size bir şey olmayacak” dediler.. Biraz daha sıkıştırdığımızda “siz sesinizi çıkartmayın, yakında tapunuzu vereceğiz” dediler. Seçim zamanı geldiğinde “arabamın bagajında tapular duruyor” dediler. Israrla planları görmek istediğimizde, bizi ortalığı karıştırmakla itham ettiler.

Bize önerdikleri, kendi kurduğumuz, alıştığımız mahallelerimizden uzak, komşularımızla bağımız kalmayan, işyerimize, çocuğumuzun okuluna, diğer çocuğumuzun işine gidip gelmesinin imkânsız olduğu yerlerde yapılacak bloklar oldu. Mahallelerimizde evlerimiz çoğunlukla bir iki katlıdır, çok katlı olanlarda da çoluk çocuk birlikte oturuyoruz. Bize hiçbir sosyal ilişkinin olmadığı, içinde yaşayamayacağımız bloklar öneriyorlar. Üstelik bizim evlerimize cüzi bir enkaz bedeli biçip, o bloklarda ki kalitesiz üretilmiş tesisatı bozuk daireleri bize satıyorlar. Bu öneriyi kabul etmezsek bırakın yeni konut edinmeyi arsa bile satın alamayacağımız paraları alıp mahallemizi terk etmemiz isteniyor. Dahası bizi işlerimizden uzaklaştırıyorlar. İki saat yoldan eski işlerimize gidip gelmek, o işi kısa zaman içinde kaybetmek demek. Ya da bütün birikimimizi yatırıp açtığımız küçük dükkanın kapanması ve bizim işsizliğimiz demek. Yani elimizden evlerimizi ve yaşam alanlarımızı almakla kalmıyorlar, açıkça yaşama hakkımıza saldırıyorlar.

Bizlere “sosyal konut” dedikleri 50-60 metre kareden başlayan daireler öneriyorlar. Bu daireler için bize işsiz olmamız halinde aylık yardım yapacaklarını söylüyorlar. Bununla bizi dilencileştirdiklerini görüyoruz. Çalışanlar için ise aylık taksitlerle uzun vadeli ödeme programı yaptıklarını iddia ediyorlar. Bu önerilerin neresinden tutsak elimizde kalıyor. Her şeyden önce bizim mahallelerimiz memleketin kentlerine göre hane halkı büyüklüğü ortalaması yüksek yerler. Memlekette kişi başına konut alanı ortalama 25-30 metre kareden hesaplanırken bize tek kişinin kalabileceği konutlarda ailemizle kalmayı dayatıyorlar. 50 metre karelik konutlarda bizim mutlu yaşamamızı bekliyorlar.

Bizim mahallelerde işsizlikle çalışıyor olmak arasındaki sınır o kadar belirgin değildir. Her an çalışan ve işsiz olabiliriz. Kentlerimize getirdikleri yeni düzenek bizim çalışma koşullarımızı güvencesiz hale getirmiştir. Çalışma koşullarımızda

Sarıyer ormanları-
nın içinde,
hakkında
yıkım
kararı olan
Koç Üni-
versitesi
nasıl hala
daha mem-
leketin
en saygın
kurum-
larından
birisi olarak
kalabilir?
Boğaziçi
Kanunu
hüküm-
lerinde
zenginlere
villa yapma
hakkı ve
bizim
evlerimizin
başımıza
yıkılması mı
bulunuyor?

PLANLAMA
2006/4

ise asgari ücretle sigortalı iş bulmak iyi şartlarda çalışmaya denk düşer. Çalışıyor olsak da aldığımız ücret açlık sınırını geçmemizi bile sağlamazken bize getirecekleri her taksit, istediği kadar “düşük” olsun, çoktur. Onların kıstaslarındaki çok ile bizimki arasında dağlar kadar fark vardır. Üstelik çalışıyor olmamız işimizin garanti olduğu anlamına gelmez. Artık bizim oralarda bir kere girince emekli olana kadar çalışılan işler kalmadı. İşsizliğin bize ne zaman uğrayacağı-
nın belli olmadığı bu koşullarda düzenli aylık taksit ödeme şansımız zaten yok. Bize dayattıkları sözleşmelerde ise iki ay taksit ödenmemesi durumunda bütün haklarımızı kaybedeceğimiz yazmakta.

Bu şartlar altında soruyoruz. Sağlam zeminde, temiz havada, yeşil alanların yakınında, depremde çocukların ölmeyeceğini bilerek yaşamak, işyerine rahatça gidip gelebilmek sadece zenginlerin mi hakkıdır?

Göz koydukları mahallelerimizden bizi attıklarında oraları kentin tamamının kullanımına açık koruluklara mı çevirecekler. Eğer öyle ise o villalar, lüks bloklar, alışveriş merkezleri, kaçak üniversiteler, gökdelenler oralara neden yapıldı. Yok, eğer yerleşime açılacaksa, orada yaşama hakkı öncelikle 50 yıl boyunca orada yaşamış, komşuluk kurmuş, işini okulunu evine göre ayarlamış, mahallenin yaşanabilir olması için maddi manevi bedeller ödemiş olan bizlerin hakkı değil midir? Yoksa bizim 50 yıllık hayatımıza saygı duymayan, paradan başka hiçbir şeye değer vermeyen, mahallelerimize zorla ve dışarıdan gelen işgalcilerin mi hakkıdır? Sokağında kimseyi tanımadığımız, kahvesinde çay içecek arkadaşımızın olmadığı yere mahalle denir mi?

Mahallelerimize gelip bizden/bizden olmayan ayrımı yapmanın, bizi oyalamalarının hikmeti nedir? Para sahipleri ile özel görüşmeler yapmakta, onlara özel yasalar çıkartmakta bir beis görmezken, bizim onlarla görüşmek için niye altı ay uğraşmamız, sonra da yıkıma karşı taşlı sopalı direnmemiz gerekmektedir? Şeffaflık ve katılımdan anlaşılması gereken bu mudur?

Yasada “zenginlerin aleyhine alınan mahkeme kararları gündeme getirilmez, uygulanmaz” diye bir madde mi vardır? Yoksulların aleyhine olan mahkeme kararları hemen uygulanırken diğerlerine niye göz yumulur? Sarıyer ormanlarının içinde, hakkında yıkım kararı olan Koç Üniversitesi nasıl hala daha memleketin en saygın kurumlarından birisi olarak kalabilir? Boğaziçi Kanunu hükümlerinde zenginlere villa yapma hakkı ve bizim evlerimizin başımıza yıkılması mı bulunuyor? Boğaziçi Kanunu olduğuna göre, Sarıyer ve Beykoz’un deniz gören yamaçları nasıl villalarla, lüks konutlarla dolmuştur? Acarkent için bir dönüşüm projesi gündeme getirip bölgeye bizleri yerleştirmek neden düşünülmez? Gökkafe hala kentin ortasına çakılmış bir kazık gibi nasıl durabiliyor? Şeriat veya kanun hep yoksulun parmağını mı keser? Acımadığı düşünülen parmak hep yoksullara mı aittir?

Koca kenti deprem karşısında yalnızlık ve çaresizliğe niye sevk ederler? Ardından deprem gibi bir meseleyi bile üzerinden para kazanılır bir hale nasıl getirebilirler? Bizi yerlerimizden ettiklerinde, kentin deprem problemi çözülmüş mü olur? Konuştuğumuz madem deprem riskidir niye gündeme çoğunlukla bizim yaşadığımız İstanbul’un sağlam zeminli yerleri gelir? Aydos’un, Gülsuyu’nun, Başbüyük’ün, Beykoz’un, Sarıyer’in, Okmeydanı’nın deprem riski Avcılar, Güngören, Esenler, Bahçelievler, Bakırköy gibi ilçelerden daha mı fazladır? Ya da zemini güçlü gecekonduların dönüşümünden el değiştirmesi, bizim yaşamlarımızın zenginlerden daha mı değersiz olduğunu gösterir?

Niye deprem hazırlığı için yalnızca Zeytinburnu gündeme gelmiştir? Bunun kenti finans, turizm merkezi yapmayı hedefleyenlerin talepleri ile bir bağlantısı

var mıdır? Neden Zeytinburnu projesinden Zeytinburnu'nda yaşayanlar dışında herkesin haberi vardır? Plancıların, uzmanların işlevi, katılım adına pazarlama alternatifleri önermek midir? Diğer ilçelerde yaşayanların deprem karşısında güvenceli yaşam hakkı yerleştikleri yerlerin pazarlanma potansiyeli ile mi ölçülür?

Dönüşüm projelerinin sosyal içerikli olduğu söyleniyor. Sosyal içerik dediğimiz, Hacıhüsrev'deki gibi projeler midir? İnsanların evlerinden edilmesi, sonra da oraya yapılacak yeni evlerin inşaatlarında çalıştırılmaları mıdır? Bizim bu süreçten bekleyebileceğimiz en iyi koşul kendi evimizin yıkıntıları üzerinde amelelik yapmak mıdır?

Mahallelerimizin ortasında kurulan lüks konut alanlarının ilk işi neden bizimle aralarına beton duvarlar çekmek olmuştur? Derbent'teki yıkım sırasında kalabalığın üzerine MESA konutlarından niye ateş edilmiştir? Ateş eden bulunmuş mudur?

Bizim de bu kentte yıkım tehdidini ensemizde hissetmeden yaşama hakkımız yok mudur? Kendi evimize güvence ile bakmak bize çok mudur? Bu güvencesizliğin içindeki bizler için tapu yalnızca konutumuza dair kısmi bir güvenceyi simgelerken, tapu istemek neden ayıp sayılır? Zaten hakkımız olan belediye başkanı ile görüşme, bizim hakkımızda konuşulan yerlerde kendi adımıza dile gelme gibi küçük şeyler için bile bir araya gelmemiz ve çokça uğraşmamız niye gereklidir?

Ne Yapılmalı

Bütün bu soru ve sorunları uzatmak mümkündür tabi. Son yıllarda yaşadığımız deneyim bizim durumumuzdaki mahallelerin her şeyden önce kendi içlerinde birlik kurmalarının, bir araya gelmelerinin zorunlu olduğunu gösterdi. Toprağın bir araya getirdiklerini hemşerilik, mezhep, etnik kimlik, siyasal kimlik gibi parçalayıcı öğeler üzerinden bölmek gerektiğini, mahallenin birliğini sağlamanın zorunlu olduğunu gösterdi.

Bir araya gelmenin tek başına yeterli olmadığını aynı zamanda mahallelerimizin içinde, bir araya gelip birbirini dinlemenin, birbirine özen göstermenin, gereken bilgiyi edinmenin ve eşit dağıtmanın, konu ne olursa olsun kararları birlikte demokratik usullerle almanın önemini açığa çıkarttı. Demokratik usulleri savunmanın yalnız hayallerdeki hedeflerle değil doğrudan süreç içindeki sorunların çözümünde de vazgeçilmez bir zorunluluk olduğunu gösterdi. Aynı zamanda birliğimizin yalnız sorunlarımızın toplu pazarlığı için değil, kendimizi var ve görünür kılmak için, kamu otoritesini bizim çıkarlarımıza uygun davranmaya zorlamak için meslek adamları, aydınlar ve kamuoyunun desteğini almak için de zorunlu olduğunu öğrendik. Yalnızca kendi mahallemizde birlik kurmanın yeterli olmayacağına, aynı sorunu yaşayan diğer mahallelerle ve giderek kentin bütünüyle yan yana gelmemiz gerektiğine ikna olduk. Bunu sağlamak için ön koşulun kendi mahallemizde demokratik usullerle işleyen birliklerin yaygınlaşması, derinleşmesi olduğunu unutmamak.

Memleketimizin meslek insanları ve aydınlarının en azından bir bölümünün yaşanan süreçten hoşnutsuz olduğunun farkındayız. Diğerleri ise kendi meşruyetlerini de sorunlu hale getirerek belediyelere, büyük şirketlere danışmanlık yapmayı, onların işini kolaylaştırma işini benimsemiş durumda. Bizimle kurdukları temaslar çoğunlukla söz konusu işin, zenginlerin beklentileri doğrultusunda kolaylaşmasını sağlamaya dönük. Kendi adımıza buradan anımsatmayı zorunlu görüyoruz ki; zengin, sizinle ancak işine yaradığınız kadar alaka kurar, onun beklentilerini karşılayabildiğiniz kadar kıymet verir ve zenginin kıymet ölçütü

nakittir. Bu şekilde meslek alanlarının saygınlığı kaybolmaktadır. Zenginin yâ da onun sözcüsü haline gelmiş idarecinin “parası neyse veririm, istediğimi de yaptırırım” şeklinde davranmasına zemin sağlanmaktadır.

Bizim içimizde, yaşamınız ve çalışmanız için zorunlu olan özerk ve özgür alanı bulacaksınız. Yeter ki bizimle eşit olmayı, yan yana durmayı, bilgiyi paylaşarak ve karşılıklı öğrenerek yeniden kurmayı önemseyin. Bize efendilerin davrandığı gibi istenilen tarafa yönlendirilecek cahiller sürüsü gibi davranmayın. Aramıza uzun yılların getirdiği alışkanlıkların, bütün bunların biriktirdiği hayat farklarının girdiğinin farkındayız elbette. Biz sizi duyabilmek, anlayabilmek için kardeş gönlümüzün kapılarını açtık. Benzer bir emeği ve sabrı talep ediyoruz. Bizim, sizin, bu ülkenin buna hakkı olduğunu düşünüyoruz. Efendilerin kentlerimizi yaşanmaz hale getirmelerine karşı çaresizliğe mahkûm olmadığımızı biliyoruz. Birlikte yürünebilecek yollara birlikte düşünmeye, birlikte sormaya ihtiyacımız var.

Kamu otoritesine gelince, yukarıda gerekçeleri ile bu süreçteki sorumluluklarına değindik. Elbette kamu otoritesini kullananların ülkemizin kentleşme sürecini yukarda saydığımız geleneksel hastalıklarıyla sürmemesini sağlamaya hakları vardır. Hatta eğer gerçekten kamu adına otorite kullanıyorlarsa, kentlerimizin yaşanmaz hale gelmiş olması karşısında otoritelerini kullanmaları da gerekir.

Ancak kamu otoritesi, 50 yıldır bize çektirdiklerinin sorumluluğunu almalıdır. 50 yılın acısını yeniden bizden çıkarmaya kalkmamalıdır. Ardından azınlığın, zengin değil kentin çoğunluğunun çıkarlarını savunacak düzenlemelere yönelmelidir. Şu anda tek tek mahallelerimiz için bu sürecin nasıl gelişmesi gerektiğini anlatma şansımız yok. Çünkü her mahallenin kendi özgünlüğü var ve çözümün de o özgünlükte oluşması gerekiyor.

Süreçten bir diğer beklentimiz ise, kentimizin sorunlarının bu kentte bugün yaşayanlar için, mahallemizin sorunlarının ise bugün mahallelerimizde yaşayan kentimizde ve mahallelerimizde yaşamayı sürdürmek isteyenler için geliştirilmesi, bizlerin daha iyi koşullarda yaşamamızı sağlayacak çözümlerin oluşturulmasıdır.

Bizi yok sayan, görmeyen “insan yerine koymayan” yöntemlerden vazgeçilmelidir. Bunun yerine, bizim sorunlarımızı bizimle birlikte çözmeyi ön koşul sayacakları, bizim de aklımız olduğunu, kendi geçmişimiz ve geleceğimiz hakkında düşünebileceğimizi, fikir üretebileceğimizi kabul edecekleri yeni bir usul geliştirilmelidir. Mahallelerimize gelip muhtarla, mahalle dernekleriyle, mahalle meclisi ya da komisyonlarıyla, mahallenin kanaat önderleri ile bir heyet oluşturup görüşülmelidir.

İmar planlarını ve uygulama projelerini de birlikte oluşturabiliriz. Artık yalnızca öneri dinleyip, sonra bizim dışımızda planların hazırlanmasına, bize de yalnız itiraz ve dava süreçlerinin kalmasına tahammülümüz yok.

Kamu otoritesinin görevi henüz bir araya gelmemiş, bu sorunla karşılaşmamış, birliktelik kurmakta zorlanan mahallelerde, mahallenin birlik kurmasının zorluk çıkararı değil kolaylaştırıcı olmaktır. Mahalleyi bölmek için dedikodu ve spekülasyon yapan bölücü unsur gibi davranmak yerine mahallenin birliğine ve meseleyi tartışabilir hale gelmesine yardımcı olmalıdır. Kullanılan otorite eğer gerçek anlamıyla kamu adına ise halk için ise, gereği budur. Yaşayanları dikkate alan bu tür komisyonların oluşumundan sonra, her mahallenin özgünlüğüne uygun çözümler geliştirmek mümkün olacaktır. Bu, demokratik ve adil bir düzen için de olmazsa olmaz koşuldur.

Kamu adına otorite kullananlar yukarıdaki amaç ve usullerle davrandığı sürece bizi yanında bulacaktır. Yok, kamu adına aldığınız otoriteyi şimdiye kadar kamu otoritesini kullananların yaptıkları gibi zenginlerin çıkarları için kullanacaksanız da diyeceğimiz tek şey “Bizim de günümüz gelecek.” olur.

Sarıyer/ F. Sultan Mehmet- Baltalimanı- Reşitpaşa Mahalle Komisyonu

Sarıyer/Boçev (Boğaziçi Çevre Eğitim Kültür Derneği, Emirgan- Reşitpaşa Mah. Komisyonu)

Sarıyer/Kazım Karabekir Paşa Mah. Güzelleştirme Derneği

Okmeydanı Yıkımlara Karşı Halk Komisyonu

Maltepe/Gülsuyu- Gülsu Güzelleştirme Derneği

Maltepe/ Başbüyük Çevreyi Koruma Güzelleştirme Derneği

Sarıyer/Derbent Güzelleştirme Derneği

Kartal/Hürriyet Mah. Güzelleştirme Der.

Kartal/Yakacık ve Çevre Mah Dayanışma Der.

Akadlar Kültür Der. (AK-DER)/Beşiktaş-Karanfilköy

Şükrü Pünlük (Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Derneği)

Merhaba. Öncelikle hepiniz hoş geldiniz.

Ben fazla lafı uzatmadan, Sulukule’nin sürecini anlatacağım size. 1992’de Fatih Belediyesi’nin yapmış olduğu Sındırma Projesiyle başladı. Nasıl başladı? Sulukule’de bizim eğlence yerlerimiz vardı, buraların kapatılması için gerekçeleri, buraların vergi levhalarının olmadığıydı. Bizler, buralara işgal vergileri veriyorduk, eğlence vergisi adı altında. Buraların kapatılması, bizi çok zor durumda bıraktı. Biz onlardan işletme için vergi levhası istedik, onlar bize bunu vermedi. Bizler onlardan imarı açın dedik, bunlar imarı açmadılar, yeşil alan diye söylediler bize. Bunlar hiçbir şey yapmadılar bizler için. Fatih Belediyesi, “SİT alanı ilan ettik burayı” dedi. Bizler, buralar kapandığı zaman çok zor durumda kaldık; çünkü bizim işimiz, ekmeğimiz, kazancımız oradan geliyordu. Buralar kapanınca, bizler sularımızı ödeyemez hale geldik, elektriğimizi ödeyemez hale geldik, ev vergilerini veremez hale geldik. Önce sularımız kesildi, arkasından elektriğimiz kesildi. 21. yüzyılda yaşıyoruz, mum ışığında ufak çocuklar ders çalışıyor, taşıma suyla banyo yapıyorlar oradaki insanlar. Evlerinde suları olanlar, hortumla su, elektriği olanlar, kabloyla cereyan veriyorlar komşularına. Fatih Belediyesi buraları çöküntü alanı olarak ilan etti. O yüzden, anayasanın vermiş olduğu raporla da buraların yıkımlarını yapacaklarını söyledi Fatih Belediyesi bizlere. Bizler de dedik ki, “nasıl yıkarsınız; bizlerin tapuları var. Bu insanlar nereye gider, nasıl yaparlar?”

Tabii biz bu yıkımı basından öğrendik. Kanal D Haberde gördüm, Star’da gördüm, bir de NTV’de gördüm, buraların yıkımını buralardan öğrendik. Yani Fatih Belediyesi, gelip de bize bir bildiri sunmadan, buraların yıkımlarını televizyona vermişler. Buralar bizim bin küsur yıllık bir semtimiz, yani Sulukule, tarihiyle ve kültürüyle çok eski bir semt. Buradaki insanlar, tarihiyle, kültürüyle, müziğiyle, dansıyla, eğlencesiyle varoldu. Yani Sulukule dediğiniz zaman, sırf Türkiye’de değil, dünyada tanınan bir yer. Fatih Belediyesi’nin burayla ilgili çok yapacak işi vardı, bunlar burayı yıkmayı göze aldılar. Yani o tarihi, o kültürü, o güzelim yerleri yıkmak istediler. Bizlere Sulukule’de bir tek çivi bile çaktırmadılar evlerimize. Çöküntü alanı olarak ilan ettiler. Çöküntü alanı olarak ilan etmeleri bizim ayıbımız değil, Fatih Belediyesi’nin ayıbı. Bizlere oraları imara açsındılar, o zaman ekonomik durumumuz çok düzgündü, Sulukule’de eğlence evleri varken çok düzgündü. Onlar şimdi Osmanlı mimarisine uygun

İmar plan-
larını ve
uygulama
projelerini
de birlikte
oluştur-
abiliriz.
Artık
yalnızca
öneri
dinleyip,
sonra
bizim
dışımızda
planların
hazırlan-
masına,
bize de
yalnız
itiraz
ve dava
süreç-
lerinin
kalmasına
taham-
mülümüz
yok

PLANLAMA
2006/4

...yasa
kararınca
onların
yapacağı
işlemin
oraları,
Sulukule,
Haticesul-
tan, Nes-
lişahsultan
ve Tah-
taminare
denilen
bölgeyi
komple,
Balat'a
yakın alana
kadar,
Balat-
Fener
mesafesine
yakın olan
alana kadar
genişletti-
ler. Bunun
adına da
Sulukule
Projesi
dediler

PLANLAMA
2006/4

evler yapacaklarını söylüyorlar. Osmanlı mimarisine uygun yapılacak evler nasıl olacak, onu da bilmiyorum; çünkü oranın tarihiyle, yani bin küsur yıllık evler var orada, insanlarıyla da tarihtir orası. İnsanlar olmadığı zaman, tarihin ne önemi var, ben onu da anlayamadım. Osmanlı mimarisine uygun evleri yapacaklarını söylediler; aşağıya bir tane spor kompleksi yaptılar. Bu ne kadar uyumlu Osmanlı mimarisine, onu da anlamadım. Yani söyledikleriyle yaptıkları bir değil.

Şu anda bizim semtimizde bir bina var. Oranın sahibi orada oturmadığı için binayı satmak istedi, Fatih Belediyesi'ne satmış. Ama buranın içinde oturan kiracılar var. Buradaki kiracılar, hiçbir hak sahibi olmadan buradan çıkartılacak ve nereye gidecekleri meçhul. Ama bütün kiracıları kira bedeli ödemiş gibi ev sahibi yapacaklarını söylüyorlar. Bu konuda da evden çıkarken, "kardeşim, sen gel, senin hakkın var burada" diye kimse bir şey söylemiyor. Bütün insanlar, hepsi dışarlarda kalacak, yer gösterilmeyecek. İstanbul'un göbeğinde yaşıyoruz. Ben İstanbul'da Türk Hava Yollarına gitmem için sadece ve sadece 10 dakika harcıyorum, Sulukule'den 10 dakikada havalimanına gidiyorum, tek vesaitle istediğim her yere gidebiliyorum. Buranın metrekaresine 500 milyon ve 600 milyon lira civarında bir fiyat biçtiler. İstanbul'un göbeğinde bir yer burası ve merkezi bir yer. 100 metrekaresi yerim var, bana 50 milyar lira bir para verecekler, yapacakları konutlarla da bizlere 150 milyar liraya vereceklerini söylüyorlar. 50 milyar lirasını kesecekler, 100 milyar lirayı 15 sene içinde ödeyeceksiniz ve bu da sabit bir fiyat olmadan. Benim 15 sene nasıl ödeyeceğim de belli değil; çünkü fiyat ne olacak, nereye çıkacak, nereye yükselecek, onu da bilmiyoruz, çok zor durumda kalacağız. Ben bundan sonrasını Asım Ağabeye bırakacağım.

Mehmet Asım Hallaç (Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Derneği)

Hepinizi saygıyla, hürmetle selamlıyorum ve bize bu fırsatı veren Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği Şehir Plan-
cılar Odasına, Başkentimiz Ankara'da bulunan merkeze şükranlarımı sunuyorum.

Dernek Başkanı olarak konuşan kardeşimiz, heyecanından ötürü meselenin özünü toparlayamadı. O açıdan, biraz geniş bir vaziyette bu dokümanı yapmak istiyorum. Geniş derken, çok zamanınızı almayacağım, kısa bir süre.

Asırlar boyu İstanbul'da, ki İstanbul dediğimiz zaman da tarihi yarımada denilen bölgenin en kıyısında ve bugünkü Vatan Caddesi'yle Edirnekapi ve Topkapı arasında bulunan, asırlar boyudur bütün medeniyetlerin yaşadığı bir merkez olan ve o kültürlerin hâlâ ayakta duran bir bölge halkı olarak bizler, Sulukuleliler, çok mağdur durumlara düşürüldük ve harekâtlar başlamıştır. Bu harekâtlar başlarken, kardeşimin anlatmak istediği, basından öğrendiği hadise, 2005 senesinin 11inci ayında Sulukule denilen merkeze bütün İstanbul'da bulunan televizyon kameramanları, muhabirleri, birden bire daldılar. Biz ne olduğunu şaşırдық. Benim orada ufak bir bakkaliye dükkanım var. Bunlarla muhatap olurken, "hayırdır, nedir kardeşim?" dedik. "Haberiniz yok mu Hacı Amca; mahalleniz yıkılıyor" diye bize ifade verdiler. Biz şaşırдық, bir iki gün neye uğradığımızı anlayamadık. Ancak akabinde derhal Fatih Belediye Başkanlığına aracılar vasıtasıyla bir mesaj gönderdik, kendisinden toplantı talep ettik ve bizi davet etti. Davetinde, 5633 sayılı Kentsel Yenileme Yasasından ufak tefek bahsetti ve bu yasa kararınca onların yapacağı işlemin oraları, Sulukule,

Haticesultan, Neslişahsultan ve Tahtaminare denilen bölgeyi komple, Balat'a yakın alana kadar, Balat-Fener mesafesine yakın olan alana kadar genişlettiler. Bunun adına da -aramızda bizden bazı çalışmalar yapan kardeşlerimi gördüyorum- Sulukule Projesi dediler.

Kardeşlerim; burası gerçekten de -İstanbul'u bilenler, biraz gezenler bilirler- İstanbul'un tam tarihi merkezi; nasıl bir Ayasofya, nasıl bir Sultanahmet, nasıl bir Fener, nasıl bir Balat, nasıl bir Yedikule, tarihçesine girmek istemiyorum, İstanbul'a fetih sırasında da ilk girilen bölge olduğunu ben bir araştırmacı olarak ve bu tarihi bilgileri hem ülkemdeki bilirkişilere, hem de Avrupa'ya tescilli olarak ilan ettirdim ve doğru olduğunu da tespit ettim. Biz ilk etapta Fatih Belediyesi'ne konuşmaya gittiğimiz zaman; aradan 1-1,5 ay geçtikten sonra ilk davetiyeler geldi, bu davetiyeler geldikten sonra, 15 kişilik bir grupla bizi davet ettiler, gittik. Projeden bahsettiler, önümüze bir taslak harita çıkarttılar. Bu haritadan sonra, "işte yıkım alanı, 800 dönüm arazi" dediler. "Bu 800 dönüm arazide biz bu istimplaki yapacağız ve size burada, isteyenlere, yerlerinin para miktarları tutanlara daire vereceğiz" dediler. Ancak oradaki insanların sosyal yaşantılarında 7 kişilik nüfuslar, 8 kişilik nüfuslar, 10 kişilik nüfuslar, hatta 15 kişilik nüfusların bir ikametgâhta, bir kısmında birinin -müstakil binalarda- bahçe tarafında da bir iki oda, bir salon tipinde, tuvaleti-banyosu içinde evleri var. Ama bu olanakla, bu anlattığımız 1 daire olanağıyla öbür geride kalan insanların hepsi açıkta kalacaklar ve biz bu projede şunu gördük ki, bu proje, aslında etnik arındırma ve nüfus azaltma projesi. Çünkü aldığımız bilgilere göre, kendileri de bunu itiraf ediyorlar. Orada, o bölgelerde, İstanbul'da ve demin bütün arkadaşların bahsettiği o yerlerin hepsinde fakir insanlara, yani gelir düzeyleri ekonomik yönden düşük olan insanlara şehir merkezlerinde yaşama hakkı tanımıyorlar. Bu tanımazlıklarıyla birlikte, insanlara "siz burada yaşamazsınız, siz buradaki tarihi koruyamazsınız, siz buradaki kültürü koruyamazsınız, çıkın gidin buradan" demek istiyorlar. Tabii bu bizim çok ağırımıza gidiyor. İşte bunun için biz, derneğimizi kurarak mücadelemize devam ediyoruz ve bize de destek olan bütün kuruluşların hepsine teşekkür ediyoruz. Bu davanın içerisinde hep birlikte mücadelede olduğumuzu sizlere de beyan ediyoruz.

Teşekkür ediyorum.

Serdar Karaduman (Oturum Başkanı)

Biz teşekkür ederiz.

Ben bir 10 dakikalığına salona dönmek istiyorum. Burada iki farklı kentten çok değişik kentsel dönüşüm örneklerini içeren süreçlerden arkadaşlarımız bilgiler verdiler. Belki salondan gelecek birkaç soruyla olaylar daha farklı noktalarda açıklığa kavuşur, belki karşılıklı bilgileniriz.

Buyurun.

Mustafa Özgür Yayla (Şehir Plancısı)

Soru sormak istemiyorum. Şöyle bir şey söylemek istiyorum: Çöküntü alanları gerçekten var ve dönüşüm alanları gerçekten olmalı diyorum, bunları tespit etmek gerekiyor, hemen tespiti de yapalım bence, akşam da bunu yazarız. Çöküntü alanları Fatih Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sarıyer Belediyesi ve hemen dönüşüm alanları olarak bunları belirleyelim, dönüştürelim.

PLANLAMA
2006/4

Gürkan Akgün (Şehir Plancısı)

Şöyle bir şey soracağım: Gerçi panelin başında da bahsettiniz, biraz Sulukule'yi de öğrendik, ama Dikmen Vadisi ve İstanbul'daki diğer mahallelerde şu anda yaşanan süreç, derneklerin şu an yaptıkları faaliyetler, halkla nasıl bir iletişim kuruluyor, belediyelerin şu anki faaliyetleri nedir, nasıl bir faaliyet orada yürütüyor, yani şu anki durum nedir? Onu biraz açarlarsa, daha öğretici olur salon için.

Özer Bostanoğlu (Şehir Plancısı)

Öncelikle Odaya çok teşekkür ediyorum; çünkü böyle dönüşüm projelerinin mağdurları olan gerçek vatandaşlarla meslek mensuplarını karşılaştırma yoluna ilk defa başvurdukları için. Bu meslek tarihimize de yeni bir olaydır, o bakımdan kutluyorum ve mağdur vatandaşlarımızın bu haklı mücadelelerinde yanlarında olduğumuzu beyan etmek istiyorum; çünkü bu önemli bir mücadeledir.

Ancak iki soru yöneltmek istiyorum. Birincisi Dikmen Vadisi temsilcisine: Biliyorsunuz, Dikmen Vadisi Dönüşüm Projesi, daha önce başlamış bir projedir ve o projenin başını Orta Doğu Teknik Üniversitesinin değerli hocaları da çekmiştir bir anlamda. Burada aramızda o projeyi hazırlayanlar da vardır belki ya da onların arkadaşları. Onlarla daha önce bu proje konusunda herhangi bir temasa geçtiniz mi ve o zaman bir tepki gösterdiniz mi? Yani deyim yerindeyse, süreç sizi acıtmaya başlayınca mı tepki vermeye başladınız, daha önce de tepkiniz oldu mu?

Fatih temsilcisi arkadaşşıma da yöneltmek istiyorum: "Etnik arındırma" dediniz. Bunu bilinçli mi kullandınız, bilmiyorum, ama Fener-Balat Projesi, bir anlamda hakikaten etnik problemi içeren bir projedir, yani Avrupa Konseyi tarafından desteklenen bir projedir, o bağlamda mıdır çıkışınız? Yani Müslüman Türk ile Rum, Ermeni ya da Yahudi etnisitelerinin karşılaştırıldığı bir proje haline mi dönüştürülmek isteniyor, bunu bilmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Eyüp Yüksel (Sarıyer/Derbent Güzelleştirme Derneği)

Ben tam 50 yıldır Sarıyer'deyim. Sarıyer'de sahillerin tamamını işgal ediyorlar, yani denize açık olacak, halka açık olacak, turizme açık olacak yerleri bütün güçlü insanlar işgal etmişler. Tepelerdeki yerleri zaten biraz önce açıkladı Sarıyer'den konuşmacı arkadaşımız, bizlere parsellediler, sattılar, "yapın" dediler, yaptık. Şimdi ise bizi oradan niye atmaya uğraşıyorlar? Daha önce zaten parsellemişler sahili, halkımıza, milletimize, devletimize faydalı olacak yerleri devamlı kendileri elleri altında tutuyorlar. Bize verdikleri o kırsal alanları da şu anda rant mı peşindeler, nedir, bunların peşine düştüler şimdi. Bunlardan vazgeçsinler, gerekiyorsa eğer, sahilleri temizlesinler, halka açık yapsınlar, memleket de faydalansın, herkes faydalansın.

Hepinize teşekkür ediyorum.

Hatice Kurtuluş (Sosyolog)

Ben gerçekten Şehir Plancıları Odası'na çok teşekkür ediyorum; çünkü bu konuda çalışan bilim insanlarının ve plancıların aslında yerelden öğrenecekleri çok şey var. Biz, böyle sürtünmesiz bir uzayda, matematiksel bir yerde çalışıyoruz, onlar bizim gerçeklere dokunmamızı sağlıyorlar. Herkes de sahaya gidemiyor ya da sahaya da bazen gittiğimizde, belirli sorularla gidiyoruz, hazır sorularla gidiyoruz, istediklerimiz yine belki kendi belirlediklerimiz oluyor. O nedenle bu tür toplantılar çok önemli, o bilginin bize akması açısından bu tür platformlar çok önemli. Ben sadece teşekkür konuşması yapmak istedim.

Teşekkür ederim.

Eyüp Yüksel (Katılımcı, Sarıyer/Derbent Güzelleştirme Derneği)

Sarıyer'in dağlarını, taşlarını, binlerce metrekaresini Koç'a hibe ettiler. Ben arabayla gittim, neredeyse 15 dakika, 20 dakika Koç'a hibe edilen arazi bitmiyor. Buna nasıl müsaade ediyorlar?

Teşekkür ederim.

Ali Şenol (Dikmen Vadisi Barınma Hakkı Bürosu)

Öncelikle şunun bilinmesini istiyorum: Biz kentsel dönüşüme karşı değiliz, kesinlikle de karşı olmadık. Biz sadece kentsel dönüşümü insan için istiyoruz, rant için değil. Biz tüm açıklamalarımızda, sizlerle de görüşürken şunu söyledik: Türkiye'de kentsel dönüşüm Dikmen Vadisi'yle anılmaya başlandı ve orada başladı. Eğer bu yerel yönetimler, belediye başkanları, özellikle bizim belediye başkanımız, ismini bile anmak istemiyorum, eğer bu inadından vazgeçmezse, şunu çok iyi bilsin: Türkiye'de, Dikmen Vadisi'nde başlayan kentsel dönüşümü biz gerekirse Dikmen Vadisi'nde de bitiririz.

Artı, bir de sizden bir ricam var: Sakın ola yazın Ankara'yı terk etmeyin, bu adam Ankara'yı satabilir.

Teşekkür ederim.

Ali Şengül (Maltepe/Gülsuyu- Güzensu Güzelleştirme Derneği)

Tüm katılımcılara teşekkür ediyorum. Kentsel dönüşüm planları içerisinde Gülsuyu, gerçekten İstanbul özelinde farklı bir yere sahip. Katılımcı bir modelin oluşmasında belli adımları attı, hatta belediyeyle bu anlamda ciddi mesafe kat

...İstanbul mahalleleri olarak bir araya gelip neler yapabileceğimizi aynı zamanda Odayla, mimarlarla, mühendislerle ve hukukçularla bu konuda ortak bir mücadeleyi yürütmeyi düşünüyoruz

PLANLAMA
2006/4

ettik. Elbette ki belediyenin bize yaklaşımını mutlaka ki şüpheli karşılıyoruz, ama ben özellikle Erdoğan arkadaşın Gülsuyu sürecinin, yani bu kentsel dönüşüm sürecine özgünlük kattığı anlamında, hem hukuki anlamda, hem demokratik mücadele boyutunda, bir de katılımcılık anlamında, plan notlarında da yer alması boyutuyla kısmen de olsa biraz bu konulara değinmesinde yarar görüyorum. Bu anlamda biraz açabilirse Gülsuyu deneyimini, kısa da olsa yararlanırsınız diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Serdar Karaduman (Oturum Başkanı)

Teşekkür ederim. Sırayla sizlere söz vereyim. Vakit kısıtımızı da dikkate alarak söz hakkınızı kullanırsanız, sizlere şimdilik bir sınırlama yapmayacağım.

Buyurun.

Muammer Şimşek (İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu)

Biz tabii ki yaşadığımız şehirden yada mahalleden anlatırsak, daha da anlaşılır olur. Biz Sarıyer’deyiz, Sarıyer, kamuoyunda bilinir, Armutlu, Fatih Sultan ve Baltalimanı mahalleleri olarak, onun dışında Derbent kamuoyunda gündeme gelmiştir. Sarıyer’in tüm tepeleri tasfiye edilmek isteniyor, yani bu yaklaşık 150 bin nüfusu teşkil ediyor. Bu durum karşısında bununla ilgili, bize dönüşüm olarak gelmiyor, teknokent projesi olarak geliyor, yol projesi olarak geliyor, park projesi olarak geliyor, okul projesi olarak geliyor yada herhangi bir kurum, oraya bir şey yapılacağı projesiyle geliyor. Ama bu projeler, mahalleleri parça parça yok etmeye yönelik projeler. Bu durum karşısında çok ciddi anlamda halkı bölmeye, parçalamaya ikna etmeye, hatta birtakım siyasi güçlerini, kendi taraflarına gidip ikna etme, onları mahallede bir arada gelmenin önünü tıkamada kullanmaya çalışıyorlar. Şöyle bir örnek verebilirim: Derbent’te Çevre Güzelleştirme Derneği vardı. 10 bin tane polisle geldiler, 3 bin tane gaz bombası attılar. Sadece dernek binasını yıkmak için ve dernek binasını yıktılar, gittiler. Orada onlarca insan yaralandı, mahalleyi komple gaz bombasına boğdular. Hayvanlar, oradaki sokak hayvanları tamamen öldü, çocuklar okula gidemez hale geldi.

Biz, Sarıyer’de mahalle dernekleri kurduk, çevre güzelleştirme dernekleri kurduk, bir araya geliyoruz. Kanaat önderleri var mahallede, kendi il, bölge veyahut da çevresinde sevilen insanlar bir araya gelerek Mahalleler Konseyi diye bir konsey oluşturduk. Şu anda 13 mahalle bir aradayız. Yani Sarıyer’in herhangi bir mahallesinde yıkımla ilgili bir sorun olduğunda, ona karşı hem her türlü demokratik mücadelemizi, hem hukuksal, hem de fiili anlamda direniş gösteriliyor, şu andaki örgütlenme sürecimiz bu. Tabii ki istediğimiz kadar başarılı olamayız. Mahalledeki ekonomik sıkıntılar, halkın korkusu yoğun, Derbent’te aylarca panzerler kaldı, şu anda Armutlu’da kurulduğu günden bugüne onlarca panzer sürekli mahallenin ortasında. Korku yine halkta hâkim. Her türlü yöntemi, tehdidi kullanıyorlar. Bu durumda halkı bir araya getirip örgütlemek gerçekten çok güç oluyor.

Bunun ötesinde, insanları inançlarına göre, Kürt-Türk anlamında insanlar arasında ciddi ayrımlara, Kürtlerin yoğun oturduğu bölgelerde diğer insanları kışkırtarak “bunlar terörist, anarşist, doğudan geldi” diye onlara yönelik bir araya gelmeyi sürekli engellemeye çalışıyorlar.

Onun dışında, şu anda İstanbul’un yüzde 70’ini oluşturan gecekondu bölgeleri bu sorunla karşı karşıya. Öncelikli olarak şu anda en çok para edebilecek, kıymetli gördükleri yerleri boşaltmaya çalışıyorlar. Bu sempozyum da bizim için büyük

bir avantaj olmuştur. Şu anda yaklaşık 7-8 mahalle bir araya geldi, önümüzdeki süreçte aynı sorunla karşı karşıya olan tüm İstanbul mahalleleri olarak bir araya gelip neler yapabileceğimizi aynı zamanda Odayla, mimarlarla, mühendislerle ve hukukçularla bu konuda ortak bir mücadele yürütmeyi düşünüyoruz.

Teşekkür ederim.

Erdoğan Yıldız (İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu)

Hem Gürkan arkadaşla, hem Ali arkadaşla açıklama babında birkaç cümle de ben kurmak istiyorum.

Özgün bir deneyim yaşadığımızı düşünüyoruz, hem katılımcılık açısından, hem de mahallenin de plan yapmaya istekli olması açısından. İlk Maltepe E-5 kuzeyi nazım imar planı adı altındaki planlar ortaya çıktığında, belki de Türkiye’de ilk defa Gülsuyu-Gülensu Mahallesi’nden bir planlama sürecine itiraz yapıldı. 6 bine yakın hane, Büyükşehir Belediyesi’ne giderek itiraz dilekçeleri verdi, arkasından da 32’ye yakın yürütmeyi durdurma davası açtı. Bu planlılık açısından belki de Türkiye’de bir ilkti. Bizim karşı olduğumuz, bu planların bizim dışımız dahilinde yapılmasıydı, masa başında yapılmasıydı. Dolayısıyla bizi yok sayan, bizim gerçekliğimize uymayan planlara karşıydık. Bunun arkasından, yine mimar ve mühendis arkadaşların sayesinde ve gönüllü katılımcıların sayesinde bir dizi salon toplantısı, ev toplantıları, kahve toplantılarıyla halkı bilgilendirip, bu bilgilendirme doğrultusunda yaklaşık 52 sokaktan 2’şer-3’er tane temsilci belirledik. Hem Gülsuyu, hem Gülensu Mahallesinden bu temsilcilerle birlikte bir üst komisyon oluşturduk. Bu üst komisyonla, gerek Mimar Sinan Üniversitesiyle, gerek İstanbul Büyükşehir Belediyesiyle, gerekse de Maltepe Belediyesiyle ortak görüşmeler yaptık. En azından bizim karşıımızdaki bu kurumlar, bizlere rağmen bir plan yapamayacakları konusunda netleşti. Gerçi somut bir adım atılmış değil, ama hâlâ şu konuda ısrar ediyorum: Biz deneyim süreci yaşıyoruz. Bütün mahalleli, bir planlama sürecini hem akademisyenlerle, hem Büyükşehir Belediyesiyle, hem ilçe belediyesiyle nasıl yapabileceğinin yolunu yordamını arıyoruz. Elbette şunun bilincindeyiz ki, bu sadece Gülsuyu-Gülensu Mahallesi’nde yapılacak çalışmayla bu planlama süreçleri bertaraf edilemeyecek. Dolayısıyla bir kent

konseyinin kurulması gerekir. Tek başına bu da yetmiyor, aynı sorunla mücadele eden diğer kentlerle de bir birliktelik oluşturmanın yollarını, yöntemlerini araştırmak gerekiyor, aramak gerekiyor. Bu tek başına Ankara'nın sorunu da değil, İzmir'in, İstanbul'un sorunu da değil. Dolayısıyla bizim de bir alternatif süreci oluşturup, bu planlama karşısında daha teknik, daha hukuksal ve daha ayakları yere basan zeminleri oluşturmak gerekiyor.

Teşekkürler.

Tarık Çalışkan (Ankara Dikmen Vadisi Barınma Hakkı Bürosu)

Bana iki soru yöneltti arkadaşlar. Birinci soru, “şu anda mahalle ne yapıyor, ne ediyor, neler yapıyorsunuz?” dedi arkadaşımız.

Arkadaşlar; mahallede yaptığımız şeyler şu: Öncelikle mahallemizin tüm sokaklarında temsilciler oluşmuştur. Mahallenin ve mahallede yaşayan arkadaşlarımızın sorunlarını dinleyip, onların taleplerini bir havuzda toplayıp ve “o taleplere karşı ne yapabiliriz”i mahalleliyle birlikte tartışıyoruz. Her akşam farklı evlerde farklı sohbetler yapıyoruz, yani hem geleceğe yönelik, hem de bugün neler yaşadığımıza dair sohbetlerimizi yapıyoruz. Neler yapıyoruz; her akşam ateşler yakıyoruz. Mahallemizde güvenlik sorunu var, mahallemizde şu anda ulaşım, haberleşme, buna benzer birçok şey İ. Melih Gökçek tarafından kurulan ekipler tarafından kesiliyor, kablolar kopartılıyor. Bunun için mahallemizde güvenliği almış durumdayız, nöbetler yapıyoruz, her akşam düdükler çalıyoruz, mahallemizi korumaya çalışıyoruz.

Mahallemizde bugüne kadar yaptığımız en güzel şeylerden bir tanesi şu: Paylaşımçı bir toplum olduk, dayanışmacı bir toplum olduk, kendi sorunlarına kendilerinin sahip çıktığı bir mahalleli, bir toplum olduk. Şu anda çalışmalarımız bu şekilde devam ediyor.

Bir diğer soru, çok yerinde bir soruydu; çünkü biz, toplum olarak ne zaman bize işneyi batırırlarsa, o zaman o sancıyı anlarız, o zaman ayağa kalkarız, ama iş işten geçmiş olur, böyle bir kültüre sahip bir toplumuz. Ben daha önce de söyledim, Dikmen Vadisi Projesinin 1 inci ve 2 nci etabı başlarken, ben o projenin içerisindeydim, yani o uygulamayı biliyordum ve o gün de biz, o projenin çok doğru bir proje olmadığını savunarak o günkü yerel yönetimde Murat Karayalçın vardı, Doğan vardı, biz onlarla da aynı mücadeleyi devam ettirdik. Gerçekten neden birden bire kentsel değişim-dönüşüm projesi böyle Dikmen Vadisi'nde uygulanmaya çalışıldığını biz o zaman da onlara sorduk ve böyle bir projenin sonucunda, gerçekten o ülkede yaşayan yoksul halka değil, birtakım sermaye kesiminin bir projesi olduğunu da biliyorduk. Ancak o gün de yine kendi çapımızda bir örgütlülük sağladık, dernek kurduk ve mücadeleye o gün de devam ettik. Tabii o günkü anlayışla bugünkü anlayış arasında hem evrensel anlamda, hem insana yaklaşım anlamında biraz farklılıklar var ve bizleri sonuçta şöyle bir şeyle karşı karşıya bıraktılar: “Siz gidin, mahalleli olarak kendi komisyonunuzu kurun, biz yerel yönetim olarak kendi komisyonumuzu kuralım, masaya oturalım; siz taleplerinizi iletin, biz de kendi taleplerimizi size sunalım, ortak bir noktada buluşalım ve bu sorunu çözelim” dediler. Gerçekten biz de o gün mahalleliye sorduk, mahallenin kendi taleplerini aldık, masaya yatırdık ve mahallenin istekleri doğrultusunda o gün ortak noktayı bulduk, sorun nispi de olsa, o günkü koşullarda çözülmüş oldu. Ama bugün “gerçekten çözüldü mü?” diye sorarsanız; hayır, çözülmeyi, çözülmeyişini bugün de görüyoruz.

Teşekkür ediyorum arkadaşlar.

Mehmet Asım Hallaç (Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Derneği)

Etnik arındırma meselesini beyefendi sorduğu için, şunu söylemek istiyorum. Bugün Türkiye’de, Türkiye Cumhuriyetinde Polis Yasası dediğimiz yasanın içerisinde maalesef Romanlar denilen bizler, sizin aranızda dahi bulunmakla şüpheli şahıs durumuna düşüyoruz. Şüpheli Şahıs Yasası vardır, bizler şüpheli şahısız. Biz şüpheli şahıs olduğumuza göre, bize neden Türkiye Cumhuriyeti hüviyetleri verdiler, neden askere alıyorlar, neden vergileri topluyorlar? Aslında burada çok konuşacak şeylerimiz var, ama zaman yok, o zamana sığdıramıyoruz. Sizleri bizim bölgelerimize davet etsek, oradaki yaşantıları birebir görseniz, bölgeyi de gözlerinizle görseniz, bakalım durabilecek misiniz?.. Özür dilerim, sorunuza böyle cevap veriyorum, onu biraz inceleyin lütfen.

Teşekkür ederim.

Serdar Karaduman (Oturum Başkanı)

Kentsel Dönüşüm olgusunu sürecin gerçek muhatapları ile konuştuk, onların değerlendirmelerini aldık. TMMOB Şehir Plancıları Odası olarak, kentlerin sosyal ve mekansal olarak kurulan ilişkilerden oluştuğunu ve kent planlamanın bu ilişkileri kamu yararı ve sosyal adaleti önde tutan bir anlayışla demokratik ve katılımcı bir biçimde organize etmesi gerektiğini hatırlattıkları için konuşmacılara ve katılımcılara teşekkür ederiz.

Dikmen
Vadisi
Projesinin
I inci ve 2
nci etabı
başlarken,
ben o
projenin
içerisin-
deydim...
...o pro-
jenin çok
doğru
bir proje
olmadığını
savunarak
o günkü
yerel
yönetimde
Murat
Karayal-
çın vardı,
Doğan
vardı, biz
onlarla
da aynı
mücade-
leyi devam
ettirdik

PLANLAMA
2006/4

Özlem Çelik, 2007

“Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesinde Yer Alan Sit Alanları ve Bu Alanlarda Antalya Büyükşehir Belediyesince Başlatılan Çalışmalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme”(*)

Melike GÜL

Bakanlar Kurulunun 27.12.2004 tarih ve 2004/8321 sayılı kararıyla belirlenen ve 31.12.2004 gün ve 25687 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak ilan edilen “Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” kapsamında Kaleiçi, Balbey, Haşimişcan Mahalleri ile Karaalioğlu Parkı ve Hanlar Bölgesini kapsayan alanın Kent Merkezi ile bütünleştirilerek yeniden planlanması amacıyla Antalya Büyükşehir Belediyesi ve Antalya Mimarlar Odası arasında bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol doğrultusunda oluşturulan yerel ve ulusal danışma kurulu 11-12.10.2006 tarihinde Antalya’da bir toplantı gerçekleştirmiş ve toplantı sonucu hazırlanan raporda yer alan konularla ilgili Şubemiz görüşü istenmiştir.

Öncelikle Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile Mimarlar Odası Antalya Şubesi arasında imzalanan protokolle Antalya Mimarlar Odası Şubesine Koruma Amaçlı İmar Planları, Plan müellifinin Denetimi gibi hususlarda verilen sorumlulukların, protokolün amacının, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda tanımlanan Koruma Amaçlı İmar Planı ile Plan Müellifliği ve Koruma Amaçlı İmar Planı Yönetmeliğinde yer alan hususlarla birlikte değerlendirilmesine ilişkin Odamız değerlendirmeleri devam etmektedir.

Antalya Kent Merkezine ilişkin oluşturulan Yerel ve Ulusal Danışma Kurulunun hazırladığı rapora yönelik Şubemiz görüşü Antalya Büyükşehir Belediye başkanlığı ile Antalya Mimarlar Odasına iletilmiştir.

Hazırlanan bu çalışma Yerel ve Ulusal Danışma Kurulunun hazırladığı rapora yönelik Şubemiz görüşünün genel bir özetiyle birlikte Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesine ilişkin genel bilgilendirmeleri ve Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca Kentsel Dönüşüm adı altında yapılan çalışmaları içermektedir.

Antalya Kent Merkezi

Antik dönemden bugüne kadar yerleşim alanı olan, bugün Yat Limanı ve Kaleiçi olarak adlandırılan surlarla çevrili alan ile söz konusu alanın hemen bitişiğinde, surlar dışındaki ilk yerleşim alanları olan, bugün Kalekapısı, Hanlar Bölgesi, Balbey Mahallesi ve Haşimişcan Mahallesi olarak adlandırılan bölge geçmişten günümüze kadar Antalya kentinin merkezi olmuştur.

Antalya, sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihsel değerler nedeniyle bir Turizm Kenti olarak tanınmakta ve bugüne kadar yapılan siyasi propagandalarda, kentin bu kimliği özellikle ön plana çıkartılmaktadır.

Şehir Plancıları
Odası Antalya
Şubesi Sekreter
Üyesi
Antalya Kültür ve
Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölge
Kurulu Müdür-
lüğünde Şehir
Plancısı

* Bu çalışma için Antalya Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünün arşivinde yer alan dökümanlardan, haritalardan, planlardan ve fotoğraflardan faydalanılmıştır.

Haritaların ve fotoğrafların düzenlenmesinde yardımcı olan Antalya Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünde çalışan arkadaşlarım Mimar Utku OĞUZ ve Peyzaj Mimarı A. Gökhan BENZET’e çok teşekkür ederim.

Ancak, kent için turizm adına yapılanlar, sadece sözlerde kalmış, Antalya kent bütününe yönelik oluşturulan ve buna göre uygulaması yapılan bir turizm politikası geliştirilmemiştir.

Bugün Antalya kent merkezindeki turizm kullanımı genelde; Konaklama için çevredeki turistik diğer beldelere gelen turistlerin Cumhuriyet Meydanına bırakılmaları ve bir-iki saat içinde kent merkezinde vakit geçirmelerinin sağlanması şeklindedir. Bu durum kentin merkezinin köhneleşmeye başlamasına, bu alanda turizmden gelir bekleyen esnafın da olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.

Kentin günümüzde kullanılan idari, ticari ve sosyal merkezi geçmiş devirlerden bu yana saat kulesi ve çevresidir.

Antalya Kent Merkezini oluşturan Kalekapısı çevresinin bu sorunlarına çözüm bulunması amacıyla daha önce 1990 yılında Antalya Mimarlar Odası ve Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığıınca “Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması” adı altında bir yarışma düzenlenmiştir.

Antalya’nın çok hızlı büyüyen turistik bir kent oluşu, birçok ekonomik faaliyetin artık turizm için planlanması, kentte yaşayan kentlilerin kentin merkezinden dışlanıyor olduğunun gözlenmesi nedenleriyle o dönem Antalya Belediyesince yarışma ile birlikte “Kentsel Kimlik” konusu gündeme getirilmiş ve Belediye bu sorundan yola çıkarak, kentlinin kent merkezinde yaşamasını sağlayacak ve kente kimlik kazandıracak, aynı zamanda büyük bir turizm kentine hizmet edebilecek bir merkezin tasarlanmasını yarışmaya açmıştır.

Yarışma jürisi de yarışmaya katılan projeleri değerlendirirken kentin tarihini, bugünkü ve gelecekteki kimlik eğiliminden birisini seçmek yerine, geçmişten geleceğe uzanan dinamik bir sürekliliği, büyüyen ve turizmle gelişen kentte kentlinin rahatsızlık ve yabancılık hissetmeyeceği, çoğunlukla benimseyeceği ve kendisine bir yer bulacağı, kendi varlığı ile özdeşleştiği bir kent merkezini aramıştır.

Bu değerlendirme sırasında “Tarihi-geçmiş yıkmadan yenileşme” ve “Gelişmeyi-yenileşmeyi durdurmayacak, engellemeyecek bir koruma” temel kuralları da dikkate alınmıştır.

Yarışmayı Antalya'nın sosyal kimliğini belirleyecek temel verilerden birisinin turizm olduğunu vurgulayan, Baran İDİL, Hasan ÖZBAY ve Tamer BAŞBUĞ tarafından hazırlanan proje kazanmıştır.

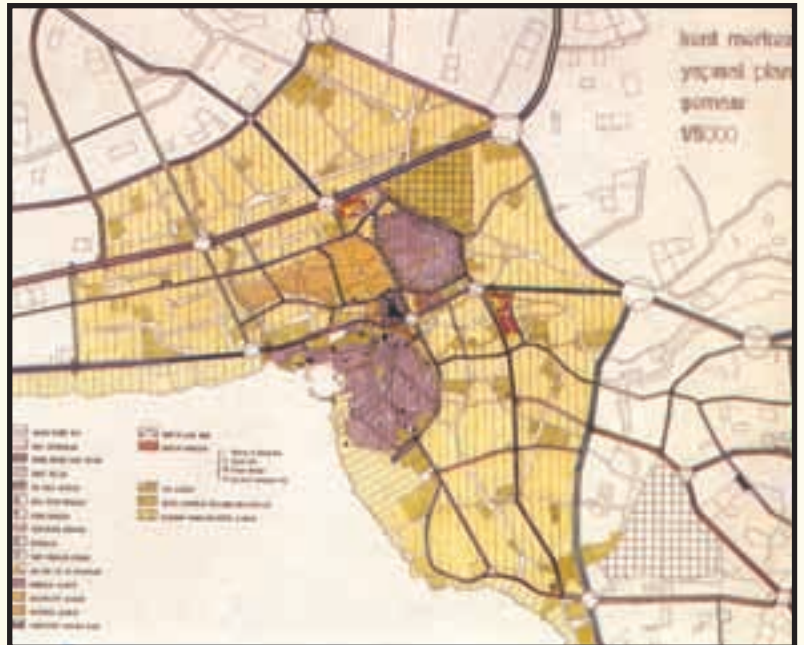
Antalya Belediyesince bu proje dahilinde Dönerciler Çarşısı olarak adlandırılan bölgede, Saat Kulesi ve Pazar Hamamı çevresinde uygulamalarda bulunulmuş, Şarmpol Caddesinin bir kısmı araç trafiğine kapatılarak yaya kullanımına açılmış, eski otogar alanındaki ticaret merkezi önerisi ise yeni uygulanmaya başlamıştır.

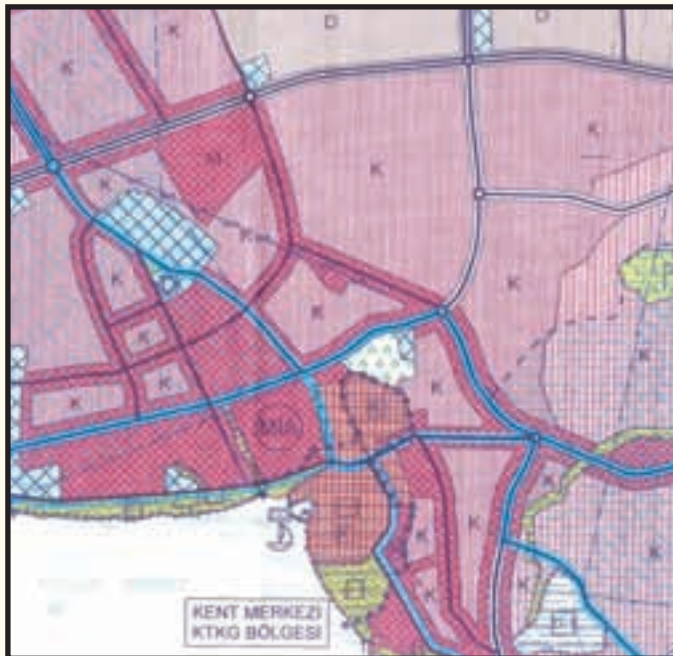
Yine bu proje kapsamında, Antalya kent merkezindeki Kentsel Sit Alanlarından birisi olan Balbey Kentsel Sit Alanı ile Sit alanı içerisindeki sivil mimarlık örneği yapıların tescili yapılmış, Kentsel Sit Alanına ilişkin hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı uygun bulunarak onaylanmıştır.

Kalekapısı ve çevresi kentsel tasarım yarışması sonrası yapılan uygulamalar bu kadarla sınırlı kalmış, proje kapsamında gerçekleştirilen Dönerciler Çarşısı uygulaması beklenenin aksine bu alanı daha kullanılamaz bir hale getirmiş, Balbey Koruma Amaçlı İmar Planı uygulanmamış, projenin Sobacılar Çarşısı ve Okullar Bölgesinde getirdiği önerilerde gerçekleştirilmemiş, kent merkezinde çözülmesi amaçlanan sorunlar büyüyerek günümüze ulaşmıştır.

Antalya'yı genelde günübirlik ziyaret eden turistlerin, Antalya kentinde yaşayan kentlilerin yoğun olarak kullandığı bu alan, turizm öncesi Antalya'nın az sayıdaki nüfusuna göre kendiliğinden düzenlenmiş, daha sonra ciddi bir düzenleme yapılmadan, mevcut ulaşım sistemi kullanılarak turizm nedeniyle nüfusun hızla arttığı ülkedeki en hızlı nüfus artışına sahip kentin de merkezi olarak kullanılmaya devam etmiş ve bugün neredeyse işlemez hale gelmiştir.

Yavaş yavaş bir çöküntü alanı olma yolunda hızla ilerleyen, Antalya kentinin gerek ticari, gerek turistik gerekse de idari anlamda en önemli kısmını oluşturan bu alanların parçacıl projeler yerine acilen tek bir başlıkta yönetsel ve fiziksel aşamaları çözülmüş, Kent Merkezini Turizm açısından bir cazibe noktası haline getirecek ve aynı zamanda sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerin korunmasını ve sergilenmesini

sağlayacak tek bir plan bütününde ele alınması ve buna göre uygulamaların yapılması gerektiği bir kez daha anlaşılmıştır.

Kültürel ve doğal miras kavramlarının dünya genelinde ve ülkemizin de içerisinde bulunduğu Avrupa Birliği sürecinde öneminin artması, bu alanların modern yaşam alanlarıyla bütünleştirilerek yaşatılması ve en önemlisi de serbest girişimcinin, özel sektör yatırımlarının sürekli desteklendiği devlet politikası nedenleriyle bu alanların kullanımının, mülkiyetinin, nasıl olacağı, düzenlemelerde, uygulamalarda, rantı ve mülkiyet hakkını yönlendirmede hangi kurumlarının yetkili olacağıyla ilgili yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kapsamda 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda 5226 sayılı kanun ile birlikte ilk kez “Koruma Amaçlı İmar Planı”, “Alan Yönetimi”, “Bağlantı noktası” gibi tanımlamalar, planların uygulanmasına yönelik “Hak aktarımı” gibi planlama araçları getirilmiş, katılımcı planlama yaklaşımına yönelik ayrıntılı bir “Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik” çıkartılmıştır.

5226 sayılı Kanunun dışında Belediye Kanununun 73. maddesi ile bağlantılı olarak Kentsel Dönüşüm ve gelişim alanlarının, bu alanlardaki uygulamaların belirlenmesi amacıyla çıkartılan ve bir Kentsel Dönüşüm Yasası olarak da bilinen 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” ile de sit alanlarında “Yenileme Alanı” adıyla Belediyelere Kentsel Dönüşüm uygulamalarına olanak veren haklar tanınmıştır.

Bu değişiklikler ile birlikte en önemli diğer değişiklik 2003 yılında Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleşerek tek bir Bakanlık altına alınması ile olmuştur.

Bu birleşme sonrasında, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile Turizm Merkezlerinin adı Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesine dönüştürülmüş, bu alanlarda başta planlama olmak üzere bir çok yetki Kültür ve Turizm Bakanlığına geçmiştir.

Antalya Büyükşehir Belediyesince Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleşerek Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde planlama yetkisini alması, Antalya kent merkezi için bir fırsat olarak değerlendirilmiş, Balbey-Haşımişcan Kentsel Sit Alanları, Kaleiçi Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Hanlar Bölgesi, Cumhuriyet Meydanı ve Karaalioğlu Parkını içeren bölgenin 2004 yılında “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” ilan edilmesi sağlanarak planlama yetkisi farklı kurumlarda olan ve farklı planları bulunan bu bölgelerin tek bir onay kurumu çatısı altında, parçacıl çözümler yerine bütüncül yaklaşımla planlanabilmesi, planlandıktan sonra Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri, Sit Alanlarında uygulanabilecek yeni planlama araçlarının kullanılabilmesi ve uygulamada bu araçlardan faydalanabilmenin önü açılmıştır.

Bu kapsamda Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca hazırlanan ve 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığınca onaylanan 1/25000 ölçekli Nazım İmar Planında, Kent Merkezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi “Merkez Koruma ve Dönüşüm Alanları” olarak tanımlanmıştır.

Alan içerisindeki Kaleiçi Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Balbey ve Haşımişcan Kentsel Sit Alanları ile Karaalioğlu Parkı I. ve III. Derece Doğal Sit Alanı sınırları dışarısında kalan,

- Cumhuriyet Meydanı ve Valilik Binası,
- Hanlar Bölgesi ve Kalekapısı Çevresi,
- Sobacılar Çarşısı ve Okullar Bölgesinde Alt Bölge proje çalışmalarına başlanılmıştır.

Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi sınırlarında yer alan bu bölgelerin özellikleri ile planlama süreçlerine bakıldığında:

Kaleiçi ve Yat Limanı Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı

Kaleiçi Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı; batıda Akdeniz, kuzeyde Cumhuriyet Caddesi, doğuda Atatürk Caddesi, güneyde Karaalioğlu Parkı ve cadde boyunca günümüze kadar ayakta kalabilen surlar ile sınırlandırılmıştır.

Kaleiçi ve Yat Limanı çevresi 1970’li yıllarda Yat limanı ve çevresinin turizm merkezi ilan edilmiş olması nedeniyle, o tarihten bu yana gerek tescil aşamasında, gerek planlama aşamasında gerekse de uygulama aşamasında birbirinin ayrılmaz parçaları olsalar da birbirinden kopuk iki farklı bölge şeklinde değerlendirilmiş, uygulamalar her iki alanın farklı planları olması nedeniyle bu şekilde devam etmiştir.

Yat Limanı Çevresi

Kentteki ilk yerleşme alanı yat limanı ve çevresidir. 1973 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediye, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu arasında yapılan bir protokolle yeni yapılan liman nedeniyle eski önemini kaybederek terk edilen eski liman ve yakın çevresine ait bir kısmın kamulaştırılarak restore edilmesi ve yaşatılması kararlaştırılmıştır.

Bu kapsamda, Eski Turizm İl Müdürlüğü binası olarak kullanılan binalardan başlayarak Mermerli Sokaktan devam eden, sur üzerindeki eski Türk ev ve konaklarının bulunduğu bölümü içeren ve Top-hane surlarından İskele Caddesine uzanarak yat limanını çevreleyen bölge, turizm merkezi olarak ilan edilmiş, yaklaşık 6 hektarlık alan kamulaştırılmış ve Turizm Bakanlığınca eski kent dokusu içinde turistik yatırım-çevre koruma birlikteliğini sergileyen bir proje çalışması başlatılmıştır.

Hazırlanan projede eski ticaret limanı “Yat Limanı” olarak, yakın çevresi de “Turizm amaçlı konaklama ve eğlence yerleri” olarak projelendirilmiştir.

Yat limanı ve çevresine yönelik Bakanlıkça hazırlanan çalışmalar ve vaziyet planı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca 1976 yılında uygun bulunmuş, uygun bulunan bu proje daha sonra bu alandaki tüm uygulamaların temel paftası olarak kullanılmış, bu alandaki talepler bu pafta doğrultusunda değerlendirilmiştir.

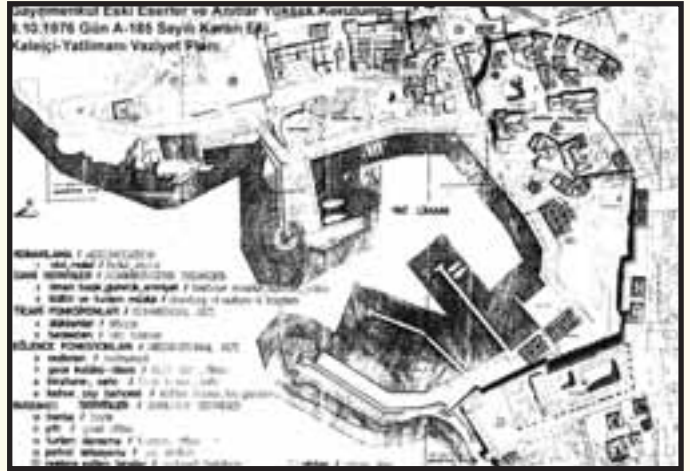
Proje kapsamında, Yat limanı çevresinde eğlence ve günübirlik fonksiyon kararları getirilen alandaki yapılar, Turizm Bankası'na önerilen yeni fonksiyonların eski ile uyumu sağlanacak şekilde onarılmış, yapılar arasında kalan açık alanların rekreasyon düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir.

Turizm Bakanlığı'na "Antalya- Kaleiçi Kompleksi" restorasyon çalışmasından dolayı, 28 Nisan 1984'de FİJET (Uluslararası Turizm Yazarları Birliği) tarafından Altın Elma Turizm Oskarı ödülü verilmiştir.

Kaleiçi

Kaleiçi'nin Yat limanı proje alanı dışında yer alan kısmı genel olarak "Kaleiçi" adıyla adlandırılmakta olup, bu bölge de Yat Limanı ile aynı tarihte 1973 yılında, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca sit alanı olarak belirlenmiş, aynı Kurulca 1979 yılında "Kaleiçi Koruma Geliştirme Planı" uygun bulunmuştur.

Uygun bulunan bu plan, Antalya Planlama Bürosunca, imar planı diline dönüştürülerek, Belediye bünyesinde kurulan Kaleiçi Danışma-

PLANLAMA
2006/4

Denetleme Kurulu kararı ile 1982 tarihinde İmar İskan Bakanlığınca onanmıştır.

Ancak, Bakanlıkça onanan bu planın İmar Planı diline dönüştürülmesi sırasında parsel kararlarında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca uygun bulunan plandan farklılıklar oluşmuştur.

Söz konusu planın onaylanmasıyla ilgili herhangi bir kurul kararı bulunmamasına ve farklı kararlar içermesine karşın, uygulamalar İmar İskan Bakanlığınca onanan bu plana göre verilen çaplar doğrultusunda yürütülmüştür.

Kaleiçi İmar Planı yapıldığı sırada Turizm fonksiyonu bu alanın yaşatılması ve geliştirilmesi için bir araç olarak görülmüş ve temel fonksiyonlardan biri olarak kabul edilmiştir.

Bu planda fonksiyon dağılımının bölgenin yapılıp yapılmaması sonucunda, bütün alanda turizm ve turizme yönelik ticaretin kendiliğinden gelişmesine neden olmuştur.

Boş parsellerdeki yapılanma her bölgede aynı emsal ve yükseklik kararları ile (E:0,50, hmax: 9,50) gerçekleşmeye başlamıştır. Bu yapılaşma kararları belirgin sınır eşikleri kent merkezindeki katlı yapılaşmadan korunabilmiş, geleneksel dokusunu, günümüze kadar koruyarak yaşayabilmiş Kentsel Sit Alanı için büyük tehlike oluşturmıştır.

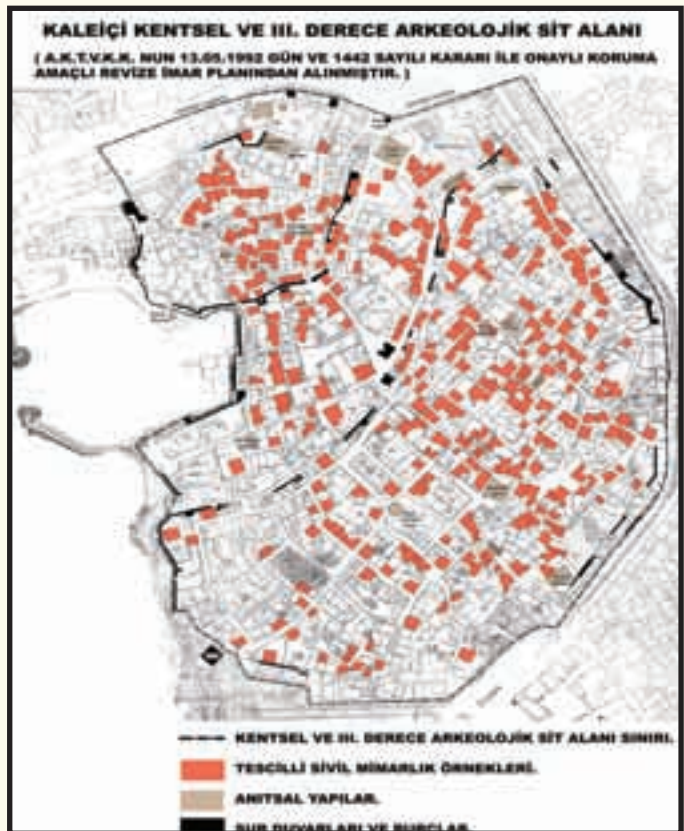
Diğer yandan, Kaleiçi'nde mevcut plan kararları ve çeşitli kurul kararlarıyla getirilen I.- II.Derece Arkeolojik Sit, Tarihi-Kentsel Sit, Doğal Sit gibi tanımlar alanın bir bütün olarak algılanmasını, değerlendirmesini zorlaştırmış, sanki ayrı bölgeler varmış çağrışımı yapmıştır.

Bu nedenlerle alanda ve planda münferit kararlar almak yerine Antalya Koruma Kurulunca 1989 yılında bu sorunların bir plan bütünü içinde değerlendirilmesi gerektiği gerekçesi ile Koruma İmar Planının revize edilmesi istenmiş, plan revize edilinceye kadar da uygulamaların Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca onanan Koruma İmar Planı doğrultusunda yürütülebileceği belirtilmiştir.

Söz konusu planın revizyonu ODTÜ Prof. Dr. Mustafa Parlar Eğitim ve Araştırma Vakfına yaptırılarak Antalya Koruma Kurulunun 13.05.1992 gün ve 1442 sayılı kararıyla uygun bulunmuş ve alanda bu plana göre uygulamalar yürütülmeye başlamıştır.

Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında,

- Kaleiçi'nde 127 adet anıtsal yapı (sur duvarı, burç, cami, mescit, kuyu vb.), 473 adet sivil mimarlık örneği, 93 korunacak bahçe, 25 anıt ağaç kültür ve tabiat varlığı olarak tescil edilmiştir.
- Tüm alan Kentsel ve III.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir.

- Tüm alanda parsel bazında kararlar getirilmiştir.
- Diğer planın aksine yeni yol açımı, yol genişletilmesi gibi hususlardan kaçınılarak yaya yolu ağırlıklı bir ulaşım şeması önerilmiştir.
- Kaleiçi'nin konut alanı niteliğini büyük ölçüde kaybetmemesini sağlamak için yeni yapılaşmaya ilişkin hükümler, turizme daha az olanak sağlayacak şekilde konut fonksiyonu ile düzenlenmiştir.
- Tescilli kültür varlıklarının onarım ve değerlendirilmesinde, turizm işlevinin verilebileceği benimsenmiştir.
- Yapı stoku,
 - Yeni yapılar
 - Doymuş yapılar ve
 - Tescilli sivil mimarlık örnekleri olmak üzere üç farklı grupta değerlendirilmiştir.
- Yeni yapılarda, TAKS:0,35'e, kat sayısı 2'ye düşürülmüştür.
- 100 m²'den büyük parsellerde yeni yapı hakkı almış yapılara sadece konut ve sosyal-kültürel amaçlı kullanım kararı getirilmiştir. 100m²'den küçük ve çevresindeki parsellerle tevhit olanağı olmayan parsellere de konut yapılamamakta sadece h=4,50 m.'yi geçmeyen E:0,80 ile perakende ticaret amaçlı yapı yapılabilmektedir.
- Yeni yapılarda ayrıca çatı katı, çekme kat, bodrum kat, düz çatı izni bulunmamaktadır.
- Doymuş yapı kararı getirilen parsellerdeki yapılar, ekonomik ömürlerini yitirmedikleri

sürece bu parsellere yeni yapı hakkı verilmemektedir. Bu yapılarda da sadece konfor koşullarının gerektirdiği müdahaleler ile basit onarım yapılabilmektedir. Bu yapılara ticari bir işlev getirilememektedir.

Ancak, daha sonra yapılan ve Antalya Koruma Kurulunca uygun bulunan, plan hükmü değişikliğiyle bu yapılar yıkılıp plan hükümlerine göre yeniden yapıldığında ticaret kullanımı hakkı verilmiştir. Böylelikle planda getirilmiş yoğunluktan daha büyük yoğunluğa sahip kitlelerin planla getirilen yoğunluğa düşürülmesi amaçlanmıştır.

- Tescilli yapıların onarımında her yapının ana müdahale ilkeleri ışığında kendine özgü projelendirilmesi temel alınmıştır. Buna göre tescilli yapılar;
 - Mimari, sanat, estetik, belge değerleri
 - Yapının özgünlük derecesi ve değişmişlik durumu
 - Yapısal durumu ve malzemesi
 - Yapının yeni kullanımları için sahip olduğu potansiyel
 - Onarabilme potansiyeli
 - Yerleşim içerisindeki konumu ve çevresinde yer alan işlev türleri değerlendirilerek, Koruma Planında altı değişik müdahale türü belirlenmiştir.

Bu müdahale türleri

- Aynen korunacak, sadece bakım ve basit onarımı ile yetinilecek yapılar (KV1)
- Aynen korunacak, esaslı onarım gerektiren yapılar (KV2)
- Yıkmadan dış cepheleri korunarak, iç tasarımda kullanım ve konfor koşullarının gerektirdiği müdahaleler yapılabilecek yapılar (KV3)
- Dış cephesi yıkılmadan aynen korunacak, içte her türlü değişiklik yapılabilecek yapılar (KV4)
- Aynı cephelere uyularak tümüyle yenilenebilecek yapılar (KV5)
- İç ve dış düzeni aynen korunacak, tümüyle yenilenebilecek (KV6)'dır.

Bunun dışında, restorasyonu plan öncesinde tamamlanmış tescilli yapılara (R) kararı getirilmiştir.

- Yapılaşma kararları dışında, Koruma Amaçlı İmar Planında;

- Taşıt ve yaya yolları ayrımı getirilerek mevcut kadastral yollar kullanılmıştır.

- Alanın aynı zamanda Arkeolojik Sit Alanı olması nedeni ile Kaleiçi'ndeki her türlü hafriyatın Müze Müdürlüğü denetiminde yapılacağı hükmü getirilmiştir.

- Üç adet Açık Ticaret Alanı, Kamulaştırılacak parseller, Kültür merkezi alanları önerilmiştir.

- Yeşil alanlar, Çocuk Bahçesi, Pasif Yeşil Alan, Çay Bahçesi, Park Alanı olarak ayrılmıştır.

Balbey Kentsel Sit Alanı

Antalya Kent Merkezinde 1990 yılında düzenlenen Kalekapısı Kentsel Planlama ve Tasarım yarışmasını yönlendirici ve genel prensiplerin belirlenebilmesi için Antalya Kent Merkezinde Kaleiçi'nden sonraki dönemlerde gelişen ve belirli bir kentsel doku oluşturan alanlarda yapılan çalışmalar sonucu, Antalya Koruma Kurulunca Balbey, Yüksekalan ve Tahılpazarı Mahallelerinde korunması gerekli sokaklar, sivil mimarlık örneği yapılar, cami, çeşme, bahçe duvarı, bahçe ve anıt ağaç tescilleri yapılmış, bu alandaki imar planları iptal edilmiştir.

Kalekapısı Kentsel Tasarım Proje Yarışması sonucu Balbey Kentsel Sit Alanı ve Etkileme Geçiş Alanı sınırları belirlenmiştir.

Balbey Kentsel Sit ve Etkileme Geçiş Alanı, ana ulaşım aksları ile çevrelenmiştir. Ana ulaşım akslarına cephe veren kısımlarda özellikle İsmet Paşa Caddesi boyunca yüksek katlı yeni yapılar bulunmaktadır.

Kalekapısı Kentsel Tasarım Proje Yarışması kapsamında, Kentsel Sit Alanının geleneksel ticaret alanı ve Kaleiçi ile bağlantılı oluşuna ve kentin turizme dayalı gelişme eğilimine paralel olarak kültürel değerlerin ve dokunun bu değerlerle uyumlu ticari ve turistik kullanımlara olanak sağlamaya ve alanın sosyo-ekonomik yapısında hızlı bir dönüşüm oluşturarak Balbey'i prestij bölgesi niteliğine kavuşturmaya yönelik hedefler içeren Koruma Amaçlı İmar Planı Antalya Koruma Kurulunca uygun bulunmuştur.

Koruma Amaçlı İmar Planında mevcut yol ve kadastral doku ile mevcut yapı stoku korunmuştur. Planda, tescilli yapılar yanında mevcut yapılar, “Karakteristik mimari özellikli yapılar” ile “Doymuş yapılar” olarak sınıflandırılmıştır.

Yeni yapılanmalar için, ana ulaşım akslarına bakan imar adalarına A-3, 0,40/1,20; diğer imar adaları için A-2, 0,30/0,70 yapılaşma kararları getirilmiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı 1994 yılında onaylanmış olmasına rağmen, planlama hedeflerinden hiçbirisi gerçekleştirilememiş, tescilli ve karakteristik mimari özellikli yapılarda kullanımın azalması nedeniyle boş ve bakımsız yapıların sayısı artmış, bölge kısmen çöküntü alanı haline dönüşmüştür.

Mahalledeki boş parseller ile korunacak bahçe kararı bulunan tescilli yapı bahçeleri bölgenin otoparkı görevini yapmakta olup, alanda bugüne kadar sadece üç tescilli yapının restorasyonu gerçekleştirilmiştir.

Muratpaşa Belediye Başkanlığınca 2003 yılında Balbey Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planının revizyonu gündeme getirilmiş ve bu revizyon kamuoyunda tartışıldıktan sonra, Antalya Koruma Kurulunda değerlendirilmiştir.

Hazırlanan revizyon plan ile sit alanı sınırının daraltılması, yeni yapılaşmaların kat yüksekliğinin artırılması önerilmiş ve bu öneri ile Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu önerisi Antalya Koruma Kurulunun 17.09.2003 gün ve 6000 sayılı kararı ile uygun bulunmamıştır.

Balbey Kentsel Sit Alanı ile bağlantılı olan sit alanı dışındaki Sobacılar Çarşısı, Kalekapısı Kentsel Tasarım Projesinde, Ticari alt merkez olarak gelişeceği vurgulanan alanlardan birisidir. Bu alanın projesi de Mimarlar Odası'na 2002 yılında

yarışma yoluyla elde edilmiş, ancak herhangi bir uygulama başlatılmamıştır.

Sobacılar Çarşısı, Kız Meslek Lisesi, İnönü İlköğretim Okulu ve Vakıf Hastanesini içeren ve Okullar Bölgesi olarak adlandırılan alan ile birlikte Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca başlatılan “Kent Merkezi Alt Bölge Proje Çalışmaları” kapsamında bir alt proje olarak yeniden projelendirilmiştir.

Haşımışcan Kentsel Sit Alanı

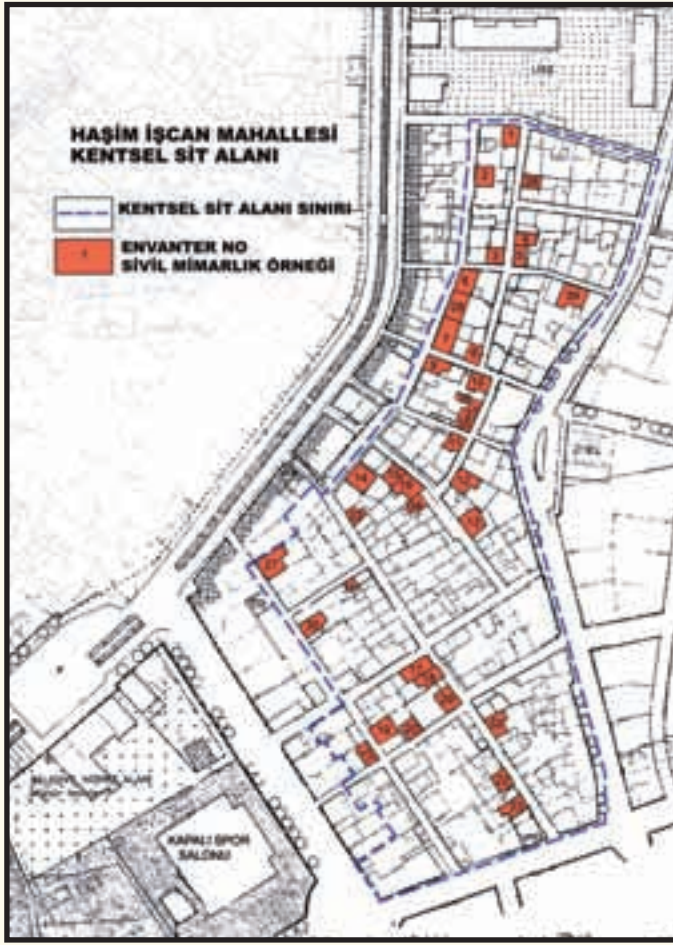
Antalya Kent Merkezinde yer alan ve Antalya geleneksel kent dokusunu barındıran, üç Kentsel Sit Alanından birisi olan ve adını II. Dünya savaşı sırasında Antalya’da valilik yapan Haşım İşcan’dan alan Haşımışcan Mahallesi, Antalya’nın Kaleiçi’nden sonraki ilk yerleşim alanlarından birisidir.

Kentsel Sit Alanının,

- Batısında, Antalya’nın en büyük ve en iyi geleneksel konut dokusu ile antik Attelia Kentinin kalıntılarını içeren Kaleiçi Kentsel ve III.Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- Güneybatısında, Antalya’da yaşayanların ve ziyaretçilerin yoğun olarak kullandığı Antalya Kentinin en eski ve en büyük parkı Karaali-oğlu Parkı, Antalya Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası ile Kapalı Spor Salonu,

PLANLAMA
2006/4

- Güneyinde, stadyum
- Kuzeyinde, Antalya'nın en eski ve en büyük lisesi olan Antalya Lisesi yer almaktadır.

Alanının ana ulaşım yollarına cephe veren dış sınırını yüksek katlı yapılar oluşturmaktadır.

Kentsel Sit Alanını çevreleyen, aynı zamanda tramvay hattının da geçtiği, yoğunlukla mağazaların, yeme-içme mekanlarının bulunduğu Atatürk Caddesi ile Işıklar Caddesi, Antalya'nın yaz-kış en yoğun yaya kullanımının olduğu caddelerdir.

Yukarıda tarif edilen konumu dikkate alındığında, kentin en merkezi noktasında, kentin önemli sosyal donatı alanlarıyla ve en önemlisi, en işleyen taşıt-toplu taşıma-yaya trafiğini barındıran ticaret akslarıyla çevrili bu alan, Antalyalının, alan çevresindeki yoğun kullanımın, düzenlenecek bir plan ve plan kararlarıyla alan içerisine rahatlıkla aktarılacak bir alandır.

PLANLAMA
2006/4

Kentsel Sit Alanı, yaya kullanımına oldukça elverişli gridal yol bağlantısıyla birlikte, Antalya'nın belli bir döneminin sulama sistemini taşıyan su arıklarını içermektedir. Diğer yandan, Antalya Büyükşehir Belediyesince kurulan ve kentin, kentlinin tarihine ışık tutacak olan Kent Müzesi de yine bu alan içerisinde yer almaktadır.

Bu yüksek yapıların yerinde, özellikle palmiyeleri ve cadde ortasından geçen su kanalı ile Antalya kent merkezinin en önemli caddelerinden birisi olan Atatürk Caddesin de, şimdiki kentsel sit alanı, Antalya Lisesi ve Kaleiçi kentsel sit alanı içerisindeki geleneksel sivil mimarlık örneği yapıların benzeri yapılar, çok yakın bir zamana kadar korunabilmiş, ancak yapılan imar uygulamaları sonucu bu yapılar yerini hiçbir mimari özelliği olmayan yüksek katlı yapılara bırakmıştır.

Haşımışcan Kentsel Sit Alanı, kentin fiziksel gelişme sürecinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi ve bu dokudaki sivil mimarlık örneklerinin korunabilmesi amacıyla 1993 yılında Antalya Koruma Kurulunca belirlenmiş ve bu kapsamda 39 adet yapı tescil edilmiştir.

Sit alanı ilanının ardından Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları belirlenmiş olup alandaki tüm uygulamalar Kentsel Sit Alanının bir Koruma Amaçlı İmar Planının bulunmayışı nedeniyle bu koşullara göre yürütülmektedir.

Gerek Antalya Belediyesince, gerekse de Muratpaşa Belediyesince bu alana ilişkin Koruma Amaçlı İmar Planları hazırlanmış, ancak bu planlar sonuçlandırılmamıştır.

2004 yılında Muratpaşa Belediyesince hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı, Kentsel Sit Alanını çevresinden soyutlayarak, kent içindeki sıradan bir alanın planlanması sırasında getirilebilecek kararlarla düzenlenmiş, Kentsel Sit Alanının doğusundaki yüksek katlı yapılaşmış bölgenin sit alanından çıkartılarak, Etkileme geçiş alanına dönüştürülmesi ve mevcutta 4 katlı olan yapıların, 5 kata çıkartılmasına yönelik getirilen önerilerin dışında, alanın korunması, yaşatılması, sağlıklılaştırılması, kent kullanımına kazandırılması gibi sorunların çözümüne yönelik herhangi bir plan kararı getirmemiş olması nedenleriyle Antalya Koruma Kuruluna bile iletilmemiştir.

Karaalioğlu Parkı

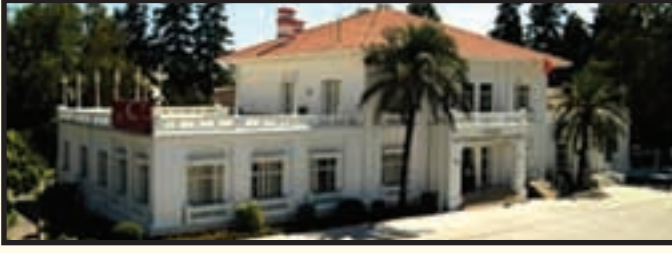
1940'lı yıllarda falezler üzerinde bataklık alanı olarak bilinen bir alanda, Cumhuriyet Dönemi anlayışıyla üç büyük miradoru, altyapısı, bitkilendirmesiyle Karaalioğlu Parkı yapıldığı dönemden bugüne kadar kentlinin kullandığı kent merkezindeki en büyük park alanı olmuş ve kentin en önemli simgesi haline gelmiştir.

Aynı zamanda Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile hizmet yapılarını, Atatürk Evi, Kapalı ve Açık Spor Salonunu içeren Karaalioğlu Parkı ve çevresi 1992 yılında I. ve III. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Konut alanlarının bulunduğu kısmı içeren III. Derece Doğal Sit Alanında mevcut imar planı kararlarına göre uygulamalarda bulunulabilmektedir.

Parkın I.Derece Doğal Sit Alanı olan kısmında ise Antalya Mimarlar Odası ve Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca düzenlenen yarışma son-

rası birinci olan proje, Antalya Koruma Kurulunca da uygun bulunmuş, ancak bu projenin de aynı Kalekapısı Kentsel Tasarım Projesi ile Sobacılar Çarşısı Projesi gibi uygulaması tamamlanmamış, sadece park içerisinde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Diğer yandan, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığının Eski Mezarlık Alanı yanında planlanan hizmet binasının yapılıp, Belediyenin bu binaya taşınmasının ardından, bir dönemin Halkevi yapısı olan Başkanlık yapısının yine ilk fonksiyonu olan Halkevi fonksiyonunu çağrıştıran “Kent Müzesi” fonksiyonu ile kullanılması ve çevresinin buna göre düzenlenmesi için Tarih Vakfı ile anlaşma sağlanmıştır.

Hanlar Bölgesi ve Kalekapısı Çevresi

Kent merkezinin, Kaleiçi sınırları dışında yaklaşık 16. yy.’dan itibaren ticaret merkezi olarak kullanılan ve Hanlar Bölgesi olarak adlandırılan kısmı, Balbey Camisi, Pazar Hamamı, Ayanaoğlu Mescidi, Cumhuriyet Hamamı, Tek Kapılı Han, İki Kapılı Han, Zincirli Han gibi anıtsal yapıları içermektedir.

Bu bölge yukarıda da belirtildiği gibi 1990 yılında düzenlenen Kalekapısı Kentsel Tasarım Projesi yarışma alanının da merkezini oluşturmakta olup, söz konusu projenin temel prensipleri Antalya Koruma Kurulunca da uygun bulunmuştur.

Tescilli İki Kapılı Han ve Tek Kapılı Han’ın bulunduğu Hanlar Bölgesi Koruma Alanı sınırları Antalya Koruma Kurulunca 1989 yılında belirlenmiştir.

Dönerciler Çarşısı ve bu alandan Saat Kulesine kadar uzanan alanın Kentsel Tasarım Projesinde getirilen kararlar uygulanamayacağı gerekçesiyle bu kısımdaki mevcut dokunun iyileştirilmesine yönelik, alanı ticaret alanına dönüştüren Belediyenin plan değişikliği önerisi de Antalya Koruma Kurulunca 1996 yılında uygun bulunmuş, ancak bu plan değişikliği sonrasında sadece Dönerciler Çarşısının Atatürk Caddesine bakan kısmında düzenleme yapılmıştır.

Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca Kent Merkezi Alt Bölge Proje alanlarından birisi olarak belirlenen Hanlar Bölgesi Proje Alanı, Tek ve İki Kapılı Han Koruma Alanı ile birlikte tescilsiz Zincirli Hanı ve Kaleiçi Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanının Dönerciler Çarşısının uygulaması tamamlanan kısmı hariç tutularak Saat Kulesine kadar uzanan Koruma Amaçlı İmar Planı sınırı dışındaki bölgeyi içermektedir.

Cumhuriyet Meydanı ve Valilik Binası

Tophane surlarının üst kotunu oluşturan ve Cumhuriyet Caddesi ile surlarla sınırlanan Cumhuriyet Meydanı, Atatürk Heykeli ile birlikte, Antalya’nın kullanılan tek meydanıdır. Bu meydanın batısında bulunan Antalya’nın ilk otellerinden birisi olan Büyük Otel’in yıkılmasıyla Antalya Belediyesine park alanı düzenlemesi yapılmış ve kentlinin kullanımına açılmıştır.

Cumhuriyet Meydanı kuzeyinde bugün Valilik Binasının bulunduğu kısımda 1970’li yıllara kadar, 1910 yılında yapılmış eski Hükümet Konağı binası faaliyet göstermekteydi.

Ancak bu yapı;

- Malzemesinin ahşap olması nedeniyle bakımının ve güvenliğinin güçlüğü, her yıl onarım masraflarının çok olması ve eskiliği nedeniyle binanın Hükümeti temsil kabiliyetinin bulunmadığı,
- Küçük olması nedeniyle, Valiliğin çeşitli birimlerinin bu yapıya sığmadığı ve birimlerin şehrin çeşitli noktalarına dağılmasıyla gerek bunlar için ayrı kira ödenmesinin maliyeti arttırdığı, gerekse de vatandaşın bu birimler arasında geliş-gidişinin, evrak takibinin zor olduğu,
- Etrafında imar planına uygun olarak yapılan yeni modern binaların yanında, Hükümet Konağının köhne haliyle önündeki geniş meydana ve Antalya’ya yakışmadığı gerekçeleriyle 1974 yılındaki Kurul kararının ardından yıkılmış ve yerine bugünkü Valilik binası yapılmıştır.

Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca, Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi içerisindeki Alt Bölge Proje Alanı kapsamında Valilik makamının gerisindeki tescilli Gazi Mustafa Kemal İlköğretim yapısına taşınması ve Valilik Binası ile Cumhuriyet Meydanında Kent Meydanı düzenlemesi yapılmasına yönelik hazırlanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı değişikliği, Okullar Bölgesinde yapılan plan değişikliğiyle birlikte 08.09.2005 tarihinde, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı değişikliği de Antalya Büyükşehir Belediye Meclisinin 14.10.2005 tarihli toplantısında onanmasının ardından Antalya Koruma Bölge Kurulunun da görüşü alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca onaylanmıştır. Onaylanan plan değişikliğinin ardından da uygulamalar başlamıştır.

Burada ilginç olan 1974 yılında, bugünkü Valilik Makamının taşındığı Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu yapısı ile aynı nitelikte ve benzer büyüklükte olan eski Hükümet Konağının yıkılıp yerine bugün yıkılacak olan Valilik binasının yapılma gerekçelerinin, bu binanın yıkılıp Valiliğin birimlerinin şehrin değişik noktalarına

dağılması sonrasında yeniden ortaya çıkacağı, bu yaklaşımla, Antalya’nın ilk Hükümet Konağı yapısının korunabilecekken bu yapının yıkılmasına yönelik alınan kurul kararının ne kadar anlamsız ve hatalı olduğunun görülmesidir.

“Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” Kapsamında Mimarlar Odası Antalya Şubesi ve Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığınca Başlatılan Çalışmalara İlişkin Değerlendirmeler

Antalya Büyükşehir Belediyesi ile Antalya Mimarlar Odası’nca hazırlanan ve “Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” kapsamında Kaleiçi, Balbey, Haşimişcan Mahalleri ile Karaalioğlu Parkı ve Hanlar Bölgesini kapsayan alanın Kent Merkezi ile bütünleştirilerek yeniden planlanması amacıyla hazırlanan protokol çerçevesinde 11-12.10.2006

PLANLAMA
2006/4

tarihlerinde Danışma Kurulu üyeleri olarak belirlenen uzmanlarca toplantılar ve yerinde incelemeler yapılmış ve inceleme sonucu Danışma Kurulu üyelerince hazırlanan raporda; Kaleiçi ve Yat Limanı, Haşimişcan, Balbey Kentsel Sit Alanları ve Karaalioğlu Parkına ilişkin çok genel bilgilendirmenin ardından, yine çok genel değerlendirmeler yer almıştır.

Bu genel değerlendirmeler;

- Mimarlar Odası Antalya Şubesinde önerilen planlama alanı sınırlarının prensipte uygun bulunduğu,
- Kaleiçi ve Yat Limanının bir bütün olarak ele alınması gerektiği,
- Kaleiçi’nde mevcut plan kararlarının sosyal dokunun ve fiziki mekanın korunup sağlıklılaştırılmasına yönelik fonksiyonların düzenlenmesi, konut ve ev pansiyonculuğunun özendirilmesi,
- Kaleiçi’nde bu alanla ilgili işlerin yürütülmesinden, denetiminden ve halkın bilgilendirilmesinden sorumlu bir birimin kurulması,
- 115 ada 10 parseldeki yapının Belediyesince, eski İnci Sinemasının da Kültür ve Turizm Bakanlığınca kamulaştırılması,
- Balbey Kentsel Sit Alanında mevcut koruma amaçlı imar planının mülkiyete yönelik probleminin mühendislik çalışmaları ile çözülmesine yönelik Belediyesince hizmet alımının yapılması,
- Haşimişcan Kentsel Sit Alanında Etkileme Geçiş Alanı belirlenerek Kaleiçi ve kent merkezi ile bütünleşmesini sağlayacak koruma amaçlı imar planı elde edilmesi hizmetinin alınmasının Belediyesince sağlanması,
- Hanlar Bölgesinde Vakıf İşhanı, İş Bankası binalarının alandan kaldırılarak alanın sağlıklılaştırılmasını sağlayacak rölöve-restitüsyon ve restorasyon projelerinin Belediyesince hazırlatılarak bölgenin rehabilitasyonunun yapılması,
- Karaalioğlu Parkında Belediye binasının Kent Müzesine dönüştürülmesi doğrultusunda daha önce yarışma sonucu elde edilen kentsel tasarım projesinin revizyonunun yapılması,
- Bu işler başlayıncaya kadar da ruhsatsız ve projesine aykırı yapılar için yasal işlemlerin sonuçlandırılması, Kaleiçi’nin trafikten

arındırılması için başlatılan çalışmaların geliştirilmesi, tarihi alanların girişlerine tanıtıcı levhaların konulması, sokak düzenleme projesinin tamamlanması, tabela ve ofislerin kaldırılması ve Belediyesince bu alanlarda tabela standartlarının belirleneceği bir yönetmelik hazırlanması şeklindedir.

Öncelikle Yerel ve Ulusal Danışma Kurulu üyelerinin meslek dağılımı mimar ağırlıklı olmuştur.

Protokole göre Danışma Kurulunun amacı, Antalya Kent Merkezinde Kaleiçi, Balbey, Haşimişcan Mahalleleri ile Karaalioğlu Parkı ve Hanlar Bölgesini kapsayan bölgenin kent merkeziyle bütünleştirilerek yeniden planlanması için başlatılan çalışmalara danışmanlık etmektir. 2863 sayılı yasa kapsamında koruma altına alınan alanlara yönelik hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planları için Yönetmelikle zorunlu tutulan plan müellifliği ve planlama ekibindeki meslek gruplarının, planlamanın, özellikle de koruma altındaki alanlarda başlatılan planlamanın, Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yenileme projelerinin sosyal yönlerinin baskın olduğu dikkate alındığında meslek grubunun çeşitlendirilmesinin gerektiği görülmüştür.

Diğer yandan, Danışma Kurulunun gerçekleştirdiği toplantı sonucu hazırlanan raporda yer alan değerlendirmeler incelendiğinde, Kaleiçi’nde 115 ada 10 parseldeki tescilli yapının Belediyesince kamulaştırılması ve Kaleiçi’nde bir birimin oluşturulması dışında Antalya gündeminde konuşulan, Antalya Koruma Kurulu kararlarında ve Büyükşehir Belediyesi planlarında yer almayan bir konuya değinilmediği ve yeni bir önerinin getirilmediği görülmüştür.

Şöyle ki;

- Kaleiçi ve Yat Limanının bir bütün olarak ele alınması, mevcut plan kararlarının sosyal dokunun ve fiziki mekanın korunup sağlıklılaştırılmasına yönelik fonksiyonların düzenlenmesi gerektiği en son Antalya Koruma Kurulunun 07.08.2003 gün ve 5983 sayılı kararında yer almıştır.
- Balbey Koruma Amaçlı İmar Planının mülkiyet problemleri nedeniyle uygulanamadığı, Muratpaşa Belediye Başkanlığınca da daha önce gündeme getirilmiş, buna yönelik öneri plan revizyonu dahi hazırlanmıştır.

- Haşımışcan Kentsel Sit Alanında Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması önerilmiş olup zaten Koruma Amaçlı İmar Planı Yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği 2005 yılından itibaren iki yıl içerisinde Koruma Amaçlı İmar Planının yaptırılması 2863 sayılı yasa gereği zorunludur. Bu süre içerisinde planlama çalışması başlanmaz ve bir yıllık süre uzatımı için Antalya Koruma Bölge Kuruluna başvurulmaz ise Geçiş Dönemi Uygulama Koşullarının dahi uygulaması durdurulacaktır.
- Eski İnci Sinemasına Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planında zaten Kamu Hizmet Alanı kararı getirilmiştir.
- Karaalioğlu Parkında, daha önce yarışma sonucu elde edilen proje Kurul kararı ile de uygun bulunduğundan Antalya Büyükşehir Belediyesinin taşınmasının ardından Belediye binası ve çevresinde Kent Müzesi fonksiyonu ile düzenlemeler yapılabilmesi için Kuruldan alınacak izinler öncesi zaten Kurulca uygun bulunan projenin revizyonunun yapılması gerekmektedir.
- Ruhsatsız ve projesine aykırı yapılar için yasal işlemlerin yapılması, görüntü kirliliği yaratan tabela ve levhaların kaldırılması kurul kararlarıyla da istenmiş olup, bunların kaldırılması aynı zamanda Belediyenin de yasal görevidir.
- Koruma Yüksek Kurulunun da tabelalar ile ilgili 05.11.1999 gün ve 665 sayılı ilke kararı bulunmaktadır.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi Nazım Planlama Dairesi Başkanlığınca hazırlanan 1/5000 ölçekli Kent Merkezi Nazım İmar Planı Revizyonu Plan raporunda,

Revizyonun Amacı; “Antalya Kent Merkezinde yoğunluğu bulunan arkeolojik ve kentsel sit alanı ile geleneksel kent merkezi dokusunun son 20 yıl içerisinde hızlı kentleşme etkisiyle bozulmuş olması nedeniyle, kent merkezinin mimari ve kentsel tasarım ölçeğinden makro ölçeğe, makro ölçekten yapı ölçeğine doğru irdelemeyle dönüştürülmesi, merkez dışına taşınması gereken işlevlerin ayıklanması, kent merkezinde yeniden yer alması gereken kullanımların belirlenmesi sürecine yönelik hukuki plan alt yapısının oluşturulması” olarak gösterilmiş,

Plan kararlarında;

- Kaleiçi Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planının Antalya Koruma Bölge kurulu kararlarına uygun, onaylı ve yürürlükte olduğu,
- Balbey Mahallesiinde uygulama sorunlarını giderici yönde Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi bütünlüğü ile uyumlu yeni bir Koruma Amaçlı İmar Planının,
- Haşımışcan Mahallesiinde de Koruma Amaçlı İmar Planının Kent merkezi bütünlüğünde yapılmasının gerekli olduğu,
- Kentsel Sit Alanları dışında, Cumhuriyet Meydanı, Hanlar Bölgesi, Sobacılar Çarşısı ve Okullar Bölgesinde Antalya’nın kültür ve turizm kenti kimliğini yansıtan kentsel tasarım ve mimari projelerinin Mimarlar Odası işbirliği ve sivil toplum örgütlerinin katılımı ile yürütüldüğü hükümleri yer almıştır.

Yani, sit alanlarındaki uygulamalar, Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması ile ilgili süreç 5226 ve 3386 sayılı yasalarla değişik 2863 sayılı yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiştir.

Antalya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesinde Antalya Büyükşehir Belediyesince neler yapılacağı zaten yukarıda da belirtilen plan hükümleriyle kararlaştırılmış, sit alanları dışındaki alanlarda Alt Proje alanlarına ilişkin hazırlanan proje tasarımları da Antalya Büyükşehir Belediyesiye kamuoyuna sunulmuş, hatta Cumhuriyet Meydanında uygulamalara başlanmıştır.

O nedenle, Danışma Kurulunun raporundaki değerlendirmelerin Antalya Kent Merkezi için yeni bir katkısının olmadığı görülmüştür.

2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” kapsamında koruma altına alınmış alanlardaki koruma politikası günümüze kadar salt yasal bir koruma şeklinde olmuş, korunması amaçlanan alanların yaşatılması sağlanamamış ve gerçek sahiplerinin alanı terk etmeye başlaması ile de kent merkezlerinde köhneleşmiş, kaybolmaya yüz tutmuş çöküntü alanları ortaya çıkmıştır. Özellikle eski kent merkezlerinin koruma altına alınmış olması, kentsel alanlardaki rantın ve yapılaşmanın yönünü bu tür koruma altına alınmamış alanların bulunduğu eski kent merkezi dışındaki alanlara yöneltmiştir.

1990 sonlarında toplumdaki hayat anlayışının değişmesi, yerleşme ile birlikte kent kimliklerinin, toplumsal belleğin, tarih bilincinin artması, önemli bir gelir kaynağı olan turizmde de artık bu tür alanların tercih edilmesi ve kentsel alanlarda kentin kırla birleşmesiyle birlikte artık genişleyecek pek bir alanının kalmaması nedenleriyle rant yönünü yeniden eski kent merkezlerine çevirmiş ve bu tür alanların da kentsel dönüşüm projeleri kapsamında değerlendirilmesine neden olmuştur.

Antalya kent merkezinin tek bir onay kurumu ve bir bütünlük içerisinde Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi adı altında tek bir sınır içerisinde değerlendirilmesi, bu alanın planlanmasında Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığına bir avantaj sağlamaktadır.

Ayrıca kent merkezinin 2863 sayılı yasa kapsamında koruma altına alınmış alanlardan oluşması bir dönem dezavantaj iken, bu yasada ve Belediye Kanununda yapılan değişiklikler, çıkartılan diğer Yasalar ve Yönetmelikler, bu alanların planlanmasında planların uygulanmasında Belediyelere oldukça kolaylıklar getirilmiştir.

5226 ve 3386 sayılı Kanunlarla değişik 2863 sayılı Kanun da Koruma Amaçlı İmar Planı tanımıyla birlikte “Alan Yönetimi” ve “Bağlantı Noktası” tanımı getirilmiş, 27.11.2005 tarih ve 26006 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun

Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” de Yönetim Alanı sınırlarının belirlenmesine, Yönetim planlarının hazırlanmasına ve hangi kurumlar tarafından onaylanacağına ilişkin açıklamalar getirilmiştir.

Kültür ve Turizm Gelişim Koruma ve Gelişim Bölgelerinin Planlanmasına İlişkin Yönetmelikle de Kültür ve Turizm Bakanlığına başta planlama olmak üzere geniş yetkiler tanınmıştır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun “Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları” başlıklı 7. maddesinin (o) bendinde, “Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek” Belediyelerin görevleri arasında yer almıştır.

5215 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesinde ise Büyükşehir Belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe Belediyeleri ve il Belediyeleri ile nüfusu 50.000’in üzerindeki Belediyelerin kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak

Bu fotoğraf Antalya İl Kültür ve Turizm Md. İnternet sitesinden alınmıştır.

amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabileceği belirtilmiştir.

Belediye Kanununun bu maddesinden yola çıkarak çıkartılan ve yıpranan, özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş kültür ve tabiat varlıklarının, Koruma Kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek kullanılmasını amaçlayan 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” ile buna bağlı çıkartılan Yönetmelikle Yenileme Alanları, Yenileme Uygulama Projesi, Etap Alanı tanımlamaları, örgütlenme ve uygulamaya ilişkin de hükümler getirilmiştir.

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8. ve 18. Maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk edilen emlak vergisinin yüzde 10’u nispetinde “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı” tahakkuk ettirilip ilgili Belediye-since Emlak vergisi ile birlikte tahsil edilmesi şartı getirilerek toplanan bu paranın o ildeki kültür varlıklarının onarımında kullanılması hükmü ile yerel yönetimlere mali katkı getirilmiştir.

Kalekapısı çevresinde 1990 yılında yine bugünküne benzer gerekçelerle ve benzer sınırlarla, benzer katılımcılık yaklaşımlarıyla Antalya Belediyesince bir yarışma proesi gerçekleştirilmiş, ancak bu proje bir-iki alan haricinde uygulanmamıştır.

Kentsel dönüşüm, kent merkezlerinin canlandırılması, tarihi değere sahip alanların kent yaşamına dahil edilmesi amacıyla uygulanmaktadır.

Diğer yandan, ülkemizde şu anda Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yenileme ifadelerini içeren kanunlarda bu uygulamalara başlanabilmesi için öncelikle alan sınırlarının belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ancak, Antalya Büyükşehir Belediye Başkan-lığınca başlatılan projelere Kentsel Dönüşüm projeleri adı verilmektedir. Ancak, bu çalışmalar, Kanunda belirtilen hususları içermediği için aslında kentsel tasarım projeleridir ve Kentsel Dönüşüm ifadesi yanlış kullanılmaktadır.

Antalya Büyükşehir Belediyesince Antalya Kent Merkezi için başlatılan çalışmaların, bu alanda yaklaşık 20 yıl öncesinde aynı coşku ile başlatılan çalışmalar gibi esas kent merkezinin temel sorunlarına çözüm getirmeden, Balbey ve Haşımışcan Kentsel Sit Alanlarını yaşayan kentsel sit alanlarına dönüştürmeden salt rant sağlayacak bir-iki noktada yapılacak uygulamalar dışında yarım bırakılmaması, yukarıda belirtilen yasal uygulama araçlarını da kullanarak uygulamaya geçilmesi gerekmektedir.

Kent Merkezi Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Raporunda Yat Limanının Alt Bölge Proje Alanlarından birisi olarak gösterilmesinden ve Belediyenin yaklaşımlarından bu alan için yine geçmişte yapılan hataya düşülerek Kaleiçi’nden ayrı tutulup düzenleneceği görülmüştür.

Yat Limanı ve Kaleiçi öncelikle bir bütündür. Bu bütünlük bir dönem Yat Limanının turizm alanı ilan edilmesi ve plan onama yetkisinin Kültür ve Turizm Bakanlığına geçmesi ile koparılmışken, bütünlüğü yeniden sağlama fırsatı her iki alanın

PLANLAMA
2006/4

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi sınırlarına alınması ile yeniden doğmuştur.

Yat Limanının bir imar planı bulunmamaktadır. Uygulamalar bir vaziyet planı paftasına göre yürütülmektedir ki bu paftada tescilli yapılar dahi gösterilmemiştir.

Yat limanı ile Kaleiçi, Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tek bir sit sınırı içerisindedir ve Koruma Amaçlı İmar Planı Yönetmeliğinin 6. maddesinde sit alanlarının bütüncül olarak planlanması gerektiği hükmü bulunmaktadır.

Ayrıca, gerek danışma Kurulunun, gereksede Büyükşehir Belediye Başkanlığının yaklaşımında Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planının Revizyonu gündeme getirilmemektedir.

Oysa, 1992 yılında onaylanan 1/ 1000 ölçekli bu planın sit sınırlarıyla birlikte alınan kurul kararlarında dikkate alınarak revizyonunun yapılması gerekmektedir.

Öncelikle Hanlar Bölgesi-Kalekapısı Alt Proje Alanında kalan ve Dönerciler Çarşısından Saat Kulesine kadar uzanan kısmın, Antalya Koruma Kurulunca bu alanın Ticaret Merkezi olarak düzenlenmesine yönelik uygun bulunduğu plan değişikliği dışında Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planı ile bağlantısı bulunmamaktadır.

Bu durum Yat Limanı Vaziyet Planı sınırında da geçerlidir. Bu plan sınırı, Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planı sınırı dışında tutulmuş, plan hazırlanırken de bu alandaki kullanımlara yönelik bağlantılar sağlanmamıştır.

Hatta Yivli Minare Medresesi'nin bulunduğu kısımda Koruma Amaçlı İmar Planı ve Yat Limanı Vaziyet Planı sınırları dışında kalan, hiçbir plan kararı bulunmayan sadece Antalya Koruma Bölge Kurulu kararları ile değerlendirilen perseller bile bulunmaktadır.

Kaleiçi'nin kimi noktalarında alt ölçekte çözümler gerektiği noktasından yola çıkarak "Dönerciler Arastası"ndan başlayan, Atatürk Caddesi boyunca uzanan Hıdırlık Kulesinde son bulan ve Sur Önü olarak adlandırılan bir alanın ele alınmasının Büyükşehir Belediye Başkanlığınca talep edilmesi üzerine Surların korunarak açığa çıkartılması, çevresinin daha ayrıntılı projelerle düzenlenmesi amacı ile Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planının bu kısmı revize edilmiştir.

Ancak, surların açığa çıkartılmasını amaçlayan bu plan revizyonu da özellikle kamulaştırmaya yönelik plan kararlarının uygulanmaması nedeniyle amacına ulaşmamıştır.

Sur önü Düzenleme Projesi alanının da Kaleiçi ile bir bütün olmasına rağmen, Koruma Amaçlı İmar Planı paftası ile aynı, yani 1/1000 ölçekte, benzer plan kararlarıyla ancak ayrı bir paftada plan revizyonunun yapılması, söz konusu alanda da plan uygulamalarında karmaşalara neden olabilmektedir.

Kaleiçi'nde, Büyükşehir Belediye Başkanlığınca başlatılan ulaşım düzenlemesi sonrasında, Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planı paftasında yer alan ulaşım kararlarında değişiklikler yapılmış, bu da

ayrı bir paftada gösterilmiş, onaylı plan paftasında değişikliğe gidilmemiştir.

Diğer yandan, Kaleiçi’nde Koruma Amaçlı İmar Planı hükümlerinden farklı olarak Antalya Koruma Kurulu kararıyla, serinleme havuzu adı altında havuz yapımına olanak veren, doymuş yapı kararı getirilen yapılara, yıkılıp plan hükümlerine göre yeniden yapıldığında ticaret kullanımı hakkı getiren temel plan hükmü değişiklikleri yapılmış, ancak bu değişikliklerde onaylı plan paftası üzerinde değil kurul kararlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Plan hükümlerinin “Tescilli Kültür Varlıkları” başlıklı 3. maddesinin 3.1.2.(a) maddesinde, planın onaylanmasından sonra en geç bir ay içerisinde Antalya Belediyesinden Teknik Başkan Yardımcısı, Belediye İmar Müdürlüğünden 2 temsilci, Koruma Kurulu Müdürlüğünden 1 raportör ve proje grubundan 1 temsilciden oluşan inceleme kurulunun kurulacağını ve projeye aykırı hususları bu kurulun inceleyeceği hükmünü getirmektedir ki böyle bir Kurul bulunmamaktadır. Dolayısıyla planın bu hükmü zaten uygulanmamaktadır.

Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planında başta da belirtildiği gibi tescilli yapılar için 6 farklı

müdahale grubu getirilmiş, bu müdahale türleri plan paftasında gösterilmiştir.

Oysa, Koruma Yüksek Kurulunun 5.11.1999 gün ve 660 sayılı ilke kararı ile müdahaleye dayalı gruplandırma yapılan yapılar, Anıtsal yapılar ve genelde sivil mimarlık örnekleri yapılar olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Planın tescilli yapılara ilişkin bu kararlarının da ilke kararı gereği yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Yine Koruma Yüksek Kurulunun Kentsel Sit Alanlarına ilişkin 4.10.2006 gün ve 720 sayılı ilke kararında, Koruma amaçlı imar planı onaylanmış kentsel sit alanlarında; Tescilli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan parsellerdeki her türlü inşai ve fiziki uygulama ile yeni yapılanma için koruma bölge kurulundan izninin alınması gerektiği, diğer parsellerdeki yeni yapı veya imar uygulamaları için koruma amaçlı imar planı ve planın tamamlayıcı eklerinde belirtilen koşullar doğrultusunda ilgili idarelerce izin verileceği, bu ilke kararının, daha önce belirlenmiş geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ile daha önce onaylanmış koruma amaçlı imar planı bulunan kentsel sit alanları için de geçerli olduğu belirtilmiştir.

PLANLAMA
2006/4

Kaleiçi’nde, Koruma Amaçlı İmar Planı hükümleri gereği, alandaki Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları, Yeni Yapılar ile Doymuş Yapılara yönelik hazırlanacak tüm projeler, Antalya Koruma Bölge Kurulunca değerlendirilmekte olup, bu plan hükmünün de ilke kararına göre değiştirilmesi gerekmektedir.

Planda, yapıların fonksiyonuna ilişkin, yeni yapıların konut amaçlı kullanılacağıyla ilgili kesin bir ayrımın dışında, ciddi bir kararı bulunmamaktadır. Tescilli yapılar ticari amaçlı kullanılabilir, ancak ticaretin türüyle ilgili bir ayrıma gidilmemiştir.

Kaleiçi’nde, tescilli 473 adet yapı düşünüldüğünde ve bunlarında alan geneline yayıldığı hesap edildiğinde, Kaleiçi’nin her noktasında tescilli yapıyı onaracak kişi ya da işletmenin isteği doğrultusunda her türlü ticari faaliyet yapılabilir. Örneğin, otel olarak kullanılan tescilli bir yapının yanındaki diğer tescilli yapının gece kulübü-bar olarak, diğerinin restaurant olarak kullanılması gibi.

Kaleiçi kent merkezinde yer aldığından ve niteliği nedeniyle turistik amaçlı konaklama tesisleri pansiyon, küçük otel şeklindedir. Genelde bu tür tesisleri kullanan turistler, deniz-kum-güneş-her şey dahil sistemli tatil şeklini değil de kültürel amaçlı tatili seçen, kaliteli yeme- içmeyi tercih eden, alışveriş yapan, gezen turistlerdir. Ancak, Kaleiçi’nde ki düşük kaliteli işletmeler nedeniyle Kaleiçi’ni kullanması gereken asıl turist grubu kullanmamaktadır.

Bu alanda bulunan kaliteli çok az sayıda ki işletme sahipleri ise, alanın fiziksel ve sosyal sorunlarının yanı sıra son yıllarda, planda bir ticari kullanım ayrımına gidilmemesi nedeniyle tesis yakınındaki eğlence merkezlerinden gece yarısı sonrası gelen gürültüden dolayı müşteri kaybettiklerinden şikayet etmektedir.

Antalya Koruma Kurulunun 2003 yılında aldığı bir kararda da;

- Bu alanda fiziki mekandaki olumsuzluk yanında sosyal boyuttaki sorunlarında Kentsel niteliği son derece olumsuz etkilediği, çağdaş koruma anlayışı doğrultusunda fiziki mekânı korumanın yanında alanın sosyal dokusunu da korunmasının ve iyileştirilmesinin de gereği yaklaşımı ile Kaleiçi’nde kontrolsüz gelişen gece kullanımına yönelik fonksiyonlarının da düzenlenmesi,
- Alandaki fonksiyonların ayrıştırılması ve konumlandırılmasına yönelik düzenlemeyi içerecek bir revizyon çalışmasının gündeme getirilmesi gerektiği,
- Antalya Kaleiçi Koruma İmar Planı Revizyonunun amaçlanan koruma sürecinin dışına çıktığı, giderek kontrolsüz ve onun neden olduğu yoğun ticaret ve turizm baskısının önem kazandığı bir boyuta vardığı görüldüğünden yapı özelinde plan kararlarının uygulanmasında artık yeni bir yaklaşımın saptanmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak, Kaleiçi Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı kapsamında Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planı, Sur önü Düzenleme Projesi, Yat Limanı Vaziyet Planı, Kaleiçi ulaşım düzenleme paftası olmak üzere dört farklı paftaya göre uygulamada bulunmaktadır.

Ayrıca, kurul kararlarıyla Koruma Yüksek Kurulu ilke kararlarıyla plan hükümlerinde birçok deği-

şiklikler yapılmış, plan hükümlerinde yer alan bazı hükümler uygulanmamış, ancak bu değişiklikler 1992 yılı karar eki plan paftası ile hükümlerine yansıtılmamıştır.

Plan paftası, plan hükümleri, raporu, sınırı ile bir bütündür ve bu plan Koruma Amaçlı İmar Planı dahi olsa, yapılan revizyonlarda, plan ve plan hükmü değişikliklerinde imar mevzuatı gereği izlenmesi gereken prosedürler bulunmaktadır.

Kaleiçi planında yapılan değişikliklerde bu prosedürler uygulanmamış, kimi zaman kurul kararları yeterli görülmüştür.

Antalya Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünün yada Belediyenin dışından, Kurul kararlarını, diğer paftaları bilmeyen birisinin Kaleiçi'nde uygulanan Koruma Amaçlı İmar Planını ve plan hükümlerini bakıp anlayabilmesi gerekmektedir.

Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planının, Yat Limanını da dahil ederek revizyonunun yapılmasının maliyetli olacağı da bir mazeret olmamalıdır.

Antalya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Nazım Planlama Bürosunu kurmuş ve faaliyete geçirmiş bir belediyedir. Diğer yandan Büyükşehir Belediyesi, Koruma Amaçlı İmar Planı planlama ekibinde yer alan meslek gruplarını içeren Koruma ve Uygulama Denetleme Bürosunu da kurarak faaliyete geçirmiştir.

Böylelikle, Büyükşehir Belediyesi hem kendi personelini ve teknik imkanlarını kullanabilecek ve maliyet düşecek, hem de Kaleiçi Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanının tamamını planlayabilecektir.

Balbey Kentsel Sit Alanı ve Etkileme Geçiş Alanının kent içerisindeki konumuna bakıldığında ise;

- Kent merkezinin gelişiminin bu alanda yoğun bir baskısının olduğu,
- Düzenlenen ulaşım sistemi ile kentsel sit alanını çevreleyen ulaşım arterlerinin kent için öneminin ve kullanımının artacağı,
- Kentsel Sit Alanı kuzeyinde eski otogar alanında başlayan iş merkezinin ve mezarlık alanının yanında başlayacak olan Antalya Büyükşehir Belediyesi hizmet binasının Kentsel Sit Alanının büyük ölçüde etkileyeceği,
- Yine Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığının Kent Merkezi Alt Bölge Projeleri kapsamında yer alan alt projelerden Sobacılar Çarşısı/Okullar Bölgesi projesinin doğrudan, hanlar Bölgesi ile Doğu Garajı Projelerinin ise dolaylı olarak kentsel Sit Alanının kullanımın önemli ölçüde değiştireceği görülmektedir.

Bu kapsamda, Balbey Kentsel Sit Alanı ve Etkileme Geçiş Alanı için mülkiyete yönelik mühendislik çalışmalarına ilişkin hizmet alımının yanı sıra, Kentsel Sit Alanı çevresinde oluşacak uygulamaların sonuçlarının alan üzerinde yapacağı etkileri, tescilli ve mimari karakteri korunacak yapıların, alanın özgün sokak dokusunun korunarak yaşatılmasına yönelik oluşturulacak fonksiyon önerilerini içeren Koruma Amaçlı İmar Planının başlatılacak alt proje çalışmaları ile birlikte alan bütününde yeniden ele alınması, daha sonra karşılaşılabilecek sorunların baştan çözülmesini sağlayabilecektir.

İbrahim Gündoğdu, Dikmen Vadisi Ankara, 2007

Ankara Tarihi Kent Merkezinde Planlama Deneyimi

İsmail GÜNAL

Şehir Plancısı

Tarihsel kayıtlara göre geçmiş M.Ö. 4000’li yıllarda Hititlere kadar giden Ankara Tarihi Kentinin, 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından “kentsel yenileme alanı” olarak ilan edilmesiyle başlayan planlama ve projelendirme sürecinde planlama grubu olarak görev almış bulunmaktayız. Planlama grubumuzun alt yüklenici olarak üstlendiği iş, yenileme alanında gerçekleştirilecek projelerden bir bölümü olan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı nazım ve uygulama imar planları ile ulaşım master planının hazırlanmasıdır.

Çalışma sürecinin Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Hassa Mimarlık Mühendislik İnşaat San. ve Tic. Ltd. Şirketi arasında yapılan sözleşmeyle başlamasının sonrasında Doruk Planlama Ltd. Şirketi olarak planlama hizmetlerinin yükleniciliği tarafımızca üstlenilmiştir.

Alanın yasal durumu ve idare ile yüklenici arasında yapılan sözleşmenin gerekleri çerçevesinde, planlama grubumuz “koruma amaçlı imar planı” için gerekli olan ön araştırmaları gerçekleştirmekle hazırlık sürecini başlatmıştır. Bu aşamada Şehir Plancısı İsmail Günal’ın müellifliğinde ve kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusunda deneyimli ve uzman bir akademisyenin danışmanlığında oluşturduğumuz teknik ekipte, 3 adet şehir plancısı, 6 adet mimar, 2 adet restoratör mimar, 1 adet peyzaj mimarı, 1 adet arkeolog, 1 adet sanat tarihçisi, 1 adet tarihçi, 1 adet sosyolog, 1

adet inşaat mühendisi yer almıştır. İlk iş olarak da, doğal ve kültürel varlıklar için kapsamlı bir koruma envanteri hazırlanmış, Ankara Tarihi Kent Merkezinde mevcut tescilli yapılara ek olarak 272 adet yapının tescile değer olduğu saptanarak Koruma Kuruluna tescil için önerilmiştir. Yine aynı çerçevede, Ankara Tarihi Kentini oluşturan merkezi iş alanı, tarihi ticaret alanları, geleneksel konut bölgeleri ve sağlıklı yapılaşmış iş ve konut alanları ayrıntılı olarak ele alınmış olup, buralardaki kullanıcı gruplarının sosyal ve ekonomik yapıları, eğilimleri, öncelikleri ve sorun tanımlamaları anket ve diğer yöntemlerle ortaya konulmuştur.

Bilindiği gibi, ülkemizde koruma amaçlı imar planlaması açısından 2004 yılında yapılan yasal düzenlemeler yeni bir dönemin de başlangıcını oluşturmuştur. Plan müellifliği yetkisinin şehir plancılarına verilmesiyle paralel olarak koruma amaçlı imar planının tanımına sosyal ve ekonomik parametreler dahil edilmiş, planın söz konusu alanlarda stratejiler geliştirmesi öngörülmüştür. Bunlara ilave olarak, koruma amaçlı imar planlarının katılımlı süreçlerde elde edilmesi de, planlama disipliniinde yaşanan güncel kuramsal gelişmeler paralelinde zorunlu kılınmıştır.

Kuşkusuz bu düzeyde yapılan geniş kapsamlı yasal düzenlemelerin planlama uygulamalarında eksiksiz bir biçimde ve tüm boyutlarını içerecek şekilde çok kısa bir zamanda hayata geçirilebilmesi beklenmemelidir. Bu tür yeni düzenlemelerin idareler, meslek insanları ve planın diğer ilgilileri açısından belirli bir uygulama sürecinde

PLANLAMA
2006/4

içselleştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Nitekim Koruma Bölge Kurullarının bile henüz yeni yasal düzenlemelere eksiksiz bir biçimde uygun koruma amaçlı imar planlarının teminine yönelik deneyim kazanamadıkları gözlenmektedir. Zaman içinde yeni düzenlemelerin yerleşeceği ve planlama çalışmalarının olgunlaşacağı kanaatindeyiz.

Bütün bu deneyim eksikliklerine ve idarelerin eski yasal düzenlemelere göre oluşmuş alışkanlıklarına rağmen, planlama grubu olarak, Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planının müellifliğini üstlendiğimiz andan itibaren, yeni yasal düzenlemelerin gerektirdiği çalışmaların yapılmasına büyük ölçüde duyarlılık göstermiş bulunmaktayız. Bu kapsamda, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve eki yönetmelikler ile 5366 Sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen katılım amaçlı 3 adet toplantı gerçekleştirilmiş olup, planlama grubumuzla toplantı katılımcıları arasında alanın sorunları, çözüm önerileri ve taslak plan kararları hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Planlama grubumuzun yeni yasal düzenlemeleri dikkate alarak Ankara Tarihi Kent Merkezinde gerçekleştirdiği çalışmalar şunu açıkça ortaya koymaktadır: Pek çok tarihi kent merkezinde yaşanan yoksullaşma, değersizleşme, işlev kayıpları, koruma handikapları ve bir bütün olarak çöküntüleşme eğilimleri Ankara Tarihi Kent Merkezi için de geçerlidir. Bunun pek çok nedeni bulunmaktadır. 1920’li yıllardan itibaren Lörcher ve Jansen Planlarıyla yapılan imar müdahalelerinin yarattığı ikili yapı kaynaklı sorunlardan, 1950’li yıllardan itibaren ana akslar üzerindeki yoğunluk artırıcı imar kararları ve uygulamalarına, Yenişehir-Kızılay aksının yeni merkezi iş alanı olarak oluşturulmasından, kamu kurumlarının Tarihi Kent Merkezini zaman içinde terk etmesine kadar geniş bir yelpazede bu nedenleri sıralamak mümkündür.

5366 Sayılı Yasaya göre Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen ve ilan edilen Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı iki alt bölgeden oluşmaktadır. Bunlar, Kale-Hamamöntü kesimi ve Hacıbayram Camii çevresindeki tarihi yerleşme alanı ve Kale-Ulus kesimindeki MİA fonksiyonlarının bir bölümünün yer aldığı merkez alanıdır.

Kale-Hamamöntü ve Hacıbayram çevresindeki tarihi yerleşme alanlarında tescilli ve tescili olmadığı halde korunması gerekli yapıların büyük bir çoğunluğu, yapılan analizler sonucunda “ağır onarım gerektiren” ve “yıkılabilir” durumda olduğu tespit edilmiştir. Alandaki ivedi koruma ihtiyacının boyutlarını göstermesi bakımından bu tespitler önemlidir. Münferit bazı restorasyon ve işlevlendirme uygulamaları olmakla birlikte, bunları alan bütününe etkisini gösterecek bir koruma, yenileme ve sağlıklılaştırmanın ilk örnekleri olarak değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Konuya alan bütününe yaklaşmak ve uygulamaları yapı grupları, adalar, sokaklar ve dokular bazında ele almak zorunlu görülmüştür.

Yeni yasal düzenlemelerin koruma amaçlı imar planları için belirlediği sosyal ve ekonomik içerikli yerel kalkınma programlarını planın uygulanmasıyla birlikte hayata geçirebilmek için de imar planlaması tekniği içinde uygun kullanım türleri etüt edilmiştir. Bu kapsamda, aile pansiyonculuğu ile küçük ölçekli turistik işletmelerin konut kullanımlarıyla birlikte teşvik edilmesi yolu seçilmiştir. Yine geleneksel çarşıların “tarihi ticaret alanı” yaklaşımı çerçevesinde varlıklarını sürdürerek kültürel ve turistik bir ekonominin yaratılması hedefi konulmuştur. Geleneksel yerleşme alanında konut dışı kullanımlara keskin bir biçimde ve geniş kapsamlı olarak geçişin engellenmesi yoluyla, buralarda oturan düşük gelir gruplarının alanda ortaya çıkacak kullanım dönüşümlerinin ekonomisinden dışlanmaması öngörülmüştür. Böylelikle, soylulaştırma olarak adlandırılabilen sosyo-mekansal gelişmelerin önlenmesine yönelik bir yaklaşım plan düzeyinde benimsenmiştir.

Kale içindeki kullanım dönüşümlerinin kültürel turizm açısından yarattığı potansiyelin alan bütünündeki koruma hedeflerine ulaşmada vazgeçilmez bir ivme kazandırdığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde Hacıbayram Camii çevresindeki geleneksel konut kullanımlarının da küçük ölçekli turizm kullanımlarıyla birlikte varlığını koruması yaklaşımı benimsenmiştir. Hacıbayram Meydanı için öngörülen yeni düzenlemeler de, aynı çerçevede, geleneksel konut dokusu ile onun ayrılmaz bir parçası olan tarihi caminin ve tapınağın birlikte ele alınması yaklaşımını içermektedir. Böylece, Hacıbayram Meydanı ile çevresindeki

tarihsel yerleşme dokusunun birlikte canlanması amaçlanmış, mevcut Meydan düzenlemelerinin çevresindeki tarihsel dokuyu geri plana iten ve dönüştürmeyen fiziksel etkilerinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Kale-Ulus kesimindeki merkezi iş alanına koruma amaçlı imar planında geliştirdiğimiz yaklaşım, kültürel, turistik ve ticari faaliyetlerin yeniden canlandırılması ve Cumhuriyetimizin mekansal ve tarihsel değerlerinin bu kapsamda yeniden değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Cumhuriyetimizin erken dönemine tarihsel olarak damgasını vuran Ulus Meydanı ve yakın çevresi, Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmamızın odak noktasını oluşturmuştur. Meydanın Atatürk Heykeli ve Erken Dönem Cumhuriyet yapılarıyla olan görsel ilişkisi, tarihsel arkaplanda var olan İstasyon-Meydan-Kale ilişkisi ve Meydandaki tarihsel mekan kullanımı geleneğinin çeşitli unsurları yorumlanarak plan kararlarına yansıtılmıştır. Bu çerçevede, Meydanın tarihsel kimliğine zarar veren araç yoğun kullanımı ve toplu taşıma transfer merkezi işlevleri yeraltına alınarak Meydan ve yakın çevresi yayalaştırılmıştır. Meydanı tarif eden ticari faaliyetlerin de, yeni bir çarşılar sistemi içinde Tarihi Kent Merkezinin bütünleştirilmesine yönelik tasarlanması söz konusu olmuştur. Ulus Meydanının, tarihi anlamına uygun olarak, ticaret, kültür, turizm, finans ve kamu hizmetlerinin kesişim noktasında yer alan sembolik konumu plan kararlarıyla güçlendirilmiş ve sürdürülebilir kılınmıştır.

Cumhuriyetimizin kuruluşuna ev sahipliği yapan bir mekana yaklaşımın gerektirdiği duyarlılık çerçevesinde, söz konusu tarihi bağlamın yeniden tarifinde temel alınan dönem, Erken Cumhuriyet dönemi olmuştur. Dolayısıyla, 1950’li yıllardan itibaren Cumhuriyetimizin kuruluşunu temsil eden mekansal unsurların tahrip edilerek geri plana itilmesine neden olan ve hepsinden önemlisi planlama disiplininin uzak oluşturan çok katlı yapılaşmaların olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması önerilmiştir. Bu çok katlı yapılar, Tarihi Kent Merkezinde MİA işlevleri itibarıyla da düşündüğümüzde, işlevsel olmaktan hızla uzaklaşmıştır. Bu haliyle kentsel mekana katkılarından söz edilmesine imkan bulunmamaktadır.

Ankara Tarihi Kent Merkezinin odak noktası konumundaki Ulus Meydanının 1950’li yıllardan sonra imar disiplininin uzak bir biçimde noktasal kararlarla gelişen çok katlı yapılaşmalarla tarihsel kimliğini yitirmesi üzerinde durulmuş, Meydan ve yakın çevresinin açık alan düzenlemeleri ve Kale silüetine olumlu katkıda bulunacak fiziki çevre unsurlarıyla yeniden tasarlanması seçeneği geliştirilmiştir. Bu bağlamda, Hükümet Meydanındaki yanlış yapılaşmanın tasfiyesi ve antik yolun ortaya çıkarılması üzerinde önemle durulmuştur. Ayrıca, Ulus Meydanının hem Hacıbayram Meydanı ile ilişkisi yeniden kurulmuş hem de canlı bir yaya hareketliliğinin temini amacıyla metro ve tekerlekli toplu taşıma araçlarıyla ilişkisi arttırılmıştır.

Tarihi Kent Merkezine ilişkin geliştirilen en önemli koruma kararlarından birisi de, Cumhuriyetimizin erken dönemine hem mekansal hem de simgesel olarak damgasını vuran Bentderesi’nin yeniden ihya edilmesidir. Ankara’nın başkent işlevleri nedeniyle hızlı büyümesinin planlar tarafından yönlendirilememesinin sonucu olarak ilk gecekondular yerleşmelerinin de bu alanda oluşması ile Bentderesi Erken Cumhuriyet dönemindeki önemini sonraki yıllarda yitirmiştir. Cumhuriyetimizin ilk paralarında bile “sağlıklı bir başkent” imgesinin tezahürü olarak yer alan Bentderesi, Cumhuriyetimizin bir hayali olarak ‘tarihi rekreasyon alanı’ yaklaşımı içinde yeniden değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, “dere”nin yeniden ortaya çıkarılması ve yol geçişinin tünelle alanın dışına aktarılması öngörülerek, alandaki gecekondular yapılaşmasının 5366 Sayılı Kanunun elverdiği düzenlemeler çerçevesinde tasfiye edilmesi önerilmiştir.

Ankara Tarihi Kent Merkezinin yeniden canlandırılması hedefi iki boyutlu olarak ele alınmıştır. İlk olarak, Ankara metropoliten kentinin MİA işlevlerine yönelik alandaki kullanım talepleri ve biçimi dikkate alınmış, kent merkezini kullanan mevcut sosyal grupların taleplerini dışlayan fonksiyon ve fiziki çevre dönüşümleri önerilmemiştir. İkinci olarak da, Tarihi Kent Merkezinin çeşitli noktalarında yoğunlaşması önerilen kültürel turizm faaliyetlerinin bütünleştirilmesi hedeflenmiş, bu amaçla ulaşım şemasına yönelik müdahaleler yapılmıştır. Koruma amaçlı plan çalışmasında, Tarihi Kent Merkezinin turist dolaşımı ve kullanımı ile kentli dolaşımı ve kul-

**Tarihi
Kent
Merke-
zine ilişkin
geliştirilen
en önemli
koruma
kararla-
rından
birisi de,
Cumhuri-
yetimizin
erken
döne-
mine hem
mekansal
hem de
simgesel
olarak
damgasını
vuran
Bentde-
resi’nin
yeniden
ihya edil-
mesidir**

**PLANLAMA
2006/4**

...çalışmamız bir yandan imar planlaması tekniğinin sınırlarını zorlayan öngörülerle hedef belirlerken, bir yandan da bütün bunların mevcut imar planlaması araçlarıyla uygulanabilirliğini sağlama ilkesini benimsemiştir

lanımının birlikte ele alınması söz konusudur. Bu anlamda, ayrışma ve birleşme alanları üzerinde titizlikle durulmuştur.

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmamız bir yandan imar planlaması tekniğinin sınırlarını zorlayan öngörülerle hedef belirlerken, bir yandan da bütün bunların mevcut imar planlaması araçlarıyla uygulanabilirliğini sağlama ilkesini benimsemiştir. Nitekim, 1980’li yıllarda alanın bir bölümü için hazırlanarak 1990’lı yılların başında yürürlüğe giren Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma -İslah İmar Planının- Odamız yöneticilerinin farklı platformlarda ifade ettiği gibi- %2-3’ler mertebesinde uygulanabilmiş olması, şehir plancıları olarak sonuç çıkarmamız gereken bir durumdur. Bu vesileyle belirtmek gerekir ki, akademik ve teorik bakımlardan yeterliliği tartışmasız olan bazı planlama çalışmalarının uygulamada karşılık bulamadığı bilinen bir gerçektir.

Planlama grubumuz ile Hassa Mimarlık Mühendislik İnşaat San. ve Tic. Ltd. Şirketi arasında yapılan alt yüklenici sözleşmesi ile başlayan koruma amaçlı imar planı çalışmasının daha başlangıç aşamalarından itibaren, zaman zaman anlaşılması güç reaksiyonlarla karşılaşması da not edilmesi gereken bir durumdur. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde ve kentlerinde 17 yıldan fazla mesleki deneyime sahip olan planlama grubumuzun yeterliliğinden, hazırlanan planın içeriğine ve ihale sürecine kadar, çeşitli konularda bazı meslektaşlarımızca yapılan eleştirileri anlayabilmemiz mümkün olamamaktadır. Meslek odamızda (Ankara Şube) yönetim sorumluluğu taşıyan bu meslektaşlarımızın, plan çalışması daha tasarı aşamasındayken, oda üyesi olan bizlerle iletişim kurmaya bile gerek görmeden, kamuoyuna yönelik yaptığı “yıkım planı” gibi ağır ithamlarla yüklü açıklamalarına anlam verebilmek gerçekten açıklanması gereken bir durumdur. Başkentimizin tarihi kent merkezi için yapılan ve yeni koruma düzenlemeleri ile 5366 Sayılı Yasanın planlama yaklaşımıyla ön plana çıkılarak uygulanmaya çalışıldığı ilk örneklerden birisi olan koruma amaçlı imar planı çalışmamızın bu şekilde Oda yönetimiyle Belediye yönetimi arasında mesleki içerikten uzak bir tartışmanın konusu haline gelmesi üzücüdür.

Odamızın iç düzenlemeleri ve gelenekleri, üyeler olarak bizlerle odamızın yöneticilerini mesleki

uygulamalarımız hakkında sıklıkla bir araya getirecek kadar zengin araçlara ve geçmişe sahiptir. Hal böyle iken, üstelik çeşitli ortamlarda odamızın yöneticileri ile görüşme isteğimizi dile getirmiş olmamıza karşın, bütün bu girişimlerimize olumlu yanıt vermeyen ve odamızın iç düzenlemelerini dikkate almayan oda yöneticisi meslektaşlarımız, belediye yöneticileriyle polemik üslubu içinde konuya yaklaşmayı tercih etmişlerdir. Odamızın bültenlerinden öğrendiğimize göre, plan yüklenicisi olarak bizlerle görüşmeyi kabul etmeyen oda yöneticisi meslektaşlarımız, eski planların müellifleriyle ve akademisyen meslektaşlarımızla görüşmeler yaparak plan çalışmamız hakkında değerlendirme yapmayı yeterli görmüştür. Bu durumun uygun oda platformlarında “oda yönetimi etiği” çerçevesinde değerlendirilmesine ihtiyaç olduğu açıktır. Kaldı ki, planlama grubu olarak, geçmişten beri odamızın kuralları ve ilkeleri çerçevesinde mesleki faaliyetlerimizi yürüttüğümüz halde, bizimle iletişim kurulmadan plan çalışmamız hakkında önyargılı değerlendirmeler yapılarak, bunların da, kendi üyesini küçük düşürecek şekilde, kamuoyuyla paylaşılması düşündürücüdür. Öte yandan, Odamızın Ankara Şubesinde yapılan plan çalışmamıza yönelik eleştirilerde önemli bir husus da gözden kaçırılmış görünmektedir. Grubumuz tarafından hazırlanan plan teklifleri idareye teslim edilmiş olmakla birlikte, planlama ve onama süreci henüz tamamlanmamıştır. Yapılan eleştiriler ve ihalenin iptali için açılan davanın gerekçelerine bakıldığında, eleştiri sahiplerinin -aceleci bir tavırla- plan taslağı ve teklifini kesinleşmiş ve onama süreci tamamlanmış bir plan gibi ele aldıkları anlaşılmaktadır.

Meslek insanlarımız tarafından yapılan plan çalışmalarının diğer meslek mensuplarıncı ve kuşkusuz ki odamızı yönetme sorumluluğu taşıyan meslektaşlarımızca da tartışılması ve eleştirilmesi doğaldır. Bu eleştirilerin oda adına yapılması durumlarında dikkate alınması gereken farklı ölçütler olduğu kanaatindeyiz. Odamız yöneticilerinin, yapılan planı olabildiğince nesnel kriterler çerçevesinde değerlendirmek gibi bir yükümlülüğü bulunmaktadır. Yaşadığımız planlama deneyiminde, yaptığımız plan çalışmasının “yoğunluk” ve “kullanım” kararları itibarıyla eski planlarla karşılaştırılmadığı ve bu çerçevede nesnel bir değerlendirmeye tabi

tutulmadığı açıkça görülmektedir. Meslek topluluğumuzu temsil eden odamızın yöneticileri, gerçekleştirdiğimiz planlama çalışmasına bu boyutlarıyla da bakmış olsalardı, eski planlarda tarif edilen kitlelerin yer yer 8'in üzerinde KAKS değerlerine ulaşan düzenlemeler yaptığını ve bizim önerdiğimiz plan kararlarının tarihi kent merkezi kavramına uygun bir biçimde yoğunlukları büyük ölçüde düşürdüğünü görecektlerdi. Yine, eski planların öngördüğü ulaşım şemaları ile bizim önerdiğimiz ulaşım şemaları arasında da tarihi kent merkezinde koruma yaklaşımı çerçevesinde büyük bir farklılığın olmadığı da nesnel ölçütlerle yapılacak değerlendirmelerde kolaylıkla görülebilecekti. Benzer bir objektif değerlendirmede şu da görülebilecekti: 1990'ların başından itibaren yürürlükte bulunan ve bizim plan çalışmamızın yasallaşmasıyla birlikte planlama tarihindeki yerini alacak olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı, adıyla müsemma olarak, "ıslah imar planı" olmanın gereğini yerine getirmiş ve 1950'li yıllardan itibaren planlama disiplini dışında oluşmuş yapılaşmaları da kritik noktalarda koruyarak plan kapsamına almıştır. Buna karşılık, bizim hazırlıklarının yürüttüğümüz planlama çalışmasında, mevzuat çerçevesinde korunması gerekli yapıların dışındaki yapı stokuna "ıslah imar planı" tekniği ile yaklaşılmadığı da değerlendirilebilecekti. Yine aynı şekilde nesnel eleştiri yaklaşımı benimsenmiş olsaydı, tescilli yapıların yoğunlaştığı alanlarda dokunun korunmasına yönelik plan kararlarının oluşturulduğu, tescilli olmadığı halde 272 adet sivil mimarlık örneği yapının koruma envanteri hazırlanarak tescilinin önerildiği de anlaşılabilecekti.

Yeri gelmişken, 5366 Sayılı Kanun kapsamında "koruma amaçlı imar planı" yapılamayacağına ilişkin yapılan eleştirilere de kısaca farklı bir yaklaşım geliştirmekte yarar olduğunu belirtmeliyiz. Her ne kadar işin hangi yasaya göre ne şekilde ihale edileceği ilgili idarenin tasarrufunda olan bir husus olarak doğrudan planlama grubumuzu ilgilendirmese de, şehir planlaması mesleğinin gelişmesine yönelik çalışmalar yapması yasal bir gereklilik olan odamızın, "5366 Sayılı Yasaya göre plan ihalesi ve işi yapılamaz" şeklinde özetlenebilecek bir yaklaşımı benimsemiş olması anlaşılması güç bulunmaktadır. Zira, söz konusu yasa, "amaç ve kapsam" başlıklı madde-

lerinde açıkça bir planlama çalışması yapılmasını zorunlu kılacak düzenlemelere yer vermektedir. Anılan yasanın birinci maddesinde, "kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması" hedefi ortaya konulmaktadır. Burada, "yapılar"dan çok "bölgeler" ve "alanlar"ın gündeme geldiği açıktır. Dolayısıyla, meslek odamız, "5366 Sayılı Yasa planlama yaklaşımı dışlanarak uygulanamaz" tezini savunmalıyken, "5366 Sayılı Yasaya göre planlama çalışması yapılamaz" yaklaşımını savunmaktadır. Böyle bir yaklaşımın mesleğimizin gelişmesine nasıl bir katkısının olduğunu açıklamalarını da odamız yöneticilerinden beklemekteyiz.

Öte yandan, 5366 Sayılı Yasadaki "yenileme" kavramı 'tek yapı' bazında değil, 'kentsel yenileme' düzleminde dir. Kaldı ki, bu yasa yürürlükte olmasa da, kültür varlıklarının yenilenmesini 'tek yapı' temelinde ele almak söz konusu değildir. Bu plan çalışması kapsamında kültür varlıkları için kullandığımız "yenileme" terimi, "koruma ve restorasyon" anlamındadır.

Bu vesileyle bir şaşkınlığımızı da ifade etmek ve meslektaşlarımızla paylaşmak isteriz: Odamız, 38 yıllık tarihi boyunca ilk defa Ankara Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı söz konusu olduğunda "imar planı yapım grubunun uygunluğu"nu savunma misyonunu benimsemiştir. Bilindiği gibi Odamız geçmişten beri, meslek topluluğumuzca "karne grubu" olarak da bilinen "yeterlilik grubu" konusunda düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenmemiş olup, pasif bir tepkiyle, ilgili yönetmelikteki yeterlilik grubu tanımlarının şehir plancılarının mesleki yeterliliğini ölçemeyeceği görüşünü savunmuştur. Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca çeşitli zamanlarda yapılan yönetmelik revizyonu çalışmalarında da Odamız "karne grubu" yaklaşımının terk edilmesi önerilerini dile getirmiştir. Odamız yöneticilerinin, 38 yıllık oda tarihimizde rastlanmayan böylesi bir yaklaşım değişikliğini neye dayandırdıklarını üyeler olarak öğrenmek

istemekteyiz. Kaldı ki, mevcut yönetmeliğe göre “yeterlilik grubu”nun “planlama alanı” esas alınarak belirlenmesi halinde, plan çalışmamızda “E” grubu belge yeterli olabilmektedir. Böyle olduğu halde, Odamızın yöneticilerince “ille de A grubu yeterlilik belgesi gerekir” söyleminin tercih edilmesinin de, Odamızın gelenekleri ve iç düzenlemeleri açısından açıklanması gerekecektir.

Son olarak belirtmeliyiz ki, her şehir plancısı aynı alanda farklı çözümler geliştirebilir. Bunların bazıları, nesnel kriterlerle ölçülebilirliği olmayan, plancının öznel mesleki tercihlerinin ürünüdür. Bu tür tartışmaların da meslektaşlar arasında yapılması olağandır. Ancak bu tür öznel mesleki

tercihlerden yola çıkarak bir planın kamu yararına, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına aykırılığını ileri sürmek söz konusu olamaz. Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmamıza yönelik Odamızın Ankara Şube yöneticileri tarafından ileri sürülen tezler ne yazık ki bu çerçevede gelişmiştir.

Konunun meslek kamuoyumuz tarafından farklı boyutlarıyla değerlendirilmesine fırsat vermemiz gerektiğini düşünerek bu açıklamayı yapma ihtiyacı duyduk. Odamızın ve ilgili üniversitele-
rimizin Ankara Tarihi Kent Merkezine ilişkin bundan sonra yapacakları her türlü çalışmaya katılacağımızı da bildirmek isteriz.

Belediye Sınırı ve Ankara Mücavir Alan Sorunsalına Planlama Açısından Bir Yaklaşım

Tahir ÇALGÜNER* - Cemal KAYNAK**

Mücavir sözcüğü; Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yaklaşık 48 kanun ve Yönetmelikte yer almış, mücavir alan kavramı ise ilk defa 1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanununda karşımıza çıkmıştır. Yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin iş ve işlemlerine önemli bir yetki alanı ve konusu olarak giren “Belediye Mücavir Alanı”, sözlük karşılığı açısından belediyelerin komşu alanları anlamını taşımaktadır. Ancak uygulamada bir alanın mücavir alan olarak belirlenmesi için ilgili belediyeye sınır komşusu olması gerekmemektedir.

Bu makalede yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanununda yer alan mücavir kavramı irdelenerek, yetki ve onay süreci incelenecektir.. Buna ek olarak Mücavir alan ile ilgili Bakanlık tarafından çıkarılmış genelgeler kronolojik olarak incelenmiştir. Son günlerde tartışılan Büyükşehirlerin belediye sınırlarını belirleyen yasa teklifi ve tepkileri de anlatılmıştır.

Mücavir alan ile ilgili yasal çerçeve incelendikten sonra, Ankara mücavir alan sınırı ile ilgili yaşanan süreçler ve kent makraformuna etkisi, planlama açısından ele alınarak kurumsal yetki karmaşasının geliştirmesi düşünülen ortak kurama indirgenemesindeki güçlükler vurgulanmıştır.

Mücavir Alan Kavramı

Mücavir, Mücavir Alanın Tanımı ve Anlamı

Sözcük karşılığı “komşu” anlamına gelen “mücavir” kavramı imar mevzuatında daha farklı anlam ve içerik kazanmıştır. Yürürlükte bulunan 3194

sayılı İmar Kanunu ile mücavir alanlarda belediyelerin görev ve sorumluluk hükmüne bağlandığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

6785 sayılı İmar Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 1957 tarihinden önce yürürlükte olan 1933 tarihli Yapı ve Yollar kanununda mücavir alan kavramı bulunmamaktadır. 6785 sayılı İmar Kanunu ile birlikte karşımıza çıkan bu kavram, yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin iş ve işlemlerine önemli bir “yetki” anlamı ve konusu olarak giren “Belediye mücavir alanı”, sözlük karşılığı anlamında bakıldığında “Belediye komşu alanları” anlamı taşımaktadır. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanununda mücavir alan tanımı, tanımlar başlıklı 5.maddesinde ilk kez yer almakta ve şu şekilde ifade edilmektedir;

“Mücavir alan: İmar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş alanlardır”

Daha önceki yasal düzenlemelerde tanım olarak ayrıca yer almayan mücavir alanın 3194 sayılı kanununda yer alan bu tanıma göre, mücavir alan belediyeleri için sadece imar mevzuatı ile ilgili yetki ve görev alanıdır. Tanımsal anlamda 3194 sayılı imar kanunda da, mücavir alana farklı bir içerik kazandırmamaktadır. İmar mevzuatı dışındaki mevzuatın belediyelerce mücavir alanlar konusunda verdiği yetkiler ise farklı gerekçelere ve mevzuatlara dayanmaktadır. Bunlar genellikle yerel gelirlere dönük yetkiler biçiminde yada merkezi yönetimin yerel otorite aracılığıyla denetim sağlama amacına yönelik ortaya çıkmaktadır (Tekinbaş, 1995).

*Y. Şehir ve Bölge Plancısı, Gazi Üniversitesi

**Y. Şehir Plancısı, İller Bankası

PLANLAMA
2006/4

Mücadir alan kavramın daha iyi kavrayabilmek için öncelikle bu alanların onaylanmasına dair 45.maddenin bilinmesi ve yorumlanması gerekmektedir. Bu maddede;

“Madde 45:” Mücadir alan sınırları belediye meclisi ve il idare kurulu kararına dayanarak vilayetlerce bakanlığa gönderilir. Bakanlık bunları inceleyerek aynen veya değiştirilerek tasdik etmeye veya değiştirilmek üzere iadeye yetkilidir. Mücadir alanın ilgili belediye sınırına bitişik olması gerekmez. Ayrıca bu alanlar köyleri de ihtiva edebilir. Mücadir alandan çıkarılmada aynı usule tabidir. Bakanlık gerekli gördüğü hallerde mücadir alana alma ve çıkarma hususunda resen karar verebilir.”

Yukarıda belirtilen hüküm doğrultusunda mücadir alanla ilgili yasal ve fiziki konumu konusunda yeterli açıklamaya ulaşmak mümkündür. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

- a) Mücadir alan kapsamında kalan yerlerde, imar mevzuatı ile ilgili tüm işlemler belediyelerin yetkisindedir.
- b) Mücadir alanda belediyeler, imar mevzuatı uygulamalarından sorumludurlar.
- c) Belediyelerce imar mevzuatı ve ilgili diğer mevzuatla verilmiş görevlerin tamamı mücadir alanlarda yine belediyelerce yürütülür.
- d) Belediyeler mücadir alanda imar uygulamalarını denetlemekle yükümlüdür.
- e) Mücadir alanlar belediye sınırına bitişik olabilir.
- f) Mücadir alanın belediye sınırına bitişik olması zorunlu değildir.
- g) Mücadir alan içinde köyler yer alabilir (Tekinbaş, 2000).

Yukarıda sayılan hususların tamamı kanunun mücadir alan tanımı ve onay sürecine ilişkin hükümleri de yer almaktadır. Bunların içeriğini zenginleştirmek gerekmektedir. Ancak o zaman mücadir alan kavramının belediyeler açısından önemi anlamı ile yükümlülüklerinin kapsamı anlaşılmaktadır (Tekinbaş, 2000).

Mücadir alanda belediyelerin imar uygulamalarından sorumlu olması, belediyelerin kendi yetkileri, çerçevesinde davranma ve zorunluluğunu sorumluluk (mesuliyet) kavramı ile açıklanmaktadır. Bu

noktada, belediyelerin mücadir alanlarındaki imar uygulamalarını hangi yasal çerçevede yürüttüklerini de hatırlatmakta yarar bulunmaktadır.

Mücadir alanlarda herhangi bir tür ya da ölçekteki plan olması durumunda belediyeler imar uygulamaların öncelikle İmar Kanunu’na, plan hükümlerine ve planda hüküm bulunmayan konularda ise, “3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğine” göre yürütmekle yükümlüdürler.

Yukarıda bahsedildiği üzere, mücadir alanlarda köyler de bulunabilir. Bu köyler herhangi bir tür ve ölçekte plan kapsamında kalmıyor ise “Belediye ve Mücadir Alan Sınırları içinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliği” hükümlerine tabidir (Tekinbaş, 2000).

Belediyelerin mücadir alanların denetim, yetki, sorumluluk ilişkisi içinde anlam kazanabilmesi için belediyenin ekipman ve elaman donanımının, alanın büyüklüğünün ve ulaşılabilirliğinin, idari yapının, gelir gider düzeyinin ve belediye sınırları içinde ki etkinlik ve yetkinlik düzeyinin arasındaki bağlantıların sağlıklı kurulması zorunludur (Tekinbaş, 2000).

Mücadir Alanın Belirlenmesi, Teklifi ve Onayı

3194 sayılı İmar Kanunu, yerleşme politikasının önemli aracı olarak gündeme getirilmiş olmasına ve 45.maddesi ile belediye yetki alanlarını genişletme eğilimine rağmen, mücadir alan konusunda merkezi yönetimin ağırlığı, Kanunun dayandığı politikaya aykırı biçimde ve fazlasıyla hissedilmektedir. Mücadir alandan çıkarma konusunda bakanlığın re’sen yetkili kılınması bunun en açık göstergesidir. Diğer yandan, mücadir alana alma konusunda belirleyici faktörlerde açık değildir. Tek belirleyici etken tanımda yer alan “imar mevzuatı bakımından kontrol altında tutma” gerekçesi olmaktadır. Daha önce belirlenen ve “yerleşmenin müstakbel inkişafı bakımından gerekli olma” koşulu da aranmamaktadır. Dolayısıyla 3194 sayılı kanun mücadir alan kavramını, imar mevzuatı gibi çok geniş kapsamlı bir dizi yasal düzenleme çevresinde belirlemektedir ve değerlendirmektedir (Tekinbaş, 1995).

Bu kapsamda; mücadir alan tekliflerinin Bayındırlık ve İskan Bakanlığına nasıl iletileceğini ve

hangi süreçlerin yapılması gerektiğini belirtmekte fayda vardır;

Belediye kendi imkan ve olanaklarını göz önünde tutarak, imar mevzuatı hükümleri uygun olarak belediyenin denetim ve sorumluluğunda olması istenen sınırları belirler. Bu sınırlar içinde mevcut durum (yapılaşma durumu, arazi kullanım biçimi, doğal kaynaklar v.b), belediyenin tasarıları ve talebin gerekçesi ayrıntılı bir rapor halinde düzenlenir. Bu rapor belediye mücavir alana almak istediği alanın mücavir alana alınması durumunda ne tür bir koruma, denetim veya yapılaşma konu olacağı detayları ile belirtilmelidir.

Belediye mücavir alan olarak belirleyeceği sınırların bir başka belediyenin mücavir alanına taşmaması gerekmektedir. Belediyenin, bir başka belediyeye ait mücavir alanını kendi mücavir alanına alabilmesi için diğer belediyenin de bu alanı mücavir alanından çıkarma konusunda aynı işlemi yapması gerekmektedir. Kanunun 45. maddesinde mücavir alandan çıkarmanın da aynı usüle tabi olduğu açıkça belirtilmektedir. Karşılıklı olarak mücavire alma ve çıkarma işlemi aynı süreçte yerine getirilmelidir (Bakanlığın incelemesi sonucunda re'sen karar verme süreci dışında).

Belediye sınırları ile mücavir alan sınırları idari anlamda eş değildir. Örneğin; bir belediyenin mücavir alanında bulunan bir köy, belediyesi olursa, belediyenin mücavir alan sınırı herhangi bir yeni işleme gerek kalmaksızın ortadan kalkar. Yine benzer biçimde belediyece bir başka belediyenin belediye sınırları için mücavir alan onaması yapılsa dahi; bu onama hükümsüz bir onama olacaktır.

Mücavir Alanlarla İlgili Genelgeler

3194 sayılı İmar Kanununda ki Mücavir alanlar ilgili konulara açıklık getirilmesi amacıyla 8 adet genelge çıkarılmış bunların 3 tanesi 3 şubat 2000 tarihli genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu genelgeleri tarihi bir sıra ile belirtmek gerekirse;

14 Nisan 1986 tarih 114 sayılı genelge

Bu genelgede; mücavir alan sınırı tekliflerinin sağlıklı bir şekilde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından incelenip sonuçlandırılması için,

- O kentin müstakbel gelişmesi açısından mutlaka ilgili belediyece denetim altında tutulması gerekli alanlar niteliğinde bulunması,

- Talepte bulunan belediyelerin bu alanlara hizmet götürülecek ve o alanları denetleyebilecek düzeyde elamanlar ile araç ve gereçle teçhiz edilmiş bulunması,

- İleride hukuki ve idari sorunların doğmasına sebebiyet verilmesi için, mücavir alan sınırı içine alınması teklif edilen alanın, diğer mevzuat açısından da etraflıca incelenmesi,

- Gönderilen krokiler üzerinde öneri mücavir alan sınırı ile birlikte, ilçe ve belediye sınırının işlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

14 Haziran 1990 tarih ve 881-13022 sayılı genelge

Bu genelgede; İl İdare Kurulu kararına bağlanan bazı mücavir alan tekliflerinin Bakanlıkça uygun görülmemesi halinde İl İdare Kurulu kararında Bakanlığın taşra örgütü temsilcisi olan Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nün uygun görüşü olması nedeniyle teklifin uygun görülmemesinin çelişkili bir durum yarattığı; bu nedenle mücavir alan tekliflerinin İl İdare Kurulu'na intikal ettirilmeden önce Bayındırlık ve İskan Bakanlığının görüşünün alınmasının uygun olacağı hususu belirtilmektedir.

10 Mart 1992 tarih ve 431-3831 sayılı genelge

Daha önceki iki genelge gibi çıkan bu genelgede de mücavir alan sınır tekliflerinin daha sağlıklı bir şekilde bakanlığa ulaştırılması kapsamında Belediye ile ilgili, önerilen alan ile ilgili ve valilikle ilgili hükümler yer almaktadır.

Belediye ile ilgili;

- Belediyenin kuruluş tarihi, son nüfus sayımına göre nüfusu,
- İmar planı sınırının 1/25000 ölçekli harita üzerinde işaretlenmesi,
- Belediyenin personel, araç ve gereç donanımı,
- Büyük şehir belediyeleri ile ilgili önerilerde büyükşehir belediye ve ilçe sınırları,
- Alanın hektar olarak büyüklüğü,
- Belediye bütçesi,
- Mücavir alana alma amacını gerçekleştiren tedbirler,

Bir belediyenin mücavir alanında bulunan bir köy, belediyesi olursa, belediyenin mücavir alan sınırı herhangi bir yeni işleme gerek kalmaksızın ortadan kalkar

PLANLAMA
2006/4

Önerilen Mücavir alan ile ilgili;

- Yörenin doğal, tarihi ve ekonomik değerleri ve sit alanları 1/25000 ölçekli haritalarda belirtilmek üzere sınırları,
- Öneri alanda köy ve, köy mahalle olup olmadığı varsa köy ihtiyar heyeti kararı ve köy sınırları ile tespitli ise köy yerleşik alan sınırı,
- Öneri alan ve çevresinde yeni kurulmuş belediye ve ilçe varsa resmi gazetede yayınlı tarihi ve 1/25000 ölçekli haritalarda belirtilmek suretiyle sınırlar,
- İmar planı sınırları,
- Belediye ve bağlı olduğu il merkezine km. olarak uzaklığı,
- Hektar olarak büyüklüğü,
- Diğer bir belediyenin mücavir alanında veya gelişme alanında olup olmadığı,
- Teknik altyapı hizmetlerine ilişkin hizmetlerin hangi idare tarafından yapıldığı,
- Gerçekleşmesi amaçlanan yatırımlar,

Valilik ile ilgili,

- Konuya ilişkin gönderilen tüm belgelerin aslına uygunluğunun valilikçe onaylanması,
- Hazırlanan konuya ilişkin teknik gerekçe ve raporu hazırlanması,

gerektiği vurgulanarak konu ile ilişkin iki adet değerlendirme formu genelge ile yürürlüğe girmiştir (Genelgeler, 2002).

31 Aralık 1997 tarih ve 2180-18628 sayılı genelge (3 Şubat 2000 tarihli genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır)

Bu genelge ile Belediyelerin imar faaliyetleri, hizmet, bütünlüğü ve denetimi ve benzeri zorunlu ve gerekli haller dışında iletilen mücavir alan taleplerinin dikkate alınmayacağı belirtilmekte ve yaptırımlar belirtilmektedir. Fakat bu genelge 3 Şubat 2000 tarihli genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır (Genelgeler, 2002).

16 Haziran 1998 tarih ve 6423-97 sayılı genelge (3 Şubat 2000 tarihli genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır)

Yürürlükten kalkmış olan bu genelgede, mücavir alanda tasdik tarihinden itibaren 6 ay içinde imar planlama işlemlerinin işlemlerinin bitirilmesi ve

Valilikçe söz konusu alanlarda imar planı ve uygulamalarının İmar Mevzuatına göre yapılıp yapılmadığının sürekli ve titizlikle izlenerek 6 ayda bir bakanlığa bilgi verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Genelgeler, 2002).

8 Ocak 1999 tarih ve 289-36 sayılı genelge (3 Şubat 2000 tarihli genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır)

Yukarıda belirtilen son iki genelge gibi yürürlükte olmayan bu genelgede ise; öneri mücavir alanda köy bulunması durumunda mücavir alana alma ve çıkarılma tekliflerinde 442 sayılı Köy Kanunun 20. maddesine göre konuya ilişkin köy derneği kararı alınarak Bakanlığa gönderilmesi gerektiği belirtilmektedir (Genelgeler, 2002).

3 Şubat 2000 tarih ve 2344-157 sayılı genelge

Öncelikle bu çıkan genelge çıkan son üç genelgeyi yürürlükten kaldırmış; Bakanlık ile ilgili yerel idarelerden gelen taleplerde; Köy Kanunun 24. maddesinde tanımı verilen Köy Derneğinin toplanması karar almasının zor ve uzun bir süreç içerdiği belirtilerek mücavir alan işlemlerinde istenilen “Köy Derneği Kararı” yerine “Köy İhtiyar Heyeti Kararı”nın geçerli olacağı hükmü yer almaktadır (Genelgeler, 2002).

22 Ocak 2001 tarih ve 155-1240 sayılı genelge

Bu genelge 3 Şubat 2000 tarihli genelgeyle bağlantılı olarak çıkmış, Köy İhtiyar Heyeti Kararının diğer kanunda ve genelgelerde de ifade edilmesi gerektiği tekrar vurgulanmış ve ifade edilmiştir.

Büyükşehir Belediyelerin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi

Son günlerde kamuoyunda çok tartışılan bu kanun teklifi ile 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Hakkındaki Kanun'un 5.maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilen kanun teklifi Cumhurbaşkanlığına sunulmuştur;

Madde 5: -Nüfusu 5 000 000'dan fazla veya Valilik binası merkez kabul edilerek il merkezinin en uzak ilçelerin belediye sınırına kuş

uçuşu 50 km az mesafesi olan büyükşehirlerde il mülki sınırı; valilik binası merkez kabul edilmek üzere, nüfusu 2000000'dan 5000000'a kadar olan büyükşehirlerde 50 km yarıçaplı, nüfusu 1000000'dan 2000000'a kadar olan büyükşehirlerde 30 km yarıçaplı, nüfusu 1000000'dan aşağı olan büyükşehirlerde 25 km yarıçaplı dairesel alan içinde kalan ve il sınırı içinde bulunan alanlar büyükşehir belediye sınırlarıdır.

Bu sınırlar içerisinde kalan tüm ilçeler “büyükşehir ilçe belediyeleri”, tüm beldeler “büyükşehir ilk kademe belediyeleri” sayılır. İlçelerin mülki sınırları ve mücavir alan sınırları ile beldelerin belediye ve mücavir alan sınırları büyükşehirlerin belediye sınırlarıdır.

26 Aralık 2003 tarihinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, bu kanun teklifini; yasanın “çarpık kentleşmeyi” önlemeye ilişkin kararını haklı kabul etse de, büyükşehir belediye sınırları belirlenirken “valilik binasının merkez kabul edilmesi, böylece valilik binasının konumuna bağlı olarak, sürekli büyük değişikliklere uğrayacak büyükşehir belediyesi sınırının düzenlenmesi ve bunun durum belirsizliğe neden olması, ve uygulamada sakıncalar doğurabileceğini öngörerek TBMM tekrar görüşülmek üzere iade etmiştir. Sonrasında ise 5216 sayılı Büyükşehir Yasası 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.

Ankara Mücavir Alan Sınırı'na “Planlama” Açısından Yaklaşım

1958 yılında 71.000 ha'lık bir alanı kapsayan Ankara kenti Mücavir alan sınırları sırasıyla 74.000 ha, 96.180 ha ve sonrasında 201.78 ha alana çıkarılmıştır. Bu alansal genişlemeye koşut olarak “Planlama” sınırı kavramı aynı koşutluluğu beraberinde getirmemiştir. Bir örnek vermek gerekirse Ankara Metropolitan Nazım Plan Birliği, kriterleri tanımlamış. Ankara'nın yerleşik alanı ve genişleme alanı tamamlandıktan sonra Mücavir Alan sınırının belirlendiğini görmekteyiz. ODTÜ tarafından hazırlanan plan ise kentsel gelişmeyi koridorlarla tanımlamıştır. “Alt kentleşme” modeline uygun olarak geliştirilen kentsel makraform, sonrasında, eşgüdümsüzlük yüzünden, kentin doğusunda “Doğu Kent” projesinin gündeme gelmesi ile çok ilginçtir ki; planı yapan plancılar tarafından değiştirilmek zorunda kalmıştır.

Sonuç: Ankara'nın gelişimini tanımlamaya ve/veya tamamlamaya yönelik bir “sınır” tanımlaması yoktur.

Ankara 2025 Metropolitan Alan Planlaması çalışmaları yapılırken “Ankara” gibi metropoliten bir kentin planlaması sırasında Mücavir alan Sınırlarına bağlı kalarak, kente birçok açıdan direkt ilişkili bir gelişmesini Mücavir Alan sınırı dışında kalması nedeniyle “Plan” meşruiyetini yitirmiştir. İlgili yasa metni incelendiğinde, B.Ş. Belediye sınırlarına ilişkin yarıçaplarda çok fazla bir değişikliğin olmadığı görülecektir.

Bu bağlamda; Büyükşehir belediyelerinin, mücavir alanlarını genişletmesi yerine, belediye sınırının genişletilmesi gibi yeni bir uygulama dönemi 5216 sayılı (2004) yasa ile planlama hukuk mevzuatına girmiştir.

Mücavir Alan Sınırı (Tavşan kaç, Tazı tut) yaklaşımı

Ankara örneğinde ve diğer örneklerde görüleceği üzere “Mücavir alan” tartışmaları incelendiğinde görülecektir ki; “Mücavir alan sınırı” pratikteki üç gerekçeden meşru zeminini bulmaktadır.

1. Yapılaşmanın denetim altına alması
Kent makraformunu yönlendirici etkisi - alt yapının koordinasyonu
2. Resim, vergi, harç vb. avantajların
Mücavir alan sınırı içinde ve dışında olması gibi durumlarda sağladığı yapılaşma kolaylıkları, bu tür yerleşimlerin, Büyükşehirlerin etrafında adeta “mantar” gibi türemesine yol açmıştır.
3. Siyasi olarak, seçmen kitlesini ilgili kentin bütünü dahil etme yaklaşımı.

Şunu belirtmeliyiz ki; “Mücavir Alan Sınırı” belediye sınırına bitişik olarak çizildiği noktada, kent makrafonunun yönlendirici olmaktan çıkar. Başlı başına, kentin “yağ” lekesi biçiminde büyümesine hizmet eder. Sadece mücavir alan sınırının yanlış ve pervasızca çizilmesinden dolayı birçok tarım alanı, kentsel yerleşmeye açılmış ve halen daha açılmaktadır. Özellikle Amerika'nın bazı eyaletlerinde ve Avrupa kentlerinde örneklerini gördüğümüz “UGB” Urban Growth Boundry (Kentsel gelişme sınırı kavramı) ülkemizde her nedense itibar görmemiştir.

Ankara'nın gelişimini tanımlamaya ve/veya tamamlamaya yönelik bir “sınır” tanımlaması yoktur

**PLANLAMA
2006/4**

“Kentsel yönlenme Sınırı” bu ülkelerde, Kentsel makraformu yönlendiren çok önemli bir kentsel politika aracı olarak görülmektedir.

“UGB” yaklaşımı, imar mevzuatımızdaki “Mücavir Alan Sınırı” tanımlamasından farklı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ile Metropol ölçeğindeki kent yöneticileri ve Merkezi İdare otoriteleri, kentsel genişleme/yönlenme ile ilgili olarak gelecekte gelişme alanlarını, projeksiyon yöntemlerini de (nüfus-konut talebi) kullanarak hesap etmekte ve bu alanlar onaylanmaktadır. Belediye ve Merkezi idare ise bu alanlar için altyapı kolaylıkları sağlamak ve kredi/vergi gibi bazı hususlarda indirim kolaylığı sağlayarak bizdeki “mantar” yerleşmeleri bu alanlara yönlendirebilmektedir.

Bu sınırlar, kentin belediye sınırına yakın olabildiği gibi tamamen uzağında olabilmektedir.

“Mücavir Alan Sınırı” tanımı; esas itibarıyla “comprehensive” (geniş kapsamlı planlama) planlama paradigmasının bir ürünü olup, “Surrounding” -Yakın Çevre-, - bitişik alan-, mantığı ile Atina Antlaşmasının ruhunu taşıyan bir gelenek olarak planlama literatürüne girmiştir. Kentin “eklentiler” halinde “yağ lekesi” şeklinde gelişme desenini öngören “statik” bir kentsel kurama dayalı bir planlama türüdür. Hiçbir dönemde “kentsel gelişmeyi yönlendirici” etkin bir planlama aracı olamamıştır.

Ne Tür Planlama, Ne Tür Bir Sınır

İmar Mevzuatınız, maalesef çağdaş bir şehircilik mevzuatı ile bütünleştirilemediğinden dolayı “Yapısal Plan” ve “Geniş kapsamlı -Comprehensive- planlama tekniği arasında sıkışan ve her iki planlama modelinin de” özelliklerini göstermektedir.

Mücavir alan sınırları ne kadar genişletilirse genişletilsin. Hatta mücavir alan sınırları il sınırları ile çakıştırılabilir bile esas amacı olan, plan dışı yapılaşmaları engelleyen bir araç olarak kullanılması çok zordur. Çünkü bu türlü kent çeperindeki yapılaşmaların tescili ve kent bütününe katılımını yasallaştıran ve meşrulaştıran bir yasal araç olarak işlev görmüştür ve görecektir.

Son yasa tasarısı ile, ilçe mücavir alan sınırı belde mücavir alan sınırlarının, Büyükşehir Belediye sınırı içine olan valilik merkezli 50 km’lik bir

yay içindeki alanın belediye sınırı olarak ilan edilmesi aynı tartışma içinde değerlendirilebilir. Mücavir alan iltifafları, bu alanların “Büyükşehir” belediye sınırı olarak ilan edilmesiyle bir anlamda çözülmek istenmiştir. Kısaca, belediye sınırının genişletilmesi yolu ile mücavir alanın genişletilmesi yolu seçilmiştir. Büyükşehir Belediyelerinin gelecekte olası mücavir alanını genişletme teklifleri olabileceğini de unutmamak gerekir.

Kente ilişkin, stratejik planların olmayışı, kente ilişkin bir vizyonun, kentsel gelişme yönlerini içeren, toplumun geniş katılımına olanak sağlayan kurulların yeteri kadar işletilemediği bir “Ankara” marko formunu çizmek ve uygulamak oldukça zordur.

Zaten, yasada yer alan “ilave mücavir alan” sınırı kavramı bahsettiğimiz durumun açık göstergesidir. Plansız yapılaşmanın, plana veya kent bütününe “ilave” edilmesi anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda iki saptama yapılabilir.

1. Mücavir alan sınırı, belediye sınırına bitişik olmak zorunda değildir. Mücavir alan sınırları ile ilgili tüm “BİB” genelgeleri incelendiğinde bu durumun değişmez veri kabul edildiği görülmektedir.

Ankara için 50 km’lik sınır 50 km²’lik bir yarıçapı: 80.000 ha’lık bir belediye sınırıdır. Bugünkü Belediye sınırı ise; 62.000 ha’dır.

2. Mücavir olan sınırı dışında ya da daha çağdaş bir yaklaşım ile söylersek, kentsel gelişme rezerv alanlarının dışındaki yapılaşma talepleri için vergilendirme yükünün yükseltilmesi ve ekonomik olarak caydırıcı önlemlerin alınması gereklidir.

3. “Ne kadar çok belde”, “o kadar çok para”, ve de “o kadar büyük mücavir alan sınırı” yaklaşımına dayalı, siyasal/politik görüş; politikacıların arasında “itibar” gören bir düşünce olmaktan çıkarılmalıdır.

İlçe belediyelerinin, mücavir alan sınırlarının toplamından Büyükşehir mücavir alanlarının oluştuğu diğer bir anlatımla Büyükşehir belediyelerinin ayrıca mücavir alanlarının olmadığı sonucuna ulaşılır.

Son yasada Ankara Büyükşehir Belediye sınırının mevcuttaki mücavir alan sınırlarından daha geniş bir alan olduğu düşünülürse, her ilçe belediyelerinin mücavir alan talepleri olacağı, dolayısıyla

gelecekte Ankara'nın mücavir alan sınırının da buna koşut olarak daha da büyüyeceğini söylemek yanlış olmaz.

Sonuç Olarak

Kuram mı? Kurum mu? Tartışması (Kurum, Kuramın Önüne Geçti)

Bursa kenti örneğinde gördüğümüz üzere; bir büyükşehir alanının planlanması “il” ölçeğinden bağımsız yapılamaz. Bayındırlık İskan Bakanlığının imar kanunu hükümlerine göre, “icat” ettiği, İl Çevre Düzeni Planı, mevcut durum gösteren bir belge niteliğindedir. “Plan Stratejilerinden”, “Stratejik Planlama” kuramına geçiş yapmamız gerekiyor. Stratejik planlama, bütüncül ve uzun dönemli bir planlamanın adıdır. Dolayısıyla bir planın hangi kurumlar tarafından hangi sınırlar içinde yapılacağından daha ziyade, “nasıl” yapılacağı ile ilgilidir.

Bu bağlamda STRATEJİK PLANLAMAYI yazılı ve çizili belgeleri de içeren bir kentin Vizyonunu uzun dönemde belirleyen bir müzakere planı olarak görmek gerekir. Farklı kurumların aynı bölge için getirdikleri farklı planları yorumlayan, esnek planlama sistemine geçiş stratejik planlama yaklaşımı ile ilişkilidir. Bu tür kuramsal “statik” olmayan bir yaklaşıma geçiş mücavir alan sınırı tartışmalarına son noktayı koyması açısından önemlidir. Mücavir alan, kentsel gelişmeyi belli bir kurama göre yönlendiren bir etkin kentsel politikadan öte, maalesef “amaçsal” olarak ele alınmıştır.

Üst ölçek düzeyde kentin makraformuna yönelik bir planlama kuramına göre gelişemeyen kentler,

kurumsal yetki çatışmasının yansımasını gördüğümüz mücavir alan sınırının içi ve dışına bağlı plan dışı gelişmelere sahne olmaktadır. Bir başka deyişle her kurum kendi kuramını oluşturmuştur ve ortak kuramdan bağımsız hareket etme eğilimindedir.

Bir kentsel gelişme sınırı çizilecekse; bu sınırın “valilik binası” merkezli bir yarıçap içinde değil, “planlama merkezli” ve ilgili kentsel ilişkiler göz önünde bulundurularak kentsel bütünü kapsayan bir yarıçap içinde algılanmasının gerekliliği ortadadır.

“Kalkınma İL” de başlar” sloganının bir başlangıcı sayılabilecek 5216 sayılı büyükşehir Belediye Yasası ile; artık Türkiye’de illeri içine alan bölge kalkınması ve planlamasından da vazgeçilebileceği gibi şifreli bir süreci de içinde barındırmaktadır.

Daha açık ve net bir dil kullanırsak: Sayın Çölaşan’ın üslubu ile konuyu özetlersek; Biçimden içeriğe doğru, bilimde yaşanması olası zorunlu bir güzergaha yönelik olarak teknokratların ve belediye başkanlarının zihinsel çaplarına temelli performans gelişimi; kentin “belediye sınırlarının” çapını da belirler diye düşünüyoruz.

Kaynaklar

Tekinbaş B, Mücavir Alan Kavramına İlişkin Mevzuatın Gelişimi, M. Ersoy vd. (der) Mekan, Planlama ve Yargı Denetimi, Yargı Yayınevi, Ankara 2000.

Tekinbaş B, Mücavir Alanlar ve Fiziksel Planlama, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

**Tarihi Kent Merkezi,
Mahir Kalaylıoğlu, Tallinn, 2007**

Mekan Planlama, Ulaşım ve Enerji Arasında Karşılıklı Etkileşim(*)

Prof. Dr. Hermann KNOFLACHER
Çeviri: Ebru Vesile ÖCALIR**

Technische
Universität Wien
Institute für Ver-
kehrsplanung und
Verkehrstechnik

A tomndan galaksiye kadar evrendeki her düzen enerjiye bağlıdır. Enerji, elektronları çekirdekte bağlayıp, molekülleri oluşturduğu gibi yaşamın sistemindeki düzeni de korumaktadır. Enerjinin düzeni, açık bir sistem olan yaşamın düzenine karşılık olarak daha yüksekte daha düşük düzeye doğru etaplanmıştır. Kapalı bir sistemde entropi artarken, dolayısıyla düzenin ölçüsü düzenli olarak azalmak zorundayken, negentropi, dolayısıyla düzenin yeniden yapılanması ters yönde oluşur. Enerji akımları değişirse yapılar da değişir, bu da düzeni değiştirir.

Mekan Düzeni Tarihi-

Enerjinin Optimize Edilmesinin Tarihi

İnsanın varlığını devam ettirebilmesi için mobilitenin her türünden faydalanılmıştır. Mobilite, enerji tüketimi gerektirmektedir. Enerji ise kısıtlı kaynaktır, uzun süre insanın vücut enerjisi olarak sınırlı kalmıştır. Teknik sistemlerin gelişmesi yeni düzenler yaratmada inanılmaz olanaklar açmış ve böylece vücudun enerji bütçesinde ölçülen aynı enerji düzeyinde kaynakların daha iyi kullanılması sağlanmıştır.

Sistematik avcılık, çevreyi tanımak (enerji yerine bilgi) ve sonradan tarım yeni düzen sistemleri

yaratmıştır. Her durumda mekan düzeninde bir optimum oluşmuş ve aynı zamanda trafik için bir minimum enerji yaratılabiliştir. Bu enerji, yerleşimleri oluşturmuştur. Mekândaki bu düzen, sosyal düzeni de yaratmış ve bu da yerleşim ve şehirlerdeki kültürün gelişmesini sağlamıştır. Bugün bizi çok heyecanlandıran tarihi Avrupa kentinin çok yönlülüğü ve yerel olarak insan boyutuna çok iyi uyumunun gerçekte “ulaşım sisteminin” ve insanın “enerji düzeni” olduğu ilk olarak çok geç fark edilmiştir (H. Knoflacher, 1996). Tinsel mobilitenin harekete geçmesiyle, aynı fiziksel enerji kullanılarak çok yönlü ve farklı kullanımlara müsaade edilen karmaşık yapılar ortaya çıkmaktadır. Tabii ki bu organik gelişmeler, güçlü yapıların ortaya çıkmasıyla bozulmuştur. Bunun için de enerji gerekmiştir. Bu demektir ki, doğal ölçülerden değişik boyutlara geçerken oldukça fazla dışsal enerjiye ihtiyaç duyulmaktadır. Eski zamanlarda bu enerji; kölelik, baskı ve sömürü yoluyla hükümdarlar yaratmıştır, yani çok sayıda insanın özgürlüğünün kısıtlanması çoğunlukla korkudan ya da mevcut tehditten kaynaklanıyordu. Yine de daha fazla enerjiye ihtiyaç duyuluyordu.

Yerleşimlerin doğal düzeninin anıtsal yapılara dönüştürülmesi için örnek olarak insanın aklına

* Wechselbeziehungen zwischen Raumplanung, Verkehr und Energie, SIR-Mitteilungen und Berichte. Band 26/1998 s.17-21

** Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Trafik Planlaması ve Uygulaması Anabilim Dalı

Bir zamanlar ortamda bulunan ve bulunması gereken; iş, alışveriş, kültür, boş zaman, eğitim gibi işlevler, şimdi aniden yer değiştirmiş, bir yerde toplanmıştı

PLANLAMA
2006/4

gelen sadece Romalıların kuzey Afrika'nın enerji kaynaklarından faydalanması, Venediklilerin Karst'ı, Azteklerin Meksika'daki ormanları kullanması, vs.dir. Paradoksal olarak ise, insana uymayan boyutlarıyla çevrenin ve sanat tarihinin büyüleyici bulduğu anıtsal yapıların varlığının insan ölçeğindeki yerleşimleri göz ardı etmesi, tamamen aynı durumdur.

Dışsal enerjiyi kullanmak için (örn; binek hayvanları) her topluluk çok önceden beri büyük mekanlı uygun yapısal değişiklikleri üretmiştir.

Dışsal enerjinin teknik sistemlerde, yani, tekerlekte ve raylardan sonra buhar makinesinde ve daha sonraları patlamalı motorlarda ya da türbinlerde kullanılması, insanlığı heyecanlandırmıştır. Bunlar ulaştırma bilimi tarafından etkin olarak kabul edilmiştir, mekan planlama tarafından hoş karşılanmış ve kent yapısı oluşturulurken dikkate alınmışlardır. Dışsal teknik enerjinin kullanımıyla birlikte sosyal sistemde ortaya çıkan beklenmedik etkiler (işçi prolöteryası) ve çevrede meydana gelen değişikliklerin nedenleri bir süredir araştırılmaya başlanmasına rağmen bu araştırmalar bugüne kadar çok yüzeysel kalmıştır. Semptomların analizi ile yetinilmiş ve birbirinden ayrı etki mekanizmaları derinlemesine incelenmemiştir. Beklenmeyen şekilde insanlık özellikle ulaşım sistemleri ve mobilite için tarih öncesi gibi görünen sonsuz enerji kullanımında körlemesine yol almıştır. Mekân planlama kendi amaçlarını ortaya koymuş, yapıları mekânda formal prensiplere göre dağıtmıştır. Ulaşım planlama ise ulaşım temelini inşa etmiştir ve ortaya çıkan sonuç çok kötüdür.

Şimdi Karar Verecek Olan Mekân Planlaması mı Yoksa Ulaşım Sistemi mi?

Cevabı tarihi bir analizde buluyoruz. Çok iyi düzenlenmiş, kaynak kullanımının optimal ve ulaşım harcamalarının minimum olduğu mekansal sistemlerden geliyoruz. Fikirlerimiz, en çok da mekân planlamasında, ağırlıklı olarak şimdiki zamandan çıkmıştır ve mekân düzenleme kurallarının amaçları içinden yansıtılmaktadır. Bunlar yeterince yaptırıma sahip olsalardı, ulaşım sisteminin onlara bağımlı olması gerekirdi.

Gerçekte ise, teknolojik ulaşım sistemleri mekân düzenleme amaçlarının tümünü zahmetsizce

etkileri altına almışlardır. Motorizasyon, optimize edilmiş mekan yapılarını onyıllar içinde bozabilmiştir. Yani, yapıları oluşturan, değiştiren ya da bozan; ulaşım sistemi ve onunla birlikte enerjidir.

Teknik ulaşım sistemi doğal sistemlerden yüksek dışsal enerji harcamasıyla ayrılır, bunu yaparken de vücut enerjisinden tasarruf sağlar. Toplulaşım yolcusu oturabilir, ileri doğru hareket için bir şey yapmasına gerek yoktur. Otomobil sürücüsü, oturarak, kendisi için çok rahat bir ambiyans içerisinde ve hava koşullarından korunarak yol alır. İnsanlar teknik ulaşım sistemlerinden hoşnutlardır. Eskiden zorluklarla ve uzun zamanda erişebildikleri yerlere şimdi zahmetsiz ve kısa zamanda varabilmektedirler. Ancak ortamın inanılmaz bir hızla değiştiğini göz ardı etmişlerdir. Yani, mekanda daha önce mevcut olan yerel yüksek düzen-genellikle çok kısa zaman içerisinde- olabilecek en düşük düzeye inmiştir. Bir zamanlar ortamda bulunan ve bulunması gereken; iş, alışveriş, kültür, boş zaman, eğitim gibi işlevler, şimdi aniden yer değiştirmiş, bir yerde toplanmıştır. Mekan planlama gibi ulaşım planlaması da çok kısa ve genç tarihinde insanlar üzerindeki etkisini, teknik olarak değişmiş bir çevrede göstermiştir.

Artan mobilite ile ilgili söylem, hızın artmasıyla elde edilen maksimum erişme potansiyeli, tür seçimi ve benzerleriydi. İnsanlar işin enerji yönünü düşünmekten bıkmıştı, böylece enerji göz ardı edilmiştir. Bugün bile sözde mobilite artışı ile ilgili söylem, sadece ihtiyaçların (aktivitelerin) tatmin edici olarak sağlanmadığı yerlerde mekanik mobilitenin var olacağı şeklindedir. İyi düzenlenmiş bir sistemde bu özelliğin ispat edilebilmesi için, mobilite harcamasının daha düşük olarak ortaya çıkması gerekirdi. Diğer taraftan mobilite, insan davranışının bir sonucudur ve bu davranış da ihtiyaçlara bağlıdır: yolculuk mesafesinden değil yolculuk amacından kaynaklanır. Bugüne kadar bu konu üzerine yürütülmüş sağlam temelli araştırmalar, mobilite için anlamlı bir ölçüt olan yolculuk sayısının teknolojik ulaşım sistemlerinin gelişile artmadığını göstermektedir. Artış gösteren; mobilitenin harcaması ve dolayısıyla enerji harcamasıdır.

Ulaşım ve mekan planlamasında karşılaştığımız ikinci hata; bireysel deneyimlerin sistem etkisini

tanımlayabileceği varsayımıydı. Tek tek olaylarda gerçekleşen, örneğin A ve B noktaları arasının hızın artırılmasıyla daha çabuk alınacağı, bugün bildiğimiz gibi sistem içinde ispatlanabilir değildir. Sistemde, hızın artırılmasıyla zaman tasarrufu yoktur, sistemde mobilite hızı sabit kalmaktadır. Yine de çok ilginç bir büyüklük, mobilitenin bu sabit hızı altında kalmaktadır. Bu makalenin yazarının enstitüsünde, toplu taşıma yolcusunun tüm dünyada gözlenen zaman kaybını incelemek üzere yürütülen bir doktora tezinde, bu kaybın zamanın bir sabiti olmadığı onun yerine mobilite için gerekli olan vücut enerjisi harcamasının sabit olduğu ve bunun da sistem içerisinde “zaman sabiti” ni zorla oluşturduğu ortaya konmuştur. Teknik sistemlerle ilk başta zaman birimi başına vücut enerjisi “tasarruf” edilmektedir. Bu, sadece duygusal olarak doğru kabul edilebilir. Ancak çeşitli makineleri hareket ettirmek için dışsal enerji kullanılırken duygu yoktur. İnsanın bu davranışı için akım elemanı vücutsal enerjidir. Otomobil sürücüsü, yayanın yarısı ile altıda biri arasında vücut enerjisi harcayarak aynı zamanda on kat daha fazla yol almaktadır.

Özel otomobil trafiğinin mekan düzenlemesi ve yapı üzerindeki güçlü etkisinin getireceği sonuç, otomobilin günümüzde mekanda barındırıldığı haliyle, vücut enerjisi bütçesini kullanabilmesi için doğrudan baskıdır. Bu baskı en eski evrim katmanlarından birini oluşturmuştur ve bu yüzden başka her şeyden daha güçlüdür. Bu nedenledir ki değer sistemlerini ve bunlarla insanların yarattığı pek çok şeyi değiştirebilir. Toplum, kültür, şehir planlama, sanat vs konularında yarattığı eserlerle gurur duymasına rağmen bugüne kadar bu fenomeni anlamaktan uzak durmuştur.

İnsan tarafından oluşturulmuş bir yapıdaki ulaşım sistemine, vücut enerjisinden tasarruf etmeyi sağlayacak (ve konforlu) daha ucuz dışsal enerji aktarılırsa, aynı ateşin enerjisinin diğer yapıları bozduğu gibi, yayalara göre düzenlenmiş karmaşık ve çok gelişmiş yapılar içten bozulacaktır. Köylerimizin ve kentlerimizin yapıları teknik ulaşım sistemlerinin enerji akımlarıyla “yanmıştır”. Bu yapı ne kadar güçlüyse ulaşım plancısı enerji akımının kendi mekân düzenini bozmak için o kadar uğraşmıştır. Yangını söndürmek için su yerine benzin döken itfaiyeci gibi davranmıştır.

Tedavi

Etki analizi göstermektedir ki, enerjinin ulaşım sistemi üzerindeki etkisi, mekan düzeninin amaç ve önlemlerinden daha fazladır. Vücut enerjisi doğrudan konuşulmalıdır.

Ulaşım sistemlerinin enerjisi kontrol altına alınabilirse mekan planlama önce yapılabilir. Bu yalnızca vücut enerjisinin bilançosu tekrar dengeye gelirse mümkündür.

Günümüzün ulaşım sistemlerinin enerjisini kontrol altına alma çabaları, sadece bu konudaki bilgisizliği sergilemektedir. Hız-limitleri, park mekanlarının ekonomisi, cadde kullanıcılarının maliyetleri, trafik durultma tedbirleri, prensipte ulaşım sisteminin enerjisini kontrol etmektedir. Toplu taşıma hızlandırıcı tedbirlerle çekici hale getirme ya da trenin hızını artırarak çekici hale getirme çabalarının sistem etkisinde boşa çıktığı bilinmektedir. Görünen, mobilite harcamasının artmasıyla ve böylece büyüyen dağılma sinyalleri (çoğu ulaşım işletmecilerinin olumlu bulduğu gibi) küçük, yapısını koruyan birimlerin gelişmesini bozmaktadır.

Ulaşım Sistemlerinin Enerjisi Mekan Düzenleme Üzerinde Nasıl Kontrol Altına Alınabilir?

Bu, insanların vücut enerjisi bütçesi sayesinde başarılmalıdır.

Pratikte bu, yolun giriş ve çıkış noktalarında mümkündür, yani park mekanının organizasyonunda. Toplu taşıma ve diğer tüm ulaşım türlerinin şansının büyük bölümü yolun çıkış noktalarında kaybolmaktadır, otomobil sürücüsü vücut enerjisinden tasarruf ettiği için ödüllendirilmekte ve diğer tüm ulaşım türleri cezalandırılmaktadır. Akli başında hiç kimse bu durumda toplu taşıma kullanmaz. Kent merkezindeki önleyici tedbirler çoğunlukla kişinin kent içi fonksiyonları kent civarında gerçekleştirmesiyle sonuçlanmaktadır. İnsan kullanıcının kendine öz niteliğini ve gelişmeye bağlı olan davranışı enerjiye bağlı olarak değiştirmiş ve böylece kent ekonomisini de bozmuştur. Bundan kaçınmak için öyle bir yapı oluşturulmalıdır ki, burada insanlar bu tür davranışlardan korunmalıdır. Ancak bu yalnızca yüzeyde hiçbir araç bulunmadığı ve otoparklar en azından toplu taşıma durağından uzakta olduğunda mümkündür.

Bu da, köylerde ve kentlerdeki “araçtan arındırılmış yerleşimler” ve park mekânlarının organizasyonunun mekân planlamanın belirli yerlerde toplu olarak bırakılmış yoğunlaşmalar olarak düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Bu demektir ki, mekân düzenleme, bu görevi yerine getirmek istiyorsa, etkisiz araçlarla uğraşmaktan vazgeçmeli ve garaj düzenini ve yüzeydekileri düzenlemelidir.

Çekici toplu taşıma duraklarına yakın konut, iş, alışveriş, eğitim gibi aktivitelerin yakınına park yeri yapılmamalıdır. Bu şekilde büyük şehirlerde bile yerel çözüm mümkün olabilir ki bunlar yeterli kapasiteye sahiptir ve ekonomik yapıları bu yüzden tekrar gelişecektir. Ama bu tek başına çok zordur. Park mekanlarının hedeflerine göre (insanların aktivitelerine göre) ayrılması bölgesel ölçekte bir iştir ve kent gibi kırsal mekânı da ilgilendirir.

Ulaşım sistemlerinin akımları ve mekân düzenlemenin üzerinde başarılı olan enerjidir, hem de dışsal değil vücutsal enerjidir. Bunun birincil büyüklüğü, park yerlerine erişebilirliktir- gerisi ikinci derecede önemlidir. Ulaşım plancısı ve ulaşım politikacılarının çözümler arayıp saçma sapan projelere avuç dolu paralar harcadığı akan trafik için başka çözüm yoktur. Çözüm; garaj yapılarında ve otomobilin engellendiği yapıların değerinin arttığı mekân düzenlemesidir.

Mekân Düzenleme, Ulaşım ve Enerji İçin Belirleyiciler

Mobilite, mekândaki potansiyel farklılıkların sonucudur, ya da bir başka deyişle: hatalı iş yerleri eski yerlerine geri dönmelidir, hatalı alışveriş olanakları alışverişe geri döndürülmelidir, vs. Mekanda dağılma ne kadar büyük olursa ulaşım için harcanan enerji de o kadar büyük olur. Yani mekandaki düzensizliğin ölçüsü, bu düzensiz mekanda işlevlere ulaşmak için gerekli dışsal enerjinin ölçüsü olarak da kabul edilebilir.

Optimal değer asla sıfır olmaz. İnsanların yarattığı mekân yapıları, aynı yaşayanlar gibi enerji akımına bağımlıdır. İnsanlık, elde bulunan enerjinin kıt olduğu bir zaman geçirmiştir. Şimdiye kadar elde edilenler, yani enerjinin fazla kullanılmasıyla optimuma varılacağı düşüncesi aldatıcıdır. Ulaşım sisteminde bugün kullanılan enerji, eskisinin kat kat fazlasıdır ve mekansal düzende halihazırda ortaya çıkmış ve devam eden bozulma için şiddetli

bir alarm işaretidir. Mekandaki düzensizlik, mobilite için enerji harcamasını ifade etmektedir.

Doğru Ölçek Nerededir?

Avrupa yapıları için bu, mobilite için bugünkü enerji harcamasının onda birinden daha azdır.

Bu Değere Nasıl Erişilebilir?

Sadece insanları ulaşım sisteminde psikolojik olarak birkaç kat fazla enerji harcamaya bağımlı olmaya zorlayan mekân yapılarında temel bir değişikliğe giderek.

Bu da;

- Mekan ve garaj düzeninin değişmesi,
 - Araçtan arındırılmış alanlar yaratılması,
 - Araçların en azından toplu taşıma duraklarından daha uzakta garajlarda toplu şekilde park etmesi,
- anlamına gelmektedir.

Belirleyici

Belirleyici; kısa mesafede vücudun kendi enerji harcamasıdır.

Vücut enerjisinin sınırlandırılması, mekânda yeni düzenlemeler ve yüksek karmaşıklık için gerekli psikolojik etkilerin birincil düzeyini oluşturur.

Bu belirleyicinin yerine başkası konulabilir mi? Anlamlı olarak hayır, çünkü bu vücudun kendi enerji bütçesi ile ilgilidir ve insanın davranış biçimini etkilemede göz önüne alınacak en güçlü belirleyicidir.

Kaynaklar

Knoflacher, H.,1981, Human Energy Expenditure in Different Modes: Implications for Town Planning.International Symposium on Surface Transportation System Performance. US Department of Transportation.

Knoflacher, H., 1985, Katalysatoren für Nichtmotorisierte.-Wien.

Knoflacher, H., 1987, Verkehrsplanung für den Menschen. Band 1:Grundstrukturen.-Wien.

Knoflacher, H., 1995, Zur Harmonie von Stadt und Verkehr. Freiheit vom Zwang zum Autofahren.2.verbesserte und erweiterte Auflage.-Wien-Köln-Weimar.

Knoflacher, H.,1997, Landschaft ohne Autobahnen. Für eine zukunftsorientierte Verkehrsplanung.Wien-Köln-Weimar.

Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin Performansına İlişkin Bir Değerlendirme

A. Cenap YOLOĞLU

Bu çalışma çeşitli üniversitelerde bulunan şehir ve bölge planlama bölümlerinin performanslarını öğrenci tercihi üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma sırasında hem şehir ve bölge planlama bölümleri kendi aralarında hem de içinde bulundukları üniversitelerdeki mimarlık ve endüstriyel tasarım bölümüyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. 1997, 1998, 1999, 2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında ÖSYM tarafından üniversite sınavına katılan öğrencilere verilen kılavuzlarda bulunan bölümlere ait yüzdelik dilimler ise temel değişken olarak alınmıştır.

Çalışma sırasında bölümlerin yüzdelik dilimlerini değerlendirirken, her yıl, yapılan sınavda puanlama sistemi değiştirildiği için yüzdelik dilimler ilgili üniversitelerin planlama, mimarlık ve tasarım bölümlerinin yüzdelik dilemlerine göre hesaplanmış “z-score”larına¹ göre değerlendirilmiştir. Bu yöntemle yıllar itibarıyla yapılan değişikliklerin etkilerinin en aza indirilmesi hedeflenmiştir. Diğer bir anlatımla z-score ile mevcut değerlerin ortalamaya kaç standart sapma uzaklıkta olduğu ölçülerek değerlendirme yapılmıştır. Z-score’u “+” değerinde ise bu ilgili dilimin ortalamadan daha büyük olduğunu “-” değerinde

Ar. Gör.
ODTÜ,
Kent. Pol. Pl. ve
Yerel Yön. ABD.

Tablo 1. Üniversitelerin yüzdelik dilimleri² (planlama)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	3.00	3.00	3.00	6.80	7.76	7.44	8.14	7.37
istanbul teknik üni.	6.00	5.00	7.00	12.50	14.19	12.58	12.47	10.57
mimar sinan güzel sanatlar üni.	7.00	7.00	8.00	16.50	19.13	16.63	16.78	13.96
yıldız teknik üni.	9.00	8.00	10.00	17.90	20.15	16.98	17.10	14.51
izmir yüksek teknoloji ent.			12.00	19.90	21.38	19.24	18.35	16.58
gazi üni.	6.00	7.00	8.00	19.40	23.37	20.50	20.38	17.27
dokuz eylül üni.	8.00	8.00	9.00	20.50	24.01	22.21	21.85	18.26
selçuk üni.	12.00	13.00	17.00	31.20	35.38	31.88	29.73	24.29
karadeniz teknik üni.								24.73
süleyman demirel üni.								26.09
erciyes üni.(kayseri)				34.70	38.83	34.82	32.47	26.17
erciyes üni.(yozgat)						43.70	38.81	30.62

¹ $z = ((\text{değer} - \text{ortalama}) / \text{standart sapma})$, z-score normal dağılıma göre standartlaştırmaya yarar, bunun için öncelikle verilerin normal dağılımı gerekmektedir. Herhangi bir dağılımın normal olup olmadığını One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test ile ölçülür ve anlamlılık değeri 0,05’ten büyük ise dağılım normal olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yıllara göre anlamlılık değerleri şöyledir:

yıllar	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.282	0.461	0.700	0.910	0.977	0.783	0.842	0.911

² 1996, 1997, 1998 yılları için yüzdelik dilim, 2001 ve 2002 için 0,5 AOBP’li yüzdelik dilim, 2003, 2004 ve 2005 için ise 0,8 AOBP’li yüzdelik dilim kullanılmıştır.

ise bu ilgili değerin ortalamadan küçük olduğunu göstermektedir. Eğer z-score “+” ise, bu değerin küçülmesi ortalamaya yaklaşma, eğer z-score “-” ise bu değerin küçülmesi ortalamadan uzaklaşma anlamına gelmektedir.

2006 üniversite yerleştirme kılavuzuna göre planlama bölümleri için (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) ODTÜ yüzde 7,37 ile en üst yüzdelik dilimden öğrenci alırken, Erciyes Üniversitesi-(EÜ)’nin Yozgat’taki bölümü ise yüzde 30,62 ile en alt yüzdelik dilimden öğrenci almaktadır. Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) ve Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) ise ilk kez 2006 yılında öğrenci almıştır.

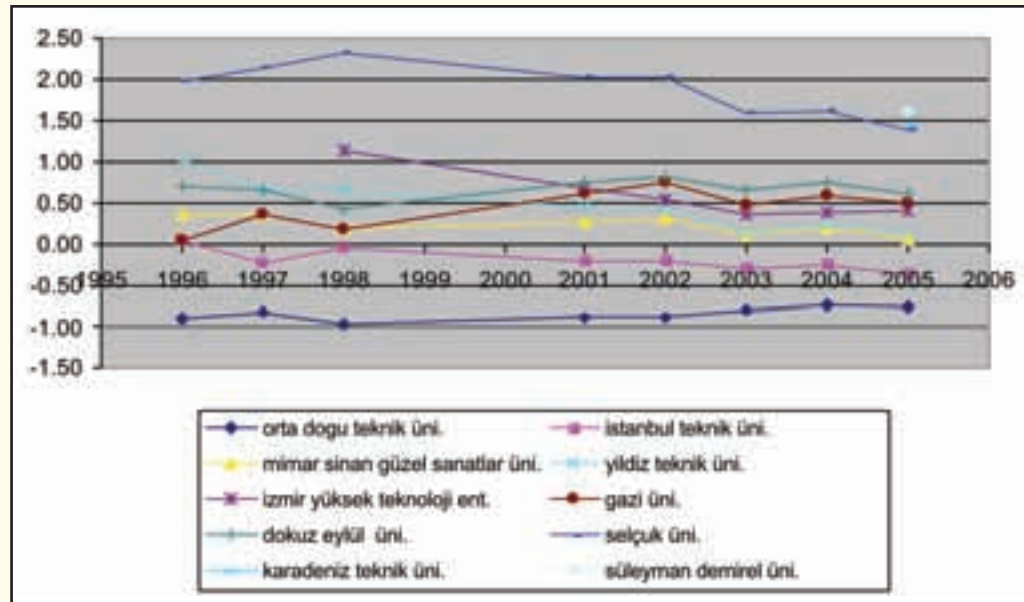
Birinci dipnotta da belirtildiği gibi yüzdelik dilimlerin hesaplanmasında farklı yöntemler

izlendiği için çalışmanın başında da belirtildiği üzere z-score’ları kullanılacaktır. Tablo1 olduğu gibi ODTÜ z-score’u negatif ve en küçük değere, Erciyes Üniversitesi ise pozitif ve en büyük değere sahiptir.

Z-score’u “+” olan bölümler için ortalamaya yaklaşma daha iyi performans gösterme, ortalamadan uzaklaşma ise kötü performans gösterme olarak değerlendirilebilir. Buna göre sırasıyla Erciyes Üniversitesi’nin hem Yozgat hem de Kayseri’de bulunan planlama bölümleri ile İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYT), Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) ve Selçuk Üniversitesi(SÜ)’nin iyi performans gösterdiği söylenebilir. Ancak Gazi Üniversitesi için ise durum tam tersidir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ),

Tablo 2. Yüzdelik dilimlerin z-score’ları (planlama)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	-0.92	-0.81	-0.98	-0.88	-0.88	-0.79	-0.72	-0.76
istanbul teknik üni.	0.05	-0.22	-0.04	-0.20	-0.20	-0.29	-0.25	-0.35
mimar sinan güzel sanatlar üni.	0.37	0.37	0.19	0.28	0.32	0.11	0.21	0.08
yıldız teknik üni.	1.02	0.66	0.66	0.45	0.42	0.14	0.24	0.15
izmir yüksek teknoloji ent.			1.13	0.68	0.55	0.36	0.38	0.41
gazi üni.	0.05	0.37	0.19	0.62	0.76	0.49	0.60	0.50
dokuz eylül üni.	0.69	0.66	0.43	0.75	0.83	0.65	0.76	0.62
selçuk üni.	1.98	2.13	2.31	2.03	2.02	1.60	1.61	1.39
karadeniz teknik üni.								1.44
süleyman demirel üni.								1.61
erciyes üni.(kayseri)				2.45	2.38	1.89	1.90	1.62
erciyes üni.(yozgat)						2.75	2.59	2.19

Grafik 1. Z-score’larının zamansal değişimi (planlama)

Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ), İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ve ODTÜ'nün durumlarında ise bariz bir değişiklik görülmemektedir.

2005 yılı yüzdelik dilimlerine bakıldığında mimarlık bölümlerine yine ODTÜ 2,75 ile en üst yüzdelik dilimden öğrenci alırken, yine Erciyes

Üniversitesi 17,38 ile en alt yüzdelik dilimden öğrenci almaktadır.

Planlama bölümlerinde olduğu gibi yine ODTÜ negatif ve en küçük z-score'na sahipken Erciyes Üniversitesi'nin Yozgat'taki bölümü pozitif ve en büyük değere sahiptir.

Tablo 3. Üniversitelerin Performansları (planlama)

üniversite	eğim	artı-eksi durumu	eğilim
erciyes üni.(yozgat)	-0.3	a	ortalamaya yaklaşıyor
erciyes üni.(kayseri)	-0.2	a	ortalamaya yaklaşıyor
izmir yüksek teknoloji ent.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
yıldız teknik üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
selçuk üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
mimar sinan güzel sanatlar üni.	0.0	a	
dokuz eylül üni.	0.0	a	
gazi üni.	0.1	a	ortalamadan uzaklaşıyor
istanbul teknik üni.	0.0	e	
orta doğu teknik üni.	0.0	e	

Tablo 4. Üniversitelerin yüzdelik dilimleri (mimarlık)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	1.00	1.00	1.00	2.30	2.82	2.45	2.75	2.75
istanbul teknik üni.	3.00	3.00	3.00	5.20	6.12	5.40	5.36	4.69
mimar sinan güzel sanatlar üni.	3.00	3.00	4.00	7.40	8.57	7.22	6.98	5.75
yıldız teknik üni.	5.00	4.00	5.00	9.70	10.07	8.79	8.30	7.15
gazi üni.	3.00	3.00	4.00	9.00	9.68	8.78	8.49	7.38
izmir yüksek teknoloji ent.			5.00	9.50	10.65	9.98	9.71	7.85
dokuz eylül üni.	3.00	3.00	4.00	9.80	11.64	10.38	10.02	8.33
selçuk üni.	8.00	8.00	10.00	14.30	16.20	14.85	13.93	11.27
erciyes üni.(kayseri)	8.00	8.00	9.00	16.20	18.60	16.07	15.24	12.41
karadeniz teknik üni.	8.00	8.00	10.00	15.40	17.88	15.79	14.98	12.88
süleyman demirel üni.	9.00	9.00	11.00	17.60	19.92	17.95	16.90	13.59
mersin üni.				18.40	20.80	18.13	17.09	14.20
erciyes üni.(yozgat)	10.00	11.00	14.00	21.40	25.00	22.39	20.77	17.38

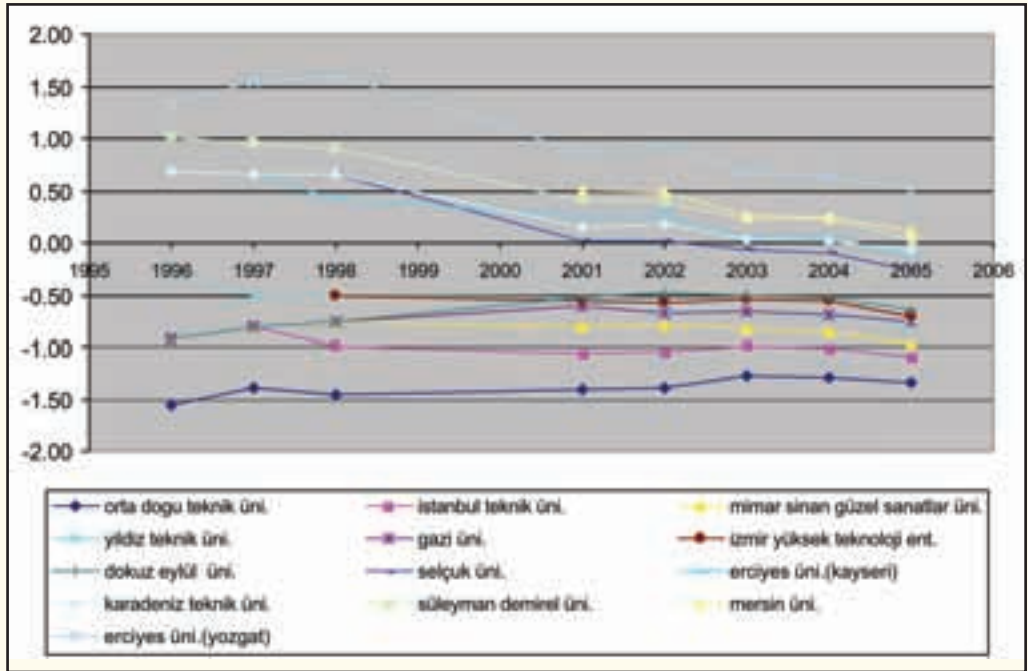
Tablo 5. Yüzdelik dilimlerin z-score'ları (mimarlık)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	-1.56	-1.40	-1.45	-1.41	-1.39	-1.28	-1.30	-1.34
istanbul teknik üni.	-0.92	-0.81	-0.98	-1.07	-1.05	-0.99	-1.02	-1.10
mimar sinan güzel sanatlar üni.	-0.92	-0.81	-0.75	-0.80	-0.79	-0.81	-0.85	-0.96
yıldız teknik üni.	-0.27	-0.51	-0.51	-0.53	-0.63	-0.66	-0.70	-0.79
gazi üni.	-0.92	-0.81	-0.75	-0.61	-0.68	-0.66	-0.68	-0.76
izmir yüksek teknoloji ent.			-0.51	-0.55	-0.57	-0.54	-0.55	-0.70
dokuz eylül üni.	-0.92	-0.81	-0.75	-0.52	-0.47	-0.50	-0.52	-0.64
selçuk üni.	0.69	0.66	0.66	0.02	0.01	-0.07	-0.10	-0.26
erciyes üni.(kayseri)	0.69	0.66	0.43	0.24	0.26	0.05	0.04	-0.12
karadeniz teknik üni.	0.69	0.66	0.66	0.15	0.18	0.03	0.02	-0.06
süleyman demirel üni.	1.02	0.96	0.90	0.41	0.40	0.24	0.22	0.03
mersin üni.				0.50	0.49	0.25	0.24	0.11
erciyes üni.(yozgat)	1.34	1.54	1.60	0.86	0.93	0.67	0.64	0.51

Z-score pozitif olup ortalamaya yaklaşanlar ve z-score'u negatif olup ortalamadan uzaklaşanlar iyi performans gösteren bölümler olarak değerlendirilirse sırasıyla Erciyes Üniversitesi (Yozgat), Süleyman Demirel Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi (Kayseri), Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi iyi performans

göstermektedir. Diğer üniversitelerin mimarlık bölümlerinin durumunda ise ciddi bir değişim görülmemektedir.

Planlama bölümünün olduğu üniversitelerden sadece ODTÜ ve İTÜ'de tasarım bölümü bulunmaktadır. 2005 yılında yapılan sınava göre ODTÜ 1,92'lik yüzde dilimden, İTÜ ise 2,35'lik dilimden öğrenci almıştır.

Grafik 2. Z-score'larının zamansal değişimi (mimarlık)

Tablo 6. Üniversitelerin Performansları (mimarlık)

üniversite	eğim	artı-eksi durumu	eğilim
erciyes üni.(yozgat)	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
süleyman demirel üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
mersin üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
karadeniz teknik üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
erciyes üni.(kayseri)	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
selçuk üni.	-0.1	e	ortalamadan uzaklaşıyor
yıldız teknik üni.	-0.1	e	ortalamadan uzaklaşıyor
istanbul teknik üni.	0.0	e	
izmir yüksek teknoloji ent.	0.0	e	
mimar sinan güzel sanatlar üni.	0.0	e	
gazi üni.	0.0	e	
orta doğu teknik üni.	0.0	e	
dokuz eylül üni.	0.0	e	

Tasarım bölümleri planlama ve bazı mimarlık bölümlerine göre daha yukarıdaki yüzdelik dilimlerden öğrenci aldığı için her iki üniversitede de z-score'ları negatiftir.

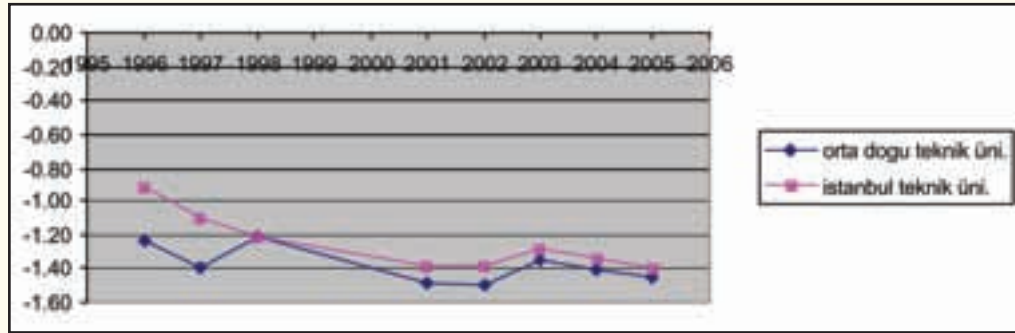
Tasarım bölümlerinin z-score'larında çok ciddi bir değişim görülmemektedir. Diğer bir değişle performanslarını korumaktadırlar.

Tablo 7. Üniversitelerin yüzdelik dilimleri (tasarım)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	2.00	1.00	2.00	1.70	1.80	1.66	1.75	1.92
istanbul teknik üni.	3.00	2.00	2.00	2.50	2.92	2.36	2.39	2.35

Tablo 8. Yüzdelik dilimlerin z-score'ları (tasarım)

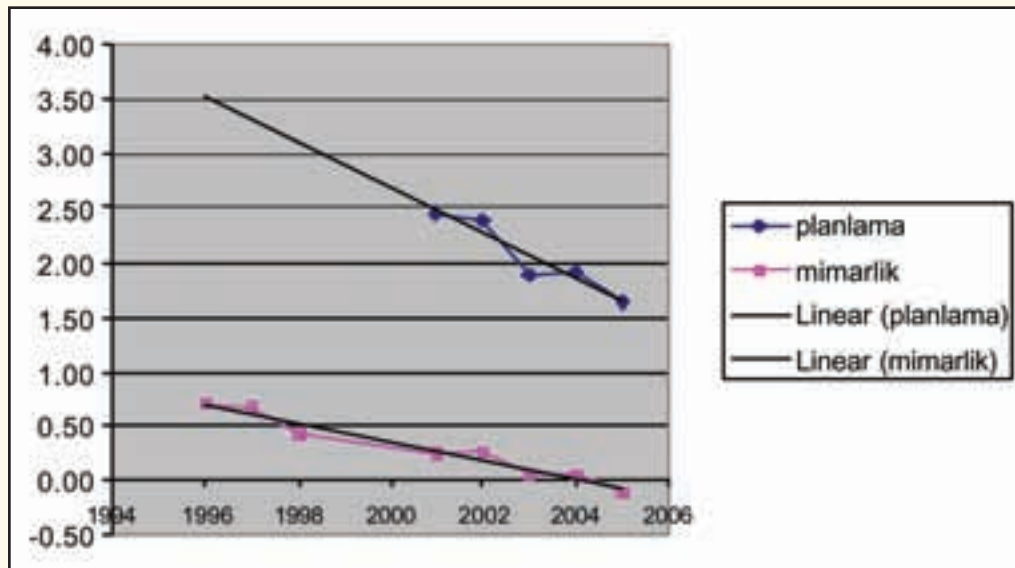
üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	-1.24	-1.40	-1.22	-1.48	-1.50	-1.36	-1.41	-1.45
istanbul teknik üni.	-0.92	-1.10	-1.22	-1.39	-1.38	-1.29	-1.34	-1.39

Grafik 3. Z-score'larının zamansal değişimi (tasarım)

Tablo 9. Üniversitelerin Performansları (tasarım)

üniversite	eğim	artı-eksi durumu	eğim
orta doğu teknik üni.	0.0	e	
istanbul teknik üni.	0.0	e	

Grafik 4. Erciyes Üniversitesi (Kayseri)

Erciyes Üniversitesi (Kayseri) değerlendirildiğinde hem mimarlık hem de şehir planlama bölümlerinde yıllar itibariyle iyi performans gösterdiği söylenebilir. Ancak planlama ve mimarlık bölümleri karşılaştırıldığında planlama bölümünün bir adım önde olduğu görülür.

Aynı durum Erciyes Üniversitesi (Yozgat) için de görülmektedir.

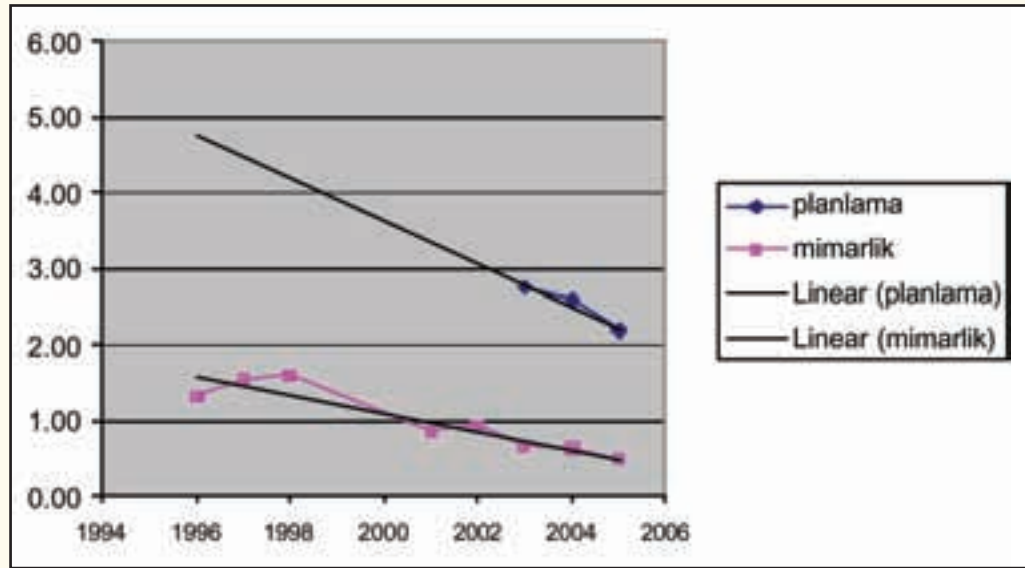
Gazi Üniversitesi mimarlık bölümünün durumunda bariz bir değişiklik olmaz iken planlama bölümünde bir performans kötüleşmesi görülmektedir.

İYTE için ise mimarlık bölümünü durumunda bir değişiklik görülmezken planlama bölümünde ise fark edilir bir iyileşme hissedilmektedir.

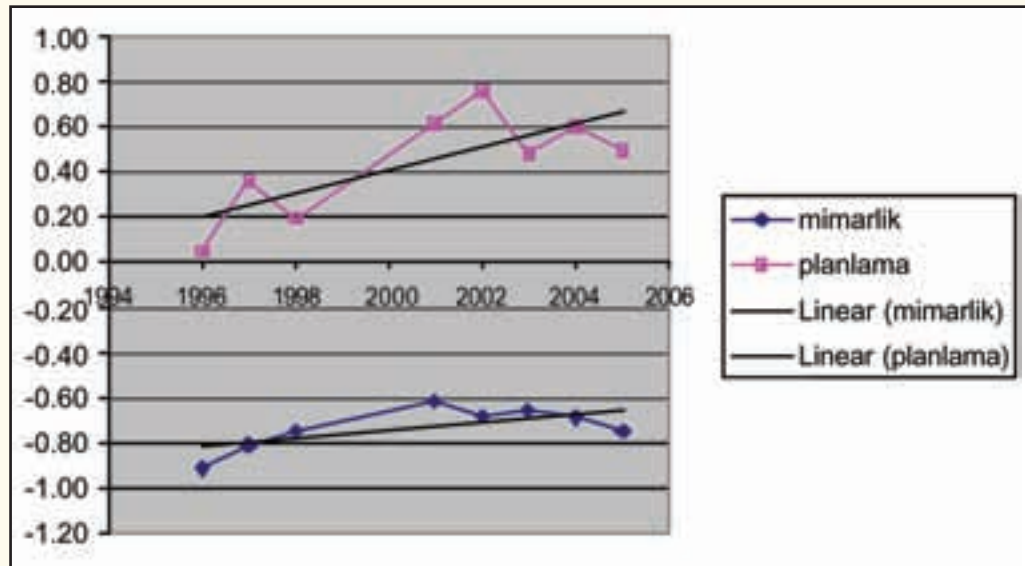
Her üç üniversitenin de mimarlık bölümlerinin iyi bir performans gösterdiği söylenebilir.

Selçuk Üniversitesi'nin hem planlama hem de mimarlık bölümü iyi bir performans göstermektedir.

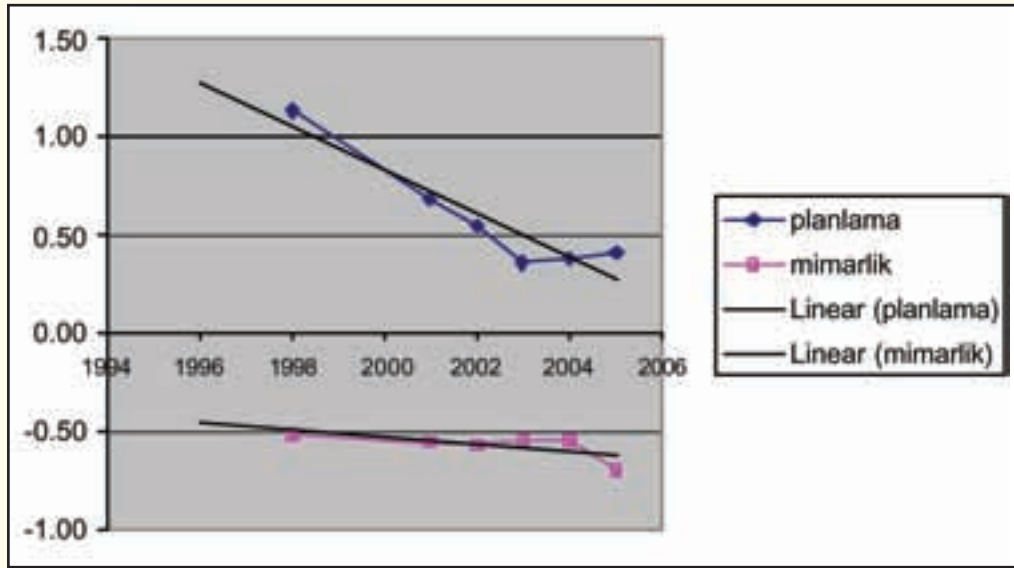
Yıldız Teknik Üniversitesi'nde ise hem planlama hem de mimarlık bölümleri iyi bir performans gözlenmektedir.

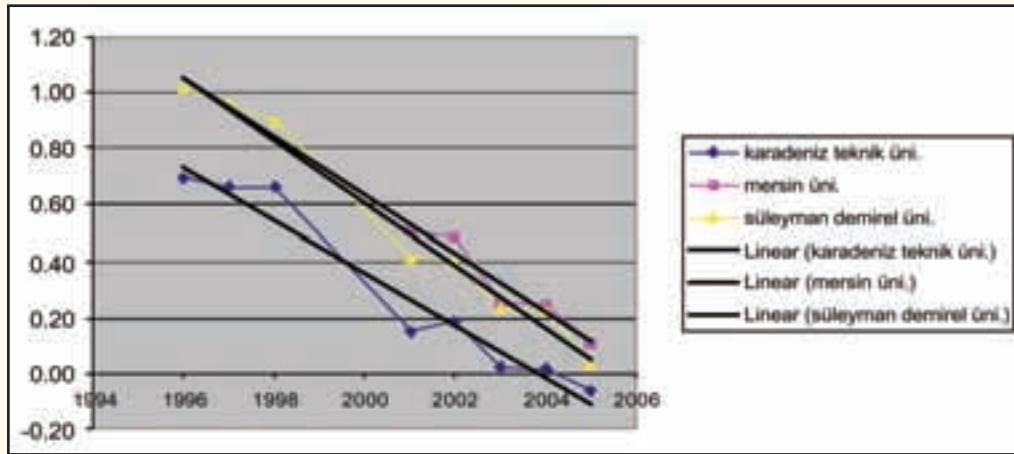
Grafik 5. Erciyes Üniversitesi (Yozgat)

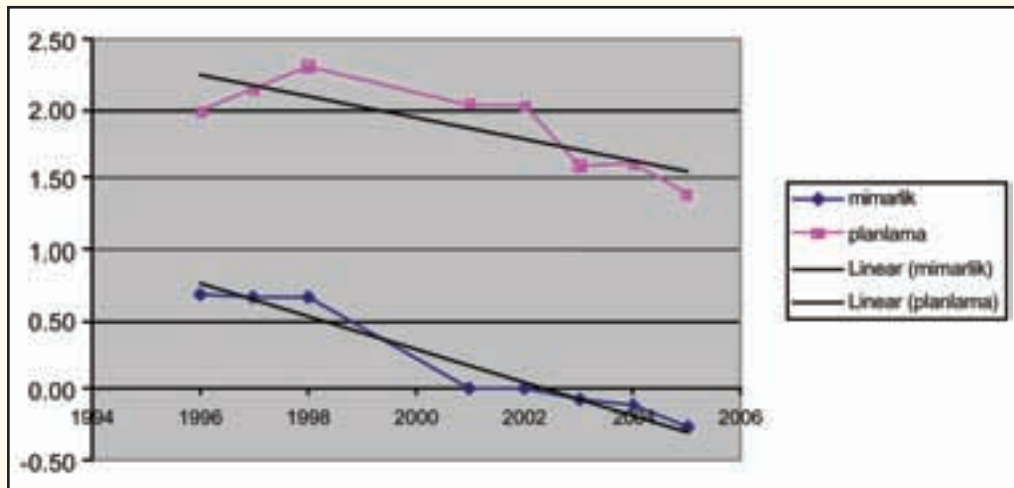
Grafik 6. Gazi Üniversitesi

Grafik 7. İYTE

Grafik 8. KTÜ, Mersin Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi

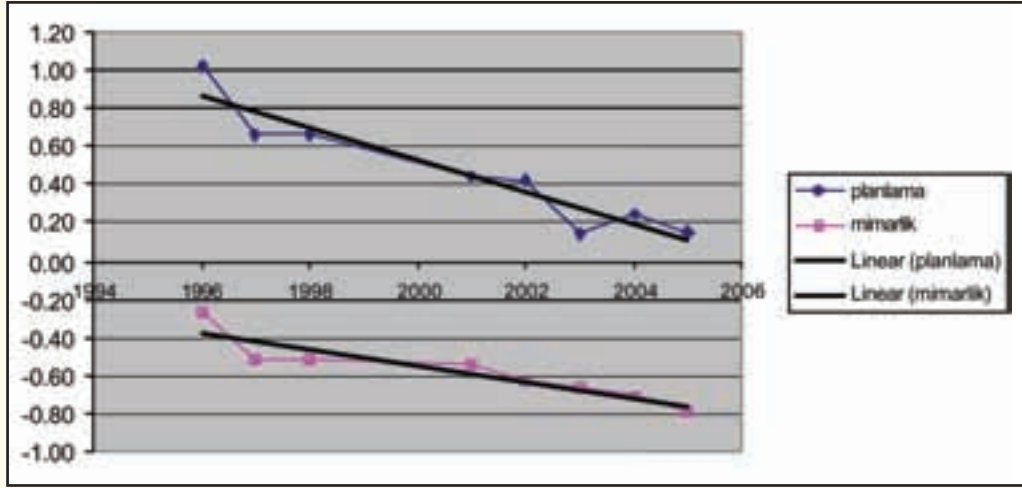
Grafik 9. Selçuk Üniversitesi

DEÜ, İTÜ, MSGSÜ ve ODTÜ'deki planlama, mimarlık ve tasarım bölümlerinde ise bariz bir performans artışı veya azalışı görülmemektedir.

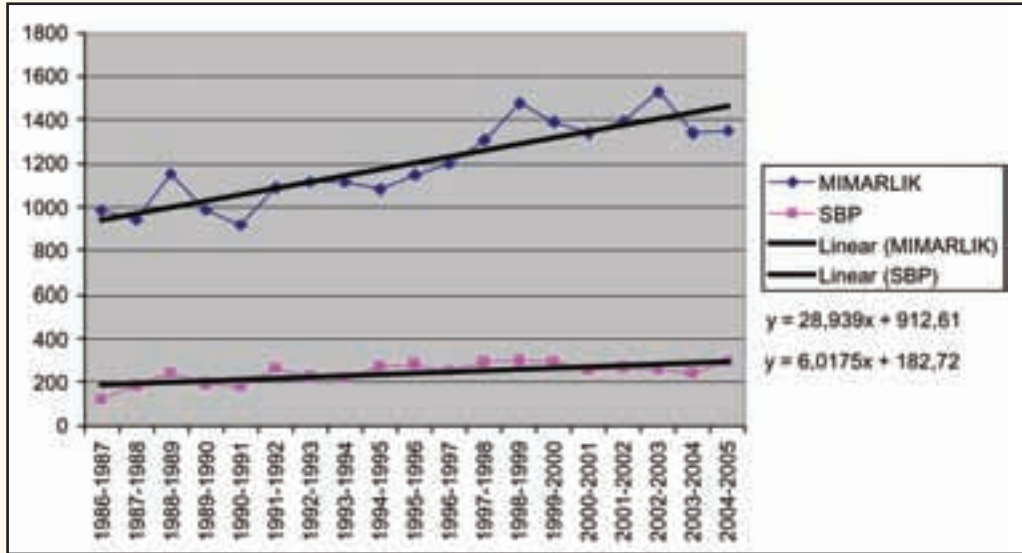
Öncelikle teknik bir değerlendirme yapılacak olursa; üst seviyedeki yüzdelik dilimlerden öğrenci alan bölümlerin zaman içinde açık farklar ortaya koymalarını beklemek pek de rasyonel olmayacaktır çünkü zaten hareket marjineri çok dardır. Bununla birlikte böyle bir analizin asıl nedeni bölümleri iyi veya kötü olarak değerlendirmek veya birbirleri ile karşılaştırmak değildir. Temel amaç öğrenci tercihlerine göre bölümlerin performanslarının nasıl değiştiğini algılamaktır.

Planlama ve Mimarlık Alanına İlişkin Saptamalar

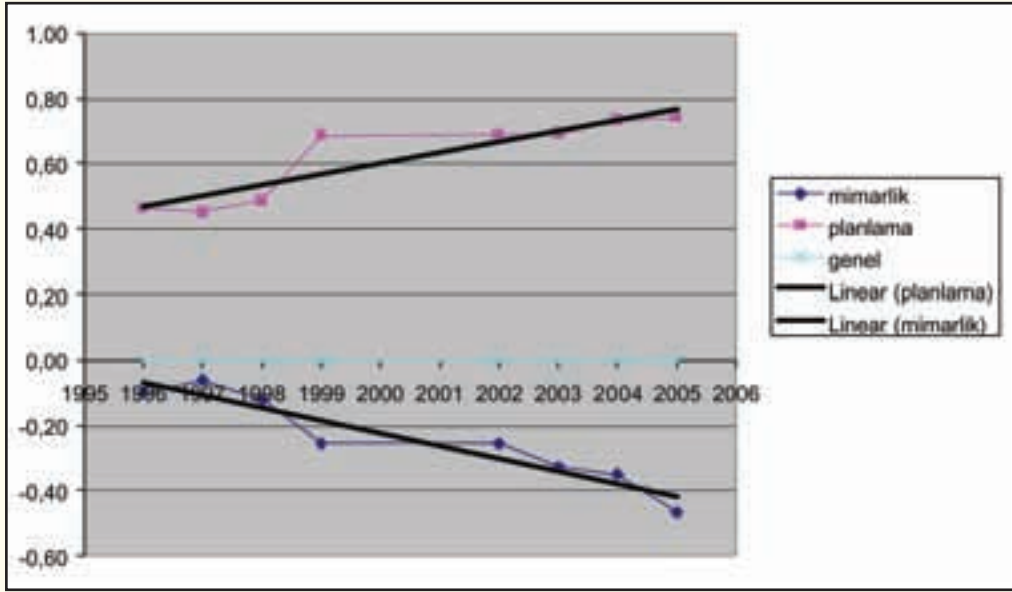
1986-1987 döneminde mimarlık bölümlerinden mezun olan toplam kişi sayısı yaklaşık 1000 kişi iken bu rakam 2002-2003 döneminde 1500'ü geçmiştir. 1986-2005 arasındaki genel eğilim değerlendirildiğinde; her yıl ortalama ek 29 kişinin daha mimarlık bölümlerinden mezun olduğu görülmektedir. Aynı dönem aralığında mezun olan şehir plancılarının sayısı ise 120'lerden 300'lere çıkmıştır. Genel eğilim incelendiğinde ise her yıl ortalama 6 ek kişinin daha şehir planlama bölümlerinden mezun olduğu görülmektedir.

Grafik 10. YTÜ

Grafik 11. 1986-2005 Yılları Arasında Mimarlık ve Planlama Bölümlerinden Mezun Sayısı

Dolayısıyla 1986-2005 yılları arasında üniversite-lerin şehir plancılarından daha fazla mimar mezun etme eğiliminde olduğu söylenebilir.

1996-2005 yılları arasında mimarlık ve planlama bölümlerinin ortalama Z-score'ları değerlendirildiğinde daha önce yapılan açıklamalara göre mimarlık bölümlerinin daha iyi yüzdelik dilimlerden öğrenci alma eğiliminde olduğu (z-score'u negatif ve ortalamadan uzaklaşıyor) ve planlama bölümlerinin ise daha kötü yüzdelik dilimlerden öğrenci alma eğiliminde olduğu (z-score'u pozitif ve ortalamadan uzaklaşıyor) söylenebilir.

Mimarlık bölümlerinin hem daha çok mezun vermesi ve aynı zamanda da daha yüksek yüzdelik dilimden öğrenci alma eğiliminde olmasına karşın planlama bölümlerinin mimarlık bölümlerine göre nispeten sabit sayıda mezun vermeleri ve daha kötü yüzdelik dilimden öğrenci alma eğiliminde olmaları toplum ve öğrenci nezdinde mimarlık ile planlama bölümlerinin görece konumuna ilişkin bir ipucu vermektedir. Çünkü basit bir ekonomik mantıkla miktar artarsa fiyatın düşmesi beklenir.

Piyasa mekanizmasının yüceltilip, kamu yararı kavramının aşağılandığı ve emek piyasasının bu temel düşünce etrafında düzenlendiği bir ortamda, öğrenci ve toplumun üniversite bölümlerine ilişkin tercihlerinin bundan etkilenmemesini beklemek bir hata olacaktır. Temel görevi kamu yararına hizmet etmek ve temel amacı bu yararı arttırmak olan planlamanın değer yitirirken, temel görevi müşteriye hizmet etmek olan ve temel amacı müşterinin yararın arttırmak olan mimarlığın değer kazanması yukarıda sözü edilen neo-liberal dönüşümün bir yansımasıdır. Özel üniversitelerin hiç birinde şehir ve bölge planlama bölümünün olmaması da bu önermenin bir diğer kanıtı olarak kabul edilebilir.

Dolayısıyla bir düşünce ve toplumsal pratiği savunma ve eleştirme sadece o eleştiri ve savunmanın yapıldığı alanda etkili olmakla kalmayıp toplumun diğer tüm alanlarında bir karşılık bulmaktadır. Bu günün küçük kayıpları gibi gözüken olaylar ilerideki büyük kayıpların yolu açabilir. Buradan hareketle planlama ve kamu yararı kavramlarına yaklaşıırken dar bir çerçeveden değil olası toplumsal etkilerini düşünerek hareket etmeliyiz.

Yasemin Akis, Berlin, Kreuzberg, 2007

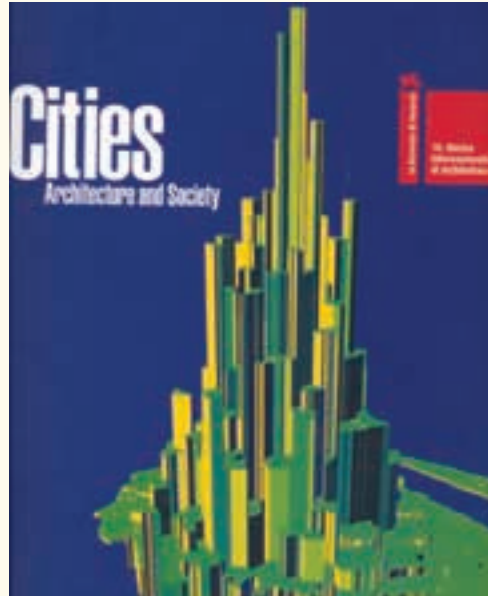
10. Venedik Mimarlık Bienali İle “Kentler, Mimarlık ve Toplum”’a Toplu Bakış

Funda ATUN* - Gediz DOĞAY**

10 Eylül-19 Kasım tarihleri arasında onuncusu gerçekleşen Venedik Mimarlık Bienali, gerek ismi, gerekse kapsamı itibariyle, mimari modeller ve örneklerden oluşan bir sergiden çok, mimarlığın kentsel sistemlerde uygulanması üzerinde yoğunlaşmış, kent ölçeğinde ele alınmış bir sunumlar dizini niteliğindedir (Fotoğraf 1). Bienal kapsamında, değişim sürecindeki dünya kentleri kavramından yola çıkılarak, küresel çağın temel sorunsallarından olan sürdürülebilir kent modelleri, kente mimari müdahaleler ile değişim ve dönüşüm konuları analiz edilmiştir. İngiliz kent plancısı Richard Burdett yönetiminde gerçekleşen Bienal bünyesindeki farklı sergiler, yapısal olarak ayrı ayrı planlanmakla birlikte, birbirlerini tamamlayıcı nitelikleri bulunan sergilerdi. Bunlardan, “Taştan Kentler” ve “Kent Limanı” adlı sergilerin teması, İtalya’nın güney bölgelerindeki mimarlık ve kent planlamasında yaşanan değişimler olarak ele alınmıştır. “Taştan Kentler” sergisinde, Roma ve Yunan uygarlıkları tarafından yapılmış, kendilerine özgü dokuları ve tasarımları nedeniyle korunması gereken Akdeniz kentleri çalışılırken, “Kent Limanı” adlı sergide, su kenarlarında konumlanan şehirlerin limanları ile olan bağlantıları ve bu kentlerin limanları üzerinden elde ettikleri sosyo-ekonomik gelişmeler konu edilmiştir. “Italian Pavilion” isimli serginin konusu ise, diğerlerinden tamamen farklı olarak, Verona ve Mantua kentleri arasında, Vema adında, yeni, ideal ve ütöpik bir kentin tasarlanması idi. Vema’nın, tasarımcılarına limitsiz özgürlük ve yenilik imkanları tanıyan bir çalışma alanı olabilmesi için, sadece 8,36 km² alanda 30.000

nüfusu barındırması ve kentin sınırları konularına kesinlik getirilmiştir (Fotoğraf 2 ve 3). Etkinlik kapsamında yukarıda bahsedilen sergilere ek olarak kırk ülkenin katılımı ile gerçekleşen farklı alt başlıklarda ele alınmış farklı sergiler de bulunmakla birlikte, bienale ismini veren, kent, mimarlık ve kentte yaşayanlar arasındaki etkileşimler üzerinde yoğunlaşan “Kentler, Mimarlık ve Toplum” konulu sergi, bienal genelinde hem nitelik hem de nicelik açısından öne çıkan sergiydi (Fotoğraf 4).

21. yüzyılın küresel şehirlerini ele alan “Kentler, Mimarlık ve Toplum” konulu sergide bu kentlerin sosyal ve fiziksel dönüşümleri konusu üzerinde çalışılmıştır. Bienal genel koordinatörü Davide

Fotoğraf -1

* Şehir Plancısı
Politecnico di
Milano Yüksek
Lisans Öğrencisi

** Şehir Plancısı
Politecnico di
Milano Yüksek
Lisans Öğrencisi

PLANLAMA
2006/4

Fotoğraf -2

Fotoğraf -3

Fotoğraf -4

Croff, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu etkileyen ve kent plancılarının geçtiğimiz yıllar boyunca ele aldıkları bu konuyu, çağdaş toplum olgusu ile birlikte çözebilmek amacı seklinde açıklamaktadır.¹ Bienal koordinatörü Richard Burdett ise, yapılan projeksiyonlara göre 2050'de dünya nüfusunun %75'inin kentsel yaşamı tercih edeceğini ve bu nüfusun çoğunluğunun büyük kentlerde yoğunlaşacağını belirtmektedir.² Sadece bu büyüklükte bir rakam bile bienalde ağırlıklı olarak kent konusunun işlenmesinin yerindeliğini göstermektedir. Burdett'e göre bu sergi, kentlerin yerel ve küresel ölçekteki değişimlerine odaklanmak; ulaşımın ve kentsel tasarımdaki yeniliklerin sosyal eşitliğe katkısını araştırmak; kamusal alanların birleştirici potansiyelini öne çıkarmak ve kent mimarisinin sosyal değerlere yaklaşımına uluslararası bir bakış açısı kazandırmak amacıyla yapılmıştır.³

"Kentler, Mimarlık ve Toplum" konulu sergide sunumu yapılan kentler, sunum sırasıyla Sao Paola, Karakas, Bogoto, Meksika City, Los Angeles, New York, Kahire, Johannesburg, İstanbul, Milano-Torino, Berlin, Londra, Barselona, Tokyo, Mumbai, Şangay'dır ve bu şehirlerin tümünde kentsel dönüşüm süreçleri ile bu süreçlerin sosyal etkileri üzerinde durulmaktadır (Fotoğraf 5). Kentler üç ayrı kategoride ele alınmıştır ve sunum sırası da bu kategorilere göre yapılmıştır. Bir gruptan diğer gruba geçilen noktalarda ise, küresel kent yaşamının en önemli dinamiklerinden olan hareketlilik, toplum ve yoğunluk konuları gündeme getirilmiştir ve sunulan kentler bir kere de bu konuların gerektirdiği bakış açıları ile ele alınmışlardır (Fotoğraf 6).

Onuncu Venedik Mimarlık Bienali'nde, küresel kentlerin işleyişlerini, dönüşümlerini ve sorunlarını ele alan bir sergide, sunulacak kentlerin seçilmesi, o kentlerin ele alınışı kadar önem arz eden bir konudur. Bu bağlamda kentlerle ilgili detaylı açıklamalara girmeden önce, seçilen 16 kentin neden ve nasıl seçildiği ile bu süreçte etkin olan kıstasların da bir miktar irdelenmesi gerekmektedir.

¹ Croff, D., Cities,Architecture and Society Vol1., Introduction, Venedik, 2006

² Burdett, R., Cities,Architecture and Society Vol1., Introduction, Venedik, 2006.

³ Burdett, R., Cities,Architecture and Society Vol1., p.5, Venedik, 2006

Bienalde ele alınacak kentlerin seçilmesinde çıkış noktası olarak, üretim olgusu ve bununla bağlı olarak içinde bulunduğumuz çağın üretim birimi olan küresel şirketler ele alınmıştır. Bununla birlikte, küresel kentlerin yeni ekonomik sistemde, 1900'li yılların Keynesci modeline göre işleyen ekonomik sistemde olduğundan daha önemli olduğu, şirket örneği ile kıyaslandığında daha zor anlaşılır bir konudur. Bu değişimi anlamının bir yolu, kentleri üretim birimleri olarak görmek ve küresel kent olarak adlandırılan dünya kentlerinin, yeni ekonomide tikel bir rolü olduğunu göz önünde bulundurmaktır. Kentlere ekonomik kimliğini kazandıran, küresel ekonomik sistemde var olmalarını sağlayan özelleşmiş üretim birimleridir.

Yukarıda bahsedilen kabullerden yola çıkarak, sunulacak kentlerin seçiminde ilk olarak, dünyanın finans, danışmanlık, hukuk, reklâm ve sigortacılık alanında en büyük 100 şirketine ve bu şirketlerin konumlandığı kentlere bakılmıştır. Bu firmalar, dünyanın 315 kentinde, toplam 15 ülkede çalışmakta olup, Bienal'de ele alınan kentlerin hepsinde mevcutturlar. Bu 315 kent içinden yapılan ilk elemelerde, 100 firmanın işletme ağlarındaki yoğunluklar ölçüt alınarak, kentlerin sayısı 24'e indirilmiştir. Bu 24 kent, küresel ağa bağlanma düzeylerine göre kendi içlerinde 5 sınıfa ayrılmıştır. Birinci sınıfta yer alan New York ve Londra, diğer tüm kentlerden farklı olarak, kentsel ve ekonomik yapıları hissedilir şekilde güçlü olan şehirlerdir. İkinci grupta ele alınan kentler, Tokyo, Milano, Los Angeles ve Sao Paulo'dur. Üçüncü grupta yer alanlar, Meksika, Cakarta, Buenos Aires, Mumbai, Şangay ve Seoul'ken, dördüncü grupta yer alanlar ise, Moskova, Johannesburg, İstanbul, Manila ve Barselona'dır. Beşinci grupta ele alınan kentler, Karakas, Bogota, Berlin, Dubai ve Kahire'dir. Berlin ve Torino şehirleri, küresel sistemde diğer kentlerden geride kalmışlardır. Bunun nedeni ise, bulundukları ülkelerdeki finans merkezleri olan Frankfurt ve Milano'nun, sistemde çok güçlü rollere sahip olmalarıdır. Seçilen 24 kent teker teker incelendiğinde, hepsinin farklı alanlarda güçlü olduğu bir nokta tespit edilmiştir, bu da kentlerin küresel ekonomik sistemdeki tikel rollerinden kaynaklanmaktadır.

Seçilen 24 kent, ekonomik açıdan incelenmesinin yanı sıra, mimari ve politik açılardan da incelenmiştir, çünkü küreselleşmenin kentler üzerindeki

Fotoğraf -5

Fotoğraf -6

etkileri, sadece ekonomik değil, aynı zamanda mimari ve politik olarak da görülebilmektedir. Kent mimarisi açısından bakıldığında, küresel sisteme eklenen şehirlerde, yapılaşma hızı artmakla beraber, kentsel dönüşüm süreçleri de hızlanmaktadır. Bu bağlamda, mimarlık, kentsel tasarım ve kent planlama, şehirlerin ekonomik, kültürel ve politik aktiviteler için yeniden yapılanmasında önemli rollere sahiptirler. Kentler mimari yönden incelenirken, küreselleşme sürecinin kentin mimari dokusu üzerinde hissedilebilir derecede etkin olduğu kentler öncelikli olarak tercih edilmiştir. Mimari incelemelerin yanı sıra, politik olarak kentler incelendiğinde, küresel dünya-kentlerinin merkezi yönetimle bağlarının diğer kentlere oranla çok daha az olduğu görülmektedir. Bu kentlerin bağımsız

PLANLAMA
2006/4

birer sistem olarak işleyip, merkezi yönetimlerden ziyade, kendi yerel ekonomik imkânları ile küresel ekonomik sistemlere eklemlendiği ve politik açıdan merkezi otoritelere yarı bağımlı bir yapıda oldukları görülmektedir. Politik açıdan

Fotoğraf -7

Fotoğraf -8

yapılan incelemelerde ise, ölçüt olarak kentlerin politik yapılanmasındaki bağımsızlık oranları ele alınmıştır.

Sonuç olarak, seçilen 24 kentte değişim ve dönüşüm süreçleri ekonomik, mimari ve politik açılardan ele alınarak, bu süreçlerin nitelikleri ile nicelikleri karşılaştırılmıştır ve elde edilen sonuçlar neticesinde Bienal’de, 24 kent içerisinden 16’sının sergilenmesine karar verilmiştir.

“On Altı Ayrı Kent, On Altı Ayrı Kentsellik”

Daha önce de belirtildiği üzere, yapılan projeksiyonlar 2050 yılında dünya nüfusunun %75’inin kentlerde yaşayacağını göstermektedir ve bu nüfusun büyük bir çoğunluğu da Mega Kent olarak adlandırılan kentlerde toplanacaktır. İşte bu nedenle Venedik Bienal’i kapsamında ele alınan 16 kent, geleceğin yaşama alanları olarak görülmüştür (Fotoğraf 7). Bienal’de, “Kentler de kimin yaşadığı, Küreselleşmenin sonucunda kentlerde nasıl değişimlerin yaşandığı, Kentleşme modellerinin neler olduğu, Kentin formu ile kentsel yaşamın birbirleri olan ilişkileri, Kentlere nasıl müdahale edileceği ve müdahalenin pozitifite nasıl dönüştürüleceği?” sorularına cevaplar aranmıştır.

SAO PAULO, Brezilya

“Yeni bir dünya dinamosu?”

Sao Paulo, 10,6 milyonluk nüfusu ile Brezilya’nın en büyük ve en zengin şehri olarak belirtilmiştir. Yaşadığı değişimin nedenleri olarak coğrafi konumu ve kahve ihracatı gösterilmiştir. 1870’de nüfusu 7.000’den 30.000’e çıkmıştır. Günümüzde, ülkenin sanayi merkezi konumundadır ve büyük bir işçi sınıfını barındırmaktadır. 1970’lerden itibaren insanların kenti terk etmeye ve banliyölere taşınmaya başlamaları ile birlikte kent merkezi küçülmüştür. Banliyölerdeki yapılar ise yüksek duvarlarla çevrilmiş ve kamusal alanlardan yoksundur. Sao Paulo, küreselleşmenin en iyi gözlemlendiği şehirlerdendir. Kentte, sosyal statü farklılıkları kentin mimari dokusuna ve politik yapılanmasına fark edilir derecede yansımıştır (Fotoğraf 8). (Raul Juste Lores, *Cities, Architecture and Society* Vol1, 97-103, Marsilio, 2006.)

KARAKAS, Venezuela

“Modernite ve Gayri Resmîyet”

Kent nüfusu 3,8 milyon kişi olarak belirtilmiştir. Kilometrekareye 13 980 kişi düşen kentte, nüfusunun %40'ı ruhsatsız alanlarda yaşamaktadır. Kentin dokusundan kentteki değişimin yarattığı ikililik anlaşılabilmektedir. Bir tarafı modern meydanlardan bulvarlardan, banliyölerle desteklenen ruhsatlı alandan, kent merkezinden oluşurken; bir tarafı da ruhsatsız yapılaşmış alandan oluşmaktadır. Kentte farklı kültürlerden gelen insanların olması ve tek bir toplumsal yargı kurallarının olmaması nedeniyle, herkesin kendi kültürüne, kurallarına göre davranması, kentte yaşanan bir toplumsal sorun olarak gösterilmiş ve bu durumun kentte kargaşa yarattığı belirtilmiştir (Fotoğraf 9). Caracas, geçirdiği değişim süreci nedeniyle üzerinde düşünülmesi gereken bir örnek teşkil etmektedir. Kentin sağlıklı büyümesinin sağlanması için öncelikle enflasyon ve işsizlik probleminin çözülmesi gerekmektedir. (Axel Capriles M. *Cities, Architecture and Society* Vol1., 107-115, Marsilio, 2006)

BOGOTA, Kolombiya

“Erişilebilir Kent”

Nüfusu 16 milyon olan Bogota, sosyal yapısı nedeniyle Armando Silva'ya göre gelecek kenti olarak gösterilmektedir. Diğer kentlerde olmayan sosyal yapı bu kentte gözlemlenebilmektedir. Kentte pazar günleri araba kullanılmamakta, kent sakinleri sokaklarda dolaşp, bisiklete binerek vakit geçirmektedir. Kadınlara ait özel bir gün ve 300 km. bisiklet yolu olan kentin sosyal yapısı, bu örneklerden de anlaşılabileceği gibi ilgi çekici niteliktedir. Pozitif politikalar üretilmesi ve kamusal alanların, sosyal olanaklar ile toplu taşıma imkânlarının sağlanması konusunda kent yönetimi başarılı olmuştur (Fotoğraf 10). Uluslararası yardımlarla yeşil alanı 3 katına çıkırmış, yoksul bölgelere teknoloji ile donatılmış kütüphaneler sağlanmış, sağlık ve servis sektörü iyileştirilmiştir. Birkaç on yıl öncesine kadar Bogota'da sanatsal aktivitelerin çok zayıf olduğu ve yayın dünyasının politikacılar tarafından yönlendirildiği belirtilmiştir. Fakat yaşanan değişimle birlikte, Bogota bugün dünyadaki en büyük tiyatro festivaline ev sahipliği yapmaktadır. Bogota, kamu

Fotoğraf -9

Fotoğraf -10

hizmeti ve servis sektöründeki iyileştirmelerin getirdiği cazibe ile bir dünya kenti olmaya aday görülmektedir. Bütün bunlara ek olarak, Bogota'yı tanımlarken kullanılan en etkili istatistiksel bilgi, kentin %88'inin iyi bir geleceği olacağına inanmasıdır. (Armando Silva, *Cities, Architecture and Society* Vol1., 116-123, Marsilio, 2006)

MEKSİKA CITY, Meksika

“Suya Atılan Temeller”

Şu anda 18 milyon nüfusa sahiptir. 19 Eylül 1985 yılında deprem nedeniyle Meksika kenti bir göle dönüşmüştür. Daha sonra, kentteki bu alanları

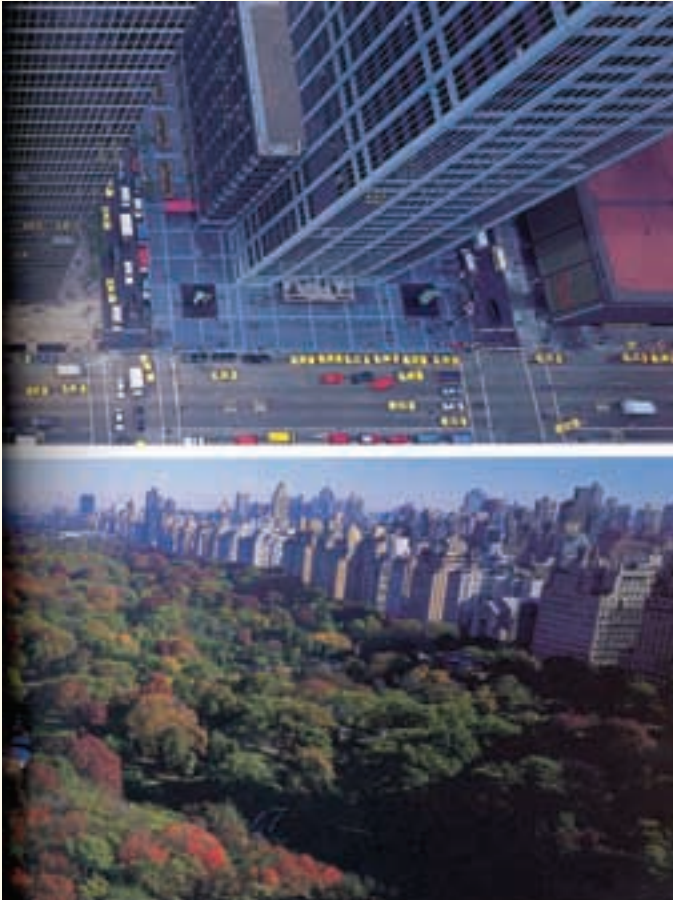
PLANLAMA
2006/4

Fotoğraf -11

Fotoğraf -12

Fotoğraf -13

kurutup iyileştirme çalışmaları yapılmıştır, fakat günümüzde, bataklıkların kurutulmasından ve kentin bu alanın üzerine kurulmasından kaynaklanan problemlerle uğraşmaktadır. Bir diğer deyişle, kentin en büyük problemleri nüfus yoğunluğundan ve ekolojiden kaynaklanmaktadır (Fotoğraf 11). (Juan Villoro, *Cities, Architecture and Society Vol1.*, 127-132, Marsilio, 2006. İspanyolcadan İngilizceye çeviri: Miguel Kanai)

LOS ANGELES, Amerika

“Banliyö kenti”

Los Angeles koloni kenti olarak İspanya kralı tarafından yaratılmıştır, kentin formu bazı kurallara göre belirlenmiştir. Kentte var olan akslar güneşe göre açıldırılmış böylelikle bütün evlerin güneş ışığını alması sağlanmaya çalışılmıştır. Kentin nüfusu 3,9 milyondur. 20. yüzyılda, Amerika’nın en büyük ikinci eyaletinin merkezi olması nedeniyle, Los Angeles’in nüfusu 10 katına çıkmıştır. Los Angeles özel araç sahipliğinin ve kullanımının %80 ile en yüksek olduğu kentlerden biridir. Los Angeles, barındırdığı zengin nüfusu ve neredeyse tamamen müstakil konut tiplerinden oluşan dokusu ile sergide ele alınan diğer dünya-kentlerinden farklı bir tablo çizmektedir (Fotoğraf12). (D.J. Waldie, *Cities, Architecture and Society Vol1.*, 137-147, Marsilio, 2006)

NEW YORK, Amerika

“Azınlıkların çoğunluğu”

2000 yılının sonunda New York’un nüfusu 8 milyon’a varmıştır. Kent nüfusunun çoğunluğu azınlıklardan oluşmaktadır. Dünyanın en büyük küresel kenti olan New York, km² başına 8,400 kişi yoğunluğuyla, Amerika’daki yoğunluğu en yüksek kenttir. New York’ta yoğunluk büyük ölçüde dikey gelişim ile sağlanmıştır. Bu durum kamusal alan yaratılması bakımından şehre avantajlar sağlamıştır (Fotograf 13). “Central Park”, kente açık alan sağlaması dışında, sosyal sınıfları ayırma ve aynı zamanda da buluşturma işlevini de taşımaktadır. Kentteki dikey gelişim Los Angeles örneği ile karşılaştırıldığında daha sürdürülebilir bir model olarak algılanılmaktadır. Çünkü Los Angeles’ta özel mülkiyet çok yoğun yer kaplamaktadır. Sunumda yapılan açıklamalarda gökde-

lenler gelecek için iyi bir model olarak gösterilmiştir. New York'da, kıyı kullanımına son derece önem veren bir kent haline gelmiştir, öyle ki bu yıl açılan tasarım yarışmasının konusu kıyının ve suyun halk için bir kaynak olarak kullanılmasıdır. (Suzan Fainstein, *Cities, Architecture and Society* Voll., 149-156, Marsilio, 2006)

KAHİRE, Mısır

“Kaos ve Harmoni”

Kahire'de m² başına 36.584 kişi düşmektedir. Kişi başına düşen açık alan 1m²'dir. Kentin en büyük kamusal alanı ise şehrin ortasında yer alan “Al Azhar Park”tır, kentin oksijen ihtiyacını ve sosyal alan gereksinimini sağlamaktadır (Fotoğraf 14). Yaşam alanının, suyun, finansmanın kısıtlı olmasına rağmen Kahire hızla büyümektedir. Kentteki konutların %60'ı ruhsatsızdır. Kentteki konut ihtiyacını karşılamak için uydu kentler oluşturulmaya ve yüksek gelir grubundaki insanlar bu alanlara yönlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışma, burada yaşayan insanların kente ve Nil Nehri'ne olan bağlılığı nedeniyle başarısız olmuştur. Kahire'nin problemlerinden en önemlileri hızlı nüfus artışı, bu nüfusu istihdam edecek iş olanaklarının bulunmaması ve bunun sonucunda yoksulluğun artmasıdır. Tüm problemlerine rağmen sosyal yapısı nedeni ile Kahire geleceğin kenti olarak gösterilmiştir. (Maria Golia, *Cities, Architecture and Society* Voll., 159-165, Marsilio, 2006)

Fotoğraf -14

JOHANNESBURG, Güney Afrika Cumhuriyeti

“Korku Tüneli”

Johannesburg'da km² başına 1900 kişi düşmektedir. Kent 1886 yılında altın madenlerinin bulunması ile ilk başta maden kamplarından oluşan bir yerleşim alanı özellikleri göstermiştir. Zamanla tarıma dayalı ekonominin yerini madenler almıştır. 12 yıllık genç bir kent olan Johannesburg, aynı zamanda Güney Afrika'nın ekonomik ve kültürel lokomotifidir (Fotoğraf 15). Kentin en büyük problemleri yoğunluk, suç oranının yüksek olması ve işsizliktir. AIDS yüzünden ortalama insan ömrü sadece 52'dir ve nüfusunun yalnızca %4'ü 65 yaşına ulaşabilmektedir. Johannesburg'da sosyal ve ekonomik sınıflar arasındaki farklar çok belirgindir. İşsizlik oranı ve bunun

Fotoğraf -15

sonucunda suç oranı da çok yüksektir. Beyazlar ve zenginler etrafı elektrikli tellerle çevrili “Gated Komünitelerde” yaşamaktadırlar. Bu komünler, küreselleşme sürecinin kent mimarisine yansımalarının güçlü örneklerinden biridir. (Lindsay Bremner, *Cities, Architecture and Society* Voll., 169-179, Marsilio, 2006)

PLANLAMA
2006/4

İSTANBUL, Türkiye

“Köprü Kent”

Stratejik konumu nedeniyle Türkiye ekonomisinde her zaman anahtar bir rolü olmuştur. İstanbul 9,8 milyonluk nüfusu ile Balkanlar’daki en büyük şehirdir. Türkiye nüfusunun %15’i İstanbul’da bulunmaktadır Yoğunluğun yüksek olduğu kentte km²’ye 4.803 kişi düşmektedir. Bienalde kentteki en büyük problem konut ve ulaşım olarak gösterilmiş, bunun yanı sıra gecekondulardan ve uydu kentlerden bahsedilmiştir. Ulaşımında var olan projelere değinilmiş ve Marmaray’ın kentteki ulaşım problemlerini çözeceği belirtilmiştir. (Korhan Gümüş, *Elsa Mekki-Berrada, Cities, Architecture and Society Vol1., 181-188, Marsilio, 2006*)

Fotoğraf -16

Fotoğraf -17

MİLANO ve TORİNO, İtalya

“Birleşmiş Kentler”

Aralarında 150 km mesafe bulunan kuzey İtalyan kentleri Milano ve Torino, sergide ayrı ayrı değil, tek bir kent şeklinde ele alınmışlardır. Bunun nedeni ise, tek başlarına sergiye girmek için yeterli kriterleri sağlayamamalarıdır. Fakat İtalya’da gerçekleşen bir Bienal’de, İtalya’dan da bir örnek sergilenbilmesini adına, iki kenti beraber ele almışlardır. Milano ve Torino anlatılırken, “İngilizler ve Amerikalılar” benzetmesi kullanılmıştır ve iki kentin kuzen oldukları fakat bir yandan yabancı oldukları söylenmiştir. Kuzenler çünkü iki kent de sanayi kentidir, aynı bölgede konumlanmışlardır, yabancıdırlar çünkü farklı hikâyeleri, farklı hayat tarzları, farklı kentsel formları vardır (Fotoğraf 16). Milano’dan Torino’ya kadar sürekli bir kentleşme gözlenmektedir. Ancak bu iki kent arasında ekonomik ve fonksiyon bakımından güçlü bağlar vardır ve bu bağ hızlı tren sistemi ile desteklenecektir. İki kent bir arada ele alındığında, küresel dünyanın en önemli kentsel merkezlerinden biridir. (Guido Martinotti, *Cities, Architecture and Society Vol1., 191-197, Marsilio, 2006*)

BERLİN, Almanya

“Durağan bir yeniden yapılanma”

Berlin’in bugünkü nüfusu 3,4 milyondur. Kentte km² başına 3800 kişi düşmektedir. Nüfus artış hızı yavaş da olsa hızla büyüyen bir dünya kenti olarak ele alınmıştır. Berlin’deki fiziksel, politik ve ekonomik değişim açık bir şekilde görülmektedir ve bu değişim bugün de devam etmektedir.

Savaşın sonra bölünen kent, duvarları yıkıldıktan sonra bir bütün haline getirilmeye çalışılmışsa da yaşanan yıkımın izleri şehirde var olmaya devam etmiştir. Kentteki fiziksel açıdan yaşanan değişimi ele almak gerekirse, ikiye ayrılan kentte, doğu ve batı yarısında farklı politikalar izlenmiştir. Savaşın sonra kent merkezi boşalmaya başlamış ve halk kentin banliyölerine taşınmıştır. Berlin’i diğer Avrupa şehirlerinden ayıran en önemli fiziksel özelliği ise kentin merkezini belirleyen bir meydanının bulunmasıdır (Fotoğraf 17).

Berlin’de izlenen politika hem geçmişini koruyup hem de geleceğin kentini yaratmak olmuştur. Tüm bunlar kentin bugünkü fiziksel yapısındaki karmaşıklığın nedenleridir. Kentte sürekli bir fiziksel yapılanma ve değişim görülmektedir. Kentin değişiminin altında yatan ana nedenler savaşın etkilerinden ve kirlilikten kurtulmaya çalışmasıdır. Ancak tüm bunlara rağmen küresel ekonomide yer alan firmalar Berlin’de yer seçmektedirler. (Jens Binsky, *Cities, Architecture and Society* Vol1., 203-211, Marsilio, 2006. Almanca’dan İngilizceye çeviren: Alexa Alfer)

LONDRA, İngiltere

“Organik Global Kent”

Londra’nın nüfusu 8 milyondur ve km²’ye 4700 kişi düşmektedir. Kent, yaşama alanlarının yeşil alanlarla bütünlüştüğü bir plana sahiptir. Kentin ekonomisi son derece gelişmiştir. Trafik sorununa çözüm üretmek amacı ile uygulanan politikalar uyarınca, Londra’da kent merkezine girişlerde vergi alınmaya başlanılmış, bunun neticesinde de, kentte toplu taşıma kullanımı 2 katına çıkmış ve hava kirliliği azalmıştır. (Deyan Sudjic, *Cities, Architecture and Society* Vol1., 212-219, Marsilio, 2006)

BARSELONA, İspanya

“Tipik Bir Yoğun Kent”

Km²’ye 15.365 kişi düşmektedir. Barcelona, hiçbir şeyi olmayan kentten her şeyi olan kentte dönüşen bir kent şeklinde tanımlanmıştır. Kent 1980’lerden itibaren yaratılmaya başlanmış ve uygulanan başarılı planlama politikaları ile bugünlere gelmiştir. 1992’de olimpiyatlara ev sahipliği yapması kentin gelişimini olumlu etkilemiştir. Kamusal alanlara verilen önem ve etkin kentsel tasarımlar, kentin planlarının başarılı olmasının nedenleri arasında gösterilmektedir (Fotoğraf 18). Şu anda kent çok önemli bir turist çekim merkezi durumundadır ve aynı zamanda da Avrupa’dan en çok göç alan kentlerden biridir. Bu durum kentte sürekli bir değişimin var olmasına neden olmaktadır. (Beth Gali, *Cities, Architecture and Society* Vol1., 221-231, Marsilio, 2006)

TOKYO, Japonya

“İçice geçmiş merkezler, kusursuz bağlantılar”

Tokyo’nun nüfusu 12,6 milyon olmakla birlikte, km²’ye 5.660 kişi düşmektedir. Savaş sonrasında Japonya’da yaşanan kentleşme, kentte var olan Japon kültürüne yönelik küçük komünite alan-

Fotoğraf -18

Fotoğraf -19

Fotoğraf -20

ların yok olmasına neden olmuş ve Avrupa'da var olan büyük meydan yaklaşımı Japonya'da uygulanmaya başlanmıştır (Fotoğraf 19). Ancak bu yaklaşım Japonların utangaç tabiatlarına ters düşmüştür. Bunun sonucunda geniş meydanlar kamusal mekânlar olarak kullanılamamaktadır. Bienalde var olan kentlerden en güçlü ulaşım ağına sahip olan kent Tokyo'dur. Ulaşımın %80'i toplu taşıma ile sağlanmaktadır ve ülkenin her yerinden Tokyo'ya hızlı tren sistemi ile birkaç saatte ulaşılabilir. (Tokyo, Momoyo Kaijima ve Yoshiharu Tsukamoto, *Cities, Architecture and Society* Vol1., 232-238, Marsilio, 2006, Japoncadan İngilizceye çeviri: Miguel Kanai)

MUMBAI, Hindistan

“Fırsatlar kapısı”

Kentin bugünkü nüfusu 11,9 milyondur, km²'ye 34 000 kişi düşmektedir. Hindistan'da yerleşimin en yoğun olduğu kenttir, öyle ki, 350 km²'lik alanın sadece %1'i açık alandır. Günde 10.000.000 kişi, nüfusun %85'i toplu taşıma araçlarını kullanmaktadır. Altyapısı limitlerine ulaşmış durumdadır, zira trenler kapasitelerinin 4 katını taşımaktadır. Bienalin en ilgi çekici örneklerinden biri olan Mumbai'in yoğunluğu New York'tan daha fazladır ve 20 yılda Tokyo'ya yetişip onu geçeceği tahmin edilmektedir. Böylelikle dünyanın en büyük şehri statüsüne sahip olacaktır (Fotoğraf 20). (Duketu Mahta, *Cities, Architecture and Society* Vol1., 243-249, Marsilio, 2006)

ŞANGAY, Çin

“Hızlı Büyüme ve Kontrol”

18 milyon nüfusu vardır. Km² başına 2900 kişi düşen kentte, konut ve trafik ana problemlerdir (Fotoğraf 21). Kentte yoğunluğun çok yüksek olmasının tek nedeni göç değildir, aynı zamanda insanlar yaşama alanlarını arttırmak istedikleri için konut alanlarının yoğunluğunu arttırmaktadırlar (Fotoğraf 22). Kent merkezi büyük bir iş merkezine dönüştürülmektedir. Bundan 10 sene önce, 10 katın üzerindeki yapı sayısı 300ken, şimdi bu rakama 3000 eklenmesi beklenmektedir. Ek olarak, 280 tane metro istasyonu yapılması planlanmaktadır ve Manhattan büyüklüğünde bir eko-kent projesi vardır. 1992 den beri ekonomisi çok hızlı büyümüş ve yıllık %10'la büyümeye

Fotoğraf -21

devam etmektedir. Kent, en hızlı büyüyen şehir olarak tanımlanmıştır. (*Dingyun Ma, Cities, Architecture and Society Voll., 253-261, Marsilio, 2006*)

Sonuç

Venedik Mimarlık Bienali, kent ölçeğindeki sorunları irdeleyen ve küreselleşen dünyanın en büyük ürünü olan dünya kentleri üzerinde sebep sonuç ilişkileri kurarak analizler yapan bir sunumlar dizini niteliğindedir. Bienalde gerek sayısal gerek görsel veriler kullanılarak küreselleşme sürecinde değişim geçiren kentlerin kent-sel çelişkileri, dünya kentlerinin benzerlikleri ve zıtlıkları etkileyici bir şekilde ele alınmıştır. Bienalde, küreselleşme sürecinde gelişen kentlerin gerek mimarisinde, gerek ekonomisinde, gerekse politikasında bu sürecin izlerinin olduğu ve içinde bulunduğumuz çağda kentleşmenin, küreselleşme ile paralel giden bir süreç olduğu gösterilmiştir.

Bienal kapsamında en çarpıcı örneklerden biri, sunum yapılan 16 kent içerisinde Paris gibi bir dünya kentinin bulunmayışı olmuştur. Bunun sebebi, günümüzde Paris'in fark edilir bir dönüşüm süreci içerisinde olmayışı, hatta tam

tersi durağan bir kent örneği teşkil ettiğidir. Bu durumun göstergelerinden biri, kentin nüfus verileri, konut sayısı ve kentsel servis oranları gibi rakamsal verilerin sabit oluşudur. Bienalde sergilenen 16 kentte ise aktif dönüşüm süreci açık olarak okunabilmektedir.

Dünyanın belki de en büyük, organik ve aynı zamanda karmaşık sistemi olan mega-kentleri olumlu ve olumsuz yanları ile ele alan sergi, mevcut problemlere çözüm önerileri sunmak kaygısından uzak kalarak, tarafsız bir yaklaşım, sade bir dil ve etkileyici sunum teknikleri ile kentlerin, kendilerini kendilerinin anlattıkları bir manifestodur.

Bienalden sonra akıllarda tek bir soru kalmaktadır. Kentler dünyayı değiştirebilirler mi?

Kaynaklar

La bienale di venezia, 10. mostra internazionale di architettura,(2006), Cities, architecture and Society, volume 1, Marsilio, 27-51,

La bienale di venezia, 10. mostra internazionale di architettura Cities, architecture and Society, volume 2, Marsilio, 3, 15,

Hazırlayan: Mehmet Nazım Özer

DIYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ DIYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI-4.02.2007

JÜRİ RAPORU

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı tarafından 05.12.2006 tarihinde açılan "Dicle Vadisi Peyzaj Planlama Kentsel Tasarım Ve Mimarî Proje Yarışması" 17.03.2007 tarihinde sona ermiş, 15.03.2007 ile 18.03.2007 tarihleri arasında toplanan jüri, yarışma şartnamesinde belirlenen kapsam ve amaçlar doğrultusunda geliştirdiği ölçütler çerçevesinde değerlendirmesini yapmıştır.

Şartnamenin ilgili bölümlerinde yarışmanın amaç ve kapsamı aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından "Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği" kuralları içinde açılan yarışma; batısında Kentsel Dönüşüm Bölgesi, Askerî Güvenlik Bölgesi, Kale surları, doğusunda Dicle Üniversitesi kampusu bulunan Dicle Vadisi'nin bir bütünlük içinde, kamu yararı esas alınarak, kent ve çevresinde yaşayanların dinlence gereksinimlerini karşılaması; kültür, sanat, bilim ve çevre değerlerinin nitelikli bir biçimde geliştirilmesi; çok sayıda seçenek arasından koruma-kullanım dengesini güden en işlevsel, en yenilikçi ve en ekonomik çözümlerin bulunması; vadinin kent yaşamına kazandırılması ve güzel sanatların teşvik edilmesi amacını taşımaktadır.

VADİLER, DURGUNSULAR ve AKARSULAR ekolojik özellikleri ve mekansal değerleri açısından öteki plastik formlara (ova, yamaç, tepe vb.) oranla daha etkili ve önceliklidir. Bu nedenle dünyanın jeobiolojik dönemleri ve insan coğrafyasının kültürel tarihi boyunca canlı varlıkları ve üretim alanı; insanlar için konaklama ve yerleşim yeri olarak aranan ve tercih edilen yaşam alanları olmuşlardır. Kentlerin prestij alanı olmaları nedeniyle, kentleri fiziksel yönden biçimlendiren ve yönlendiren peyzaj elemanı olarak korunmuşlar ve değerlendirilmişlerdir. Kentlerin ana damarı olarak benimsenen bu yerler için KORUMA ve KULLANMA olgusunun birlikteliği, estetik ve işlevsel açıdan sürekliliği ve dengeli bütünlüğü için kamu desteğine dayalı her türlü yasal önlemlerin alınmış olduğu Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanıp Belediye Meclisince onanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'ndan da anlaşılmaktadır. Doğal özelliklerinin olabildiğince korunması gereken bu yerler, görsel nitelikleri ile rekreasyon ve ulaşım alan katkıları ile kentin prestij alanları, öte yandan kentleri fiziksel yönden biçimlendiren ve yönlendiren dominant peyzaj elemanlarıdır.

Dicle Vadisi'nin kente kazanımı; Diyarbakır kentinin yerleşme alanlarıyla entegrasyonunun sağlanması "AÇIK ve YEŞİL ALAN SİSTEMİ" oluşturma bakımından çok daha önemli ve öncelik gerektiren yaşamsal bir konudur.

Bu konu makro düzeyde gelişim stratejisi Nazım İmar Planları kapsamında ele alınmıştır. "DIYARBAKIR KENTİNİN AÇIK VE YEŞİL ALAN SİSTEMİ", içinde kentin doğusunda kuzey-güney ekseninde uzanan Dicle Vadisi kent için önemli bir dokudur. Çok önemli bir potansiyel kaynak durumunda olan bu doku, Diyarbakır açık ve yeşil alan sistemi içinde Nazım İmar Planı'nda temel

veri olarak kabul edilmiş, korunması ve geliştirilmesi gerekli bir kaynak olarak değerlendirilmiştir. Nazım İmar Planı'nda bu amaca yönelik kullanım kararları getirilmiştir.

Diyarbakır kentinin doğusunda yer alan ve kuzey-güney yönlerinde dağılan ve Dicle Nehri tarafından oluşturulan YEŞİL OMURGASI'nın yayalar, toplu taşıma sistemleri ve özel araçlar için bağlantı yolları ile bütünlüğünün sağlanması, erişilebilirliğin artırılması ve kent makroformu ile entegrasyonunun sağlanması bu sistemin işlevliliği için gerekli olup sistemin ana kurgusu Nazım İmar Planında yer almaktadır.

Dicle Vadisi'nin kente kazandırılması çalışmalarındaki en önemli kriterler:

1. Dicle Vadisi Projesinde "BÜTÜNCÜL YAKLAŞIM" anlayışı temel karar olarak benimsenmelidir.
2. Dicle Vadisinin proje alanının değerlendirilmesinde 'DOĞAL SİT' statüsü de dahil olmak üzere tüm koruma araçları irdele-nerek, 'KORUMA-KULLANIM' anlayışına dayalı olarak doğal ve kültürel özelliklerin korunmasına öncelik tanınmalıdır.
3. Dicle Vadisi'ndeki bu güne kadar yaşanmış olumsuz kullanımlardan kaynaklı(aşırı kum ve çakıl alımı, kıyıların tahribi, kont-rolsüz tarım, ağaç ve saz kesimi, çevredeki sanayi tesislerinin kirlenici etkisi, yöreye yabancı bitki dikimi, çöp ve moloz dökümü, doğal değerler dikkate alınmadan yapılan yapılaşma vb. gibi) aşırı tahribata yönelik "ONARIM" çalışmaları yapılmalıdır.

Danışman Jüri Üyeleri:

Av. Osman BAYDEMİR (Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı)
Fahrettin ÇAĞDAŞ (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri, Jeoloji Müh.)
Dr. Ayşegül ORUÇKAPTAN (TMMOB Peyzaj Mim. Odası Başkanı, Peyzaj Mimarı)
Prof. Dr. Zülküf GÜNELİ (Dicle Üniversitesi, Mimar)
Mahmut DÜNDAR (DSİ X. Bölge Müdür Yrd., İnşaat Müh.)
İ. Semih OKTAY (Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulu Genel Sekreteri, Makine Müh.)
Naim KÖSE (Şehir Plancısı)

Asli Jüri Üyeleri:

Jüri Başkanı: Dr. Oktan Nalbantoğlu (Bilkent Üniversitesi, Peyzaj Mimarı)
Doç. Dr. Şükran Şahin (Ankara Üniversitesi, Peyzaj Mimarı)
Doç. Dr. Mehmet Emin Barış (Ankara Üniversitesi, Peyzaj Mimarı)
Prof. Dr. Tülay Kılınçaslan (İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimar)
Kemal Nalbant (Mimar)
Ömer H. Kırıl (Şehir Plancısı)
M. Remzi Sönmez (Şehir Plancısı)

Yedek Jüri Üyeleri:

Hülya Dinç Atılğan (Peyzaj Mimarı)
Yrd. Doç. Dr. Feride Önal (Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimar)
Yrd. Doç. Dr. Nuray Bayraktar (Gazi Üniversitesi, Mimar)
A. Nejat Sert (Y. Şehir Plancısı)

Raportörler:

Selvi ÇOLAK (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Şehir Plancısı)
Mustafa KUTLU (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Mimar)

1. Ödül

Ekipbaşı: Devrim ÇİMEN-Mimar ve Kentsel Tasarımcı
Sertaç ERTEN-Şehir Plancısı ve Kentsel Tasarımcı,
Sinan BURAT-Peyzaj Mimarı
Danışmanlar: Sultan GÜNDÜZ-Peyzaj Mimarı,
Sinan ÖZDEN-Şehir Plancısı, Ercan ÇİTİL-Çevre Yüksek Mühendisi
Yardımcılar: Güray KARABAĞLI-Mimar,
Esra YAVUZDEMİR-Şehir Plancısı

1. Mansiyon

Ekipbaşı: Elif ERDİNE-Mimar
İlter ARIKAN-Peyzaj Mimarı, Enver YILMAZ-Şehir Plancısı
Danışman: Yevgeniy BEYLKIN-Y. Mimar,
Margarita Yordonava VALOVA-Y. Mimar, Cevdet BASKIN-İnşaat Mühendisi

2. Mansiyon

Ekipbaşı: Nimet AYDIN-Y. Mimar
Kerem DÜZDAĞ-Peyzaj Mimarı, Nalan AYGÜL-Şehir Plancısı
Danışman: Beyhan BUTTANRI-Y. İnşaat Mühendisi
Yardımcılar: Burcu POYRAZOĞLU-Mimar, Ali DÜZDAĞ-Mimar,
Kumru ALPAYDIN-Mimar, Gizem ALTIKULAÇ-Mimar,
Mevlûde GERVAN-Mimar, Seda AYDIN-Mimar, Gülcan KAYA-Mimar

2. Ödül

Ekipbaşı: Sunay ERDEM-Peyzaj Mimarı
Günay ERDEM-Yüksek Mimar, Mehmet Nazım ÖZER-Şehir Plancısı
Danışmanlar: Serpil ÖZTEKİN ERDEM-Peyzaj Mimarı,
Doç. Dr. Alper ÇABUK-Peyzaj Mimarı
Yardımcılar: Nihat EYCE-Öğrenci, Meltem KAYMAKOĞLU-Peyzaj Mimarı,
Gözde TÖREYEN-Peyzaj Mimarı, Pınar ÖZYILMAZ-Peyzaj Mimarı,
Adnan AYTUGLU-Öğrenci, Aydağül İPEK-Peyzaj Mimarı

3. Mansiyon

Ekipbaşı: Dr. Tülay AYAŞLIGİL-Peyzaj Mimarı
Mesut ÇİFTÇİ-Şehir Plancısı, Gökhan Alper YEDİKARDEŞ-Mimar,
Tülay TOZAR-Peyzaj Mimarı
Danışman: Ali PARSA-Mimar-Su ve Altyapı Mühendisi
Yardımcılar: Caner BİNGÖL-Öğrenci, Hande GÜNER-Öğrenci

4. Mansiyon

Ekipbaşı: Ervin GARİP-Yüksek Mimar
S.Banu BAŞESKİCİ GARİP-Yüksek Mimar, Esra ÖZBEK-Yüksek Mimar,
Alev ÖZKAN-Şehir Plancısı, Güçlü VARLIK-Peyzaj Mimarı

3. Ödül

Ekipbaşı: Murat BEKTAŞ-
Peyzaj Mimarı
Ahmet Özer KARAASLAN-
Mimar, Alper BİÇER-Kent
Plancısı
Danışmanlar: Adnan GÜDEK-
İnşaat Mühendisi, Özlem
BEKTAŞ-Biyolog
Yardımcılar: Abdullah
AKGÜNDÜZ-3D MAX
Uzmanı, Metehan KOYAŞ-3D
MAX Uzmanı, İzzet Timur
YARDIMCI-3D MAX Uzmanı

5. Mansiyon

Ekipbaşı: Merih Feza YILDIRIM-Mimar
Serdar USLUBAŞ-Mimar, Ramazan AVCI-Mimar, Mesut YÜKSEL-Şehir Plancısı,
Vedat ATEŞ-Şehir Plancısı, Orhan DEMİREL-Peyzaj Mimarı,
Hamdullah KAYA-Mimar, Seden CİNASAL-Mimar
Danışmanlar: Samet HALICI-Ziraat Mühendisi, Ahmet ORDU-İnşaat Müh.,
Erkan HALICI-Peyzaj Mimarı
Yardımcılar: Pınar AY, İsmail Ertuğrul AVCI, Erdal GÜMÜŞ

PARKURLAR

Spor merkezli tasarlanan projede, idman ve yarışma parkurları tasarımı şekillendiren başlıca değişkenlerden olmuştur. Hem yarışmacı sporcu yetiştirilmesi, hem de gündelik yaşamda spor yapan insanların artması için, farklı spor dallarında parkurlar tasarlanmıştır.

Yarışma sporları için Parkurlar: DSİ'nin Dicle Nehri'nde 585 ve 580 kotlarında iki adet gölet oluşturacak olması, su sporları için önemli bir avantaj sağlayacaktır. 585 su yüzeyi kotlu Kuzey Gölet'te, uluslararası spor müsabakalarına uygun 2000 m.lik bir kürek parkuru tasarlanmıştır. Bu parkur aynı zamanda yüzme, optimist yelken, regatta (amatör yelken ve kürek)...vb. yarışları için de kullanılabilecek niteliktedir. Parkur boyunca yerleştirilecek ışıklı dubalar, hem parkuru ölçülendirecek, hem de kentten Dicle'ye doğru bakıldığında vakit çok hoş bir gece görüntüsü verecektir. Bu ışıklı dubalar, Dicle'nin incileri olacaktır.

İkinci önemli parkur, üç branşı içinde barındıran bir spor dalı olan triatlon için düzenlenmiştir. 400 m. yüzme, 10.000 m. bisiklet ve 2.500 m. koşudan oluşan supersprint triatlon için parkurlar tasarlanmıştır ve böylece hem yarışmalara hazırlanan sporcuların kullanabilecekleri hem de kentte yaşayan insanların kullanabilecekleri bir güzergahlar sistemi yaratılmıştır. 10.000 m. olan bisiklet parkuru, yarışma alanı boyunca kuzeyden güneye kadar uzatılmış ve başlangıç-bitiş noktalarında spor ve rekreasyon tesisleriyle tarifi edilmiştir.

Rekreatif sporlar için parkurlar: Yarışma ve idman parkurlarının yanı sıra, rekreatif amaçla spor yapanlar için daha serbest rotalar da yaratılmıştır. Hevsel Bahçeleri ve Dicle Nehri içi adaları da kapsayan doğa yürüyüş güzergahları, Kırklar Dağı'na kadar uzanan trekking parkurları, Kuzey Gölet boyunca sahil yürüyüş yolları, Kuzey Gölet içinde tekne gezinti rotaları...gibi güzergahlar önerilmiştir.

PROJENİN TOPLUMSAL BOYUTU

Gençler-Çocuklar: Sporun, gençlerin ve çocukların bedensel ve ruhsal gelişimleri üzerindeki etkisi bilinmektedir. Diyarbakır gibi çocuk nüfusunun çok fazla olduğu ve öğrenci sayısının çok olan Dicle Üniversitesi gibi bir okula sahip bir kentte, Dicle Vadisi'nin bu tema çerçevesinde tasarlanmasının toplumsal olarak büyük katkıları olacaktır. Diyarbakır'ın stratejik planlama kararlarının uygulanması için mekansal çözümler üretmek bu projenin en önemli hedeflerindendir. **Kadınlar:** Diyarbakır ve diğer komşu kentlerin en büyük sorunlarından bir tanesi, kadın nüfusun eğitimi, istihdamı, toplumsal ve ekonomik yaşama eklenmeleridir. Dicle Vadisi Projesi kapsamında, bir Kadın Güçlendirme-Çocuk Gelişim Birimi önerilmiş, bu bina içinde kadınlar için değişik dallarda atölyeler, kurs sınıfları, sertifika programı salonları tasarlanmıştır. Çocuklar için de okuma odaları, internet birimleri, müzik eğitim sınıfları gibi sosyal içerikli mekanlar önerilmiştir. Ayrıca, kadınların ürettikleri ürünleri sergileyip satabilecekleri birimler tasarlanmıştır. Kadınların kendi işlerini kurabilmeleri için mikro-kredilerden yararlanmaları öngörülmüştür.

Tarımla Uğraşanlar-Hevsel Bahçeleri Çiftçileri: Hevsel Bahçeleri, Diyarbakır'ın önemli tarım alanlarından biridir ve kentin kimliğini oluşturan öğelerden biridir. Bahçeleri hem korumak hem de kent hayatına katmak için, bahçelerin güneyinde kalan ve rekreasyon alanı olarak planlara işlenen alanda bir çiftçi marketi önerilmiştir. Bu bağlamda, hafta sonları hem kentten hem de güney göletinde düzenlenecek olan piknik alanından gelecek insanların alışverişlerini yaptıkları, sebze meyvelerini aldıkları bir mekan yaratılmıştır.

PROJENİN EKOLOJİK BOYUTU

Proje alanının sahip olduğu ekolojik değerler ve taşıması gereken toplumsal misyon, üretilen peyzaj planlama ve tasarım kararlarının temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, öncelikle alanda oluşan insan baskısının "kullanarak koruma" yoluyla azaltılması için doğanın sunduğu sınırlayıcılar ve olanaklar değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler proje alanının; Diyarbakır Kenti ve Dicle Üniversitesi arasında sahip olduğu stratejik konumdan yola çıkarak, kent ve üniversitenin spor, kültür, eğlence, dinlenme gibi sportif ve rekreatif odaklı buluşma noktası olması gerektiği düşüncesinde yoğunlaşmış ve proje alanı için "Bölgesel Spor Merkezi" işlevi tanımlanmıştır.

Sporcuların ve ziyaretçilerin farklı beklentilerine de cevap verebilecek bir mekansal organizasyonun yaratılması ve ayrıca ekolojik yapının korunması gerekliliği, alanın fonksiyon ve yoğunluk olarak farklılaşmış üç bölge olarak tasarlanmasını beraberinde getirmiştir.

BÖLGE 1- YOĞUN REKREATİF AKTİVİTELER ALANI

Yoğun rekreatif aktiviteler alanı ve spor merkezi olarak tasarlanan birinci bölge; araç erişiminin kuvvetli olduğu, spor, gezinti, bisiklet, çay bahçeleri, botanik park, eğlence ve dinlenme alanları ile yoğun olarak donatılmış ve gece-gündüz 4-mevsim işleyecek olan bir bölge olarak ele alınmıştır. Bu bölgede Fiskaya şelale ve gölet çevresi, teleferik hattı ve teraslı gezinti parkı, Sahil parkı ve kumsal ve Botanik parkı kullanımları yer almaktadır.

BÖLGE 2- DOĞAL YAŞAMI KORUMA VE REHABİLİTASYON ALANI

İkinci bölge doğa peyzaj karakteristiklerinin hakim, araç erişiminin ise kısıtlı olduğu bir alan olarak tasarlanmıştır. Oluşturulan sulak alan, doğal yaşamı koruma rehabilitasyon alanı işlevine sahip olacak nitelikte, özellikle de Fırat kaplumbağası özel yaşam alanı olması düşüncesi ile içerisinde adacıkların da olduğu bir bölge olarak düşünülmüştür. Göçmen kuşlara da barınak olabilecek alan kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü gibi alternatif rekreasyon aktiviteleri için de olanak sağlayacaktır.

Bölge içinde yer alan Sur Önü ise doğal ve tarihi çevre peyzaj karakteristikleri göz önünde bulundurularak, alanın sahip olduğu kültürel değerleri maskeleyecek ve tarihi yapı üzerinde bitki gelişiminden kaynaklı zarar oluşturmayacak bir tasarım yaklaşımıyla ele alınmıştır. Doğal bitki örtüsünden seçilmiş bodur çalılarla yapılacak düzenlemede hem doğal peyzaj bütünlüğü korunmuş olacak, hem de tarihi kimliğin ön plana çıkartılması sağlanabilecektir. Özellikle Kırklar Dağı ve Ongözlü Köprü yönünden bakıldığı vakit göze çarpan etkileyici sur silüeti, sur önünde yapılacak herhangi bir yapısal müdahale ile bozulacaktır. Bu kaygıdan hareketle, sur ölü bölgesini kapsayan 2c bölgesi içinde, yarışmacılardan beklenildiğinin aksine Kültürpark alanı yerleştirilmemiştir. Kültürpark'ın, avan projeleri yapılan ve kültür merkezi ve müzeler kompleksi olarak işlevlendirilen İçkale'nin eteklerinde olması uygun görülmüştür.

BÖLGE 3- DÜŞÜK YOĞUNLUKLU REKREASYON MERKEZİ

Bu bölge "Hevsel Bahçeleri, Güney Gölet ve Gölet Çevresi Ağaçlandırma Alanları" makro belirleyicileri ile örlümüştür. Üniversite Mezunlar Kulübü'nün de yer alabileceği bu alan daha çok piknik ve piknik ile entegre edilebilir çiftçi marketi gibi kullanımlara ayrılmıştır. Alan yürüyüş, dağcılık gibi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi açısından da önemli bir potansiyel ortaya koymaktadır.

JURİ RAPORU

Projenin şehircilik yaklaşımı, stratejik şeması, kent makroformuyla uyumlu ele alınışı, kentin kuzey eksenindeki gelişimini gözardı etmeksizin Silvan köprüsü aksında bölgesel spor kompleksi önermesi olumlu bulunmuştur. Üniversite Köprüsü'nün batısındaki abartısız giriş düzenlemesi ve alt kotlara teleferikle yaya bağlantısı sağlanması övgüye değer. Üniversite köprüsünün kuzeyinde önerilen regülatörün çok fonksiyonlu kullanımı, göletin görsel ve fiziksel algılanmasını güçlendirmektedir. Regülatör üzerinde başlangıç noktasında yer alan ticari rekreasyon yapılarının abartılmadan bir araya gelişleri, mekan kaliteleri ve alan bütününde mimari tasarımdaki olgunluk olumlu bulunmuştur.

Üst ölçek kararları, sosyolojik gözlemler, projenin toplumsal boyutu, tespitler ve çözüm önerileri olumlu bulunmuştur. Spor teması aktivitelerin çeşitlendirilmesi ve mekansallaştırılması uygun bulunmakla beraber proje konseptinde gereğinden fazla abartılması (bölgesel kalkınma stratejisi) eleştirilmiştir.

Projede aktif-pasif rekreasyon kullanımlarının dengelenmesi ve yer seçim kararları ustaca gerçekleştirilmiştir. Proje üstünde her ne kadar iklim yapısına uygun gölge yapıcı geniş taç yapılı üç ağaç türü önerilmişse de bu durum ve bitkilendirme yetersiz bulunmuştur.

Proje alanının kuzey-güney yönünde ikiye bölünmesi, kuzeyinde daha çok rekreasyon etkinliklerine yer verilirken güneydeki korumacı üslup ve ekolojik yaklaşım olumlu görülmüştür.

Ancak, önerilen regülatör yapısı ve uçlarda yer alan toplanma mekanlarının tasarımının kuzey-güney ekseninde ekolojik sürdürülebilirlik ve sürekliliği keseceği, doğal yaşam habitatlarına zarar vereceği endişesi duyulmaktadır.

Kente ve proje alanı ile ilgili alınan ulaşım kararları genelde uygun bulunmuştur. Projenin Hevsel bahçelerini önemsemesi ve güneyinde önerilen çiftçi marketi olumlu bulunmuştur.

Fiskaya bölgesinde önerilen tasarım yaklaşımının yeniden ele alınması gerekliliği jüri tarafından tavsiye edilmiştir. Zira bu bölgede gerek şelale kavramının gerekse tarihi surlar ile kurulan ilişkinin biçimlenişinde sorunlar vardır. Kuzeyde Dicle nehri ile botanik parkı olarak düşünülen alanın kesişim noktasında su akışının uygun olmadığı, ileride sıkıntılar yaratabileceği Danışman jüri üyesince belirtilmiştir. Söz konusu alandaki su rejiminin yeniden ele alınması ve uygulama aşamasında DSİ ile görüşmelerde bulunulması gerekebilecektir. Üniversite köprüsünün doğusunda yer alan kullanımlar ve trafik çözümleri yola gereğinden fazla yaklaşımları nedeniyle eleştirilmiştir. Bu proje 7/0 oy birliği ile birinci ödüle değer bulunmuştur.

Ekipbaşı: Sunay ERDEM-Peyzaj Mimarı
Günay ERDEM-Yüksek Mimar, Mehmet Nazım ÖZER-Şehir
Plancısı

Danışmanlar: Serpil ÖZTEKİN ERDEM-Peyzaj Mimarı, Doç. Dr. Alper
ÇABUK-Peyzaj Mimarı
Yardımcılar: Nihat EYCE-Öğrenci, Meltem KAYMAKOĞLU-Peyzaj
Mimarı, Gözde TÖREYEN-Peyzaj Mimarı, Pınar ÖZYILMAZ-Peyzaj
Mimarı, Adnan AYTUĞLU-Öğrenci, Aydagül İPEK-Peyzaj Mimarı

Surlu vadi

Tarihi miras...

Diyarbakır'ın simgesi niteliğinde olan Diyarbakır surlarının ilk defa MÖ.3.000-4.000 yıllarında Huriler tarafından bugünkü İçkale'nin olduğu yerde yapılmıştır. Bu surlardan günümüze yok denilecek kadar az kalıntı gelebilmiştir. Bugünkü surlar MS.346 yılında İmparator II.Constantinius tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde bir açık hava müzesi konumunda olan Diyarbakır sur ve kaleleri Roma döneminden sonra bölgeye egemen olan Bizans, Abbasi, Mervan, Selçuklu, Artuklu, İnallı, Nisanlı, Eyyubi, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemlerinde de önemini korumuş ve yeni eklemeler yapılarak onarılmıştır. Ancak yapılan bütün bu onarım ve korumaya karşılık ana mimari özelliğini kaybetmemiştir. Bununla beraber her dönem kendi özelliğini de buraya yansıtmıştır. Nitekim burçlar üzerinde değişik dillerde yazılmış kitabeler, güneş, yıldız, çift başlı kartal, aslan, kaplan, boğa, at ve akrep gibi kabartma motifler de bunu açıkça göstermektedir.

Surların Diyarbakır kenti için önemi

Derler ki:

- Diyarbakır denilince surlar gelir aklı... Surlar denilince Diyarbakır... Ve Diyarbakır'da Sur demek; "taş"la, "düş"ün; "geçmiş"le "gelecek"i'n iç içe geçmesi demektir.
- Dünyanın gelmiş geçmiş en uzun surları Çin Seddi'dir. İkincisi Antakya'da, üçüncüsü İstanbul'da, dördüncüsü Diyarbakır'dadır. Oysa onların çoğu Diyarbakır Surlarının gölgesinde kalır. Diyarbakır surların diğerlerinde olmayan birçok üstünlüğü vardır. Çünkü o surların hiçbirisi bu denli yüksek ve heybetli değildir; hiç biri yazıtları ve burçlarıyla bu denli zengin ve görkemli değildir.
- Surlar yüzyıllar boyunca Diyarbakır'a kanat germiş, onu çepeçevre sarmış-sarmalamış, koruması altına almıştır.
- Geçmişin geleceğe aktarılmasını sağlamıştır. Tarihi geleceğe bağlayan açık hava müzesidir adeta.

Tarihi sorumluluk...

"Vaktiyle Yedi Kardeş burcunun yerinde bir başka burç varmış. Bu kadar haşmetli olmamakla beraber bu burç da sayılı burçlardan biri imiş. Günün birinde düşman ordusu şehri kuşatmış. Savaşta bu burcu yedi kardeş savunuyorlarmış. Düşman, kalenin diğer bölümlerinde bazı zaferler elde etmesine, surlarda gedikler açmayı, bir kısım burçlara tırmanmayı; başarmasına rağmen, bu burca yapılan bütün saldırılar yenilgiye uğramış. Bu duruma kızan ordu, komutanı, yanına en seçkin askerlerini alıp saldırıya geçmiş. Yedi Kardeş de, bu uğurda şehit olmayı göze aldıkları

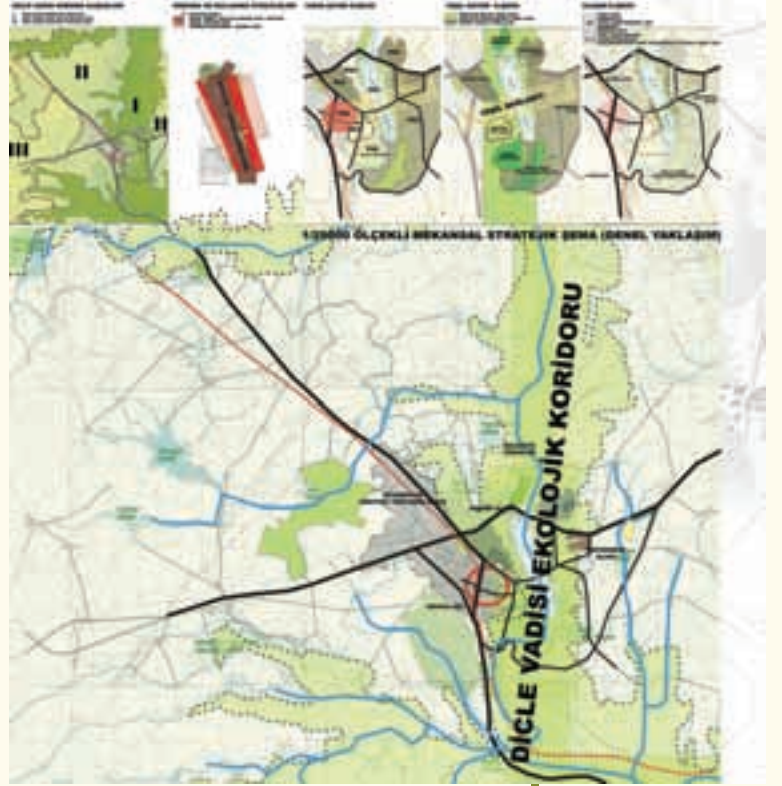
için. Burcun bütün mazgallarını, gerekli yerlerde açtıkları lağım-
ları barutla doldurmuşlar. Düşman kumandanı askerleriyle bur-
ca saldırmaya, merdivenlerle burca tırmanmaya, bazı bölümleri
işgale başlayınca, barutu ateşleyerek burcu havaya uçurmuşlar.
Kendileri de, düşman kumandanı ve yanındaki seçkin askerleri
de yok olmuş. Başsız kalan düşman ordusu kuşatmayı bırakıp
çekilmek zorunda kalmış. Sonraları, bu burcun yerine yapılan
yeni burca, bu yedi şehidin anısını yaşatmak için, Yedi Kardeş
adı verilmiş”.

Bugün kültürel değer olarak gördüğümüz ve övündüğümüz her
şeyin arkasında önemli tarihi bağlamları vardır. Zaten bu bağ-
lamlar kültürel değer olarak gördüğümüz varlıkları silinmekten
koruyup günümüze kadar getirmiştir. Projeçinin her zaman ağır
yükü olan bu ilişkiyi kurmak bu projede daha da önemli hale
gelmektedir ve daha ağırlaşmaktadır. Burada tasarladığımız
projenin de onu geleceğe kültürel değer olarak taşıyabilecek
bağlamı olması amaçlanmıştır. Bu tarihi sorumluluktur ve bizden
öncekiler tarafından bize aktarılmıştır.

Tarihi süreklilik...

“Zamanın hükümdarı bu mıntıkada da çok sağlam ve çok süslü
iki burç yaptırmak istemiş. Bunların planlarını kendi eliyle çizmiş
ve yapım için yarışma açmış. Yedi Kardeş burcunu bir usta, Evli
Beden burcunu da şagirdi(öğrencisi) yapmaya başlamışlar. Burçların yapımı bitince hükümdara haber salmışlar. Hükümdar
maiyeti ve şehrin ileri gelenleri ile buraya gelmiş. Sonunda şa-
girdin yaptığı Evli Beden burcunun birinciliğine karar vermişler.
Buna çok üzülen usta hırsından kendini Yedi Kardeş burcundan
aşağı atarak paramparça olmuş. O günden beri buraya Ben u
Sen denilir.”

Bugün tarih tekrür etmektedir. Sayısız medeniyete ev sahipliği
etmiş olan bu topraklar kökeninden gelen kültürle yine yarışma
yoluyla yeni bir değişime hazırlanmaktadır. Bu değişimin de tıpkı
daha öncekilerdeki gibi geçmişi özümseyerek gerçekleşmesi
gerekmektedir. Bizim de tıpkı bizden evvelki medeniyetlerin
yaptığı gibi geçmişi silmeden ondan esinlenerek bu topraklara
kendi katkımızı sunmamız gerekmektedir.

Konsept: Surlu vadi fikrinin ortaya çıkması

İnsanoğlu varolduğundan buyana doğadan çeşitli biçimlerde faydalanmıştır. Ne yazık ki bu faydalanma doğayı yok eden biçimde gerçekleşmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde tükenen kaynaklardan dolayı zorunlu değişim yaşanmaktadır ve yok etmeye dayalı faydalanma koruyarak kullanmaya dönüşmektedir. Artık insanoğlunun kendisini koruduğu gibi doğayı da koruması gerekmektedir. Çünkü doğayı yok etmekle kendisini de yok ettiğinin farkına varmaktadır.

Koruma fikri bu topraklarda yaşamış olan onlarca medeniyetin binlerce yıllık birikimiyle dünyanın en önemli eserlerinden biri olan Diyarbakır kalesiyle vücut bulmuştur. Bizim önerimize göre bu topraklardaki koruma geleneğinin oluşturduğu bu birikim doğayı koruyarak kullanma stratejileriyle örtüştürülerek buraya özgü bir model geliştirilebilir. Ve böylelikle önemli bir kültürel değer (Diyarbakır Kalesinin) günümüzün yepyeni ihtiyacını (Doğayı Koruma) karşılayacak yepyeni bir yorumu bu proje için yeterli derinlikte bağlam oluşturacaktır. Böylelikle projeci olarak misyonumuzu yerine getireceğimize inanıyoruz.

Tasarımın Biçimlenmesi: konvansyonel kale fikriyle doğal yaşamı korumaya yönelik mekânsal örgütlenmenin örtüştürülmesi

Burçların vadideki yorumu: İhtiyaç programının gerektirdiği aktiviteler mümkün olduğunca biyotoptan uzaklaştırılarak yarışma sinirinin dış çeperlerine doğru yavaşlatılmıştır ve böylelikle "Surlu Vadinin Burçları" ortaya çıkmıştır. Bu aktivite burçları artık insan yoğunluğunu üstünde tutacak ve doğaya daha fazla zarar vermeden uzaklaşmalarını sağlayacaktır.

Surların vadideki yorumu: Büyük araziye yayılan fonksiyonların gerektirdiği farklı ulaşım sistemleri de en zararlısı proje alanının dış çeperine olacak şekilde dış çepere doğru geri çekilmiştir. Böylelikle kaledeki gibi sirkülasyonu sağlayan surlar ortaya çıkmıştır. Ulaşım sistemlerinin oluşturduğu aktif tasarlanan bu alanlar arazi topoğrafyasını takip ederek yerleştirilmişlerdir. Böylelikle araziye minimum dokunulmuştur.

Kale kapısının Biotop Kapısı yorumu: Diyarbakır kalesinde insanların geçiş için kullandığı kapılar gibi gerekli yerlerde bu ulaşım sistemleri topoğrafyanın sunduğu olanaklar ile zeminden kopartılıp yaban yaşamının geçiş kapılarını oluşturmuştur.

Surlu vadinin mekânsal organizasyonu

Surlu vadinin Diyarbakır kentiyle farklı hiyerarşilerdeki temasıyla bağlantısı sağlanmıştır. Böylelikle kentin batı yüzeyi sahip olduğu dokunun gerektirdiği karakteristiği vadiye aktırmıştır. Ana bağlantı ise Dr. Yusuf Azizoğlu caddesinin makas rampalarını vadiye indirilmesiyle sağlanmaktadır. Makas rampalar surlu vadiye girişte farklı vistalar oluşturmaktadır. Surlu vadiyi saran yaya yolları kesintiye uğramadan devam etmektedir. Yaya yolları parkın güney yakasında su yüzeyinin altına inerek sürekliliğin sağlanması amaçlanmıştır. Kültür merkezi üniversite ile ilişkili olarak tasarlanmıştır. Kültür merkezinin kuzeyinde yüzme havuzu konumlandırılmıştır. Yapılar sürekli yaya yolları ile bağlanırken ara noktalarda bakı terasları ve dinlenme noktaları oluşturulmuştur. Devamında arboretuma ulaşılmaktadır. Alanın kuzeyinde spor aktiviteleri alanı bulunmaktadır. Ana akstan güneye doğru inildiğinde doğu yakasında nehir araştırma merkezine ulaşılmaktadır. Batı yakasında ise amfi tiyatro bulunmaktadır. Yarışma alanının güneyi ise doğa parkı olarak tasarlanmıştır.

JURİ RAPORU

Projenin genel yaklaşım olarak koruma-kullanma dengesini gözeterek bir tavrı benimsemiş olması kullanımların mekan içinde dengeli dağılımı jüri tarafından olumlu bulunmuştur. Başlangıç noktası olarak Diyarbakır kentine ait özgü değerlerin seçilmesi olumlu ancak bu değerlerin mekana yansımaları konusundaki tavır ve analogi "abartılı" olarak değerlendirilmiştir.

Vadi çevresinde önerilen ulaşım sisteminin nazım plan yol sistemine entegrasyonu zordur. Alanda önerilen tüm kullanımlara beş ayrı yol ile ulaşılmasını sağlayan bu sistem karmaşa yaratmaktadır. Sistemin gerçekleştirilme maliyeti çok yüksektir. Ancak proje alanı için önerilen toplu taşıma sistemi, duraklar ve odaklar ilişkisinin kurulması olumludur. Sistem ile ilişkili otoparkların yeri ve sunuştaki ele alınış biçimi olumsuz bulunmuştur.

Proje yaklaşımında alana özgü bir veri olan On Gözlü Köprü'nün ve Hevsel Bahçelerinin dikkate alınmamış olması bir eksiklik. Mimari çözümlerde topografyanın kullanımı olumlu ancak Fiskaya bölgesine ilişkin öneriler ve mimari çözümler eksik ve yetersizdir. Mimari çözümlerde tüm kullanımların benzer bir yaklaşımla ele alınması mekansal zenginlik açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Projede var olan ekolojik hassasiyet vadinin ekosistemini koruma çabası olarak olumludur. Ayrıca önerilen regülatörün doğal bir eleman olarak düşünülmesi olumlu bir çaba olarak değerlendirilmektedir.

Bu proje 7/0 oy birliği ile ikinci ödüle değer bulunmuştur.

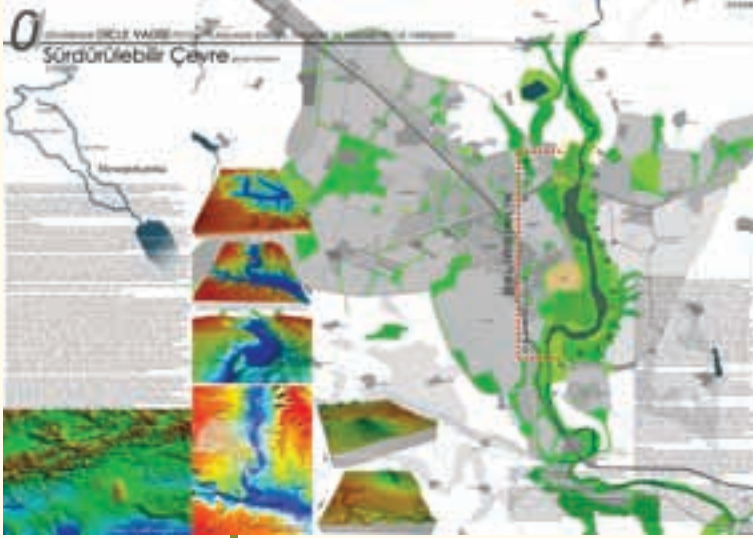

1/5000 ölçekli kavramsal proje ile ilgili olarak su ve altyapı mühendisliği alanlarında ortaya çıkabilecek çevresel sorunlar ve çözüm önerileri

Olası Çevresel Sorunlar	Çözüm Önerileri
Verimli toprak su altında kalacak ve tarımsal peyzaj açısından önem taşıyan üst toprak yitilecek	Gölet yapılmadan önce tarımsal peyzaj açısından önem taşıyan üst toprak sınırlar taşınacak
Su altında kalan bölgede peyzaj ekolojisi açısından önem taşıyan bitki türleri zarar görecek	Üst toprak taşınmadan önce peyzaj ekolojisi açısından önem taşıyan türler transplantasyon yoluyla kırsal peyzaj karakterli alanlara taşınacak
Gölet tabanında su kaybı	Verimli üst toprağın taşınmasının ardından gölet tabanına kil serilecek ve bu kil tabakası ısıtılarak sıkıştırılacak ve gölet tabanında geçirimsiz bir yüzey oluşturulacak
Nehir ile taşınan sedimentlerin gölet tabanını bir süre sonra doldurması	Üst havzada su tutulması amacıyla kullanılacak regülatör öncesinde nehir ile taşınan sedimentler tutulacak ve burada toplanan alüvyon zaman zaman tarımsal amaçlı kullanılmak üzere toplanacak
Oluşturulacak su yüzeyine bağlı olarak kuşların göç yolları ve konaklama yerleri değişebilecek	Kuş barınakları ve kuşlar için cazip yaşama alanları oluşturulacak
Oluşturulacak su yüzeyine bağlı olarak yaban yaşamı olumsuz etkilenecek	Hayvan barınakları ve hayvanlar için cazip yaşam alanları oluşturulacak
Göletin durgunlaşan yerlerinde zaman içerisinde oluşacak su florası nedeniyle ötrofikasyon olabilecek	Potansiyel tehdidi engellemek amacıyla gölet içerisinde havalandırmayı sağlayacak su jeti, fiskiye gibi mühendislik çözümleri ortaya konulacak
Su yüzeyine bağlı olarak oluşturulacak gölet çevresinde mikroklima özellikleri ortaya çıkacak	Özellikle kırsal ve tarımsal peyzaj uygulamalarında oluşacak mikroklimatik özelliklere uygun yerel bitki türleri kullanılacak

Olası Çevresel Sorunlar	Çözüm Önerileri
Dicle nehrinde yaşayan balık türleri göletten olumsuz etkilenecek	Balık türlerinin olumsuz etkilenmemesi için gerekli önlemler, balık üreme ve koruma alanları oluşturulacak
Oluşturulacak su sporları merkezine bağlı kirlilik, su sporlarının balık ve kuş türlerine olumsuz etkisi	Su sporları kuşların göç zamanlarında ve balıkların üreme zamanlarında iyi organize edilerek yapılacak
Yakın çevrede yer alan doğal drenaj hatlarından gelen sedimentlerin göleti doldurması	Yakın çevrede erozyon kontrolü ve şev stabilizasyonu çalışmaları yapılacaktır
Yakın çevrede kullanılan pestisitlerin ve kimyasal gübrelerinin yer altı ve yüzey su aracılığı ile gölete taşınması	Yakın çevrede yer alan tarımsal alanlarda kullanılan kimyasal gübre ve pestisitlerin kontrol altına alınması

Coğrafi Çevre

Yukarı Mezopotamya...

Mezopotamya (Aram Nahrin), bugün Irak, doğu Suriye ve Güneydoğu Anadolu'yu (Türkiye) kapsayan coğrafi bölgeyi tarif eden bir isimdir. Mezopotamya Eski Yunanca'da "iki nehir arasındaki yer" demektir; μέσος ("arasında") ve ποταμός ("nehir"). Kastedilen iki nehir Fırat ile Dicle'dir, zira bölge bu iki nehrin arasında kalır.

"Bereketli Hilal" olarak anılan bölgenin bir parçası olan bu coğrafya, güneyindeki kurak ve yarı kurak düzlüklere göre çok daha elverişli doğal koşullara sahip olup, uygarlık tarihi açısından sadece Mezopotamya'nın bir parçası olarak değil, aynı zamanda Yakın Doğu kültürleri ile Anadolu kültürlerinin birleştiği, birbirleri ile kaynaştığı yer olması açısından da önemlidir. Aynı zamanda zengin paleocoğrafik geçmişe sahip bu coğrafyada binlerce yılın birikimlerinin izlerini taşıyan çok sayıdaki arkeolojik kalıntıyı her an görebilmek mümkündür.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi coğrafi konumu itibarıyla başlangıçtan günümüze beşeri hayata sahne olmuş çok farklı ve zengin kültürler biçimlenmiştir. Bunda kuşkusuz bölgenin jeomorfoloji, iklim, toprak, su gibi doğal çevre elemanları açısından sahip olduğu elverişli ortam etkili olmuştur.

Bölgede uygarlıkları kendine çekmiş iki önemli coğrafi unsurdan biri Fırat nehri, öteki ise Dicle nehridir. Kuzey Afrikada Nil nehrinin anlamı ne ise Ortadoğu'da Fırat ve Dicle nehrinin anlamı odur.

Dicle tek başına akıp giden değil, kardeşi de olan ve onunla birlikte anılan bir nehir! Onun milyonlarca yıllık öyküsü hep Fırat'la birlikte anılmıştır. Dicle ile Fırat'ın bu uzun yolculuğu sadece sıradan bir su yolculuğu değildir. Bu iki kardeşin birlikteliği, kutsal kitaplarda başlayan bir yol arkadaşlığı, insan oğluna uygarlık kapılarını açan bir "kültür yolu"dur. İnsanoğlu ilk bereketi, ilk hasadı, ilk kentleri, ilk tapınakları ve ilk yazıyı bu iki nehir arasında var etti. Bu iki nehir arasına, her kültür kendi özel diliyle ama saygıyla yaklaştı. Dicle Mezopotamya'dır; Dicle Uygarlıktır. Geçtiği, gezdiği bütün coğrafyalara sadece bereketi değil, uygarlığı da taşır. Sadece Mezopotamya'yı Anadolu'ya, Anadolu'yu Mezopotamya'ya bağlamakla kalmaz; Doğu'u Batı'ya Batı'yı da Doğuya bağlar. Dicle, aynı zamanda bir düşer imparatorluğudur. Geçtiği coğrafyaların toprağı gibi edebiyatına, sanatına, folkloruna, efsanelerine de bereket taşıyan bir düş ve düşünce suyudur. Anadolu insanı O'nun bereket ile dehşet arasındaki varlığına "adalet" duygusunu ekler.

Temel Yaklaşım

Dicle Nehri ve çevresindeki Hevsel bahçeleri çok sayıda kanatının barınıp ürettiği bir nitelik göstermesi yanı sıra, zengin bir fauna ve flora da sahip olması açısından ekolojik planlama anlayışı ile ele alınması gereken "özel bir çevre" dir. Bu özel çevrede doğayı "sürdürülebilir çevre" stratejisi içerisinde korumaya olanak sağlayacak ve bölgeyi kent bütünü ölçeğinde "öncelikli alan" olarak algılayacak bir planlama felsefesi tanımlanmalıdır. Devamlılık içerisinde ele alan bu yaklaşımda; doğa benzeşimli regülatörler ile oluşturulacak her iki gölün aktif korunup doğaya kazandırılması yanı sıra, göller arasında ekolojik birlikteliğin gerçekleştirilip, sürekliliğin sağlanması ve sürdürülebilir çevreler oluşturulabilmesi için regülatör çevrelerinde "biyolojik çeşitlilik geçiş alanı" bırakılmıştır.

Bu yarışma, sözü edilen planlama felsefesinin ortaya konması açısından çok büyük önem taşımakta olup, tek başına yetersizdir. Yarışma sonucunda kent odağına ve sistemin bir parçasına ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiş olacaktır. Ancak vadiler sistemi ekolojik bütünlüğün çözüme kavuşması Cizre-Silopi ye

uzanan alanda ekolojik devamlılığın sağlanması ile olanaklı olabilecektir.

Yapısal olarak birbirinden farklı sulak alanlar gerek floristik çeşitlilik, gerekse zengin fauna açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu nedenle, habitatların yönetimi ve korunması yoluyla kente yakın ya da kent içerisinde yaban hayatının oluşmasını sağlamak mümkün olabilmektedir. Nitekim belirli bazı bitki türlerinin ve suyun memeliler, kuşlar ve diğer yaban hayvanları için beslenme, barınma ve üreme açısından son derece önemli olduğu bilinmektedir.

Bir çok kuş, memeli, sürüngen, amfibi, balık türleri ve omurgasız canlıları barındıran bu ekolojik bağlantı koridoru bitki gen kaynakları açısından da son derece önemlidir.

- Yer altı ve yerüstü su rejimini düzenlemesi
- Erozyon kontrolü
- Biyoklimatik konfor
- Alana gelen suyun siltasyon ve kirleticilerden doğal bir filtre olarak arıtılarak su kalitesini artırması gibi çok önemli doğal işlevleri bulunmaktadır.

Bu nedenlerle Dicle Nehri ve çevresinde yer alan doğal ekosistemin korunarak tahrip edilen ve bozulan alanlarında ekolojik restorasyon çalışmalarının yapılması ön görülmüştür.

Yarışma Alanının Planlama ve Tasarım İlkeleri

Alan içerisindeki planlama, tasarım ilkeleri ve unsurlar ekolojik koşullar açısından ele alınarak geliştirilmiş ve kullanımlar arasında fiziksel ilişkiler bu çerçevede ele alınmıştır. Alan kullanımında; koruma, ekolojik restorasyon, sosyo-ekonomik fayda, çevre ve doğa eğitimi, kültürel çalışma, biyolojik onarım, rekreasyon gibi bir birinden farklı ancak birbirini tamamlayan ekolojik ve bütüncül bir tasarım yaklaşımı öngörülmüştür.

- Diyarbakır kenti eğlence ve rekreasyon gereksinimleri için büyük bir önem taşıyagelen planlama alanının, Kentin doğusunda algılanıp, Dağkapı meydanı meydanı ile Fiskaya bölgesi arasındaki yaya bağlantısı güçlendirilerek, kent ve doğa imgesinin vurgulandığı, öncü-örnek rolün ve özgün kimliğin simgelandığı bir merkez olarak ele alınması gerekmektedir. Böylesi bir yaklaşımla oluşturulacak gerçek doğa benzeşimi bir park ve tahrip edilmiş doğayı kendisine kazandıracak kentsel yenileme projesi kente hizmet etmesi yanı sıra ülkesel planlama ve peyzaj tasarımına da yeni ufuklar açabilecektir.

- Proje alanındaki mutlak koruma zonları su kotunun yükseltilmesi dışında herhangi bir müdahale yapılmayacaktır, bu alanlarda koruma ve iyileştirme çalışmaları dolaylı etkiler göz önüne alınarak uygulanacaktır. Bu bağlamda alanda ayrıntılı bir kullanım-yönetim planı oluşturulmalıdır. Buna bağlı olarak herhangi bir taşkın durumunda uygulanacak işlemler belirlenmelidir. Yine uzun vadedeki bir koruma çalışması için bu hassas ekosistemin özellikleri ve önemi konusunda ilgili çevreleri ve kamuoyunu aydınlatacak ve yönlendirecek çalışmalara yapılmalıdır.

- Üniversite köprüsü ve Tarihi Öngözlü köprü 250m kuzeyin de öngörülen regülatörler doğa benzeşimli setler olarak düşünülmüş ve üzeri panoramik seyir, fotoğraf çekme, dinleme, gezinti yaya köprüsü olarak tasarlanmıştır. Her iki regülatör ile Su kotlarının yükselmesi sonucu kotların elverdiği doğal adacıklar ortaya çıkmıştır. Bu adacıkların siğ kıyıları ile alanda endemik tür olan Fırat Yumuşakkabuklu Kaplumbağası(Raferus euphraticus) ve su kuşları, göçmen kuşlar için yumurta bırakma, dinlenme, güneşlenme ve solunum yapmak için kumul ortamlar oluşturulmuştur. Regülatörlerin oluşturacağı olumsuz etkiler ise tür geçişini kısıtlamasıdır. Balık ve diğer tatlı su canlıların geçişi için regülatör gövdelerinde hidrolik çakıl-balık geçidi oluşturulmuştur. Alanın biyolojik çeşitliliği açısından önemli bir tür olan Fırat Yumuşakkabuklu Kaplumbağası ve diğer siğ sulara ihtiyaç duyan türler ve organizmaların biyolojik çeşitliliğin devamlılığı sağlayan siğ akıntılar yapılmıştır.

- Tarihi sit alanı içerisinde yer alan Fiskaya eski dönemlerde olduğu gibi debisi yüksek bir şelale yerine bir su izi olarak ele alınmış ve gece aydınlatmasıyla, bitkisel tasarım ile desteklenmiştir.Kaya düşme riski olan alanlar tespit edilecektir.

- Bu bölgedeki tatlı su ekosistemini (lotik) kiren her türlü tesisin (tuğla ve yem fabrikaları, kum ocakları tesisin alandan kaldırılması gerekmektedir. Kirletici atık su kaynakları belirlenmeli ve organik kirleticiler ile besin maddelerinden temizlenmelidir. Öngözlü köprü güneyinde ve Silvan yolu kuzeyinde yer alan tuğla ve yem fabrikaları uzun yıllar boyunca çıkan atıklar ve çevre yerleşimlerinin çöpleriyle doldurulması en önemli çevre sorunu olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle alanın Kuzey ve Güneyinde yer alan fabrikaların bulunduğu kısımların ekolojik onarımı sağlanacaktır. Özellikle alandan moloz ve çöplerin taşınması gerekmektedir. Temizlik işlemi tamamlandıktan sonra bu alanların Ekolojik Restorasyon çalışmalarına başlanacaktır.

- Koruma alanlarında ıslak alanlara yapılan bilinçsiz tür ilavesi kontrol edilmelidir.

- Nehir kıyısında oluşturulmuş bilinçsiz yapay dolgu alanları alandan uzaklaştırılmalıdır. Erozyona uğrayan alanlarda ise yapılacak bilinçli bitkilendirme ile su derinliğini ve alandaki ekolojisi etkileyen toprak erozyonu engellenmelidir.

- Gerçek bir doğa parçası olarak aktif korunacak ve kentlilerin bu bölgeyi kırla içice olmak, doğayı yaşamak, gözlemek (kuş gözlemciliği) ve doğada kendini bulabilmek için kullanmasına yönelik bir düzenleme anlayışiegemen kılınmıştır. Regülatörler çevresi doğaya yönelik işlevlerle(koşu, yürüyüş, dinlenme alanları v.b.) özgün doğa parçaları bir bütün içinde sunulmuştur.

- Nazım İmar planında ön görülen ketsel dönüşüm alanı önünden geçen taşıt yolu, mevcut nehir yatağı üzerinden geçmektedir. Bahsi geçen yol batı yönüne doğru bir bölümü kaydırılmıştır.

- Alanın Kuzeyinden geçen mevcut yüksek gerilim hatlarının kaldırılması ülkemizin ekonomik koşulları nedeniyle şimdilik bırakılmıştır. Ancak gelecekte bu yüksek gerilim hatlarının Elektrik idaresince yapılacak bir çalışma ile ve direklerin yerlerinin değiştirilmesi suretiyle kuzeyden Silvan yoluna paralel geçirilmesi alana olan olumsuz etkilerinin azaltılması sağlayacaktır. Ancak yarışma alanı içerisinde kalan ve küçük direklerle birbirine bağlı olan elektrik hatlarının tamamen kaldırılarak arazi morfolojisine ve doğal yapıya zarar vermeyecek bir şekilde yerin altından geçirilmelidir.

- Alan içi ve yakın çevresi zorlu eğimler kolay erişim-kullanım açısından minimum eğimlerle tasarlanmıştır. Çekiciliği artırabilme kaygısıyla yoğun ve zararlı olabileceği beklenen işlevler düşünülmemiş, mümkün olduğunca alan bütünü özellikle yaşlı ve bedensel engellilerin kullanımında dikkate alınmıştır. Ayrıca Doğa Parkı ve çevresinde her yaş gurubundan kullanıcılara yönelik işlevler yanısıra, çevre karakteristiğine uygundoğal işlevler belirlenmiş ve bunlarda da doğa malzeme arayışına gidilmiştir (bazalt taşı).

- Islak alan alan çevresinde yer yer hem doğal yaşamave koruma ilkelerine katkıda bulunabilecek, hem de estetik

öğelerini barındıran bataklık, su içi ve kıyısı bitkilerin kullanımına özen gösterilmiştir. Alan genelinde ise ekolojik toleransı yüksek yöre bitki türleri kullanılmıştır.

-Yapı adaları, Silvan yolu ve Üniversite köprüsü yapay dolgu alanlarının oluşturduğu olumsuz şev yüzeylerinin iyileştirme çalışmalarında, şev tutucu ve toprak iyileştirici bitki türleri önerilmiştir. Silvan yolu boyunca beraberinde getireceği olumsuz etkileri minimize edebilecek (rüzgar,gürültü,eksoz vb.) dayanıklı, perdeleyici, altdan dallanma gösteren sık dokulu, herdem yeşil bitki türleri seçilmiştir.

-Rekreasyon alanları ve doğa aktivite alanları içinde düşünülen mimari yapılar alan bütünlüğüne ters düşmeyen çizgilerde tek katlı-şeffaf yapılar olarak tasarlanmıştır. Her yapı kendi başına bir aks oluşturacak şekilde doğal eğimli alanın dokusunu zedelemeyen tüm alana hakim kotlarda konumlanmasına çalışılmıştır. Kapalı alanların boyutlarını belirleyen bu yaklaşımla, hem yapıya farlı kotlardan ulaşan rampalar hem de altından geçen kullanıcıların gölgelenmesi imkânı sunulmuştur. İnşaatin hızlı ve çevreye zara vermeden gerçekleştirilebilmesi için çelik strüktür, alüminyum çerçeve, doğaltaş ve ahşap kaplama kullanılmıştır.

-Birinci derece koruma zonu içinde bir biyoloji araştırma istasyonu ve kuş gözlem evi tasarlanmıştır. Bu ahşap yapı içerisinde 1/5000 ölçekli planda yer alan işlevler ve çevre eğitimi konuları uygulanacaktır.

-Kırklardağı jeomorfolojik yapısıyla yarışma alanına hareket kazandıran en önemli yükseltilerdir. Yarışma alanı dışında kalan hakim noktası bitkisel açıdan son derece fakirdir. Bu alan bölge doğal türleri kullanılarak bitkilendirilmiştir. Pano-ramik seyir, fotoğraf çekme, dinleme, gezinti ve sosyal ihtiyaçların değerlendirildiği bu noktalara alanın cazibesini arttıran işlevler tasarlanmış, Kültür ve Tanıtım evi önerilmiştir.

Bu çalışma ile, yukarıda vurgulanan kaygılar bağlamında yarışma alanını çevresiye ve sistemiyle bir bütün olarak algılayıp, ekolojik birlikteliği hissedene, alanın özgün ve öncelikli konumunun farkına vararak bütüncül bir yenileme ve dönüşüm projesi

ortaya koymayı hedefleyen, doğayı kendisi gibi kullanarak, insan ögesini kontrollü ancak onunla bütünleşebilecek bir biçimde alana sokan ve yapay unsurları arındıran bir tasarım ve seçimler sistemi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Fikir projesi olarak doğanın kendine kazandırılması ve kentsel yaşamından sıkılan insanların doğayı en özgün haliyle yakalayıp, kucaklayabilme temasına dayandırılan bu proje; önerinin salt çevresinde oluşturacağı yenilenmeyle sınırlı kalmayacağı öngörülmüştür. Bu çalışmadan elde edilecek sonuçlar ve ortaya koyabileceği yeni tartışma konularının doğal değerlere, korunması gerekli özel çevrelere ilişkin farkındalıklar yaratılabileceği düşünülmektedir.

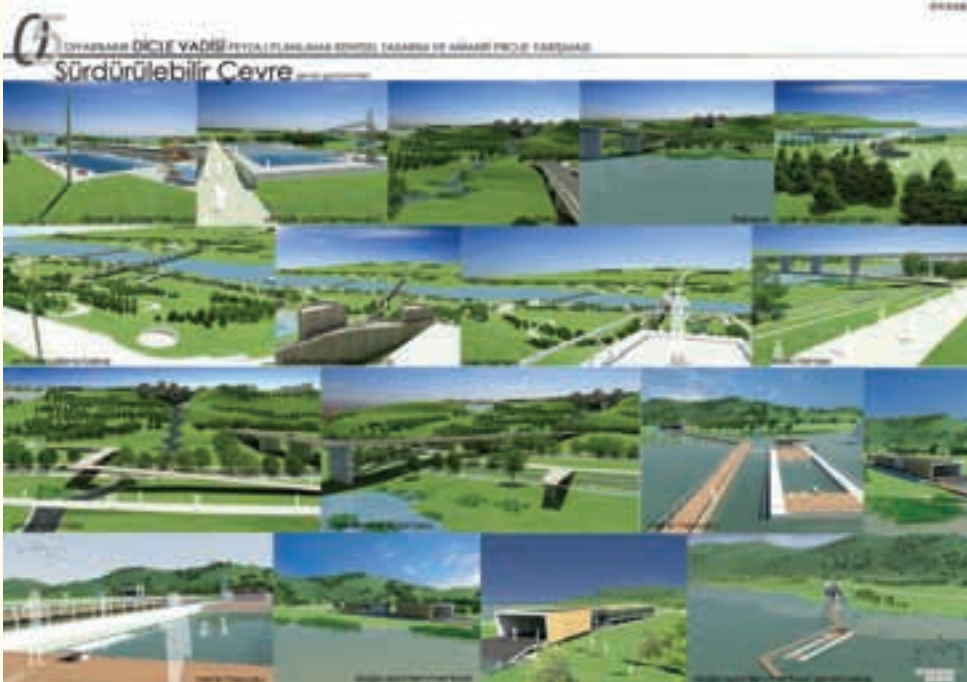
JURİ RAPORU

Projede, Yarışma Şartnamesinde belirtilen temel kriterler doğrultusunda doğal-kültürel verilere yönelik olarak yürütülen analiz ve değerlendirmelere dayalı olarak koruma-kullanım dengesine gereken önem verilmiştir ve ekolojik süreklilik sağlanmıştır. Projenin kendi içinde ve kentle ilişkisindeki bütüncül yaklaşımı başarılıdır.

Projede, topografyanın sağladığı olanaklardan yararlanılmış, müdahale en az düzeyde tutulmuştur. Dicle Nehri'nin çizgisel karakterinin sürekliliğine genişletilen su yüzeyinde de özen gösterilmiştir. Yaban yaşamını koruma ve habitat oluşturma çabaları dikkat çekicidir. Su yapıları çözümlemeleri başarılı olup balık geçişleri de sağlanmıştır.

Öte yandan projenin toplu taşıma sistemi ve duraklara ilişkin çözümleri zayıftır. Kıyıya yaklaşım ve kıyı kullanımları sınırlıdır. Aktif pasif-rekreasyon dengesi ve mekansal kullanım yoğunluğu yeterince irdelenmemiştir, dolayısıyla taşıma kapasitesi düşüktür. Projenin analiz paftalarında yapılan tarihi bağ evleri ve köşklerin analizleri ile mimari mekan çözümleri arasında hiçbir bağ olmayınca bunların yapılma nedeni anlaşılamamıştır. Projede yayanın kıyı ile ilişkilenmesi ve mimari mekan çözümlemeleri zayıf bulunmuştur.

Bu proje 7/0 oy birliği ile üçüncü ödüle değer bulunmuştur.

Ekipbaşı: Elif ERDİNE-Mimar
İlter ARIKAN-Peyzaj Mimarı, Enver YILMAZ-Şehir Plancısı

Danışman: Yevgeniy BEYLKİN-Y. Mimar, Margarita Yordonava
VALOVA-Y. Mimar, Cevdet BASKIN-İnşaat Mühendisi

JURİ RAPORU

Ana kararı itibarıyla Dicle Nehri'ni kenti ayıran değil birleştiren bir unsur haline getirmeyi hedefleyen proje, bu hedefi gerçekleştirmekte yetersiz bulunmuştur.

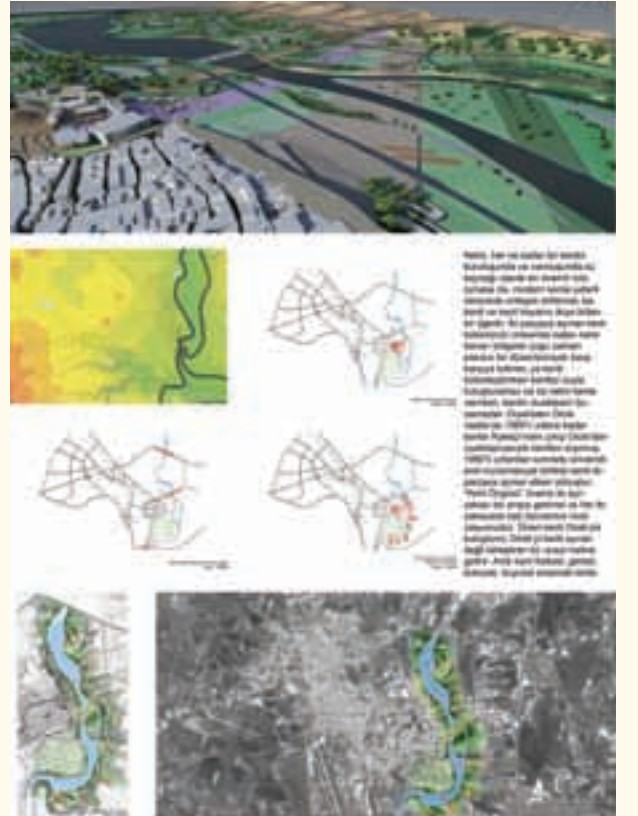
Gerek vadinin doğal yapısına duyarlı bir yaklaşım sergilemesi ve gerekse sürdürülebilirlik kriteri açısından belirli sorunlar içermesine rağmen, şerit bahçeler temasını geliştirme yönlerinden olumlu bulunan proje, önerdiği fonksiyonlar ile bu fonksiyonlar için tasarlanan mekanların nitelikleri bakımından yetersiz görülmüştür.

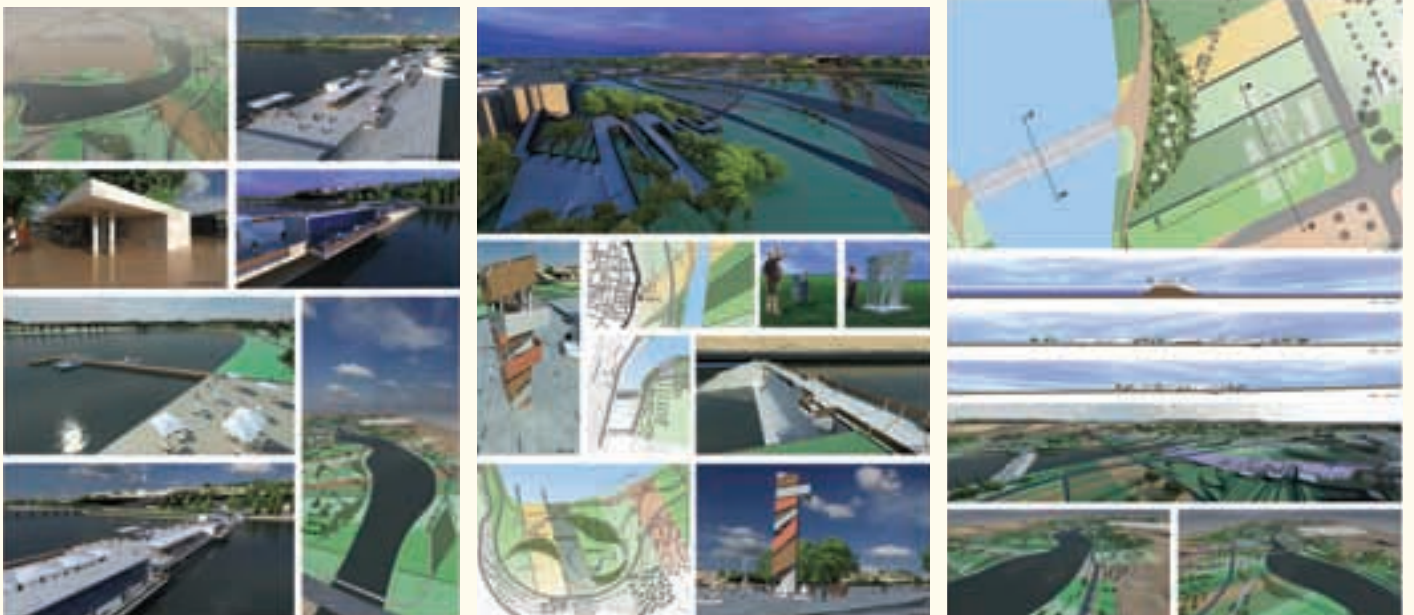
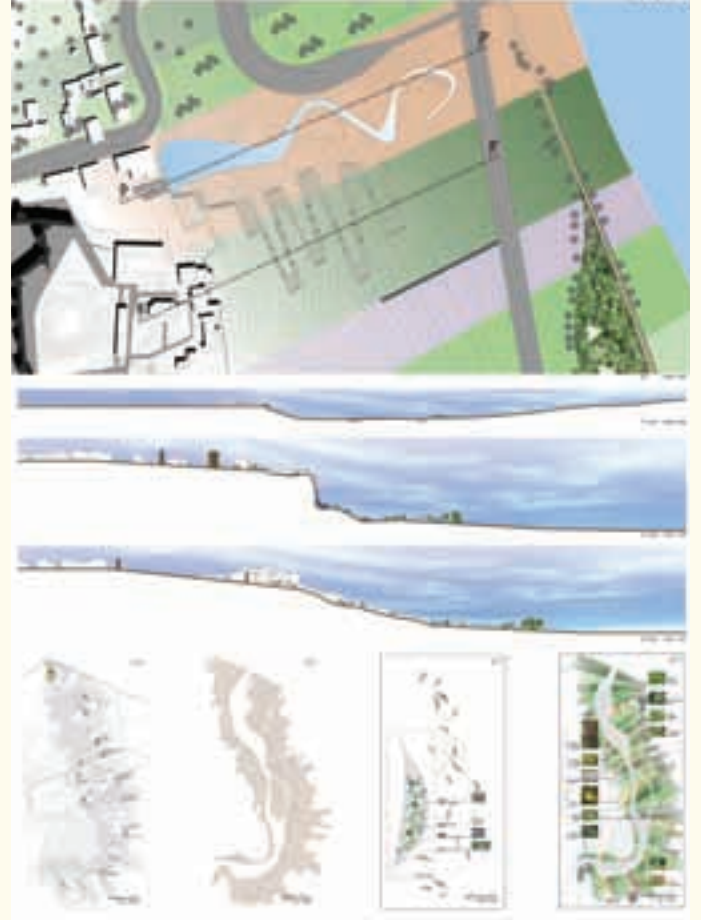
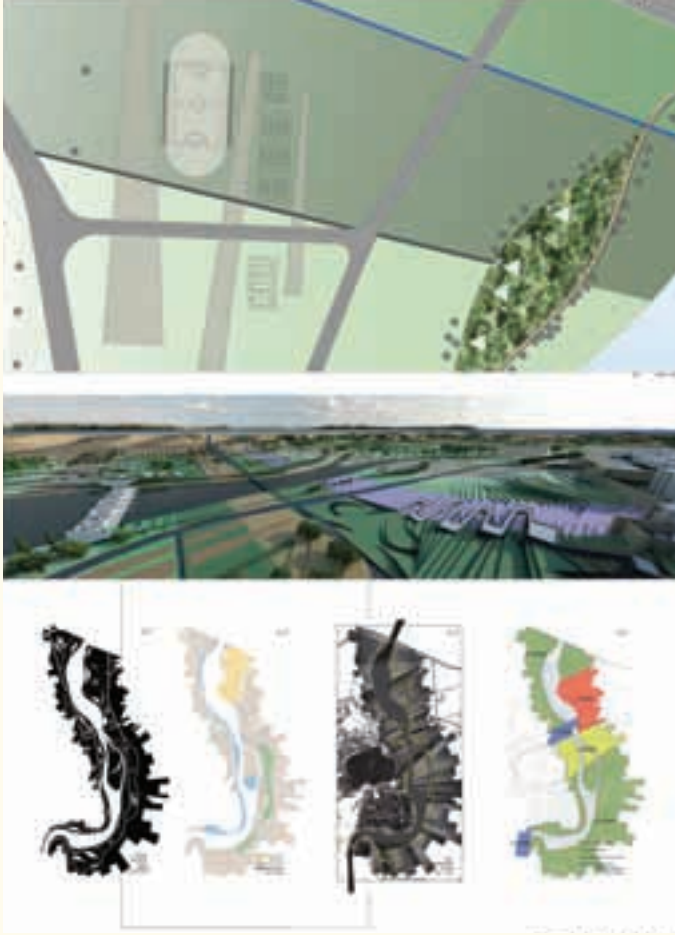
Projede, her biri kendine özgü görsel ve mekansal gereklilikleri olan farklı fonksiyonlar için kendini tekrar eden tek tip çözüm önerileri ve bunların makro düzeydeki konumlanmaları yeterli bulunmamıştır. Fiskaya bölgesi için önerilen şelale ve merdivenli yaya yolu şematik ve tahripkar bulunmuştur.

Proje, nehrin iki yakasını birleştirme hedefinin en önemli aracı olan yaya sistemini, regülatör üzerinde önerilen panayır köprüsü dışında, bir yol sistemi düzeyine indirmiş, yeterli miktar ve kalitede yaya mekanları üretememiştir.

Proje bütünündeki soyutlama kapasitesi, soyuttan somuta geçişteki kavramsallaştırma ve kentsel bir öge olarak panayır köprü tasarımı kalitesi olumlu bulunmuştur.

4 sıra nolu proje 4 olumlu 3 olumsuz oy ile birinci mansiýona değer bulunmuştur.

Danışman: Beyhan BUTTANRI-Y. İnşaat Mühendisi
Yardımcılar: Burcu POYRAZOĞLU-Mimar, Ali DÜZDAĞ-Mimar,
 Kumru ALPAYDIN-Mimar, Gizem ALTIKULAÇ-Mimar, Mevlüde
 GERVAN-Mimar, Seda AYDIN-Mimar, Gülcan KAYA-Mimar

JURİ RAPORU

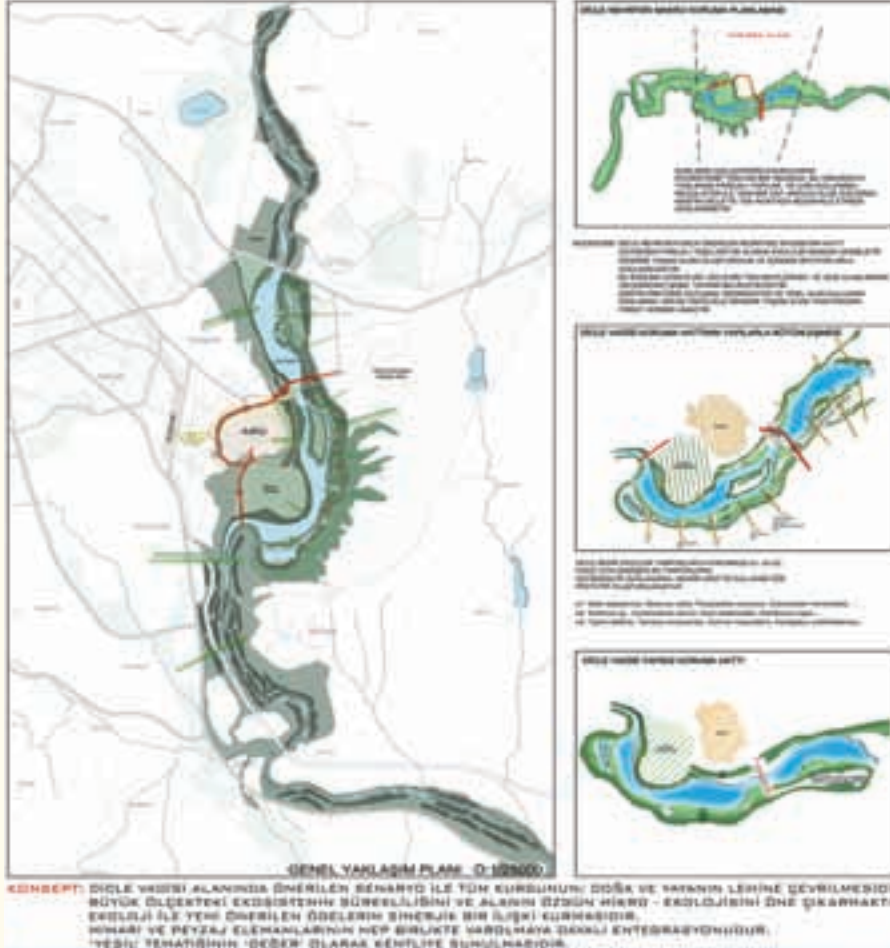
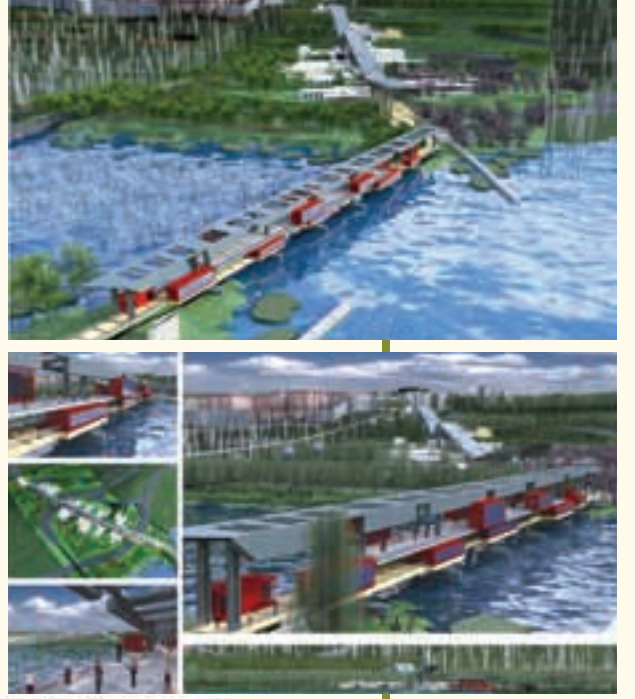
Proje yarışma şartnamesinde yer alan unsurları ele alış biçiminin de sorunlar taşıması ile birlikte ekolojik duyarlılığı, iç tutarlılığı ve buna bağlı tasarım olgunluğu nedeniyle uygun bulunmuştur.

Regülatör II'nin hemen doğusunda yer alan adacıkların, sulak alanın ve biyotopun suyun yükseltildiği durumda özel mühendislik çözümleri (örneğin alanda yapılacak büyük boyutlu tahkimatlar) önerilmedikçe var olamayacağı tespit edilmiştir.

Projede, yarışma alanının büyük bir bölümü hiç bir şekilde kullanılmadığı gibi bütün aktiviteler son derece yoğun bir yapısal aksa oturtulmuş, bunun dışında sadece miradorlar bırakılmıştır. Üstelik Fiskaya etrafındaki Diyarbakır kale surlarının Dicle Vadisi ile binlerce yıldan bu yana süren topografik tarihi gizemli konumu ile özelleşen ilişkisini ağır bir yapısal saçak ve etrafındaki yapılar ciddi bir tahribata uğratmaktadır. Proje raporunda kullanım/koruma manifestoları geliştiren bir yaklaşımın, şartnamede hiçbir şekilde yer almayan 25000 m² yapıyı öngördüğü ekolojik ruhun neresinde konumlandığını anlamak güçtür. Projenin kendi içinde tutarlı tasarım yoğunluğunun yarışma konusu ile ilişkisi de sorunludur.

Kentliyi su ve vadi ile buluşturmayı hedefleyen projede doğu yakadaki kent parkı düzenlemesinin, parkı Dicle Vadisi'nden soyutlayıp ikinci bir vadiye, kendi deyimiyle gömülü park oluşturmaya ve bunun içinde yaklaşık 30.000m²'lik ikinci bir havuz oluşturmaya projenin maksadını aştığını göstermektedir.

5 sıra nolu proje 4 olumlu 3 olumsuz oy ile ikinci mansiyona değer bulunmuştur.

Ekipbaşı: Dr.Tülay AYAŞLIGİL-Peyzaj Mimarı
Mesut ÇİFTÇİ-Şehir Plancısı, Gökhan Alper YEDİKARDEŞ-
Mimar, Tülay TOZAR-Peyzaj Mimarı

Danışman: Ali PARSA-Mimar-Su ve Altyapı Mühendisi
Yardımcılar: Caner BİNGÖL-Öğrenci, Hande GÜNER-Öğrenci

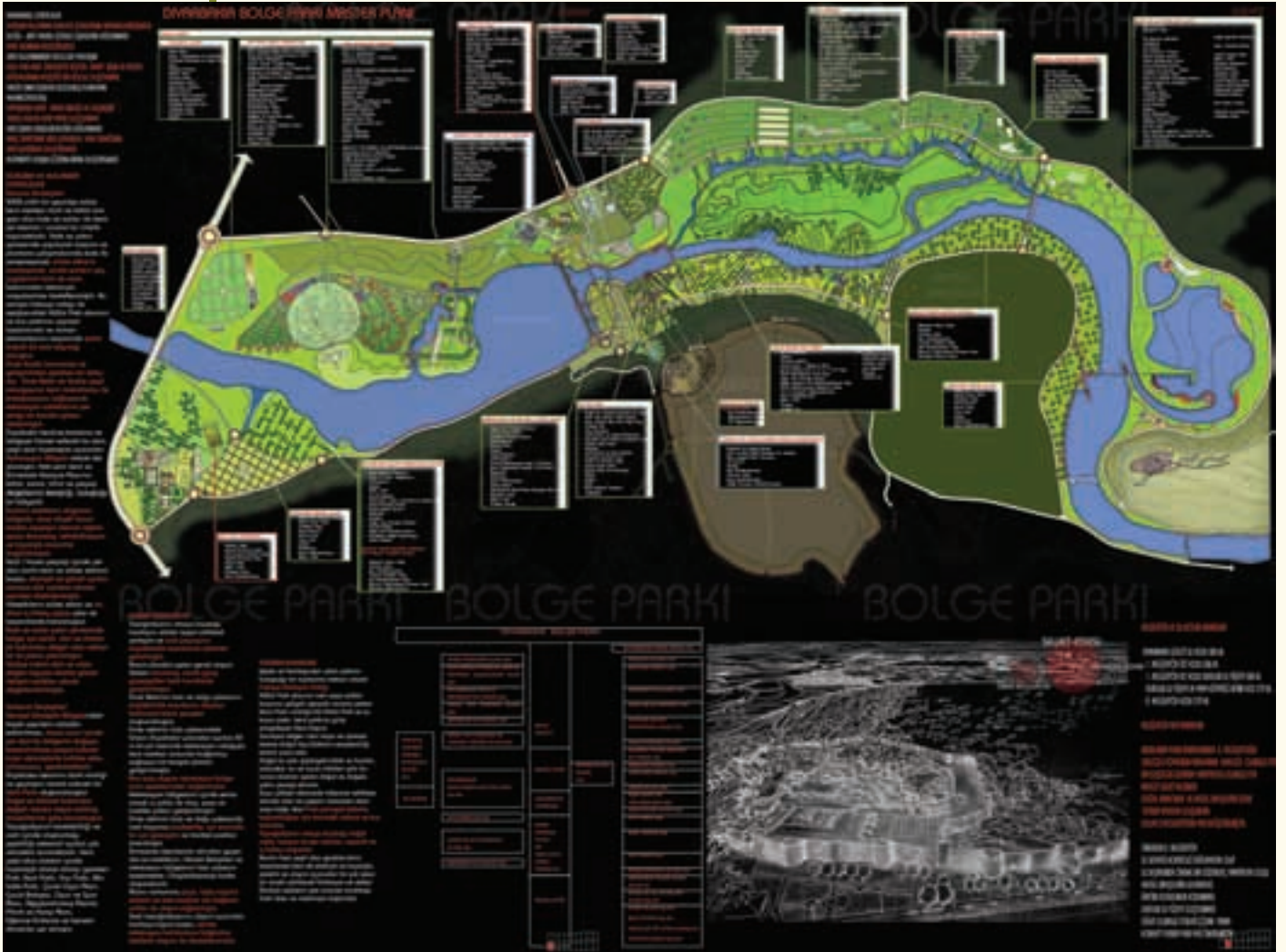
JURİ RAPORU

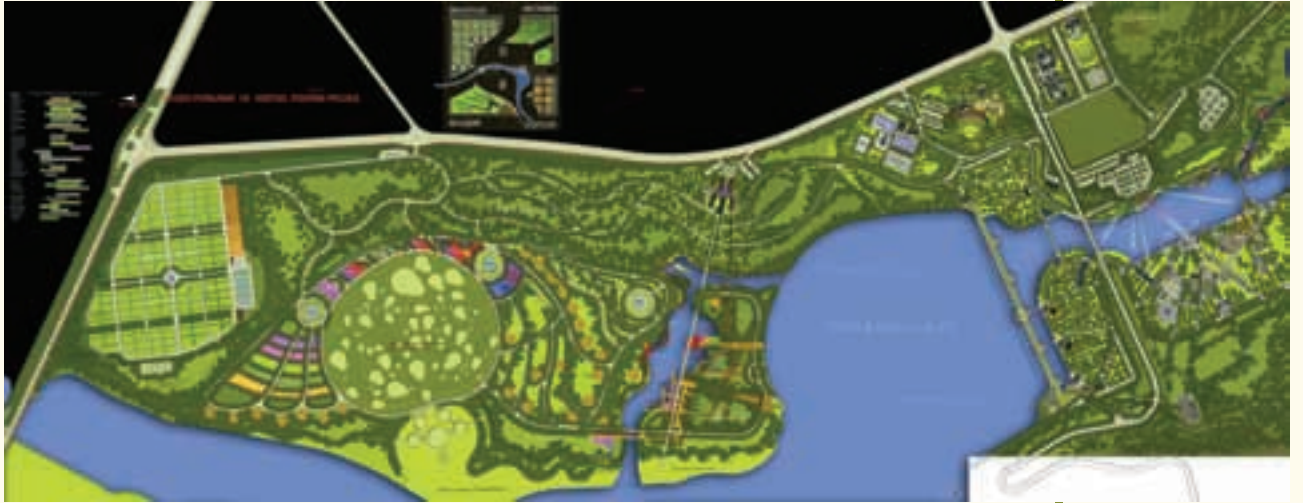
Makro ölçekte planlama alanı ve çevresine yönelik analizler, Dicle'nin iki kıyısının buluşturulmasına ilişkin çözüm arayışları ve regülatörün bu kapsamda ele alınarak çok amaçlı olarak tasarlanmış olması, planlama alanında yer verilen kullanımların çeşitliliği olumlu bulunmuştur. Ayrıca jüri, multidisipliner çalışmanın gerektirdiği çözüm arayışlarına ilişkin ortaya konulan ürünleri, çizim ve sunum tekniğindeki başarı düzeyini olumlu bulmuştur.

Ancak, bütüncül yaklaşım ve Dicle Vadisi'nin değerlendirilmesinde koruma-kullanma anlayışına dayalı doğal ve kültürel özelliklerin korunmasına öncelik tanınmaması, Dicle'nin doğal bir akarsu kaynağından çok rekreasyonel amaçlı herhangi bir su yüzeyi gibi ele alınarak kullanımların doğal-kültürel veri ve değerlere yönelik koruma-kullanma ilkeleri yeterince dikkate alınmadan geliştirilmiş olması ve gerçekleştirme maliyetinin yüksek olacağı jüri tarafından eleştirilmiştir.

Projede mekan çözümlemelerinin bütüncül bir yaklaşımla değil, parçacıl bir yaklaşımla ele alınmış olması jüri tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

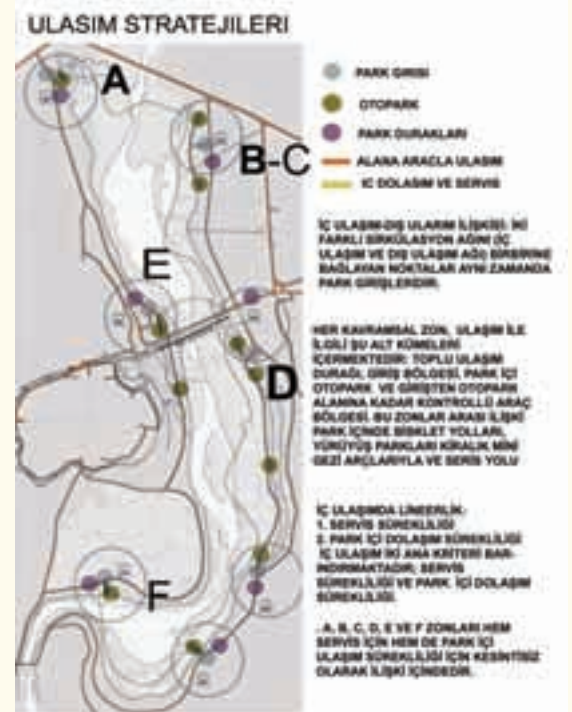
2 sıra nolu proje 4 olumlu 3 olumsuz oy ile üçüncü mansiyouna değer bulunmuştur.

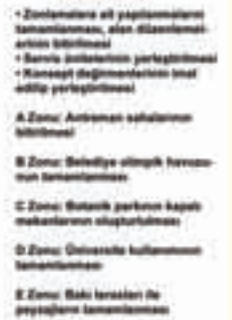
Ekipbaşı: Ervin GARİP-Yüksek Mimar

S.Banu BAŞEŞKİCİ GARİP-Yüksek Mimar, Esra ÖZBEK-Yüksek Mimar, Alev ÖZKAN-Şehir Plancısı, Güçlü VARLIK-Peyzaj Mimarı

4. Mansiyon

8 sıra nolu proje 4 olumlu 3 olumsuz oy ile dördüncü mansiyona değer bulunmuştur.

Ekipbaşı: Merih Feza YILDIRIM-Mimar
Serdar USLUBAŞ-Mimar, Ramazan AVCI-Mimar,
Mesut YÜKSEL-Şehir Plancısı, Vedat ATEŞ-Şehir Plancısı,
Orhan DEMİREL-Peyzaj Mimarı, Hamdullah KAYA-Mimar,
Seden CİNASAL-Mimar

Danışmanlar: Samet HALICI-Ziraat Mühendisi, Ahmet ORDU-
İnşaat Müh., Erkan HALICI-Peyzaj Mimarı
Yardımcılar: Pınar AY, İsmail Ertuğrul AVCI, Erdal GÜMÜŞ

JURİ RAPORU

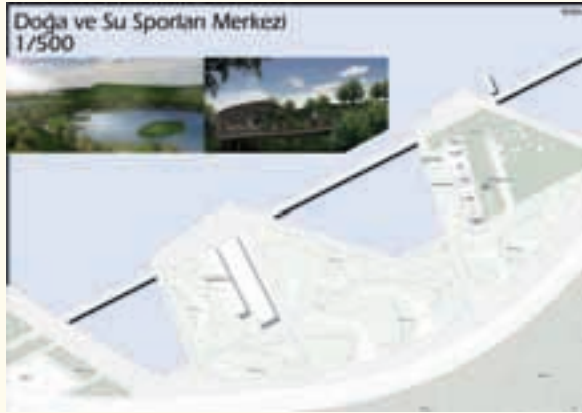
Projenin çıkış noktasını oluşturan eko-bağ kavramı ve onunla bağlantılı su-doğa ve topografya dengesinin gözetilmesi olumlu bulunmuştur. Dicle vadisine karşı alınan tavır ve üst ölçekteki korumacı tutumu olumludur.

Üst ölçekte planlama ve yer seçim kararları ve bunlara bağlı trafik çözümlemeleri uygundur. Bunlara karşın grafik dilinin gereğinden fazla abartılması, formun konseptin önüne geçmesi eleştirilmiştir.

Mekan kalitesi, alan içi ulaşım ve dolaşım kararları ile su kullanımı ile ilgili kararlar projede yeterli olgunluğa erişememiştir. Proje, mekan tasarımı, kalitesi ve içeriği ile ilgili ipuçları vermekten uzaktır. Grafik dilin tasarımın önüne geçmesi eleştirilmiştir. Gençlik Parkı plan düzeninden ibarettir. Bitkisel planlama ve tasarım kararları yeterli olgunlukta bulunmamıştır.

14 sıra nolu proje 5 olumlu 2 olumsuz oy ile beşinci mansiyona değer bulunmuştur.

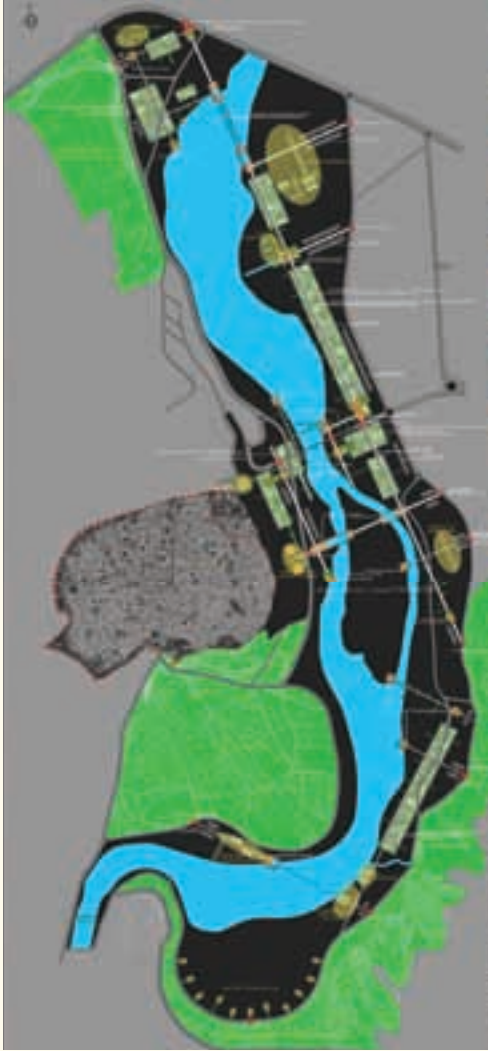

1. Satınalma

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DİYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ekipbaşı

Cem Güray Y.Mimar
Dr.Ceyhan Yücel Şehir Plancısı
Çağrı Ayan Peyzaj Mimarı
Danışmanlar
Hasan Akkar Y.İnşaat Mühendisi
Yardımcılar
Özlem Sümengen Y Mimar
Ezgi Türk Öğrenci

Ekipbaşı

Doç.Dr.Ayhan Usta Y.Mimar
Prof. Dr.Gülay Usta Y.Mimar
Ali Kemal Şeremet Mimar
Engin Aktaş Y.Peyzaj Mimarı
Adem Altıntaş Şehir Plancısı
Danışmanlar
Osman Üçüncü Y.İnşaat Mühendisi
Yardımcılar
N.Atakan Palaşoğlu Öğrenci
Kadir Uyanık Öğrenci
Abdullah Çıkrıkçı Öğrenci
Sıdkı Güvendi Öğrenci
Çetin Ayık Öğrenci

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DİYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

2. Satınalma

3. Satınalma

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ DİYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ekipbaşı

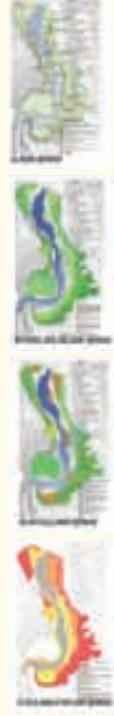
Bahriye Gönül Tanman Y.Mimar
Keriman Dilek Berberoğlu Mimar
Melis Billur Tolon Peyzaj Mimarı
Şeyda Akkan Y.Mimar
Arzu Özlem Alpaslan Şehir
Plancısı

Danışmanlar

Nedim Sağlam Jeoloji Mühendisi

Yardımcılar

Çiğdem Yılman Mimar
Nur Durmaz Mimar
Elif Zilan Mimar
Tuba Kaldırım Öğrenci
Erdem Kılıç Öğrenci
Elif Güle Öğrenci
Onur Tatver Öğrenci

Ekipbaşı

Sedvan Teber Şehir Plancısı
Çiğdem Hacıoğlu Şehir Plancısı
Şükran Tuna Özaydınlık Şehir Plancısı
Serhat Celep Şehir Plancısı
Ümit Tarık Yaşar Peyzaj Mimarı
Onur Basri Çamurlu Y.Peyzaj Mimarı
Zafer Parlak Peyzaj Mimarı
Salih Karatepe Mimar
Hulusi Sıtkı İnşaat Mühendisi

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ DİYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

4. Satınalma

5. Satınalma

**DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DİYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI**

Ekipbaşı

Hamdi Dostoğlu Mimarı
Dr.Turgay Ateş Y.Şehir Plancısı
Aslıhan Özarslan Peyzaj Mimarı,
Kentsel Tasarım Uzmanı

Yardımcılar

Deniz Köklü Mimarı
M.Nusret Aslan Mimarı
Doç.Dr.Abdullah Soykan
Jeomorfolog

Ekipbaşı

M. Zeyyat Hattapoğlu Peyzaj Mimarı, Kent Tasarımcısı
İbrahim Alp Y.Şehir Plancısı, Jülide Alp Y.Şehir Plancısı, Mustafa Sami Demirsoy Y.Şehir Plancısı,
Oknur Çalışkan Mimarı, Eda Birge Eraslan Peyzaj Mimarı, Bahar Başer Y.Peyzaj Mimarı,
Burcu Erten Peyzaj Mimarı, Demet Karaoğlu Peyzaj Mimarı

Danışman

Prof.Dr.Murat Biricik Biyolog-Dicle Ü.

**DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DİYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI**

6. Satınalma

7. Satınalma

DIYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DIYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ekipbaşı
Emine Çaşkurlu Mimar
Hanife Şahinbaş Mimar
Ömer Turan Mimar
Kağan Sürmegöz Mimar
Ahu Baturu Peyzaj Mimarı
Nevra Gürsoy Şehir Plancısı

Ekipbaşı
Rauf Tunçtan Peyzaj Mimarı
Leyla Uçkaç Y.Peyzaj Mimarı, Bayazıt Oğuz Ayoğlu
Peyzaj Mimarı, Gözde Yücesan Peyzaj Mimarı,
Hazal Mine Sarıaslan Peyzaj Mimarı, Kamuran Sami
Y.Mimar, Hayriye Çelik Şehir Plancısı
Danışmanlar
Ali İsmet Koçak Jeoloji Mühendisi, Atilla Hışır Çevre
Mühendisi, A.Yıldırım Ayoğlu İnşaat Mühendisi
Yardımcılar
Ozan Yılmaz Öğrenci, Kıvanç Kibar Mimar, Fuat
Özgen Ergün, Mustafa Terzioğlu Öğrenci

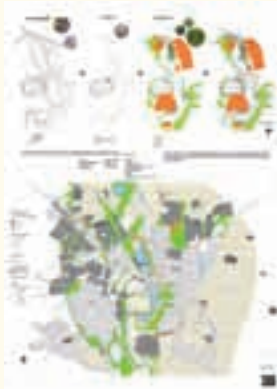
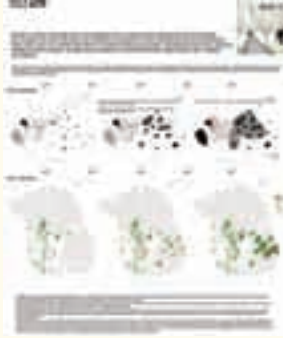
DIYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DIYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

8. Satınalma

9. Satınalma

DIYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
DIYARBAKIR DİCLE VADİSİ PEYZAJ PLANLAMA
KENTSEL TASARIM VE MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ekipbaşı
Birge Yıldırım Mimar
Zeynep Ataş Mimar
Meltem Erdem Y. Peyzaj Mimarı
Zeren Alpagut Şehir Plancısı
Danışman
Kordal Köseoğlu Y. Çevre Mühendisi
Yardımcı
Ekin Aytaç

Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu

Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu 7 Ekim 2006 tarihli ve 26312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. Kanunun amacı; ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alarak teknik ve mesleki alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirlemek; denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek için gerekli ulusal yeterlilik sistemini kurmak ve işletmek üzere Mesleki Yeterlilik Kurumunun kurulması, çalışma usul ve esaslarının belirlenmesi ile ulusal yeterlilik çerçevesiyle ilgili hususların düzenlenmesini sağlamaktır.

Kanun tabiplik, diş hekimliği, hemşirelik, ebelik, eczacılık, veterinerlik, mühendislik ve mimarlık meslekleri ile en az lisans düzeyinde öğrenimi gerektiren ve mesleğe giriş şartları kanunla düzenlenmiş olan meslekleri kapsam dışı tutmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığından:

Toplantı No. ve Tarihi : 72 4/10/2006 Toplantı Yeri
 Karar No. ve Tarihi : 720 4/10/2006 ANKARA

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İle İlgili İlke Kararı

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 4.10.2006 tarihli, 72 nolu toplantısında Kentsel Sitler, Koruma Ve Kullanma Koşulları İle İlgili İlke Kararını 720 karar no ile almıştır.

Kentsel sitler koruma ve kullanma koşullarına ilişkin 19/4/1996 tarih ve 419 sayılı İlke Kararı, 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ve buna bağlı çıkarılan yönetmelikler kapsamında aşağıda belirtildiği şekilde yeniden düzenlenmiştir.

1- Kentsel Sitin Tanımlanması ve Sınırlarının Belirlenmesi

Kentsel sitler, mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır.

Kentsel sit alanın bulunduğu çevre içinde korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kente bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu alanlar ise etkileşim geçiş sahası olarak tanımlanır.

2- Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları Temel İlkeleri

Kentsel sitin ilanından itibaren, üç ay içinde kentsel sit alanlarında koruma amaçlı imar planı elde edilinceye kadar izlenecek kuralları tanımlayan geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının kentsel sitin niteliklerine bağlı olarak koruma bölge kurullarınca belirlenmesine,

Geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının belirlenmesinde, sitin doku özelliklerine bağlı olarak yoğunluk, kütle, konum,

yükseklik, mimari özellikler, yapı malzemesi, renk vb. koşulların tanımlanmasına,

Kentsel sitlerde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenene kadar;

- Yeni imar parseli oluşturmak üzere ifraz ve tevhid yapılamayacağına ancak sınır düzenlemeleri v.b. için gerekli ifraz ve tevhidin yapılabileceği,
- Koruma amaçlı imar planında öngörülecek yoğunluk ve kentsel donanım kararları belli olmadığından korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parseline ilave yeni yapı yapılamayacağı,
- Koruma amaçlı imar planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunlukta uygulamalara izin verilemeyeceği,
- Bulunduğu sokakta ya da imar adasında korunması öngörülen kentsel silüeti olumsuz etkileyebilecek konum ve yükseklikte yeni yapı yapılamayacağı,

hususlarının dikkate alınmasının zorunlu olduğuna,

Yukarıda belirtilen koşullar ile geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına uygun yeni yapılanma talebinin koruma bölge kurulunca değerlendirilmesi için, başvuru dosyasında söz konusu parsel ve çevresindeki yapılar ile dokuya ilişkin bir avan projenin ve fotoğrafların yer aldığı bir etüdün bulunmasının gerektiğine,

3- Kentsel Sit Alanlarında Uygulama

3.1- Geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları bulunmayan kentsel sit alanlarında;

- Her ne surette olursa olsun yeni yapı veya imar uygulaması yapılamayacağına,
- Tescilli kültür varlığı yapılar ile tescilsiz yapıların esaslı onarımlarının koruma bölge kurulu kararı doğrultusunda yapılabileceğine,
- Tescilli kültür varlığı yapılar ile yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamiratların ilgili Yönetmelikler kapsamında yapılabileceğine,
- Zorunlu alt yapı uygulamalarının koruma bölge kurulu kararı doğrultusunda yapılabileceğine,

3.2- Geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenmiş kentsel sit alanlarında;

- Yeni yapı veya imar uygulamaları ile zorunlu alt yapı uygulamalarının geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları doğrultusunda hazırlanmış projelerinin koruma bölge kurulunca uygun bulunması koşulu ile yapılabileceğine,
- Tescilli kültür varlığı yapıların esaslı onarımlarının, projelerinin koruma bölge kurulunca uygun bulunması koşulu ile yapılabileceğine,
- Tescilli kültür varlığı yapılar ile yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamiratların ilgili Yönetmelikler kapsamında yapılabileceğine,

3.3- Koruma amaçlı imar planı onaylanmış kentsel sit alanlarında;

- a) Tescilli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan parsellerdeki her türlü inşai ve fiziki uygulama ile yeni yapılanma için koruma bölge kurulundan izin alınmasına,
- b) Diğer parsellerdeki yeni yapı veya imar uygulamaları için koruma amaçlı imar planı ve planın tamamlayıcı eklerinde belirtilen koşullar doğrultusunda ilgili idarelerce izin verileceğine,
- c) Tescilli kültür varlığı yapıların esaslı onarımlarının koruma amaçlı imar planı hükümleri doğrultusunda hazırlanan projelerinin koruma bölge kurulunca uygun bulunması koşulu ile yapılabileceğine,
- d) Tescilli kültür varlığı yapılar ile yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamiratların ilgili Yönetmelikler kapsamında yapılabileceğine,

4- Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapıtılması

- a) Kentsel sitin ilanından sonra iki yıl içinde koruma amaçlı imar plânlarının ilgili idarelerce yaptırılmasına,
- b) Bu iki yıllık süre içinde zorunlu nedenlerle plan yapılamadığı takdirde, koruma bölge kurulunca bu sürenin bir yıl daha uzatılabileceğine,
- c) Bu sürelerin sonunda, koruma amaçlı imar plânı yapılmadığı takdirde, geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının uygulanmasının koruma amaçlı imar plânı yapılıncaya kadar durdurulmasına,
- d) Koruma amaçlı imar planlarının varsa etkileşim geçiş sahaları da göz önünde bulundurularak ve sit alanının bütününe kapsayacak şekilde içinde bulunduğu yerleşme ile ilişkileri kurularak hazırlanmasının esas olduğuna,

5- Kentsel Sit Alanlarında Denetleme

- a) Koruma bölge kurullarınca verilen tadilat ve tamirat izinleri ile ilgili uygulamalara ilişkin uygulama sonrası rapor ve fotoğrafların koruma bölge kurulu müdürlüklerine iletilerek müdürlüğün uygun görüş yazısı doğrultusunda kullanma izin belgesi verilebileceğine, KUDEB'lerin (Koruma Uygulama Denetim Bürolarının) faaliyete geçmesinden sonra bu belgenin KUDEB'lerce verilebileceğine,
- b) Koruma bölge kurulunca onaylı projesiyle esaslı onarım izni alan ve uygulamanın onaylı projesine uygun olduğuna dair uygulama sorumlusu ve ilgili idarelerin teknik raporu ile uygulama sonrası fotoğraflarının; tescilsiz yapılarda koruma bölge kurulu müdürlüklerin uygun görüş yazısı, tescilli yapılarda koruma bölge kurulu kararı doğrultusunda kullanma izin belgesi verilebileceğine, KUDEB'lerin faaliyete geçmesinden sonra bu iznin KUDEB'lerin

uygun görüş yazısı doğrultusunda ilgili Yönetmelik hükümleri kapsamında ilgili idarelerce verilebileceğine,

- c) Koruma bölge kurulu kararı ile projesi onaylanarak yapılaşma izni alan ve inşaatı biten yeni yapılara, uygulamanın geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar planına ve projesine uygun olduğuna dair müellif ve ilgili idarelerce hazırlanacak teknik rapor ve uygulama sonrası fotoğraflarının koruma bölge kurulu müdürlüklerine iletilerek, müdürlüklerin uygun görüş yazısı doğrultusunda kullanma izin belgesi verilebileceğine,
- d) İlgili idarelerce projesi onaylanarak yapılaşma izni alan ve inşaatı biten yeni yapılara, uygulamanın koruma amaçlı imar planına ve projesine uygun olduğuna dair ilgili idarelerce hazırlanacak teknik rapor ve uygulama sonrası fotoğraflar doğrultusunda ilgili idarelerce kullanma izin belgesi verilebileceğine,
- e) Onaylı projesine, geçiş dönemi yapılaşma koşullarına ve koruma amaçlı imar planına aykırı uygulama yapılmış olması halinde ilgili idarelerce ilgili Yönetmelikler kapsamında hazırlanacak teknik rapor ve fotoğrafların değerlendirilmek üzere koruma bölge kurulu müdürlüklerine iletilmesine, inşaat yarım ise koruma bölge kurulu kararı alınmadan inşaatı devam edilemeyeceğine, inşaat tamamlanmış ise kullanma izin belgesi verilemeyeceğine, yapının geleceği ile ilgili kararın koruma bölge kurulunca alınmasına, onaylı projesine, geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar planına aykırı uygulamaların sorumluları hakkında İmar Kanunu ile 2863 sayılı Kanunda yer alan yaptırımların uygulanacağına,

Kentsel sitedeki uygulamaların ve uygulamaların denetlenmesinin bu ilke kararı ve ilke kararında "ilgili yönetmelik" olarak belirtilen,

- Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik,
- Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik,
- Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik,

hükümleri ile birlikte gerçekleştirileceğine,

Bu ilke kararının, daha önce belirlenmiş geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ile daha önce onaylanmış koruma amaçlı imar planı bulunan kentsel sit alanları için de geçerli olduğuna,

19/4/1996 gün ve 419 sayılı ilke kararının iptaline,

karar verildi.

Kitap Tanıtımı

Hazırlayan: Yayın Kurulu

SELÇUKLU KENTİ

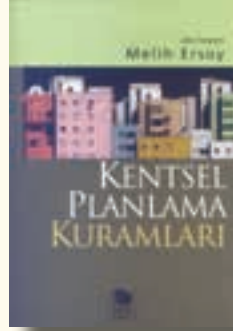
Gönül Tankut
ODTÜ Mimarlık Fakültesi,
Ankara
2007
133 sayfa

Prof. Dr.Gönül Tankut'un, doçentlik jürisine sunulmak üzere hazırlamış olduğu çalışması, 1970 yılında der-

lendiğinde henüz yayın aşamasına getirilmemiş. Çalışma, Tankut'un baş yapıtı *Ankara: Bir Başkent'in İmanı* kitabının kaynakları arasında yer almaktadır. Bu çalışma, Anadolu'nun kent ve kentleşme tarihi konusunda, olgucu bir tarih anlayışına kapılmadan, olguları kendi nedensellikleri içinde değerlendiren bir tarihsel gelişme kurgusu oluşturmaya yönelik bir çalışma niteliğine sahiptir. Bütüncül bir tarih bakış açısı oluşturmaya yönelik bu tür çalışmaların, ciddi görsel ve yazılı kaynak yokluğunda, sisli bir havada yol bulmak kadar zor olduğu şüphe götürmez. Yanlış yapma risklerinin göze alınmasını gerektiren bu tür çalışmaların tarihsel malzemenin ve kaynağın ortaya çıkarılmasına yönelik araştırmaların önünü açtığı da bir gerçektir. Nitekim, Prof. Tankut çalışmanın önsözünde yazılı ve görsel nitelikli kaynağın azlığının konuyu karanlıkta bıraktığını, arkeolojik verilerin kısıtlılığının kapsamlı bir "yeniden canlandırma" ve "kurgulama" girişiminin önünü kestiğini ve Selçuklu kentlerinde kentsel yaşamın bugüne dek bir süreklilik içinde gelmiş olmasının konuyu daha da bulanıklaştırdığını belirtmiştir. Prof. Tankut'un bizzat kendisi bu zor koşullar altında çalışmasının yeni tartışmalarla geliştirilmeye "mahkum" olduğuna işaret etmiş ve çalışmanın kimi spekülatif fikirler ileri sürmesinin doğal karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Prof. Tankut bu çalışmada, Selçuklu Döneminin, Anadolu'nun kentlilik tarihinin sürekliliği açısından önemini vurgulamakta ve bu dönemin, kentleri destekleyen ve kent kuran bir dönem olduğunu ileri sürmektedir. Tankut'a göre Selçuklu kenti, çok aşamalı kentsel bir yaşama zemin sağlaması ve büyük ölçekli kentleşme hareketleri için çekim merkezi ve kaynaşma potası olmasıyla, kendini kanıtlamış geçerli bir kentsel olgudur.

Çalışmanın yazıldığı 1970 yılından sonra, geçen süre içinde Selçuklu kenti ve Anadolu'da Selçuklu Dönemi kentleşmesi üzerine yeni bulgular ışığında yapılan çalışmalar ile savlarının kuvvetle olumlanması kadar, kimi savlarının olumsuzlanması da getirmesi kuşkusuz kaçınılmazdı. Bu nedenle, çalışmanın kent ve kentleşme tarihi konusunda çalışmalar yapan, planlama, tasarım ve tarihsel koruma alanındaki mesleki ve akademik birikim ve etkinliğini, tarih çalışmalarıyla bütünleştirme arzusundaki Gönül Tankut'un gençlik dönemi çalışması olduğu unutulmamalıdır. Genç Gönül Tankut'un kent ve kentleşme tarihi konularına ilgisini besleyen en önemli etken, onun planlama, tasarım ve tarihi çevre koruması gibi geleceğe dönük etkinlikleridir. Bunun için tarihe ve tarihsel incelemeye gerek duymaktadır.

KENTSEL PLANLAMA KURAMLARI

Melih Ersoy
İmge Yayınları, İstanbul
Mart 2007
351 sayfa

Geleceğe yönelik hedeflere ulaşmak amacıyla sistemli eylem programları hazırlama süreci olarak tanımlanan planlama, "yapısal zorunluluk" düşüncesinin yerini insanın özgür iradesinin alabileceğine, insanların yaşama müdahale edip ona egemen olabilecekleri anlayışına dayanır. Planlama, piyasa meka-

nizmasının belirsizliğine karşı yapıcı ve kurucu insan bilincinin öne çıkartılmasıdır. Kent planlaması ise kentsel alanların mekânsal oluşum ve örgütlenmesinin nasıl olacağını ve bu oluşum ve örgütlenme sürecinde izlenecek farklı müdahale biçimlerinin tasarlanmasını içerir. Kentsel alanlarda sanayi devriminin yol açtığı büyük toplumsal ve mekânsal sorunlara çözüm üretmek amacıyla ortaya çıkan ve bir müdahale aracı olarak kamusal boyutu belirleyici olan modern kent planlaması, özellikle 1960'lı yıllardan başlayarak, hem sağ ideologlar hem de Marksist kuramcılar tarafından yoğun biçimde eleştirilmiştir. Yeni liberal siyasaların güç kazandığı günümüzde devletin merkezi konumu sorgulanmakta, buna bağlı olarak da kamunun stratejik bir aracı olarak işlev gören toplumsal, iktisadi ve mekânsal planlama alanlarında kriz yaşanmaktadır. Bu derlemede, ortaya çıkışından başlayarak kent planlamasının tarihsel gelişimi, kuramsal boyutu vurgulanarak sergilenmeye çalışılmaktadır.

DEĞİŞEN MEKAN

Ayda Eraydın
Dost Kitabevi, İstanbul
Nisan 2006
485 sayfa

Türkiye'de mekanın değişen karakteri yerel politikarlardan kalkınma planlarına, sanayileşme hamlelerinden sosyal ve kültürel dokuyu yeniden biçimlemek için girilmiş çalışmalara dek çok çeşitli etmenlerce belirlendi. Kentin bir taraftan artan nüfus bir taraftan da değişen insan gereksinimleriyle biçimlenen

yapısı, mekanın kullanımı ve paylaşımıyla ilgili dinamikler de köklü bir değişime uğrattı. Bu alanda var olan temel önemdeki tartışmaları bir araya getiren bu kitap, konuyu sadece kentsel planlama ya da mimari farklılaşma veya koruma çalışmaları bağlamında ele almayıp, yerel yönetimlerin yapılması, iktisadi ve teknik altyapının kurulması ve örgütlenmesi, kırdan kente göç, sınıflar arasındaki ilişkiler, kimi bölgelerdeki seçkinleşme girişimleri çerçevesinde değerlendiren toplu bir perspektif sunuyor.

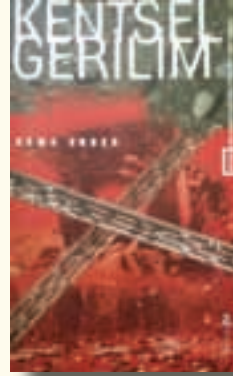
İngilizce/Türkçe Ansiklopedik ŞEHİR PLANLAMA /TASARIM SÖZLÜĞÜ

Cemal ARKON
META BASIM, İzmir
2006
479 sayfa

Meslek alanımızla ilgili İngilizce terminolojinin dilimizdeki açıklanması karşılıklarının yer aldığı bu sözlük, bu alandaki önemli bir gereksinime yanıt vermekte. Üniversitelerimizin Şehir ve Bölge Planlama bölümlerinde ve ilgili diğer disiplinlerde eğitim alan öğrenciler kadar, akademisyenlerin ve çeşitli meslek alanlarında çalışan şehir plançılarının da ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Cemal Arkon'un hazırladığı bu sözlük, daha önce Dokuz Eylül Üniversitesi yayını olarak çıkardığı sözlüğün güncel kavramlarla zenginleştirildiği yeni bir yayını olarak kütüphanelerde yerini alıyor.

KENTSEL GERİLİM

Sema ERDER
Uğur Mumcu Araştırmacı
Gazetecilik Vakfı Yayınları: 31,
Ankara
2002 (2. Baskı)
196 sayfa

"Enformel İlişki Ağları Araştırması" olarak ortaya konulan bu eser, yakın geçmişte yaşanan Gazi Mahallesi ve 1 Mayıs olayları gibi örnekler yaşanan kentsel gerilimin sosyal ve ekonomik nedenlerini araştırıyor. Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Sema Erder, eşitsizlikleri, etnik ve dini kimlik ve ilişkileri tartışıyor, kentsel gerilimin temel kaynaklarından biri olarak göç ve yerleşme biçimi ilişkisini konu alan bir alan araştırması hedefleyerek İstanbul'un bir banliyösü olan Pendik'te bunu gerçekleştiriyor. İlhan Tekeli'nin de sunuşta ifade ettiği gibi; "kentin çevresindeki mahallelerde yaşamakta olan gerilimler ve bunların zaman zaman çatışma düzeyine gelmesi, kuşkusuz Türkiye'nin dikkatle araştırması gereken bir konudur."

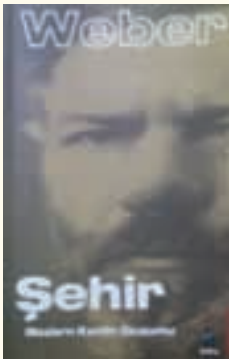
TARİH BOYUNCA KENT - KÖKENLERİ, GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMLER VE GELECEĞİ

Lewis MUMFORD
Ayrıntı Yayınları, İstanbul
2007
800 sayfa

Elbette kent sadece maddi yapı-lardan ibaret değildir. Fiziksel bir bütünlüğe ve somutluğa sahip en büyük toplumsal birim olmasının yanı sıra, kent geniş bir toplumsal ilişkiler ağının hem yaratıcısı hem de düğüm noktasıdır. Göçebenin kışlağında ve köyden farklı olarak, insanın "kendisi gibi olmayan" ile, "yabancı" ile karşı karşıya geldiği, ilişki kurduğu ve birlikte yaşadığı yerdir. Kent planlamasından, kültür ve sanat tarihine, teknolojiye, toplumsal eleştiriye uzanan geniş bir alanda çalışmış olan Lewis Mumford başyapıtında, hem kentlerin evriminin tarihini hem de odak noktasında kent olan bir uygarlık tarihi yazıyor. Kentin yaratıcı ve yıkıcı imkânlarının izini tarih öncesine kadar sürerek okuru Mezopotamya ve Mısır'dan yola çıkarıp, Yunan, Roma ve ortaçağ'dan, Avrupa monarşilerinin başkentlerinden ve sanayi kentlerinden geçirerek, günümüz dünyasındaki yol ayrımının başına getiriyor. Tarih Boyunca Kent, imkânların ve risklerin devasa boyutlar kazandığı bu yol ayrımında insanları düşünmeye, tartışmaya ve tavır almaya çağıran bir kitap.

ŞEHİR (Modern Kentin Oluşumu)

Max WEBER
BAKIŞ YAYINLARI, İstanbul
2003
302 sayfa

Alman sosyolog Max Weber'in orijinal adı "The City" olan İngilizce olarak basılmış eserinden Musa Ceylan'ın dilimize çevirdiği kitap, "Die Stadt" (Şehir) olarak da bilinmektedir. Şehri anla(t)mak üzerine yazılmış kitaplar arasında en bildik kaynaklardan biri olan bu kitabın dördüncü baskısı yayınlandı. Kitap, sosyolojik çözümlemelerle, Avrupa'daki kentlerin Antikite'den Orta Çağ'a incelemesini yaparken, asker, din, ticaret iktidar mücadelelerinin, sosyal sınıfların, değişen farklılaşmaların ve demokrasi anlayışının fotoğraflarını ortaya koyuyor. Böylelikle okuyucu, hem tarih içinde, hem de Avrupa'nın çeşitli coğrafyalarındaki yapılar arasında bir yolculuğa çıkıyor. 1864-1920 yılları arasında yaşamış olan Weber'in çözümlemeleri, bugün yaşanan karmaşık pek çok kentsel ilişkiye ışık tutmaya da devam ediyor.

Tez Özetleri

Hazırlayan: Yayın Kurulu

İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİNİN BİR SANAYİ KÜMESİNİN BİLİŞSEL MİMARİSİNDEKİ ROLÜ: ANKARA'DAKİ SİTELER ÖRNEĞİ

Burak Beyhan

Tez Türü Doktora

Özgün Dili İngilizce

Sayfa Sayısı 1351

Tez Yılı 2006

Bu tezin amacı, işgücü hareketliliğinin özelde bir bilgi aktarım mekanizması genelde ise verili bir

bölgede faaliyet göstermekte olan küçük üretim gruplarını bir arada tutan toplumsal bağ olma özelliklerine göndermeyle bir sanayi bölgeciğinin bilişsel mimarisini açığa vurmaktır. Bu kapsamda, bir bilgi aktarım mekanizması olarak işgücü hareketliliğinin ne ölçüde yenilikle ilişkilendirilebileceği bu tezin en önemli kaygılarından birisidir. İşgücü hareketliliğinin neden olduğu bilgi yayılım etkisinin içinde konumlandırılabilmesi geniş kuramsal çerçeveyi tanımlama gayretiyle, bu tezde öncelikle hem son yıllarda (bölgesel) kalkınmada (örtük) bilgiye atfedilen önem etrafında sürmekte olan fikir mücadeleleri hem de işgücü hareketliliği çalışmalarının tarihsel evrimi açığa vurulmaktadır. Tezde, cevaplanmaya çalışılan soruların doğasına uygun olarak sadece halihazırdaki değişik çözümsel araçlar seçilmemiş aynı zamanda geliştirilmiştir. Tezin deneysel boyutu, hem mekansal hem de sektörel içeriğin kendi çerçevelerinde içiçe geçtiği bir bakış açısı kullanılarak araştırılmıştır. Bu bağlamda, bu tez sadece işgücü hareketliliğinin açığa vurduğu bağlamlar üzerinden giderek sosyo-mekansal bir sistemde faaliyet göstermekte olan küçük üretim gruplarını teşhis etmeye ve söz konusu üretim gruplarının yenilikçilik kapasitelerini karşılaştırmaya çalışmamakta aynı zamanda örnek çalışma alanı ve iktisadi sektörlerin belirlenmesini de şeffaf ve ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Tezde kulla-

nilan yöntem, toplumsal, tarihsel, iktisadi ve mekansal süreçlerin kavramsallaştırılması bakımından bütüncül olma kaygısı taşıyan bir çabadır.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Hareketliliği, Üretim Grupları, Yenilik ve Bölgesel İktisadi Kalkınma

BÜTÜNLEŞİK KENT PLANLAMA VE TASARIMINA YÖNELİK BİR YÖNTEM

Yelda Aydın Türk

Tez Türü Doktora

Özgün Dili Türkçe

Sayfa Sayısı 165

Tez Yılı 2006

Planlamanın üst ölçekli planlama sisteminden, uygulamaya yönelik tasarımlara kadar kentsel yaşam kalitesini artırmak, yaşanabilir, kimlikli kentlere sahip olmak bağlamında kentsel tasarımla bütünleşmesi önemlidir. Ülkemizdeki kent planlama eylemini biçimlendiren ve yasal çerçeveyi oluşturan teknik veya hukuksal belgelerde kentsel tasarım kavramı yer almamakta, planlama süreci içinde kentsel tasarımın hangi ölçekte ve nitelikte, disiplinler arası nasıl bir işbirliği içinde, hangi aşamada yapılacağı bir belgeye bağlanmamıştır. Kısaca, Türkiye'de kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğünün sağlanamadığı, bunu gerçekleştirecek etkin düzenlemelerin kurulamadığı görülmektedir. Bu nedenle, planlama sürecinde kentsel tasarımın etkin bir mekanizma olarak nasıl yer alması gerektiğinin sorgulanması gerekir. Bu bağlamda, ülkemizde ayrıntılı araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen bir bütünleşik planlama-tasarım rehberine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, çalışmada, temelde makro düzeyde kent planlamaya kentsel tasarım boyutu kazandıracak bileşenlerin neler olduğu ve bu noktada ortaya konan ilke ve politikalar ışığında planciya rehber olacak bir "kontrol listesi" hazırlamak amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle genel olarak planlama sürecinde

kentsel tasarım yeri ve önemi, planlama ve kentsel tasarım bütünlüğü ve bu doğrultuda konunun gerekliliği ve kapsamı irdelenmiştir. Daha sonraki bölümlerde kent planlama ve kentsel tasarıma ilişkin tanımlar, kavramlar, günümüzde kentsel tasarımın gerekliliği ve önemi, tasarım ilke ve politikaları, araçları, Türkiye ve örnek ülkelerde kent planlama süreci ve bu süreçte kentsel tasarım yeri tartışılmıştır. Alan çalışması bölümünde ise, çalışma alanı olarak seçilen Akçaabat kentsel yerleşmesine ilişkin genel bilgiler, araştırma modeli ve işleyişi açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra, kentsel tasarım ilkeleri çerçevesinde çalışma alanına ilişkin makro ve mezo ölçekli değerlendirmeler ortaya konulmaya çalışılmış ve sonuçta, kent planlama-kentsel tasarım bütünlüğü bağlamında çalışma alanına ve Türkiye'ye ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent planlama, kentsel tasarım, tasarım rehberi, SWOT analiz

AFET YÖNETİMİ KAPSAMINDA GÜVENLİ YERLEŞİM YERLERİNİN TASARIMI İÇİN KENTSEL TASARIM STANDARTLARIN GELİŞTİRİLMESİ

Aslı Süha Dönertaş

Tez Türü Yüksek Lisans

Özgün Dili Türkçe

Sayfa Sayısı 329

Tez Yılı 2006

Bu çalışmanın amacı, afet ve risk yönetimi kapsamında güvenli yerleşim yerlerinin tasarlanması için gerekli bir multi-disipliner yaklaşım ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için şehir planlama, kentsel tasarım, jeoloji ve inşaat mühendisliği, mimarlık ve hukuk gibi birçok disiplin ve çalışma alanı arasında ortak dil oluşturulmaya çalışılmıştır. Güvenli yerleşim yerlerinin planlanması ve tasarım standartlarının geliştirilmesi için öncelikli-

Türkiye'deki şehirleşme, planlama ve tasarım süreci kısaca incelenmiştir. Planlama ve afet/risk yönetimi kapsamında yaşanan hukuksal ve yasal gelişmeler özetlenerek, uluslararası uygulamalardan örnekler verilmiştir. Özellikle, multi-disipliner bir çalışma alanı olmasından dolayı planlama ile diğer alanlar arasında izdüşüm gerektiren konular da (afete dayanıklı bina tasarlanması, jeolojik etüd raporlarının hazırlanması, mikro bölgeleme haritaları, mekanın algılanması, zorunlu deprem sigortası vb.) çalışma kapsamında ele alınmıştır. Tasarım standartları ve rehberleri birçok ülkede yıllardır planlama sürecinin bir parçası olarak kullanılmasına rağmen bunlar ülkemizde yeni birer planlama aracı olarak görülmektedir. Çalışmada vurgulanmak istenen bu araçların sadece mekan düzenlemesinde kullanılmasından çok, güvenli yerleşim yerlerinin tasarlanmasında yeni bir yaklaşım yaratacağıdır. Önemli olan varolan mekanların katılımcı ve farkında bir süreç içinde yeniden üretilmesidir.

Anahtar Sözcükler: kentsel tasarım standartları, güvenli yerleşim planlaması, risk yönetimi

ANTALYA KALEİÇİ YERLEŞMESİNİN KÜLTÜR DÖNEMLERİ AÇISINDAN KENT DOKULARI VE KORUMA PLANLARININ İNCELENMESİ

Ayşe Süer

Tez Türü Yüksek Lisans

Özgün Dili İngilizce

Sayfa Sayısı 131

Tez Yılı 2006

Tarihi kentler zaman içinde farklı sosyal, kültürel ve politik ilişkilerin kentsel mekandaki fiziksel biçimlenmesinin ürünüdür. Bu bağlamda Koruma planları öncesinde hazırlık aşamasında sadece bugünün kentsel yapısını ele almak ve bu yapı üzerinde çalışmalar yapmak, etkili bir koruma planı için yeterli olmamaktadır. Bu çalışmada Antalya Kaleiçi tarihi kent merkezinin kültürel dönemler açısından kentsel gelişimi ortaya konmuş ve bu tarihi kentsel yapının koruma planları kararlarına ne şekilde yan-

sıdığı incelenmiştir. Çalışmanın ana çatısını kentsel dokunun farklı tarihsel dönemleri açısından çözümlenmesi oluşturmuştur. Kentsel dokunun çözümlenmesinde, tarihi süreç içindeki dönemlerin kentsel yapı özellikleri incelenerek, coğrafi özellikleri de dikkate alınarak Kaleiçi yerleşmesinin her dönem için kentsel kurgusunun açıklanması amaçlanmıştır. Kaleiçi yerleşme alanı içinde yer alan farklı iki kentsel doku örneği, bugün ve geçmiş arasındaki ilişkinin değişim veya süreklilik açısından ortaya konması amacı ile ele alınmış, sonuçta bugünkü kentsel yapısının oluşumunda geçmişteki tarihsel izlerin görüldüğü belirtilmiştir. Ancak koruma plan kararlarının irdelenmesi sonucunda tarihi kentsel yapının plan kararlarının oluşmasında dikkate alınmadığı, özellikle arkeolojik alanların ve anıtsal yapıların kentsel bütünüle ilişkisinin kurulamadığı saptanmıştır. Sonuç olarak tarihi kentsel yapının bir bütün olarak ele alınmasında sadece bugünkü kentsel yapı üzerinde fiziksel anlamda çalışmaların yeterli olmadığı aynı zamanda yerleşmenin süreç içindeki değişimleri de içeren tarihsel ve kültürel bütünlüğü açısından da ele alınmasının gerekliliği nedenleri de belirtilerek ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu çalışma ile aynı zamanda bundan sonraki koruma planlarına ışık tutması açısından tarihi kentsel yapının çözümlenmesinde farklı metodolojik bir yaklaşımın geliştirilmesi bir başlangıç olarak değerlendirilmelidir.

KENTSEL KORUMA VE KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA TOKAT ÖRNEĞİ

Barış Ergen

Tez Türü Yüksek Lisans

Özgün Dili Türkçe

Sayfa Sayısı 123

Tez Yılı 2006

Kentsel tasarım ve kentsel koruma kent planlama disiplini içerisinde iki önemli yaklaşımdır. Kentsel sit alanlarının korunmasına yönelik bir planlama çalışmasında mekanın karakterinin korunması ve sürdürülebilmesi açısından kentsel tasarıma ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım ve mekan boyutuyla olan ilişkinin kurulabilmesi için plan yapımı aşamasında belli kararlar ve ölçütler belir-

lemek gereklidir. Ülkemizde büyük bir tarihi zenginlikle beraber çok çeşitli dönemlere ait kültürel varlıklar bulunmaktadır. Batıda kültürel varlıklara olan ilgi 19. yüzyılda başlamıştır. I. ve II. Dünya savaşlarının yarattığı tahribatla kaybolan kültürel mirasa olan ilgi artmış ve modern şehircilik ölçütlerine göre planlanan kentlerde de kentlerin giderek karakterini yitirdiği görülmüş buna bağlı olarak kentsel koruma ile ilgili toplantılar yapılarak kuramlar geliştirilmeye başlanmıştır. Ülkemizde ise kültürel varlıkları korumaya yönelik yasalar önce Asar-ı Atika (1874) ve daha sonra 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (1973) çerçevesinde gelişmiştir. Fakat hızlı kentleşme süreci tarihi doku üzerinde büyük baskılar meydana getirmiştir. GEEAYK'ın (Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu) kuruluşundan (1956) bugüne tarihi çevreyi korumak için birçok gelişmeler yaşanmıştır. Fakat tarihi çevrenin korunmasında yeterli başarı elde edilmemiştir. Bu çalışma ile kentsel koruma alanları hakkında verilen kararlarda başarının elde edilmesi ve kent bütünüyle entegrasyonun sağlanması için kentsel tasarım ölçütleri araştırılmıştır. Kentsel tasarım kuramsal olarak geniş bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda kentsel tasarım disiplininin bir yaklaşım bütünü ele alınarak kentsel koruma alanlarının değerlendirilip korunması yolunda üzerinde düşünülmek üzere araştırılmıştır. Bilindiği üzere planlama kendi doğasında müdahale ve iyi yönde değişim taşımaktadır. Öyleyse koruma alanlarını bir müzecilik anlayışı ile planlamak mümkün değildir. Bu çalışma ile koruma alanlarında planlamanın uygulanması için gerekli temel ölçütler araştırılarak sunulmuştur. Böylece yapacağımız müdahaleden önce bu ölçütleri düşünmeli ve tasarımı ne kadar bu ölçütleri taşıdığı araştırılmalıdır. Böylece koruma alanları hem karakter yönünden korunur hem de mekansal karakteri bozulmamış olur. Kısaca bir performans değerlendirmesi yapılabilir. Bu bağlamda çalışma çalışmayı tanıtan ve bölümlere kısaca değinilen giriş, kent planlama ve kentsel tasarımın ilişkisinin araştırıldığı ve bu yöndeki ölçütlerin araştırıldığı kentsel tasarım ve kavramsal analiz, koruma amaçlı imar planına düşünsel katkıda bulunan kavramların verildiği bu yönde kentsel koruma ve kent planlamanın bağlanarak ölçütleriyle yasal süreci üzerinde durulan kentsel koruma ve kavramsal analiz, sit alanlarının niteliğinden dolayı ölçütlerin birbirleriyle planlama bütününde bağlandığı kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisi,

ölçütler bazında değerlendirilen koruma amaçlı imar planı Tokat örneği, sonuç ve değerlendirme kısmıyla altı ana bölümden oluşmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kentsel koruma, kentsel tasarım, kentsel koruma alanlarında kentsel tasarım ölçütleri ilişkisi, Tokat

KENTSEL MEYDANLARIN DÖNÜŞÜMÜ

Gökhan Bilgihan

Tez Türü Yüksek Lisans

Özgün Dili Türkçe

Sayfa Sayısı 118

Tez Yılı 2006

Bu tezde, siyasal kuramdaki kamusal alan sorunsalından yola çıkarak, bu sorunsalın iktidar ve sermaye açısından tarihsel ve normatif boyutları arasındaki ilişki üzerinde durularak, kent mekanını nasıl etkilediği araştırılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde siyasi ve ekonomik boyutlarda yaşanan dönüşüm ve çatışmaların kent mekanını birebir şekillendirdiği, dahası, bu çatışmaların mekan içerisinde görünür olduğu ve yaşanan mekansal dönüşümlerin bu çatışmanın boyutuna ve hızına göre biçim değiştirdiği tezi üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümde kamusal alan sorunsalının siyasal kuram içerisinde –özellikle Habermas tarafından- nasıl ele alındığı, tarihsel süreç içerisinde ne gibi dönüşümler geçirdiği incelenmektedir. Bu inceleme özellikle batıda yaşanan dönüşümleri kapsamaktadır, çünkü normatif bir kategori olarak kamusal alan kavramı Batıda ortaya çıkmıştır. Ancak bölümün devamında Osmanlı ve Türkiye’de kamusal alan ve sivil toplumun nasıl ele alınabileceği üzerinde durulmakta ve burada yaşanan gelişmeler de anlatılmaktadır. İkinci bölümde ise kamusal alanının mekansal boyutu ele alınmaktadır. Öncelikle tezin ana konusu olan kentsel meydanların tarihsel süreci hakkında bilgi verilmekte, ardından da kentsel meydanların genel özellikleri ve kentsel meydanları oluşturan nitelikler ortaya konmakta, bunların nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve buna koşut olarak kentsel meydanlarda nasıl bir değişim izlendiği tartışılmaktadır. Bu çerçevede çalışma özgün bir kamusal alan olarak kent meydanlarının üretim, yeniden üretim ve dönüşümü mekanı toplumsal kontrol ve değişim değeri çerçevesinde kavrayan güç-

lerle, mekanı kullanım değeri çerçevesinde değerlendiren güçler arasındaki mücadelenin bir sonucu olduğunu göstermektedir.

STRATEJİK PLANLAMA YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE KENTSEL PROJELER-KAMUSAL ALAN İLİŞKİSİ: BÜYÜKDERE AKSI LEVENT PLAZALAR ALANI ÖRNEĞİ

Müge Gülen

Tez Türü Yüksek Lisans

Özgün Dili Türkçe

Sayfa Sayısı 156

Tez Yılı 2006

Kentler son yıllarda küreselleşme sürecinin beraberinde taşıdığı dinamiklerin etkisiyle dahil oldukları yarıştan pay almak için; ekonomik güç kazanma, çevresel sorumluluğu artırma, iyi bir yönetim sağlama, sosyal dengeyi kurma ve daha yaşanabilir bir çevre için tasarım kalitesini yükseltme gibi koşulları sağlamak durumundadır. Kentsel projelerin son yıllarda gündeme gelmesinin nedeni kentlerdeki hızlı büyüme sürecinden çok, kentin yapılanma anlayışındaki değişimdir. Kentler artık büyük kent parçalarının eklenmesiyle büyümekte ve bunun sonucunda kentsel projelerin önemini artmaktadır. Bu süreçte projeler, yalnızca mekansal düzenleme araçları değil, mevcut ve olası sorunların çözümüne odaklı, tetikleyici eylem alanları olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak sermayenin talepleri doğrultusunda gelişen proje alanları; insanların birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmelerini sağlayan kamusal alanları göz ardı etmektedir. Bu açıdan kentlerde özel sektör eliyle yapılan günümüz iş ve finans merkezleri incelendiğinde, bu mekanların otomobil ağırlıklı ulaşım kanalları dışında kamusal alan içermediği, toplanma alanı oluşturabilecek mekânların tasarlanmadığı açıkça görülmektedir. Çalışma alanı olarak seçilen Levent Plazalar alanında; kimlik, kamusalılık, geçirgenlik, esneklik, çok fonksiyonluluk gibi kriterler doğrultusunda incelemeler yapılmış ve tanımlanan sorun ve potansiyellerin ışığında daha yaşanabilir bir kentsel mekan yaratılması için kentsel proje

alanlarında ihtiyaç duyulan uygulamaların neler olabileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Planlama, Kentsel Projeler, Kamusal Alan, İstanbul Büyükdere Aksı, Levent Plazalar Alanı

KENTSEL PARKLAR VE KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİ İSTANBUL/GÜLHANE PARKI ÖRNEĞİNİN İRDELENMESİ

Zeynep Yılmaz

Tez Türü Yüksek Lisans

Özgün Dili Türkçe

Sayfa Sayısı 174

Tez Yılı 2006

Bu çalışmanın konusu kentsel parklar ve kentsel tasarım ilişkisi bağlamında Gülhane Parkı Yeni Düzenleme I. Etap Projesinin incelenmesidir. Özellikle ülkemizde kentsel tasarım yerel otoritenin kentsel mekan yönetiminde yeni yeni farkına vardığı bir disiplindir. Ancak kentsel tasarım projelerin destekleyicisi olacak hukuki düzenlemeler ve konuyla ilgili denetimlerin yapılmasından sorumlu kurumların olmaması projelerin hedefine ulaşamamasına sebep olmaktadır. Bu çalışma beş bölümde gelişmektedir. Birinci bölümde, konu ile ilgili genel kavramlar, kamusal alan ve kent yasamı ilişkisi, kentsel park kavramı ve gelişimi üzerinde durulmuştur. Bu kavramlar bağlamında yabancı ülkelerden örnekler verilmiştir. İkinci bölümde, Gülhane Parkı'nın kent içindeki yeri ve önemi, tarihin farklı dönemlerindeki kullanımı ve Topkapı Sarayı ile olan yakın ilişkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde Gülhane Parkı Yeni Düzenleme I. Etap İnşaatı Projesi kapsamında, ülkemizdeki çevre düzenlemeleri projelerinin ihale ve yapım aşamalarındaki yasal prosedür, projenin teması, park ve park içinde yer alan yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde, diğer bölümlerden elde edilen veriler ışığında oluşturulan yöntem önerisi kapsamında projenin analizi yapılmıştır. Besinci ve son bölümde ise, tüm anlatılanlarla ilgili geline nokta ve sonuçlar ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: Kentsel park, Gülhane Parkı, Topkapı Sarayı, kamusal yaşam, kamusal alan

Abstracts (İngilizce Özetler)

While the Relation of Planning-Architecture is redefined ...

Yener BAŞ

The monotony and dullness of urban form in Turkey, and related complaints such as the lack of character and identity, are one of the oldest and most frequent criticisms directed to the urban planning practice in Turkey. This article deals with the newly arising form of this criticism. This form, in which city planners are accused by architects as the main responsible of the problem, includes two levels. Firstly, it emphasizes that the source of the problem lies in the exclusion of architects from the planning process. Secondly, it emphasizes that the exclusion of architecture from the planning process arises from the exclusion of planning education from the architecture education.

Aim of the article is to evaluate this debate with respect to the 'transformation' of the relation between planning and architecture. Beyond the attitudes of planners and architects, this transformation is determined by the social relations producing the built environment, mainly by the relations of property. This is the thesis constituting the main theme of the study. Starting from an analysis of the dominant discourse on urbanization in Turkey, the author discusses the role of the categories "context and totality", and evaluates the relation of planning-architecture through these categories.

It is stressed that the current social context is dominated by neo-liberal policies in every field of economy and politics, and the anti-planning attitude of these policies also dominates the production of urban form. In this context, it assigns new roles to the planners and architects in the commodification process of urban space. Thus, the relation between planning and architecture has been redefined in recent years by market forces. This redefinition leads to serious crisis and paradoxes for the planning and architecture fields in Turkey. For this reason, the debate between planning and architecture should place itself into political context.

About Became Dissimilar Concepts on 'Planning together with the Architecture and the City'...

Erkan POLAT, S. Güven BİLSEL

The act of taking shape in urban scale occurs with an unity and interaction; these are very important to achieve of original design language or urban identity/character. Beyond the scale diversity, speculating a 'parts and wholes' relation and utilization from affluence and diversification that offer from oppositions on dialectics of essence-substance-form, a 'constituting original unity' approach come into prominence in urban formalization. On this article, this unity and interactional relation scrutinizes with a continuously integrality pursuit on the quartet of 'planning-design-architecture-structuring of the city'. Therefore, not only meaning, size and definition of whole building stock and spaces is uniformed with steering of the single design guideline, but also there is an interrogation connected with changing and transformation of urban phenomenon and structure. And so, this article take form the meaning of the city in the planning together with the architecture.

Gençlik Park in the Process of Social Change: A Sociological Investigation

Erol DEMİR

This paper investigates the social aspects of Gençlik Park as a public space since it was designed in 1930s. The park's story was examined in relation to the changes in the landscape organization; the changes in the social composition of park users and the changes in the original meaning and goals determined by the State. From this perspective it can be argued that the park experienced remarkable physical and social changes from 1940s to 2000s. Between 1943 and late 1950s, the park was designed as a classical Western type city park as conducive to the modernizing role attributed to it by the State. The period between late 1950s and 1970s represented a mixture of traditional and western popular cultures dominated by entertainment activities. As a result, the park was restructured and this caused the reduction of green space. However, this period was labelled as 'golden age' of the park. Between 1970s and 2000s, the profile of the park visitors has changed. The middle class visitors were replaced by the urban poor. In addition, the park space has deteriorated physically. It can be concluded that although Gençlik Park was designed for a symbol of integration for different sections of the society, it became a symbol of segregation in the process of modernization.

New Housing Tendencies in the Framework of Social and Spatial Segregation: Gated Communities, Case of Çekmeköy-İstanbul

Ebru FİRİDİN ÖZGÜR

This article is drawing on Doctoral Dissertation with the same name. It is aimed to explore gated communities as one of the signs of social segregation and spatial fragmentation of cities within this study. It is tried to understand the effects of global conjuncture on social, economic and spatial structures of the cities and their side effects on the dynamics that creates social segregation and spatial fragmentation. Interaction between neighbourhood unit, social segregation and gated communities is tried to be explained along the main framework of this article. Distinctive aspect of this study is to focus on the relations between insiders and outsiders of gated community. Case studies draw upon three different areas, two gated communities and surrounding neighbourhoods. Main findings designate both residents of gated communities and surrounding areas are socially homogeneous in their own structures. And there is no relationship between gated communities and surrounding areas. However some residents of surrounding areas are informal employees working in gated communities as baby sitter, cleaning woman, bodyguard, etc.

Ankara Urban- Region and The Critical Approach

Tahir ÇALGÜNER, Cemal KAYNAK

With in this study, urban growth boundary will be criticized by the laws in Ankara. Definition of the fringe boundary of Ankara will be also examined in the theoretical framework. Main aim of the study is to show the fact that whom plans applied in the defined boundary is less than important how plans are coordinated each others. Consequently with this kind of approach, urban-region boundary can be drawn in the each settlement.

PLANLAMA 2007/...

- Konut Üretimi ve Planlamasında Yeni Eğilimler (katkılarınızı bekliyor)

- Sermaye birikim alanı olarak konut üretimi
- TOKİ ve uygulamaları
- Kentsel dönüşüm uygulamaları
- Kentsel dönüşüm/Mortgage finansmanı
- Konut üretiminde yeni eğilimler (lüks konut siteleri, sosyal konut projeleri)...

- Üst Ölçek Planlama Sorunsalı (katkılarınızı bekliyor)

- Bölge Planlamanın Değişen Tanımı,
- İl Gelişim Planları, Nazım Planlar,
- Çevre Düzeni Planları
- Üst ölçek planlara dair yetki ve mevzuat
- Kalkınma Ajansları ve bölge planlama

- Planlama ve Kamu Yararı (katkılarınızı bekliyor)

- Kamu Yararının değişen anlamı
- Yeni belediyeçilik anlayışları
- Kamu yararı kavramının bilirkişilik kurumu çerçevesinde değerlendirilmesi
- Yargı Süreçleri
- Toplum yararı ve kamu yararı
- Planlama türleri ve projecilik anlayışı
- Kamusal alan-mekan ilişkisi

- Çukurova Özel Sayısı (katkılarınızı bekliyor)

- İstanbul Özel Sayısı (katkılarınızı bekliyor)

Dergimizin her sayısında bir dosya konusu ele alınırken, bu sayılarda dosya konusu dışında kalan yazılara da yer verilecektir. Dergimize yazı göndermek isteyenlerin yayinkurulu@spo.org.tr adresine yazılarını ulaştırmaları beklenmektedir.